

ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

АБЫЛҒАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

ХАБАРШЫСЫ

“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” СЕРИЯСЫ

ИЗВЕСТИЯ

КАЗАХСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛҒАЙ ХАНА

СЕРИЯ “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN

OF KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF
INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

SERIES “PEDAGOGICAL SCIENCES”

ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

3 (66) 2022

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА

KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

---

3 (66) 2022

ISSN 2412-2149 (Print)

ISSN 2710-3269 (Online)

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ

ХАБАРШЫСЫ

“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ”

сериясы

ИЗВЕСТИЯ

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN

of Ablai Khan KazUIRandWL

Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

Алматы

«Полилингва» баспасы

2022

© “Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті” Акционерлік қоғамының “Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы-Известия” ғылыми журналының “Педагогика ғылымдары” таралымы, Қазақстан Республикасының Инвестициялар мен даму жөніндегі министрліктің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде тіркелген. Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі № 674, 18.05.1999 ж. Тіркелу куәлігі 10.04.2015 жылғы № 15195-Ж

Бас редактор
Құнанбаева С.С.,

филология ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР ҰҒА-ның академигі, Алматы, Қазақстан

Жауапты редактор

Ұзақбаева С.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Редакция алқасы мүшелері

Мехмет Ташипинар, доктор PhD, Гази университеті, Анкара, Түркия

Пильтен Пусат, доктор PhD, Сельчук университеті, Конья, Түркия

Тряпицина А.П., п.ғ.д., профессор, А.И.Герцен атындағы Ресей
Мемлекеттік Педагогикалық Университеті, Санкт-Петербург, Ресей

Гриншкун В.В., п.ғ.д., профессор, Мәскеу қалалық педагогикалық
университеті, Мәскеу, Ресей

Чекалева Н.В., п.ғ.д., профессор, Омск Мемлекеттік педагогикалық
университетінің проректоры, Омск, Ресей

Тажиев М.Т., п.ғ.д., профессор, Өзбекстан Республикасы ЖОАКБМ
жанындағы жоғары және арнайы орта кәсіби білім беруді дамыту
орталығының бөлім басшысы, Ташкент, Өзбекстан

Калдыбаева А.Т., п.ғ.д., профессор, И.Арабаев атындағы Қырғыз
мемлекеттік университеті, Бішкек, Қырғызстан

Нұрғалиева Г.К., п.ғ.д., профессор, “Ұлттық ақпараттандыру
орталығы” АҚ директорлар Кеңесінің төрайымы, Алматы, Қазақстан

Күльгильдинова Т.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы
ҚазХҚжӘнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

Жолдасбекова С.А., п.ғ.д., профессор, М.Әуезов атындағы университетінің
кәсіптік оқыту кафедрасының меңгерушісі, Шымкент, Қазақстан

Беркімбаев К.М., п.ғ.д., профессор, Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық Қазақ-Түрік университетінің ғылыми-зерттеу істер жөніндегі
Вице президенті, Түркістан, Қазақстан

Шығарушы редактор

Әбілова З.Т., аға оқытушы, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан

e-mail: pedagogika.bulletin@ablaikhan.kz

© Научный журнал “Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана”, серия “Педагогические науки” Акционерного общества “КазУМОиМЯ имени Абылай хана” зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. Номер и дата первичной постановки на учет № 674, 18.05.1999 г. Регистрационное свидетельство № 15195-Ж от 10.04.2015 г.

Главный редактор

Кунанбаева С.С.

доктор филологических наук, профессор,
академик НАН РК, Алматы, Казахстан

Ответственный редактор

Узакбаева С.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан

Члены редакционной коллегии

Мехмет Таипинар, доктор PhD., университет Гази, Анкара, Турция

Пильтен Пусат, доктор PhD, университет Сельчук, Конья, Турция

Тряпичина А.П., д.п.н., профессор, Российский Государственный Педагогический Университет им. А.И. Герцена, Санкт-Петербург, Россия

Гриншкун В.В., д.п.н., профессор Московский городской педагогический университет, Москва, Россия

Чекалева Н.В., д.п.н., профессор, проректор Омского Государственного педагогического университета, Омск, Россия

Тажиев М.Т., д.п.н., профессор, начальник отдела Центра развития высшего и среднего специального, профессионального образования при МВССО Республики Узбекистан, Ташкент

Калдыбаева А.Т., д.п.н., профессор, Кыргызский государственный университет им. И.Арабаева, Бишкек, Кыргызстан

Нургалиева Г.К., д.п.н., профессор, Председатель Совета директоров АО “Национальный центр информатизации», Алматы, Казахстан

Кульгильдинова Т.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Жолдасбекова С.А., д.п.н., профессор, заведующий кафедрой профессионального обучения Южно-Казахстанского университета М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан

Беркимбаев К.М., д.п.н., профессор, Вице-президент по научно-исследовательской работе Международного Казахско-турецкого университета им. Ходжи Ахмета Ясави, Туркестан, Казахстан

Выпускающий редактор

Абилова З.Т., старший преподаватель КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

e-mail: pedagogika.bulletin@ablaikhan.kz

© Bulletin “Ablai khan University of International Relations and World Languages”. Series “Pedagogical sciences” of JSC “Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages” is registered in Communication, Informatization and Information Committee of Ministry for Investment and Development, Republic of Kazakhstan. Number and date of first registration №674, from 18.05.1999. Certificate N 15195 – G, 10.04.2015.

Chief Editor

Kunanbayeva S.S.,

*Doctor of Philology, Professor,
Academician of NAS of the RK, Almaty, Kazakhstan*

Executive Editor

Uzakhbayeva S.A., *d.p.s., professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan*

Editorial team members

Mekhmet Taspinar, *Doctor of PhD., Gazi University, Ankara, Turkey*

Pilten Pusat, *Doctor of PhD., Selçuk Üniversitesi, Konya, Turkey*

Tryapitsina A.P., *d.p.s., professor of Herzen State Pedagogical University of Russia, St.Petersburg, Russia*

Grinshkun V.V., *d.p.s., professor, Moscow City Pedagogical University, Moscow, Russia*

Chekaleva N.V., *d.p.s., professor, Prorector of Omsk State Pedagogical University, Omsk, Russia*

Tazhiyev M.T., *D.of Ped. Sc., Professor, Head of the Center for the Development of Higher and Secondary Specialized, Professional Education at MHSSE, Republic of Uzbekistan, Tashkent*

Kaldybayeva A.T., *d.p.s., professor, I. Arabayev Kyrgyz State University, Bishkek, Kyrgyzstan*

Nurgaliyeva G.K., *d.p.s., professor, Chairman of the Board of Directors in National Informatization Center, JSC*

Kulgildinova T.A. *d.p.s., professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan*

Zholdasbekova S.A., *d.p.s., professor, Head of the Department of Vocational Training of the South Kazakhstan University of M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan*

Berkimbayev K.M., *d.p.s., professor, Vice President of Research Work in the International Kazakh-Turkish Khoja Ahmet Yasavi University, Turkestan, Kazakhstan*

Commissioning Editor

Abilova Z.T., *senior lecturer, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan*

e-mail: pedagogika.bulletin@ablaikhan.kz

МАЗМУНЫ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

---

1 Бөлім

ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

Раздел 1

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Part 1

A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION OF SPECIALISTS IN HIGHER SCHOOL

Orynbayeva U.K., Zhaitapova A.A. Reflexive diary as a means of formation reflexive competence of the future teacher of foreign language	10-22
Орынбаева У.К., Жайтапова А.А. Рефлексивті күнделік болашақ шетел тілі мұғалімінің рефлексивтік құзіреттілігін қалыптастыру құралы ретінде	10-22
Орынбаева У.К., Жайтапова А.А. Рефлексивный дневник как средство формирования рефлексивной компетенции будущего учителя иностранного языка	10-22
Ахметова Г.Б., Сейдина М.З., Тилеуова С.С. Готовность будущих педагогов к проектированию авторской программы	23-36
Ахметова Г.Б., Сейдина М.З., Тилеуова С.С. Болашақ мұғалімдердің авторлық бағдарламаны жобалауға даярлығы	23-36
Akhmetova G., Seidina M., Tileuova S. Readiness of future teachers to the design of the author's program	23-36
Нездемковская Г.В. Этническое воспитание студентов вуза	36-51
Нездемковская Г.В. Жоғары оқу орны студенттерінің этникалық тәрбиесі	36-51
Nezdemkovskaya G.V. Ethnic education of university students	36-51
Жорабекова А.Н., Шакиева А.М. Қашықтықтан білім беру жүйесінде болашақ шетел тілі мұғалімінің кәсіби құзыреттерінің құрылымы ...	36-51
Жорабекова А.Н., Шакиева А.М. Структура профессиональных компетенций будущего учителя иностранных языков в условиях дистанционного образования	51-63
Zhorabekova A.N., Shakiyeva A.M. The structure of professional competences of a future foreign language teacher in conditions of distance education	51-63
Тилеубаева Ж.С., Секерова Т.М., Айтжанова М.О. Биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастырудың құрылымдық – мазмұндық моделі	63-73

Тилеубаева Ж.С., Секерова Т.М., Айтжанова М.О. Структурно-содержательная модель профессиональной квалификации учителей биологии	63-73
Tileubayeva Zh.S., Sekerova T.M., Aitzhanova M.O. Structural and content model of professional qualification of biology teachers	63-73
Токтагулова У.С., Карменова Н.Н. Оқу практикасы - білім алушылардың кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру құралы	73-86
Токтагулова У.С., Карменова Н.Н. Учебная практика - средство формирования профессиональных компетенций обучающихся	73-86
Toktagulova U.S., Karmenova N.N. Educational practice is a means of forming professional competencies of students	73-86
Рыбальченко А.С., Абильдинова Г.М. Разработка индивидуальной образовательной траектории студента в процессе реализации его профессиональных характеристик	86-97
Рыбальченко А.С., Абильдинова Г.М. Студенттің кәсіби сипаттамаларын іске асыру процесінде оның жеке білім беру траекториясын әзірлеу	86-97
Rybalchenko A.S., Abildinova G.M. Development of an individual educational trajectory of a student in the process of implementing his professional characteristics	86-97
Shakirova A.D., Toxanbaeyva N.K., Shakirova N.D. Assessment of the formation of general professional abilities of future teachers	97-106
Шакирова А.Д., Токсанбаева Н.К., Шакирова Н.Д. Болашақ мұғалімдердің жалпы кәсіби қабілеттерін қалыптастыруын бағалау	97-106
Шакирова А.Д., Токсанбаева Н.К., Шакирова Н.Д. Оценки сформированности общепрофессиональных способностей у будущих педагогов	97-106
Касымова А.А., Кафизова Г.М., Қожабаева Ж.Е. Кейс-технологиясын қолдану арқылы болашақ физика педагогтарының ғылыми-зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыру	107-118
Касымова А.А., Кафизова Г.М., Қожабаева Ж.Е. Формирование научно-исследовательской компетенции будущих учителей физики с использованием кейс-технологии	107-118
Kassymova A.G., Kafizova G.M., Kozhabaeva Zh.E. Formation of research competence of future teachers of physics using case technologies	107-118
Kalkayeva A.B. Situated technology in modelling professionally-oriented independent study for A1 foreign language learners	118-132
Қалқаева А.Б. А1 деңгейдегі шет тілін үйренушілерге арналған кәсіби бағдарлы өзіндік жұмысты модельдеудегі ситуациялық технология	118-132
Қалқаева А.Б. Ситуативная технология в моделировании профессионально-ориентированной самостоятельной работы для изучающих иностранный язык на уровне А1	118-143

Ахметова Г.Б., Сейдина М.З. Сетевое взаимодействие будущих педагогов в условиях онлайн обучения	133-143
Ахметова Г.Б., Сейдина М.З. Онлайн оқыту жағдайында болашақ педагогтердің желілік өзара іс-әрекеттері	133-143
Akhmetova G., Seidina M. Network interaction of teachers-to-be in the conditions of online learning	133-143
Маханова Ж.К., Дмитрюк Н.В., Маханова Г.Б. Дидактические аспекты исследования гендерных стереотипов (на материале экспериментов в образовательных учреждениях Казахстана)	144-155
Маханова Ж.К., Дмитрюк Н.В., Маханова Г.Б. Гендерлік стереотиптерді зерттеудің дидактикалық аспектілері (Қазақстан республикасының білім орындарындағы эксперименттер материалы бойынша)	144-155
Makhanova Zh. K., Dmitryuk N. V., Makhanova G.B. Didactic aspects of the study of gender stereotypes (by the material of experiments in educational institutions of Kazakhstan)	144-155
Исибаева Е.И. Әскери қызметкерлердің рухани-адамгершілік тәрбиесінің мәні мен мазмұны	155-170
Исибаева Е.И. Сущность и содержание духовно-нравственного воспитания военнослужащих	155-170
Isibayeva E.I. The essence and content of spiritual and moral education of military personnel	155-170
Жахиена А.Г., Кубегенова А.Д., Хайруллина А.С., Кубегенов Е.С. Заманауи маманың цифрлық мәдениетін қалыптастыру ерекшеліктері	170-184
Жахиена А.Г., Кубегенова А.Д., Хайруллина А.С., Кубегенов Е.С. Особенности формирования цифровой культуры современного специалиста	170-184
Zhakhiena A.G., Kubegenova A. D., Khairullina A. S., Kubegenov E.S. Features of the formation of digital culture of a modern specialist	170-184
Қабдықалымқызы Ә. Жоғары оқу орны студенттерінің шетел тілін оқуға деген жағымды мотивациясын қалыптастыру мәселелері... ..	184-195
Қабдықалымқызы А. Проблемы формирования положительной мотивации студентов вуза к изучению иностранного языка	184-195
Kabdykalymkyzy A. Problems of formation of positive motivation of university students to study a foreign language	184-195
Yussupova G.T. Intercultural digital competence of future foreign language teachers in the context of digitalization	195-205
Юсупова Г.Т. Цифрландыру жағдайында болашақ шетел тілі мұғалімдерінің мәдениетаралық цифрлық құзыреттілігі	195-205
Юсупова Г.Т. Межкультурная цифровая компетенция будущих учителей иностранного языка в контексте цифровизации	195-205

2 Бөлім
ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
Раздел 2
СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ
ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ
Part 2
MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

- Азимова Г.У., Сатбекова А.А.** Қазақ тілін оқыту әдістемесі саласында заманауи мобильді қосымшаларды қолданудың тиімді жолдары ...**206-222**
- Азимова Г.У., Сатбекова А.А.** Эффективные способы использования современных мобильных приложений в методике преподавания казахского языка **206-222**
- Azimova G.U., Satbekova A.A.** How effectively modern mobile applications can be integrated into kazakh language teaching methods **206-222**
- Искалиева А. Т., Исалиева А. А., Курманова Б. Х.** Изучение языка по системе электронного обучения «E-learning» с использованием аутентичного материала **223-237**
- Искалиева А. Т., Исалиева А. А., Курманова Б. Х.** Түпнұсқалық материалды пайдалана отырып, «E-learning» электрондық оқыту жүйесі бойынша тілді үйрену **223-237**
- Iskalieva A.T., Isalieva A.A., Kurmanova B.Kh.** Language learning using the E-learning system with authentic materials.....**223-237**
- Сеитова Г. А., Кунакова К. У.** Тілдік емес мамандықтар студенттеріне қытай мәтіндері арқылы шеттілдік коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру **238-249**
- Сеитова Г.А., Кунакова К.У.** Формирование иноязычной коммуникативной компетенции у студентов неязыковых специальностей с помощью китайских текстов **238-249**
- Seitova G.A., Kunakova K. U.** Formation of foreign language communicative competence in non-linguistic students through chinese texts **238-249**
- Markelova M.A., Amangozhaeva A.B., Amangozhaeva E.B.** Methods of conducting seminars and practical application in the system of modern education **249-258**
- Маркелова М.А., Амангожаева А.Б., Амангожаева Е.Б.** Семинар сабақтарын өткізу әдістемесі және қазіргі білім беру жүйесінде практикалық қолдану **249-258**
- Маркелова М.А., Амангожаева А.Б., Амангожаева Е.Б.** Методика проведения семинарских занятий и практическое применение в системе современного образования **249-258**

3 Бөлім.
ЭТНОПЕДАГОГИКА. МЕКТЕП ЖӘНЕ
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ПЕДАГОГИКА
Раздел 3.
ЭТНОПЕДАГОГИКА. ШКОЛЬНАЯ И
ДОШКОЛЬНАЯ ПЕДАГОГИКА
Part 3.
ETHNOPEDAGOGY. SCHOOL AND
PRESCHOOL PEDAGOGY

- Слямхан М.М., Қайыңбай Ж.Т.** Қазақстан оқушыларының функционалдық сауаттылық деңгейі және оны жетілдіру жолдары **259-273**
- Слямхан М.М., Қайыңбаев Ж.Т.** Уровень функциональной грамотности казахстанских школьников и пути его совершенствования **259-273**
- Slyamkhan M.M., Kayinbaev D.T.** The level of functional literacy of kazakhstani schoolchildren and ways of it is improvement **259-273**

1 Бөлім
ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ
Раздел 1
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ
Part 1
A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION
OF SPECIALISTS IS AT HIGHER SCHOOL

УДК 378.147.2.811.112.2
МРНТИ 14.15.01
DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.001

REFLEXIVE DIARY AS A MEANS OF FORMATION REFLEXIVE
COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER OF FOREIGN
LANGUAGE

*Orynbayeva U.K.¹, Zhaitapova A.A.²

*¹master, senior teacher, Zhetysu university named after I. Zhansugurov,
Taldykorgan, Kazakhstan, e-mail: ulserik@mail.ru

²d.p.s., professor, KazUIRandWL named after Ablai Khan,
Almaty, Kazakhstan e-mail: zhaitapova.a@mail.ru

Abstract. The problem of the article is connected with the formation of future teachers of a foreign language reflexive competence in higher education institution. The article reveals the importance of reflexion in the formation of professional experience of a university student, characterizes the reflexive actions necessary for its successful development, considers effective ways of organization reflexive analysis of the student's work. Drawing attention to the necessity of forming the reflexive competence of a future foreign language teacher, the author of the article reveals the reflexive potential of the special course. Special attention is given to the description of the "Reflexive Diary". The publication has both theoretical and methodological as well as practical character. The experience of designing the content and structure of the reflective diary presented in it. It can be successfully used in the course of the special course "Reflective teaching practice" in the future teacher training. The offered reflective diary is carried out as means of forming reflective skills of students. The structural construction and the contents of the reflective diary are revealed,

the stages of work with the diary are designated. The value of application of this means from the point of view of the competence approach is considered. It is directed on achievement of heights of professional skill and connected with formation of self-organization, self-control, self-improvement, self-correction, self-regulation of the personality. The purpose of our research is to study the technology of implementation of the reflective diary in the educational process of students' training, to ensure students' readiness to solve professional problems. The authors conclude that the introduction of a reflective diary will make the educational process for students personally significant, in which each student will be able to fully reveal their creative potential, to show professional abilities to solve problems.

Keywords: reflection, future foreign language teacher, reflexive competence, reflective diary, self-development, self-organization, self-improvement, self-regulation.

Introduction

The relevance of the study is determined by the needs of teaching staff capable to implement the state concept of developing foreign-language education in the Republic of Kazakhstan. Education is one of the most important factors in the competitive ability of the Republic of Kazakhstan. The basis for the modernization the system of higher professional education is the effective use of the achievements of science. It is based on the principles of variability, multilevel, mobility and flexibility. The analysis of practice shows that with all the variety of existing in the world models of training teachers of foreign languages, the modern standard professional programs for training methodology of future specialists are not diverse and flexible. The Law of the Republic of Kazakhstan "On Education" dated July 27, 2007 № 319-III RK emphasizes the practical importance of the development of lifelong learning systems. It ensures the relationship between general education and on-the-job training [1, p.16].

However, the problem of language teacher training consists in the correlation of professional curricula with the real needs of customers and consumers. It is still only partially realized in the development of professional foreign language education in the Republic of Kazakhstan. Accordingly, the level of requirements for the preparation of a future teacher as a specialist of the new generation shows the humanity and constructiveness in interaction with students, responsibility and independence in decision-making, prognostication, mobility, competitiveness is also increasing.

Nowadays, there are not enough works devoted to the holistic study of the means of adaptation for the future teacher of foreign language to the new

educational conditions, assuming the teacher's mastery of the technologies of professional self-development and self-actualization in the system of continuing education. The problem of using a reflective diary is the subject of our study. The purpose of the article is to describe the work as an effective means of formation reflective competence of the future teachers of a foreign language by the results of conducting a reflective diary. The research is caused by the requirements of the new educational standard of higher education in formation of the future teachers of a foreign language ability to reflect their actions.

Basic provisions

Analyzing the educational, methodical work at the department of basic disciplines, we came to the need to develop and implement in the educational environment of higher education institution "Reflective diary". It is intended for students and is recommended for use in the course of special course "Reflexive teaching practice". The purpose is to form in students with the help of this diary skills of self-organization and self-management of the educational-professional activity in the field of methodical knowledge, abilities and possession necessary for the future pedagogical activity.

The analysis of interpretations of the word "diary" in modern dictionaries has shown: first, that a diary is a record of events or observations that are characterized by a personal nature and regularity, contain a reflection of one's thoughts, feelings and actions. It can be kept during learning. The diary is considered as a special literary genre and a tool of self-analysis. Keeping a reflective diary as one of the forms of pedagogical diagnostics is aimed, first of all, at developing the skill of self-observation – the ability to look at yourself, your actions and attitudes from the outside. The diary is a powerful universal weapon of self-education. By means of a diary, the ability to have a conversation with oneself is formed, and education gives a person the ability to reflect. It makes him or her actually a human being – an educated, intellectual person. The way of structuring the contents of a reflective diary, helps in planning one's own activities. Besides, as we speak about the reflective diary in the educational process, it is connected with the mastering of professional competences [2, p.5].

Specialized literature in recent years has attested to the personal journal as an effective training tool or for developing complex and interdisciplinary skills such as advanced information processing [3]. E. V. Leksin thinks it is reasonable to use a reflective diary. It is an illustrated notebook and includes tasks that involve reflective actions at different stages of a lesson. [4, p.110].

Carmen Alexandrachea notes that the "reflexive diary" is a well-known

alternative method to evaluate. By means of it, the student writes about the aspects which he has experienced during the knowledge process. Usually for improving one's own learning, one notes in this diary the experiences, the feelings, the opinions and the thoughts resulted from some critical thinking over the different activities done [5, pp.20-24].

Patric Wallin and Tom Adawi notes the reflective diary (learning/teaching journal) is one of the most prominent tools for reflective practice. It is a "container for writing that provides students with a framework to structure their thoughts and reflections" [5, p.6].

Methods and materials

The purpose of this research was to study the level of developing reflexive competence in students of the specialty 6B01705 "Foreign language: two foreign languages". The research, in which 74 students took part, was carried out on the basis of the higher educational institution of Zhetysu university named after Iliyas Zhansugurov.

In preparing the reflective diary we set the tasks:

- 1) Analyze the state of the theory and practice of the educational process in the university, to identify the specifics of its educational environment;
- 2) Characterize the essence and content of students' self-organization and self-management competences;
- 3) Determine the main directions of the process of formation reflexive competence by studying the special course "Reflexive teaching practice";
- 4) Develop for students of a specialty 6B01705 – "Foreign language: two foreign languages" "Reflexive diary" as the help in self-organization and self-management on fulfillment of requirements of the standard in studying a special course "Reflexive teaching practice";
- 5) Conduct an experimental study on the implementation of the reflective diary on the basis of a higher educational institution;
- 6) Make conclusions and make necessary changes and additions to the structure and content of the "Reflexive Diary". Applying into educational activity of the reflective diary the level on a scale "self-management" will increase and will be higher, than in those who did not apply it. The technique is designed to reveal the structure of a person's self-attitude as well as expression of individual components of self-attitude: self-confidence, self-management, reflected self-attitude, self-value, self-attachment, internal conflict and self-blaming. The scale "self-leadership" reflects the personality's perception of the main source of their own activity, results and achievements, the source of development of their own personality, emphasizes the dominance of either their own self or external circumstances. Keeping a diary is one of the methods

allowing to overcome fragmentation of situationality in the process of their education. The analysis of the reflective diary allows us to find out reflexive abilities of the student. The respondents will be able to understand the awareness of it in their activity. They will be able to view own prospects and opportunities in this activity. They will be able to assist the process of personal development, realize their creative potential, achieve an optimal level of vitality and they will be able to develop self-control and self-analysis.

During the years of study the student should develop his/her individual style of learning activity, which will later become the basis for the formation of individual style of professional activity. A future foreign language teacher should reflexively perceive and evaluate all learning information through the prism of its necessity for his/her professional career. Phenomenological aspects of learning, which are brightly manifested in reflective learning, consist in the possibility to reflect, describe their experience, thoughts, conclusions [7; 5].

We will start with what we need a reflective diary for?

1) A future foreign language teacher learns to analyze events: this includes, a) preliminary preparation for something, predicting own results and necessary investments; b) analysis of the received experience, detection of deficiencies, resources;

2) The reflective diary acts as a support in planning one's own activity. Besides, it includes questions connected with the forthcoming educational (and not only) events. Besides the fact that the student can formally trace what he expects or what happens to him during the year. They can also move meaningfully within these events: answer the questions asked in the diary, describe impressions, the effect of participation, etc.

3) The reflective diary is a way for the student to get information and a general picture about the lesson to build further work. The idea of the diary is not new for the pedagogical theory and practice. However, the existing experience of using a diary as a document in which notes on the results of the day are kept in an arbitrary form every day, turned out to be ineffective. It is not a secret that many students, not understanding what is demanded of them, or not having experience of the reflective analysis of the activity, fill such diary formally, often even not during practice, and upon its termination. For the diary to fulfill its reflective function, it is necessary to clearly define its structure and content.

Thus, the content of the diary depends on the type and tasks of pedagogical practice. Nevertheless, the following sections can be common for all practice diaries: an explanatory note describing the goals and content of practice; personal characteristics of the student; background information; written observations, reflections and analytical notes during the lesson; sheets

of reflective analysis of difficulties, effectiveness of practice, prospects for further self-learning and self-development.

The format of teaching using the reflective diary focuses us on the latest qualitative changes in modern higher education, namely, the use of the activity-based and reflective approach. The activity approach in learning means for the teacher to give up the tradition of transferring ready-made knowledge to the student, the student independently in the process of active activity discovers new knowledge, thus increasing the quality for the acquired knowledge. Thanks to activity in the process of education, a personality and its ability for self-development and self-realization are formed. Realization of the activity approach in application of the reflective diary leads to concretization of the gnostic, cooperative, reflexive and personal components of formation of the reflexive competence of the future teacher of a foreign language. On the whole, the reflexive diary implemented during the special course showed that they meet the main requirements that were identified in the course of the study.

In the work with the reflective diary it is necessary to adhere to the following system of didactic principles: the principle of professional determinacy, the principle of compliance with the social order, the principle of reflexivity and competitiveness.

When implementing the principle of professional determinacy is the central link in the process of introducing the diary [8].

This principle gives the opportunity to «sharpen» and improve the existing skills and techniques and acquire the necessary professional experience. Realization of this principle assumes obligatory immersion of the future teachers in the reflective environment.

The principle of correspondence to social order. According to this principle, education should contain not only up-to-date knowledge, skills and abilities, but also should take into account the possibilities of the educational content chosen by an individual, which in turn contributes to achieving a person's comprehensive development and personal growth. This principle can be implemented by observing the following requirements:

a) all planning documents (standard, curricula, programs, class schedules) must be followed in the learning process;

b) strictly observe the logic of the educational process, consistently distribute the material by periods of study.

The principle of reflexivity is aimed at making students aware of their own achievements. In the context of humanization of higher pedagogical education, the principle of reflexivity is one of the basic ones. The principle of competitiveness is one of the priority tasks of modern education. The labor market needs competent and qualified specialists with a developed creative

potential, capable of showing themselves creatively in professional activity, including competition. In the process of formation reflexive competence of future teachers of a foreign language it is necessary to pay close attention to their continuous creative self-development, self-actualization and self-determination, diligence and aspiration to receive a quality product of their educational activity, formation of their intellectual, motivational, competitive and leadership qualities. This principle reflects the regular position about the connection between self-awareness and personal development, the more fully developed a person's consciousness and its highest form-self-consciousness, the more fully and brightly developed his personality [9].

The principle of competitiveness is determined by professional competence, broad social outlook, flexibility of behavior and high level of individual activity. The developing society needs moral, enterprising people, who can make decisions independently in a situation of choice, predicting their possible consequences, capable of cooperation, who are distinguished by mobility, dynamism, constructiveness, have a developed sense of responsibility for the fate of their country.

Results and discussion

In this article we analyze two examples of using “Reflective diary” in the special course of “Reflexive teaching practice”.

1. After the first lesson students answered the questions in the reflective diary

What is the relationship between reflection and activity? How did the formation of historical reflection take place? Your understanding of reflexive competence, reflection as a way of entering the teacher's innovative activity.

During the discussion questions were answered, as well as during the conversation were quite clear arguments given. The work is done by the students themselves. The teacher acts only as the coordinator of the activity.

These examples of the use of the “Reflective diary” show the level of the students independent activity at the lesson and the independent estimation of their own activity, allowing the students to define the level of their preparation, work at the lesson, to systematize the received information. Within the framework of the special course the task was not only to test the developed diary, but also to immerse students in the atmosphere of reflexion, to acquaint them with the formation of the reflexive competence of the future teacher of a foreign language.

Analyzing the data of the research got the following results.

Figure 1. Level of formation reflexive competence of the future teacher through using reflexive diary

The analysis of the results of diagnostics showed that if at the initial stage the level of ability to reflect was 41%, at the final stage it rose to 50,7%. The level of identity criterion increased from 42% to 54%, the level of readiness for self-development increased from 49% to 58%, the level of self-esteem increased from 52% to 57%. Comparison of results of diagnostics allows to reveal those changes which arise in the course of trainings. It allows to judge as a whole about efficiency of the reflective diary on formation reflexive competence of the future teacher of a foreign language in the course of preparation in higher education institution. The future teacher who has mastered the techniques of reflexive competence as continuous analysis and self-control, successfully carries out target formation, the program of own development and creation of individual programs of development and self-development of students are realized.

The results of the introduction of the reflective diary as a tool for assessing personal and academic achievements of students allowed:

- to draw students' attention to the evaluation of personal and learning achievements, to form students' reflexive skills;
- to analyze the evaluation of personal and learning achievements, separating the evaluations received simultaneously from the positions of a student and an instructor;
- to give students a tool that will give them an opportunity to record and to track the dynamics of their own educational achievements at any stage of mastering a topic, module, discipline

- to constantly monitor the results of their activity, which allowed them to independently manage their individual educational trajectory within one topic, module, discipline;

- to increase students' interest in the discipline being mastered.

Along with the obvious advantages of introducing a non-standard self-assessment tool, a number of difficulties that arose for both students and teachers was also revealed.

On the part of the teacher, the obvious difficulties and disadvantages of working with the reflective diary were identified:

- significant time commitment to thorough analysis and preparation of diary questions;

- additional time costs for processing and analyzing its results along with the maintenance of the traditional semester journal of assessment of learning outcomes;

On the part of the students, among the disadvantages noted:

- additional time commitment to completing the diary;

- unpreparedness to openly present the results of their work, which are not always good; a desire to show themselves in a better light.

The keeping of reflexive diaries, in my opinion, had a positive effect. The students became more fluent in expressing themselves on any issues. They analyze their own learning activities more quickly and easily without reminders.

Besides, it is possible to say that the reflective diaries were quite well integrated into the framework of the educational event, and the results obtained as a result of the work at the educational sites were addressed:

- to the self-learning of a person, to the development of motivation of personal development, education;

- to the solution of individual problems, creative activity;

- the emergence of new creative initiatives and success.

Conclusion

On the basis of the carried out research we can tell about positive dynamics of changing the level of formation reflective competence at students in the course of training in higher education institution.

In other words, introduction of the reflective diary, promotes active interaction of respect and benevolent attitude to each participant, providing accumulation of knowledge, experience, providing feedback and possibility of self-development and ability to reflect the activity.

To summarize, we can say that the modern pace of change in society, set new educational formats. The world does not need people who cannot think,

who know only what they have put in their heads and provided in a “ready-made” form. The new paradigm of learning is based on the fact that students must act independently to achieve greater results in their learning, and the teacher must manage their learning, motivate, organize, coordinate, advise, and control their educational activities.

REFERENCES

[1] Law of the Republic of Kazakhstan on Education. – 2007. - №319-III. – 27 July. URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z070000319>. [Date of access: 09.03. 2022]

[2] Гасанова Д.И., Рефлексивные технологии формирования познавательной активности на разных возрастных этапах //Сибирский педагогический журнал. – 2014. – № 5. – p.5.

[3] Korthagenh F. Reflection on reflection //The pedagogy of realistic teacher education. – 2001. – pp. 51-68.

[4] Temple, C. Strategies for use I the curriculum //RWCT Project, Open Society Institute. – Access mode: URL: <https://www.science direct.com/science/article/pii/S1877042813034356> [Date of access: 09.03. 2022]

[5] Ликсина Е. В. Проблема формирования рефлексивных умений студентов в современном образовании //XXI век: итоги прошлого и проблемы настоящего плюс. – 2015. – № 6 (28). – С. 108–112.

[6] Carmen A. Social and Behavioral Sciences. – 2014. – С.20 – 24.

[7] Patric Wallin and Tom Adawi. The reflective diary as a method for the formative assessment of self-regulated learning //European Journal of Engine Learning Education. – Access mode: URL: <https://doi.org/10.1080/03043797.2017.129058>. [Date of access: 09.03. 2022]

[8] Ниязбаева Н.Н. Рефлексивное пространство на занятиях с педагогами в процессе повышения их квалификации //Современная высшая школа: инновационный аспект. – 2012. - № 4. – С.41-44

[9] Слостенин В.А. Педагогический процесс как система. – М.: Издат. Дом «МАГИСТР-ПРЕСС», 2000. – С.488.

[10] Платонов К.К. Структура и развитие личности. – М.: Наука, 1986. – С.256

REFERENCES

[1] Law of the Republic of Kazakhstan on Education. – 2007. - №319-III. – 27 July. URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z070000319>. [Date of access: 09.03. 2022]

[2] Gasanova D.I., Refleksivnyye tekhnologii formirovaniya poznavatel'noy aktivnosti na raznykh vozrastnykh etapakh (Reflexive technologies for the formation of cognitive activity at different age stages) //

Sibirskiy pedagogicheskiy zhurnal. – 2014. – № 5. – p.5. [in Rus.]

[3] Korthagenh F. Reflection on reflection //The pedagogy of realistic teacher education. – 2001. – pp. 51-68.

[4] Temple, C. Strategies for use I the curriculum //RWCT Project, Open Society Institute. – Access mode: URL: <https://www.science direct.com/science/article/pii/S1877042813034356> [Date of access: 09.03. 2022]

[5] Liksina Ye. V. Problema formirovaniya reflektivnykh umeniy studentov v sovremennom obrazovanii (The problem of the formation of students' reflective skills in modern education) //XXI vek: itogi proshlogo I spect nastoyashchego plyus. – 2015. – № 6 (28). – S. 108–112. [in Rus.]

[6] Carmen A. Social and Behavioral Sciences. – 2014. – С.20 – 24.

[7] Patric Wallin and Tom Adawi. The reflective diary as a method for the formative assessment of self-regulated learning //European Journal of Engine Learning Education. – Access mode: URL: <https://doi.org/10.1080/03043797.2017.129058> [Date of access: 09.03. 2022]

[8] Niyazbayeva N.N. Refleksivnoye prostranstvo na zanyatiyakh s pedagogami v protsesse povysheniya ikh kvalifikatsii (Reflexive space in the classroom with teachers in the process of improving their qualifications) // Sovremennaya vysshaya shkola: innovatsionnyy spect. – 2012. - № 4. – S.41-44 [in Rus.]

[9] Slastenin V.A. Pedagogicheskiy protsess kak Sistema (Pedagogical process as a system). – М.: Izdat. Dom «MAGISTR-PRESS», 2000. – S.488 [in Rus.]

[10] Platonov K.K. Struktura I razvitiye lichnosti (Structure and development of personality). – М.: Nauka, 1986. – S.256 [in Rus.]

РЕФЛЕКСИВТІ КҮНДЕЛІК БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМІНІҢ РЕФЛЕКСИВТІК ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

*Орынбаева У.К.¹, Жайтапова А.А.²

¹магистр, оқытушы, І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті,
Талдықорған, Қазақстан, e-mail: ulserik@mail.ru

²п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХКжӘТУ, Алматы,
Қазақстан, e-mail: zhaitarova.a@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада болашақ шетел тілі мұғалімінің жоғары оқу орнында рефлексивті құзыреттілігін қалыптастырумен байланысты. ЖОО студентінің кәсіби тәжірибесін қалыптастырудағы рефлексияның маңыздылығы ашылады және оның тиімді дамуы үшін қажетті рефлексивті іс-әрекеттер сипатталады, студенттің жұмысын рефлексивті

талдауды ұйымдастырудың тәсілдері қарастырылады. Болашақ шетел тілі мұғалімінің рефлексивті құзыреттілігін қалыптастыру қажеттілігіне назар аударып отырып, мақала авторы арнайы курстың рефлексивті әлеуетін ашады. Мақалада «Рефлексивті күнделік» сипаттамасына ерекше назар аударылады. Басылым теориялық және әдіснамалық және практикалық сипатта болады. Онда рефлексиялық күнделіктің мазмұны мен құрылымын жобалау тәжірибесі ұсынылған. Рефлексивті күнделік болашақ шетел тілі мұғалімін даярлауда «Рефлексивті практикум» арнайы курсы барысында сәтті пайдаланылуы мүмкін. Ұсынылған рефлексиялық күнделік студенттердің рефлексивті дағдыларын қалыптастыру құралы ретінде жүзеге асырылады. Рефлексивті күнделіктің құрылымдық құрылымы мен мазмұны ашылды, күнделікпен жұмыс кезеңдері белгіленді. Бұл құралды құзыреттілік тұрғысынан қолданудың маңызы қарастырылды. Ол кәсіби шеберліктің шыңына жетуге бағытталған және өзін-өзі ұйымдастыруды, өзін-өзі бақылауды, өзін-өзі жетілдіруді, өзін-өзі түзетуді, жеке тұлғаның өзін-өзі реттеуін қалыптастырумен байланысты. Біздің зерттеуіміздің мақсаты-студенттерді даярлауда оқу процесіне рефлексивті күнделік енгізу технологиясын зерделеу. Сонымен қатар, студенттердің кәсіби міндеттерді шешуге дайындығын қамтамасыз ету. Авторлар рефлексивті күнделік енгізу арқылы студенттерге білім беру процесін маңызды екендігін атап өтеді. Онда әр студент өзінің шығармашылық әлеуетін толық ашып, мәселелерді шешудің кәсіби қабілеттерін көрсете алады.

Тірек сөздер: рефлексия, болашақ шетел тілі мұғалімі, рефлексивті құзыреттілік, рефлексивті күнделік, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі реттеу.

РЕФЛЕКСИВНЫЙ ДНЕВНИК КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ РЕФЛЕКСИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

*Орынбаева У.К.¹, Жайтапова А.А.²

¹магистр, преподаватель, Жетысуский университет имени И.

Жансугурова, Талдыкорган, Казахстан: ulserik@mail.ru

²д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы,

Казахстан, e-mail: zhaitapova.a@mail.ru

Аннотация. Статья посвящена проблеме формирования рефлексивной компетенции студентов педагогического вуза. В ней представлен принципы и подходы внедрения рефлексивного дневника, направленных на формирование данного вида компетенции. Опираясь на свой опыт, автор описывают методику реализации рефлексивного

дневника в учебный процесс. Рефлексивный дневник позволит фиксировать динамику изменений в развитии профессиональных компетенций, критически оценить свою деятельность. Раскрыто содержание вопросов дневника рефлексии в процессе изучения темы. Представлено описание результатов внедрения рефлексивного дневника в образовательный процесс педагогического вуза. Выделены основные достоинства его применения, а также сложности, возникающие как у студентов, так и у преподавателей. Предложенный рефлексивный дневник осуществляется как средство формирования рефлексивных умений студентов. Раскрыто структурное построение и содержание рефлексивного дневника, обозначены этапы работы с дневником. Рассмотрено значение применения данного средства с точки зрения компетентностного подхода, направленного на достижение вершин профессионального мастерства и связанного с формированием самоорганизации, самоконтроля, самосовершенствования, самокоррекции, саморегуляции личности. Цель нашего исследования – изучить технологию внедрения рефлексивного дневника в учебный процесс при подготовке студентов, обеспечить готовность студентов к решению профессиональных задач. Авторы делают вывод о том, что внедрение рефлексивного дневника позволит сделать образовательный процесс для студентов личностно значимым, в котором каждый сможет полностью раскрыть свой творческий потенциал, проявить профессиональные способности решать задачи.

Ключевые слова: рефлексия, будущий учитель иностранного языка, рефлексивная компетентность, рефлексивный дневник, саморазвития, самоорганизация, самосовершенствования, саморегуляция.

Статья поступила 15.03.2022

УДК 378.4

МРНТИ 14.35.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.002

ГОТОВНОСТЬ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ПРОЕКТИРОВАНИЮ АВТОРСКОЙ ПРОГРАММЫ

*Ахметова Г.Б.,¹ Сейдина М.З.,² Тилеуова С.С.³

^{*1}д.п.н., и.о. профессора, университет «Сырдарья», Шымкент,
Казахстан, e-mail: ahmetovag@mail.ru

²PhD, и.о. ассоциированного профессора, университет «Сырдарья»,
Шымкент, Казахстан, e-mail:moldir_03_87@mail.ru

³к.п.н., доцент, Южно-Казахстанский государственный педагогический
университет, Шымкент, Казахстан, e-mail:omsa1955@mail.ru

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы подготовки будущих учителей к разработке авторских программ через механизм ценностного ориентирования личности. Цель данной статьи состоит в разработке механизма подготовки будущих педагогов к проектированию авторской программы через соблюдение законов проектной деятельности. Авторская программа педагога – это персональная педагогическая концепция, отражающая уровень научно-исследовательской культуры. В основу авторской программы заложена технология проведения педагогического исследования, в ходе которой у студентов формируется ценностное отношение к учебному процессу.

Рассматривая вопрос формирования готовности у будущих педагогов к проектированию авторской программы, мы исходили из концепции ценностного ориентирования личности профессора Г.К.Нургалиевой, механизм которой включает 4 этапа: поиск-оценка- выбор – проекция.

Ценность проведенного исследования с участием студентов педагогических специальностей в количестве 80 человек заключается в определении эффективности предлагаемой методики. Обучающиеся показали положительную динамику в овладении экспертными компетенциями по разработке авторских программ. Уникальность предлагаемой методики заключается в том, что впервые проведено обучение студентов по проектированию индивидуальной концепции. Будущие учителя целенаправленно могут применять знания в будущей профессиональной деятельности. Ценностное отношение к объекту профессиональной деятельности в рамках нашей методики выражается ярче.

В рамках исследования был применен комплекс методов исследования, в частности, онлайн-анкетирование, беседа, интервью, метод анализа теоретических источников, проектный метод, что позволило получить достоверные и точные данные об эффективности разработанной методики.

Ценность предлагаемой методики заключается в том, что она может широко применяться как для магистрантов, так и на курсах повышения квалификации учителей.

Ключевые слова: проектирование авторской программы, авторская программа педагога, ценностное отношение к объекту профессиональной деятельности, научно-исследовательская культура учителя, ценностные ориентации, курсы повышения квалификации учителей, экспертные компетенции педагога, критерии авторской программы.

Основные положения

От педагога 21 века как ключевой фигуры школы требуется высокий уровень мобильности в сфере познания, обучения и воспитания, способность адаптироваться к быстро меняющейся системе обучения, способность к творческой активности, к воспроизводству и трансляции культурного опыта поколений. Традиционная система профессиональной подготовки учителя ориентирована на «усредненную» школу и на «усредненного» обучающегося. Это повлекло за собой средне подготовленного к творческой деятельности по созданию новых курсов и программ, смутно представляющего истинное положение школы и особенность детей.

Социальная позиция педагога в Казахстане за последние 3 года улучшилась, что непосредственно связана с принятием Закона «О статусе педагога» (2019). [1]. С принятием этого закона и других инструктивных актов требование к педагогам претерпевает изменения. В том числе актуальным для педагогических вузов является формирование готовности будущих педагогов к проектной деятельности. Подготовка студентов к проектированию предполагает целенаправленность к конечному результату, который достигается в процессе образовательной деятельности.

В исследованиях Н.В.Матяш, В.Д.Симоненко, Г.Б.Паршуковой и др. проектирование представляется как интегративный, творческий вид деятельности в гуманитарной сфере по разработке новых решений профессиональной деятельности, отличающихся определенной новизной [2].

Цель данной статьи состоит в разработке механизма подготовки будущих педагогов к проектированию авторской программы через соблюдение законов проектной деятельности.

Введение

Реалии образовательной системы определяют ряд трендов, которые являются определяющими для современного педагога. В последнее время педагогическое сообщество стало выражать интересы по разработке авторских программ. В частности, такое требование озвучивается повсеместно, начиная с администрации школы, и получением высокой категории «педагога-мастера». Ранее в обществе подобной «настойчивости» к разработке авторской программы не наблюдалось. Мы считаем, что такая трансформация педагогической деятельности уместна в том, что она уменьшает разрыв теории и практики. Современный педагог не должен ограничиваться лишь проведением уроков и подготовки к ним, а определение авторской концепции позволит главной фигуре учебного процесса находить уникальную парадигму образования.

Вместе с тем имеется ряд проблем в достижении педагогами этой цели, а именно: отсутствует понимание алгоритма проектирования авторской концепции, недостаточность профессиональных компетенций в систематизации собственной методики преподавания, поиска необходимой информации и др.

Циклограмма разработки педагогом авторской программы показывает 4 уровня целенаправленности:

- личное стремление определить направление педагогической деятельности и повышение профессионализма,
- влияние педагогического сообщества на продуцирование,
- требование администрации с целью повышения рейтинга школы,
- правила аттестации педагогов.

Описание материалов и методов

Рассматривая вопрос формирования готовности у будущих педагогов к проектированию авторской программы, мы исходили из концепции ценностного ориентирования личности профессора Г.К.Нурғалиевой [3], механизм которой включает 4 этапа: поиск-оценка- выбор – проекция.

Авторская программа педагога понимается нами как исследовательский проект, который является систематизацией и обобщением накопленного педагогического опыта по определенной актуальной проблеме образования.

На этапе поиска будущий педагог ориентирован на определение актуальной проблемы, которая будет интересна как для него, так и для педагогической общественности. Также для усиления актуальной части необходимо определение противоречий, т.е. указание тех проблем, которые встречаются в образовательном процессе.

На этапе проектирования студенты работали над определением ключевых педагогических проблем, которые необходимо решать. Последующие операции связаны:

- с изучением опыта по решению данного вопроса,
- с систематизацией накопленного материала, если они имеются.
- с изучением нормативных документов, регулирующих образование, в частности, будущий студент знакомится с ГОСО, типовыми учебными планами и программами, учебниками. (Рисунок 1)

«Методика организации индивидуального обучения в начальной школе»

1 задание. Найдите ключевые слова в представленной теме.

Социально-педагогическая работа с обучающимися начальной школы с особыми образовательными потребностями

2 задание. Найти в научно-поисковых платформах (Google Академии, NGRAM, папка.kz) по вышеуказанным темам похожие труды ученых и составить их перечень из 5-6 источников.

Образец:
Чукотав М. Н., Нуртазина Е. М. Инклюзивное образование в Казахстане: проблемы и перспективы // «АРНАЙЫ ЖӘНЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІН ЖЕТІЛДІРУ» Республикалық семинардың материалдары. – 2017. – С. 35.

ЗАДАНИЕ: из предложенных шаблонов составьте задачи.
Задачи должны быть определены строго в соответствии с целью

	Разработка формы обучения с учетом индивидуальных особенностей учащихся 2 классов	
→	Описать опыт	
	Определить	
	Предложить	
	Определение методов обучения при выполнении творческих заданий	
→	Изучить	
	Разработать	
	Представить	
	Обоснование программы индивидуальной траектории с применением цифровых технологий	
→	Охарактеризовать	
	Разработать	
	Предложить	

Рисунок 1. Фрагмент заданий

Анализ вышеуказанных источников позволил студентам определить цель и задачи проекта, в ходе которого формируются аналитические компетенции. Просмотр частных уроков на образовательных платформах позволит студентам тренироваться определять новизну и уникальность выбранной темы, определяя конечный результат, т.е. образовательный продукт/какие ценности будет формировать. Немаловажным является при проектировании учитывать аудиторию, на которую адресован проект.

На основе проанализированных источников студенты определяли «проблемные зоны» современной школы, что позволило им провести проектную работу по актуализации трендов современного образования и нормативной базы. Студенты разработали кейс по определению решений актуальных проблем учебного процесса по предметным направлениям. (Рисунок 2)

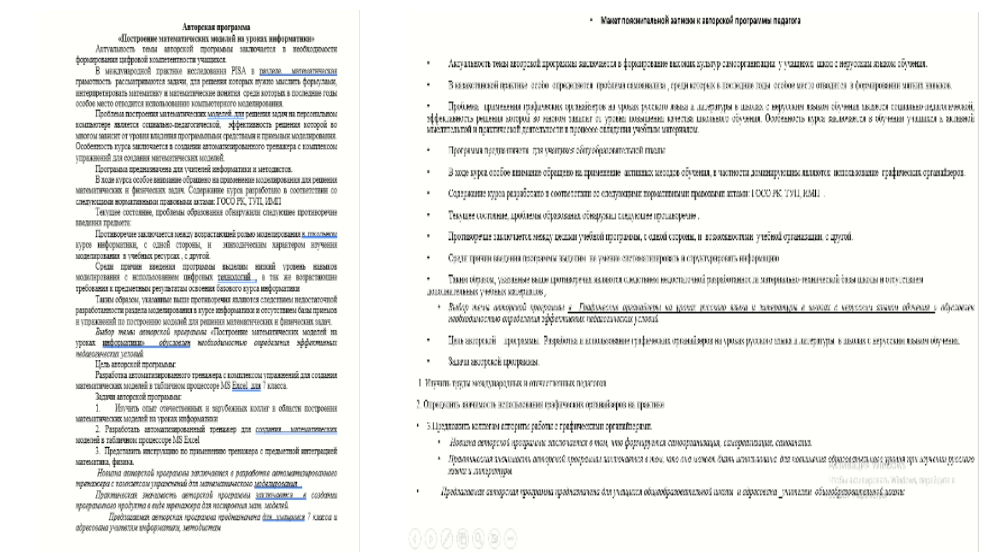

Рисунок 2. Фрагмент работ студентов

На этапе конструирования были применены методы анализа педагогических ситуаций, разработки педагогического инструментария. В частности, студенты были вовлечены в работу с информационной картой, описанием содержания авторской программы (не более 2000 знаков). На данном этапе важным является четкое обозначение средства обучения, новых условий образовательной деятельности, которые предлагает автор проекта. Вместе с тем, педагог должен раскрыть идею изменений, т.е. сущность авторской программы, включающая описание использованных образовательных, информационно-коммуникативных или других технологий, какие изменения были произведены в содержании образования, организации учебного или воспитательного процесса, др. В соответствии с требованиями к авторским программам педагога необходимо научить будущих учителей охарактеризовать концепцию изменений, которая включает способы, их преимущества перед аналогами и новизна, ограничения, трудоемкость, риски, условия реализации изменений (профессиональный уровень педагога, требования к инфраструктуре школы и др.), ориентир на результат и четкое указание публикаций.

Опыт показывает, что сложным для педагогов является обобщение существующих методик, техник по исследуемой теме, также сложность вызывает процедура апробации, хотя педагоги являются практиками, вместе с тем, такое явление «пугает» их. Следовательно, нами очень детально проводились занятия по планированию и проведению апробации.

На основе знаний курса «Педагогика» будущим учителям проводится экскурс по методам обучения и воспитания, знание которых позволит грамотно описать авторский проект. Компетенции по разработке календарно-тематического плана, в частности, указание:

1. перечня тем или разделов, последовательности их изучения, количества часов на изучение каждой темы, вида занятий, деление на виды деятельности и формы, включая занятие, которое позволит провести рейтинг учащихся по итогам авторского курса,

2. образовательного продукта (материалы, которые будут разработаны учащимися на занятиях в ходе познавательной и исследовательской деятельности, конспект, макет, схема, стихи, тезисы, эксперимент и др.).

Механизм организации апробации позволит студентам определять базу для проведения педагогического эксперимента, подготовить исходные диагностические материалы для измерения формируемого качества. Организация апробации включает формирование сопроводительного письма для администрации школы, где будет проводиться апробация, разработка инструкции для учителя, ответственного за апробацию в другой школе и др.. Результатом педагогического эксперимента является диагностический анализ, в котором отражаются как положительная, так и отрицательная динамика.

Заключительным этапом проектирования авторской программы является разработка методических рекомендаций для педагогов, которым интересен разработанный авторский проект. На этом же этапе будущие учителя обучаются написанию научной статьи, овладевают техникой научного письма, также подготовке документации для экспертизы.

Изучение проблемы подготовки студентов 4-х курсов к проектированию основано на идеях об опережающей подготовке будущих педагогов к проектированию на основе научно-методической деятельности. Отсюда, в качестве основных методов исследования использовался теоретический анализ источников с целью определения общей концепции статьи, также эмпирические методы, методы наблюдения, беседы, изучение работ студентов и т.д.

Результаты

В ходе проведенного курса нами определялся уровень овладения студентами знаниями о проектировании авторской программы. В эксперимент были вовлечены 80 студентов педагогических специальностей. (Таблица)

2 этап характеризуется составлением плана будущей авторской программы и определением перспективы собственной концепции. На данном этапе проводилась работа по написанию эссе в объеме 2000 (две

тысячи) слов, порядок составления заключительной части проекта и методических рекомендаций, изучение правил оформления документов для экспертизы.

<i>№ n/n</i>	<i>Критерии готовности проектирования авторской программы</i>	<i>Констатирующий этап</i>	<i>Формирующий этап</i>	<i>Динамика в %</i>
1	Овладение способами составления актуальности, противоречий	10,4	93,1	+82,7
2	Определение научно-методического уровня	9,2	85,5	+76,3
3	Знание степени новизны работы	6,9	93,3	+86,4
4	Овладение способами формирования научности	5,1	75,1	+70
5	Знание способов оценки внутреннего единства	5,0	78,6	+73,6
6	Анализ степени достоверности и последовательности	6,8	79,8	+86,6
7	Определение практической значимости работы	9,1	98,8	+89,7
8	Знание организации и проведения апробации	4,5	90,9	+86,4
9	Знание порядка подготовки документов для экспертизы	4,2	80,4	+76,2
10	Овладение способами составления заключения работы	9,7	96,1	+86,4

На формирующем этапе студенты определяли практическую значимость работы (98,8%), составляли заключение работы (96,1), обозначали степень новизны работы (93,3%), составляли актуальность представленной темы (93,1%).

Средние показатели были у 90,9% студентов, которые знали об организации и проведения апробации, у 85,5% - могли определять научно-методический уровень авторской программы, у 80,4% наблюдается знание порядка подготовки документов для экспертизы. Сложности были отмечены у 79,8% студентов, по умению анализировать степень достоверности и последовательности материалов авторской программы, 78,6% могут оценить внутреннее единство структуры работы), 75,1% овладели способами формирования научности. Таким образом, динамика наблюдается по всем 10 критериям авторской программы в диапазоне от +70% до 89,7%.

Обсуждение

Анализ трудов ученых показал, что непосредственно подготовкой будущих педагогов к проектированию авторской программы, очень мало. Исследования процесса проектирования авторских учебных программ В.В.Арнаутова [4], В.В.Белич [5], Л.Ю.Монаховой [6], А.И.Савенкова [7], И.Ф.Харламова [8] и др. Авторскую программу характеризуют как авторскую школу передового педагогического опыта (педагогические мастерские, педагогические практикумы). Болюбаш Я.Я. понимает под авторской программой самостоятельно разработанную преподавателем (коллективом преподавателей) работу [9].

В.А.Сухомлинский считал, что методическая работа и научное исследование сближаются тем, что основываются на анализе фактов и предусматривают научное прогнозирование ожидаемых результатов. Учитель, который не умеет проникать в глубину фактов, определять причинно-следственные связи между ними, неизбежно превращается в ремесленника [10].

Е.В.Губанова считает, что авторские программы основаны на авторской концепции построения содержания учебного курса по данному предмету, не имеющая аналога. Составление программы предполагает осознание её концепции, главных идей и логики программы, опирающейся как на личный опыт автора, на его педагогический стаж, индивидуальные особенности и условия работы [11].

Современный выпускник должен быть ориентирован не на «урокотворчество», но и на создание своей индивидуальной программы будущей профессиональной деятельности, впоследствии формирующуюся в авторскую программу (систему будущей педагогической деятельности) [12].

Термин «авторская», с точки зрения Симонова В.П., предполагает принадлежность проекта ее автору, создателю, а также «сочетание подлинно авторского и элементов чужого педагогического опыта, созвучного умонастроению учителя и пробудившего в нем новые мысли» [13].

Научно-методическая работа как целостная динамическая система состоит из двух подструктур - учебно-методической и научно-исследовательской, которые тесно взаимосвязаны. *Учебно-методическая* подструктура направлена на повышение профессионально-педагогической культуры педагогов и комплексное методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса; *научно-исследовательская* подструктура стимулирует процесс создания и внедрения новых педагогических идей, технологий обучения и воспитания, обеспечивает экспериментальную проверку их эффективности [14].

Исследование проблем педагогического проектирования авторских учебных программ в современной школе требует научного и методического обоснования, определения содержания, структурных

элементов, механизмов развития и внедрения данных программ в практику обучения. Сложность проблемы проектирования связана с проблемами качества современного образования и уровня педагогической культуры учителя [15].

В определенной степени рассматриваемая нами проблема перекликается с позициями ученых, которые утверждают, что проектирование авторской методической системы предполагает проектирование траектории саморазвития, обеспечивающей высокоэффективную и адекватную социокультурным условиям методическую компетентность.

Заключение

Готовность будущих учителей к разработке авторской программы обеспечит проектирование ими собственной научно-педагогической деятельности, так как современный педагог не только личность, организующий учебный процесс, но и анализирующий все этапы обучения.

Таким образом, разработанный курс в качестве элективного курса направлен на формирование ценностного отношения у будущего педагога к профессиональной деятельности, в том числе к проектированию авторской программы.

Были достигнуты задачи, которые были обозначены на начальном этапе, а именно:

1. формирование проективных компетенций по разработке авторской программы в качестве педагога,
2. формирование поведенческих компетенций по анализу урока и определение его ключевых «проблемных вопросов»,
3. формирование экспертных компетенций по системному видению методической деятельности педагога, что позволит анализировать собственную методику и овладеть механизмом разработки методических рекомендаций,
4. формирование компетенций по подготовке научной статьи и техникой академического письма,
5. формирование компетенций по подготовке документации для экспертизы.

Резюмируя вышеизложенное, в ходе проведенного анализа были достигнута положительная динамика. Эффективность предлагаемой методики представлена в результатах работ студентов, что позволяет подчеркнуть актуальность и своевременность проблемы проектирования авторской программы на уровне вузовской подготовки будущих педагогов, тем самым усилит конкурентоспособность выпускников.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] О статусе педагога. Закон Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 293-VI ЗРК. Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1900000293/compare> [Дата обращения: 26.04.2022].
- [2] Матяш Н.В., Симоненко В.Д. Проектная деятельность младших школьников. Книга для учителя начальных классов. - М.: Вентана-Граф, 2013. - 112 с.
- [3] Нурғалиева Г.К., Васильева З.И. Ценностное ориентирование личности в условиях информатизации образования. - Алматы: РЦИО, 2007. - 240 с.
- [4] Арнаутов В.В. Учебно-научно-педагогический комплекс как региональная система непрерывного педагогического образования. Методология, теория, практика: Монография: Волгоград: Перемена, 2001. - П.л. 14,9
- [5] Белич В.В. Атрибутивный анализ педагогической деятельности /В.В.Белич. – Челябинск: Юж-Урал. кн. изд-во, 1991. – 144 с.
- [6] Монахова Л.Ю., Федотова В.С. Праксиоцентризм в профессиональном стандарте педагога (продолжение). Образование и наука. 2017; 19(5):9-27. Режим доступа: URL: <https://doi.org/10.17853/1994-5639-2017-5-9-27> [Дата обращения: 09.06.2022].
- [7] Савенкова А.И. Педагогика. Исследовательский подход. Учебник и практикум. В 2 частях. Часть 1. - Издательство: Юрайт. - 2016. - 268 с.
- [8] Харламов И.Ф. Педагогика. - М.: Гардарики, - 1999. - 520 с.
- [9] Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: навч. посіб. для слухачів закл. підвищення кваліфікації системи вищої освіти. - К.: Компас, - 1997. - 64 с.
- [10] Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения. Т.1. -М.: Педагогика, - 1979. – 355 с.
- [11] Содержание и структура образовательных программ ОУ, рабочих программ педагогов. Методическое пособие - Е.В.Губанова. – Саратов: ГОУ ДПО «СарИПКиПРО», - 2008. - 88 с.
- [12] Ваганова В.И. Теория и методика обучения естественно-математическим дисциплинам // Вестник Бурятского Государственного университета. - 2014. - №15 – С. 3-6
- [13] Симонов В.П. Педагогический менеджмент. - М.: Педагогическое общество России, - 1999. -430 с.
- [14] Мойсеюк Н.Е. Педагогика. – Самит-Книга, - 2007. – 656 с. Режим доступа: URL: https://studbooks.net/32170/pedagogika/povyshenie_kvalifikatsii_uchiteley_attestatsiya [Дата обращения: 09.06.2022].
- [15] Елисеенко О.И. Педагогическое проектирование авторских учебных программ как условие развития педагогической культуры учителя в современной школе. – Автореф... кандидата педагогических

наук. - Специальность 13.00.01 - общая педагогика, история педагогики и образования. – 2006. – 24 с.

REFERENCES

[1] O statuse pedagoga. Zakon Respubliki Kazahstan ot 27 dekabrä 2019 goda № 293-VI ZRK (About the status of a teacher. The Law of the Republic of Kazakhstan dated December 27, 2019). Rejim dostupa: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1900000293/compare> [Data obraşenia: 26.04.2022]. [in Rus.]

[2] Matäş N.V., Simonenko V.D. Proektnaia deiatelnöst mladşih škölnikov. Kniga dlä uchitelä nachälnyh klasov (Project activity of junior schoolchildren. A book for primary school teachers). - M.: Ventana-Graf, 2013. - 112 s. [in Rus.]

[3] Nurgalieva G.K., Vasileva Z.İ. Senostnoe orientirovanie lichnosti v usloviah informatizatsii obrazovania (Value orientation of personality in the conditions of informatization of education). - Almaty: RSİO, 2007. - 240 s. [in Rus.]

[4] Arnautov V.V. Uchebno-nauchno-pedagogicheski kompleks kak regionälnaia sistema nepreryvnogo pedagogicheskogo obrazovania (Educational, scientific and pedagogical complex as a regional system of continuous pedagogical education). Metodologia, teoria, praktika: Monografiya: Volgograd: Peremena, 2001. - P.1. 14,9. [in Rus.]

[5] Belich V.V. Atributivnyi analiz pedagogicheskoi deiatelnosti (Attributive analysis of pedagogical activity). – Cheläbinsk: İuj-Ural. kn. izdvo, 1991. – 144 s. [in Rus.]

[6] Monahova L.İu., Fedotova V.S. Praksiosentrizm v profesionälnom standarte pedagoga (prodoljenie) (Praxiocentrism in the professional standard of a teacher (continued)). Obrazovanie i nauka. 2017; 19(5):9-27. Rejim dostupa: URL: <https://doi.org/10.17853/1994-5639-2017-5-9-27> [Data obraşenia: 09.06.2022]. [in Rus.]

[7] Savenkova A.İ. Pedagogika. İssledovatelski podhod (Pedagogy. A research approach). Uchebnik i praktikum. V 2 chastäh. Chäst 1. - İzdatelstvo: İurait. - 2016. - 268 s. [in Rus.]

[8] Harlamov İ.F. Pedagogika (Pedagogy). - M.: Gardariki, - 1999. - 520 s. [in Rus.]

[9] Bolübaş İa. İa. Organizatsiia navchälного prosesu u vişih zakladah osviti: navch. posib. dlä sluhachiv zakl. pidvişennä kvalifikatsii sistemi vişoi osviti (The organization of the navchalny process at the vishchikh mortgages is sanctified: navch. posib. for the hearing of the zakl. pidvishchennya kvalifikatsiy system vishchoy osviti). - K.: Kompas, - 1997. - 64 s. [in Rus.]

[10] Suhomlinski V.A. İzbrannye pedagogicheskie sochinenia (Selected pedagogical works). T.1. -M.: Pedagogika, - 1979. – 355 s. [in Rus.]

[11] Soderjanie i struktura obrazovatelnyh program OU, rabochih

program pedagogov (The content and structure of educational programs of OU, work programs of teachers). Metodicheskoe posobie - E.V.Gubanova. – Saratov: GOU DPO «SarIPKiPRO», - 2008. - 88 s. [in Rus.]

[12] Vaganova V.I. Teoria i metodika obucheniya estestvenno-matematicheskimi disziplinami (Theory and methodology of teaching natural and mathematical disciplines) //Vestnik Burätskogo Gosudarstvennogo universiteta. - 2014. - №15 – S. 3-6. [in Rus.]

[13] Simonov V.P. Pedagogicheski menejment (Pedagogical management). - M.: Pedagogicheskoe obşestvo Rosii, - 1999. -430 s. [in Rus.]

[14] Moiseiuk N.E. Pedagogika (Pedagogy). – Samit-Kniga, - 2007. – 656 s. Rejim dostupa: URL: https://studbooks.net/32170/pedagogika/povyshenie_kvalifikatsii_uchiteley_attestatsiya [Data obraşeniya: 09.06.2022]. [in Rus.]

[15] Eliseenko O.I. Pedagogicheskoe proektirovanie avtorskih uchebnyh program kak uslovie razvitiya pedagogicheskoi kültury uchitelä v sovremennoi škole (Pedagogical design of author’s curricula as a condition for the development of teacher’s pedagogical culture in a modern school). – Avtoref... kandidata pedagogicheskikh nauk. - Spesiálnöst 13.00.01 - obşaiya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya. – 2006. – 24 s. [in Rus.]

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАНЫ ЖОБАЛАУҒА ДАЯРЛЫҒЫ

*Ахметова Г.Б.,¹ Сейдина М.З.,² Тілеуова С.С.³

*¹п.ғ.д., м.а. профессор, «Сырдария» университеті, Шымкент, Қазақстан,
e-mail: ahmetovag@mail.ru

²PhD, м.а. қауымдастырылған профессор, «Сырдария» университеті,
Шымкент, Қазақстан, e-mail: moldir_03_87@mail.ru,

³п.ғ.к., доцент, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық
университетті, Шымкент, Қазақстан, e-mail: omsa1955@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада болашақ мұғалімдерді жеке тұлғаны құндылыққа бағдарлау тетігі арқылы авторлық бағдарламаларды әзірлеуге дайындау мәселелері қарастырылған. Бұл мақаланың мақсаты болашақ мұғалімдерді жобалық қызмет заңдарын сақтау арқылы авторлық бағдарламаны жобалауға дайындау тетігін жасау болып табылады. Мұғалімнің авторлық бағдарламасы - бұл ғылыми-зерттеу мәдениетінің деңгейін көрсететін жеке педагогикалық тұжырымдама. Авторлық бағдарламаның негізі педагогикалық зерттеу технологиясы болып табылады, оның барысында студенттер оқу процесіне құндылық қатынасын қалыптастырады.

Болашақ педагогтардың авторлық бағдарламаны жобалауға дайындығын қалыптастыру мәселесін қарастыра отырып, біз механизмі 4 кезеңнен тұратын профессор Г.Қ. Нұрғалиеваның тұлғасын құндылықты

бағдарлау тұжырымдамасына сүйендік: іздеу-бағалау - таңдау – жобалау.

Педагогикалық мамандықтағы студенттерінің қатысуымен 80 адамнан тұратын зерттеудің құндылығы ұсынылған әдістеменің тиімділігін анықтау болып табылады. Білім алушылар авторлық бағдарламаларды әзірлеу бойынша сараптамалық құзыреттіліктерді игеруде оң динамиканы көрсетті. Ұсынылып отырған әдістеменің бірегейлігі-студенттерді алғаш рет жеке тұжырымдаманы жобалау бойынша оқыту жүргізілгендігінде. Студенттер болашақ кәсіби қызметінде білімді мақсатты түрде қолдана алады. Біздің әдіс шеңберіндегі кәсіби қызмет объектісіне құндылық қатынасы айқын көрінеді.

Зерттеу аясында зерттеу әдістерінің жиынтығы қолданылды, атап айтқанда, онлайн-сауалнама, әңгімелесу, сұхбат, теориялық дереккөздерді талдау әдісі, жобалау әдісі, бұл әзірленген әдістеменің тиімділігі туралы сенімді және нақты мәліметтер алуға мүмкіндік берді.

Ұсынылып отырған әдістеменің құндылығы оның магистранттар үшін де, мұғалімдердің біліктілігін арттыру курстарында да кеңінен қолданылатындығында.

Тірек сөздер: авторлық бағдарламаны жобалау, педагогтың авторлық бағдарламасы, кәсіби қызмет объектісіне құндылық қатынасы, мұғалімнің ғылыми-зерттеу мәдениеті, құндылық бағдарлары, мұғалімдердің біліктілігін арттыру курстары, педагогтың сараптамалық құзыреттері, авторлық бағдарламаның өлшемшарттары.

READINESS OF FUTURE TEACHERS TO THE DESIGN OF THE AUTHOR'S PROGRAM

*Akhmetova G.¹, Seidina M.², Tileuova S.³

¹d.p.s., professor, University Sirdariya, Shymkent, Kazakhstan,
e-mail: ahmetovag@mail.ru

²PhD, professor, University Sirdariya, Shymkent, Kazakhstan,
e-mail: moldir_03_87@mail.ru

³c.p.s., associate professor, South Kazakhstan State Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan, e-mail: omsa1955@mail.ru

Abstract. The article discusses the issues of preparing future teachers for the development of author's programs through the mechanism of value orientation of the individual. The purpose of this article is to develop a mechanism for preparing future teachers to design an author's program through compliance with the laws of project activity. The author's program of a teacher is a personal pedagogical concept reflecting the level of research culture. The author's program is based on the technology of pedagogical research, during which students form a value attitude to the educational process.

Considering the issue of forming the readiness of future teachers to design the author's program, we proceeded from the concept of value orientation of

the personality of Professor G.K.Nurgalieva, the mechanism of which includes 4 stages: search-evaluation- choice – projection.

The value of the conducted research with the participation of students of pedagogical specialties in the number of 80 people is to determine the effectiveness of the proposed methodology. The students showed positive dynamics in mastering expert competencies in the development of author programs. The uniqueness of the proposed methodology lies in the fact that for the first time students were trained in the design of an individual concept. Future teachers can purposefully apply knowledge in their future professional activities. The value attitude to the object of professional activity within the framework of our methodology is expressed more clearly.

Within the framework of the study, a set of research methods was applied, in particular, online questionnaires, conversations, interviews, the method of analyzing theoretical sources, the project method, which allowed us to obtain reliable and accurate data on the effectiveness of the developed methodology.

The value of the proposed methodology lies in the fact that it can be widely used both for undergraduates and for teacher training courses.

Keywords: design of the author’s program, the author’s program of the teacher, value attitude to the object of professional activity, research culture of the teacher, value orientations, teacher training courses, expert competencies of the teacher, criteria of the author’s program.

Статья поступила 10.06.2022

УДК 37.013
МРНТИ 14.35.07
DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.003

ЭТНИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ ВУЗА

*Нездемковская Г.В.¹

¹к.п.п., доцент лаборатория социально-педагогических технологий и политики в области воспитания, НИИСВ РАО,
Москва, Россия, e-mail: ansi06@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются тенденции общественного развития, характерные для сегодняшней действительности, такие как экономическая дезинтеграция, социальная дифференциация общества, девальвация духовных ценностей, которые оказали негативное влияние на общественное сознание большинства социальных и возрастных групп и актуализировали проблему этнического воспитания молодежи.

Отсутствие четких классификаций, их критериев свидетельствует о том, что проблема этнического воспитания является актуальной, но пока

еще недостаточно разработанной. Необходимость исследования данной проблемы определена основными противоречиями между: потребностью целенаправленного этнического воспитания студентов и недостаточной реализацией данного аспекта воспитательной работы в вузовской практике.

Противоречия определили проблему, рассматриваемую в статье и привели к вопросу: каковы же педагогические условия этнического воспитания студентов вуза? Решение данной проблемы составило цель исследования.

Проведенный теоретический анализ научной литературы, изучение реального положения исследуемой проблемы и полученные выводы убедили нас в важности этического воспитания студенческой молодежи, так как именно в этот возрастной период происходит социализация студентов в полиэтнической среде и реализуется приобщение человека к накопленным человечеством, в том числе и его собственным народом, культурным ценностям.

При изучении научной литературы придерживались принципов системности, последовательности, историзма и культуросообразности; использовались научно-исследовательские методы: анализ, синтез, дедуктивные и индуктивные обобщения.

Результаты исследования проблем этнического воспитания позволили нам уточнить сущность понятия «этническое воспитание», и рассматривать его как целенаправленный процесс приобщения студентов вуза к этносоциальным ценностям и формирование у них на этой основе позитивной этнической идентичности и этнической толерантности.

Очевидна потребность в изучении проблем этнического воспитания студентов для организации целенаправленного этнического воспитания студентов, так как данный аспект воспитательной работы отсутствует в вузовской практике. Современные реалии организации воспитательного процесса в вузе подтверждают необходимость в эффективных практико-ориентированных программ по этническому воспитанию.

Ключевые слова: этнос, этническое воспитание, культура, этническая культура, этническая идентичность, народное воспитание, этнопедагогика, национальные ценности, толерантность.

Основные положения

На современном этапе в обществе накопились многочисленные проблемы, обусловленные трудностями социального, экономического, политического и культурного развития. Прежде всего, это рост напряженности в межэтнических и межконфессиональных отношениях, между человеком и экосистемой, деформация межпоколенных связей. Все это связано с размыванием традиционных социокультурных норм и ценностей.

В то же время следует отметить и положительные тенденции, набирающие силу в современном обществе, – это стремление народов к возрождению своих национальных культур, обращение к традициям и поискам духовно-нравственных основ жизни.

Введение

В настоящее время остро встает проблема формирования личности, способной выбирать себе в качестве ориентира социально значимые нормы и ценности, такие как патриотизм, гражданственность, толерантность, гуманность и т.д., обладающей социокультурным багажом и этнокультурным опытом, позволяющим ей успешно ориентироваться и самоопределяться в полиэтнической и поликультурной среде, толерантно относиться к представителям других этнокультур и конфессий.

Тенденции общественного развития, характерные для сегодняшней действительности, подтвердили, что экономическая дезинтеграция, социальная дифференциация общества, девальвация духовных ценностей оказали негативное влияние на общественное сознание большинства социальных и возрастных групп и актуализировали проблему этнического воспитания молодежи.

Несмотря на повышенный интерес исследователей к проблеме этнического воспитания в самых разных ее аспектах, до сих пор в педагогике не существует общепринятого определения этнического воспитания.

Полиэтничность общества выдвигает необходимость проведение эмпирических исследований и реализацию эффективных практико-ориентированных программ по этническому воспитанию. Этническое воспитание является условием отсутствия дискриминации этнических меньшинств, сохранения баланса межэтнических отношений в полиэтнической среде. Отсутствие четких классификаций, их критериев свидетельствует о том, что данная проблема является актуальной, но пока еще недостаточно разработанной.

Необходимость исследования данной проблемы определяется противоречиями между:

- потребностью целенаправленного этнического воспитания студентов и недостаточной реализацией данного аспекта воспитательной работы в вузовской практике;

- этнической идентификацией личности студента, ориентирующейся на свою культуру и их потребностью во взаимоотношениях в полиэтнической среде;

- необходимостью этнотолерантного отношения в полиэтническом обществе и недостаточным уровнем сформированности этнической толерантности студентов вуза из-за отсутствия теоретически обоснованных критериев этнического воспитания.

Перечисленные противоречия определили проблему, рассматриваемую в статье и привели к вопросу: каковы же педагогические условия этнического воспитания студентов вуза?

Решение данной проблемы составило цель исследования.

Объект исследования - процесс воспитания студентов в вузе.

Предмет исследования - педагогические условия этнического воспитания студентов.

Гипотеза исследования предусматривает, что этническое воспитание студентов будет успешным при соблюдении следующих педагогических условий:

- использование в воспитательном процессе ценностей народной педагогики и этнического воспитания, основанных на общечеловеческих ценностях;

- обеспечение социальной активности студентов в межэтническом взаимодействии, готовности к толерантному взаимодействию с иной этнокультурой;

- комплексное использование методов и форм воспитания, средств этнического воспитания, осуществление интеграции современных педагогических технологий с этническими традициями воспитания.

Описание материалов и методов

Изучение теоретических материалов по этническому воспитанию осуществлялось путем изучения и анализа научных трудов ученых постсоветских республик, российских и зарубежных ученых по проблеме. Объектом изучения в педагогических и этнопедагогических трудах ученых являлось рассмотрение различных аспектов этнического воспитания. В исследованиях философов, психологов и социологов рассматривались проблемы, возникающие при рассмотрении вопросов этнической толерантности, этнической идентификации и формирования этнического самосознания.

При изучении научной литературы придерживались принципов системности, последовательности, историзма и культуросообразности; использовались научно-исследовательские методы: анализ, синтез, дедуктивные и индуктивные обобщения.

Результаты

Результаты исследования проблем этнического воспитания позволили нам уточнить сущность понятия «этническое воспитание», и рассматривать его как целенаправленный процесс приобщения студентов вуза к этносоциальным ценностям и формирование у них на этой основе позитивной этнической идентичности и этнической толерантности.

Проведенный теоретический анализ научной литературы, изучение реального положения исследуемой проблемы и полученные выводы

убедили нас в важности этического воспитания студенческой молодежи, так как именно в этот возрастной период происходит социализация студентов в полиэтнической среде и реализуется приобщение человека к накопленному человечеством, в том числе и его собственным народом, культурным ценностям.

Очевидна потребность в изучении проблем этнического воспитания студентов для организации целенаправленного этнического воспитания студентов, так как данный аспект воспитательной работы отсутствует в вузовской практике. Современные реалии организации воспитательного процесса в вузе подтверждают необходимость в эффективных практико-ориентированных программ по этническому воспитанию.

Обсуждение

Личность нельзя сформировать вне общества, вне социальной среды, в которой она живет, вне культуры, в которую она погружена обстоятельствами жизни, самим фактом своего физического рождения. Названные качества и есть главные направления формирования личности своего времени. Чтобы войти безболезненно в социум, человек должен созреть не только физически, но и духовно, развить в себе способности к восприятию накопленных предшествующими поколениями культурных традиций и социоэтнического опыта. Это достигается воспитанием, целью которого является приобщение молодого поколения к этим традициям.

Воспитание – одна из основных категорий педагогики. На протяжении более чем двадцати столетий эту категорию активно используют в большинстве общественных наук, давая ей различные содержательные трактовки. Анализ научно-педагогической литературы показывает, что единого определения воспитания нет. Его многозначность – одно из его объяснений.

Современные исследователи воспитание рассматривают как общественное явление, как деятельность, как процесс, как ценность, как систему, как воздействие, как взаимодействие, как управление развитием личности и т.д. Каждое из этих определений справедливо, ибо каждое отражает какой-то аспект воспитания.

Зарубежные ученые также отмечают, что общепринятого подхода к определению воспитания нет. Э.Дюркгейм дал в свое время определение термина воспитание, как действие, оказываемое взрослыми поколениями на поколения, не созревшие для социальной жизни, оно имеет целью возбудить и развить у ребенка некоторое число физических, интеллектуальных и моральных состояний, которые требуют от него и политическое общество в целом, и социальная среда, к которой он принадлежит, в частности [1].

Такое определение воспитания разделялось большинством

европейских и американских педагогов до середины XX столетия, а многими разделяется и сейчас.

Воспитание предполагает превращение «природного» человека в человека культурного, главными «составляющими» которого являются, как считал С.И.Гессен [2], образованность, гражданственность, цивилизованность. В известном смысле именно с формированием этих качеств связаны задачи воспитания, ибо без этих качеств нет личности, нет человека как представителя человечества, социума, нации. Их формирование является основой процесса воспитания, если мы хотим, чтобы накопленный предшествующими поколениями социокультурный опыт был усвоен и продолжен новым поколением. Только при этом условии данное общество сохранит себя в качестве исторически сложившегося социума, со свойственными ему национальными традициями, системой культурных ценностей, ментальностью.

Таким образом, воспитание есть социокультурный процесс - по своей сути, содержанию, общей направленности на формирование личности, способной к духовному творчеству, по целям, совпадающим с целями культуры.

Культура – «цемент общественных отношений» не только потому, что она передается от одного человека к другому в процессе политической социализации и контактов с представителями других культур, но также и потому, что формирует у людей чувство принадлежности к определенной общности, т.е. чувство идентичности. «В современном мире... культурные идентичности (этнические, национальные, религиозные, цивилизационные) занимают центральное место, а союзы, антагонизмы и государственная политика складываются с учетом культурной близости и культурных различий», - отмечает С.Хантингтон [3].

Анализ образовательных реалий и публикаций зарубежных специалистов по проблемам образования Великобритании, США, Испании, Индии позволил убедиться в том, что тенденция этнизации образования присуща большинству современных полиэтнических государств. В условиях укрупнения мировых процессов и взаимопроникновения культур система образования может служить эффективным механизмом этнокультурной идентификации личности и одновременно средством гармонизации межэтнических отношений.

Проблема формирования этнического самосознания личности нашла свое отражение и в исследованиях Ю.В.Бромлея, В.С.Воронцова, С.И.Гессена, Б.С.Гершунского, А.Ф.Дашдамирова, Л.М.Дробижевой, В.П.Левкович, Т.М.Мастюгина, Л.В.Мин, Л.С.Перепелкина, И.А.Снежковой, Г.В.Старовойтовой, В.Ю.Хотинец и других.

Вопросы традиционных педагогических систем (средств воспитания, семейной педагогики, педагогических функций детской и молодежной среды, общности педагогических культур разных народов)

рассматриваются в работах И.Н.Афанасьева, А.А.Бугаевой, В.М.Бызовой, Г.Н.Волкова, Ф.Ю.Гяургиева, П.П.Козловой, В.С.Кукушкина, Л.Д.Столяренко, А.А.Султангалеева, А.В.Сухарева, Э.Р.Хакимова, И.И.Шангиной и других.

В многонациональном сообществе процессы воспитания происходят при межэтническом и межкультурном взаимодействии больших и малых этносов. Эти процессы не исключают наряду с развитием общенациональной культуры обогащение посредством воспитания и образования как доминирующей, так и малых культур. Подобные тенденции предполагают воспитание с учетом духовных ценностей всех участников межэтнического и межкультурного диалога, создание общего интеркультурного, интерэтнического пространства.

Вот почему «всякое хорошо поставленное образование по необходимости будет национальным, действительно созидающим, а не разрушающим нацию, будет только хорошо поставленное нравственное, научное и художественное образование, хотя бы оно и не заботилось специально о развитии национального чувства», - писал Гессен [2].

Воспитание, в какой бы форме оно ни осуществлялось должно включать этническую составляющую, ориентацию на усвоение и сохранение национальных традиций, достижений национальной культуры, т.е. должно быть этническим воспитанием. С одной стороны, этническое воспитание позволяет уберечься от опасностей узкого национализма, с другой стороны, оно приобщает молодого человека к историческому опыту его народа, развивает здоровое чувство национальной гордости, патриотизма, долга перед Родиной, отмечает Гессен С.И. [2].

Рассматривая проблему этнического воспитания студентов вуза считаем необходимым дать определение таким понятиям, как: этнос, этническая принадлежность, этническое воспитание, этнокультурный опыт, толерантность.

Этнос (от греч. *ethnos* – племя, народ) — исторически устойчивая социальная группа людей, связанных общими культурой, языком, этнической принадлежностью, представленная племенем, народностью, нацией [4].

Этническая принадлежность - это, прежде всего, самоидентификация группы людей или одного человека с одним определённым народом по ряду признаков. То есть, с детских лет ребёнок уже знает родной язык, к какой нации он относится, учится отличать представителя своего народа от представителей другого по определённым признакам. Знакомится с родной культурой: песнями стихами, традициями, обычаями, национальной кухней, историей, местом жительства и так далее.

Этническое воспитание - это целенаправленное взаимодействие поколений, в результате которого формируется этническое самосознание, адекватное отношение к себе как к субъекту этноса, чувство гордости за

свою нацию, положительное отношение к языку, истории, культуре своего этноса, а также чувство уважения и толерантность к представителям других этносов [5].

Слово толерантность происходит от латинского слова «tolerantia», что означает терпение, стойкость, выносливость, т.е. толерантность мы понимаем как: терпимость, снисходительность к чужим мнениям, верованиям, поведению, обычаям, культуре; один из основных демократических принципов, связанный с концепцией плюрализма, признак общей и политической культуры; бесконфликтное отношение к новому, неизвестному, чужому [6].

На разных этапах исторического развития постановка и разработка проблемы этнического воспитания была неоднозначной. В современных условиях глобализации, интеграции, межкультурной коммуникации - этническое воспитание явление многофакторное, интегральное, сложное. Сегодня четко проявляется полиэтничность почти всех государств, поэтому и проблема этнического воспитания студенческой молодежи представлена по-новому.

Через процесс воспитания молодому поколению передается социально-исторический, духовно-нравственный, культурный опыт и морально-этические традиции, накопленные человеком, нацией, социумом. В связи с глобальными мировыми процессами, наиболее действенными и устойчивыми средствами воспитания, являются накопленные на протяжении многих веков обычаи и традиции народа. Все это актуализирует и активизирует изучение и использование этнопедагогического компонента в образовательном процессе вуза, с целью воспитания и социализации студенческой молодежи.

В первую очередь, это относится к студенческой молодежи вузов, которые в будущем будут представлять кадровый и интеллектуальный потенциал своей страны, которые в будущем будут выполнять свои профессиональные задачи в неоднородной этнической среде и должны обладать высокой этнопедагогической и этнокультурной компетентностью.

Этнопедагогика и является той наукой, которая изучает возможности использования средств народной культуры и народной педагогики в этническом воспитании молодежи.

Как отмечает академик Г.Н.Волков, народная педагогика – это совокупность педагогических сведений и воспитательного опыта, сохранившихся в устном народном творчестве, обычаях, детских играх, игрушках и т.п.

Следует иметь в виду, что термины «народная педагогика» и «этнопедагогика» не синонимы. Этнопедагогика – это наука об опыте народных масс по воспитанию подрастающего поколения, об их педагогических воззрениях, наука о педагогике быта, о педагогике семьи,

рода, племени, народности, нации. Этническая педагогика исследует особенности национального характера, сложившиеся под влиянием исторических условий, сохраняющиеся благодаря национальной системе воспитания и претерпевающие эволюцию вместе с условиями жизни, вместе с педагогической культурой народа.

Народная педагогика – область эмпирических педагогических знаний и опыта народных масс, выражающаяся в господствующих в народе воззрениях на цели и задачи воспитания, в совокупности народных средств, умений и навыков воспитания и обучения [7].

Сформировавшись как представитель определенной этнической культуры, человек уже может успешно интегрироваться в общество. Лишь зная и уважая родную культуру, человек может научиться уважать культуру других народов, с которыми ему приходится взаимодействовать в повседневной жизни, вступать в культурный диалог с представителями других национальностей. И чем глубже человек знает свою культуру, тем успешнее он может строить межкультурный диалог, ведь каждый интересен для другого своей уникальностью, неповторимостью, что во многом связано с принадлежностью людей к различным культурам, с их различным социоэтническим опытом. Нужно привыкать к мысли, что этнокультурное многообразие - это не барьер для установления добрых отношений, а ценность, общее достояние, которым следует гордиться, которое привлекает и притягивает людей друг к другу. Это основа для взаимного узнавания, понимания, взаимообогащения и толерантности.

Этническое воспитание формирует этническую толерантность студентов и требует решения проблем мировоззренческого и поведенческого характера.

Таблица 1 - Мировоззренческий и поведенческий характер этнического воспитания

Основными задачами мировоззренческого характера являются	Основными задачами поведенческого характера являются:
<ul style="list-style-type: none"> • оказание помощи студенту в осознании себя как личности, принадлежащей определенной культуре, воплощенной в материальной, духовной, социальной жизнедеятельности этноса; • ознакомление студентов с историей, культурой, обычаями и традициями других этносов, помочь понять и оценить их; • сформировать у студентов терпимость и уважение к культуре других народов.	<ul style="list-style-type: none"> • воспитание культуры повседневного поведения в многонациональной среде; • воспитание толерантного отношения к представителям других наций.

Учеба в вузе составляет основу духовного становления человека, важнейший фактор овладения им общечеловеческой культурой. Соответственно, огромна роль учебно-воспитательной работы как фактора этнического воспитания. В процессе обучения и воспитания, преподаватель вуза должен воспитывать у студентов любовь к своему народу, к Родине, уважение к истории, традициям, культуре разных этносов, формировать критически мыслящую поликультурную и полиэтничную личность.

Этническое воспитание будущего специалиста вуза может осуществляться средствами таких дисциплин как этносоциология, этнология, этнопедагогика, социальная педагогика, социальная психология, культурология. Основную нагрузку несут учебные курсы этнопсихология; этнопедагогика и теория и методика воспитательной работы.

Большое значение в этническом воспитании играет лингвокультурная компетентность будущего специалиста. Знание человеком родного языка и культуры, успешное овладение языком и культурой большинства позволяет говорить о нем как о личности билингвальной и бикультурной. Бикультурная личность, как показывают исследования, в отличие от человека маргинального (космополита, утратившего собственную культуру и не «вписавшегося» в культуру большинства), обладает такими качествами, как открытость, высокая самооценка, высокая степень самореализации, умение строить конструктивный диалог с представителями разных национальностей.

Важным в становлении, формировании этнически воспитанной личности является и ее этническая идентификация, т.е. представление человека о себе как о члене определенной этнической группы, включающее в себя признание и принятие ее ценностей, обычаев, традиций, этническую осведомленность и т. д.

Сегодня термин «идентичность» в различном контексте широко используется и в социальной психологии (эгопсихологии), и в социологии (социальной антропологии, символическом интеракционизме), и в философии (феноменологии), и в этнологии, и в педагогической науке (этнопедагогике).

Понятие «идентификация» впервые введено в научный оборот З.Фрейдом в 1921 г. в эссе «Психология масс и анализ Я» [8].

По мнению З.Фрейда, каждый индивид, есть частица множества масс, связанных посредством сети идентификаций. И потому человек строит свой идеал «Я», руководствуясь множеством образцов и моделей поведения, которые он выбирает более или менее сознательно.

Известный американский социальный психолог Э.Эриксона определяет понятие идентификация как чувство органической принадлежности индивида к его исторической эпохе и типу межличностного взаимодействия, свойственному данной эпохе. Идентичность личности

предполагает гармонию присущих ей идей, образов, ценностей и поступков с доминирующим в данный исторический период социально-психологическим образом человека, принятие ей социального бытия как своего [9].

Этническая самоидентификация зависит от внешних и внутренних факторов. Не только внешние ориентационные индикаторы (этноним, язык, культура, семья, родственники и т.д.), но и самоощущение, самочувствие индивида предопределяет этот процесс. А ощущение близости - есть результат не столько совместной деятельности, сколько отражение эмоциональных связей с данной общностью. Следовательно, идентификация с большой социальной (этнической) общностью может служить достаточно сильным катализатором массового поведения и политического действия (особенно в кризисном обществе). Поэтому, распространенность определенной групповой этнической идентификации может стать и одним из факторов прогноза возможного направления политического развития социума [10].

Именно это обстоятельство заставляет задуматься об этническом воспитании студентов в современных социальных условиях. На данном историческом этапе развития социума, когда появляются локальные межэтнические конфликты, необходимо создать педагогические условия для реализации этнического воспитания студентов и необходимо внедрение в воспитательный процесс теоретически обоснованных классификаторов, критериев и методов этнического воспитания для предотвращения конфликтов на почве этнического антагонизма и формирования культуры межэтнического общения.

Исходя из заявленной гипотезы, можно предположить, что этническое воспитание студентов будет успешным при соблюдении определенных педагогических условий.

Педагогические условия для организации этнического воспитания студентов

Рис. 2

Кроме создания педагогических условий для реализации этнического воспитания студентов необходимо конкретизировать задачи, стоящие перед педагогом вуза, как реализатора целей этнического воспитания студентов.

Задачи, реализующие цели этнического воспитания студентов

	<ul style="list-style-type: none"> - Дать знания об основах этнофилософии, этнопсихологии, этнопедагогики, этноэтики; - Формировать у студентов чувство любви к Родине, гражданского сознания, способствовать становлению этнической толерантности, культуры межэтнического общения;
	<ul style="list-style-type: none"> - Воспитать уважение и интерес к этнической культуре, желание ее изучать, дать знания о культуре как этноконсолидирующем и этнодифференцирующем признаке, об объединяющих разные этнические культуры факторах, о сочетании этнического и общечеловеческого в них, об опасности этноцентризма и культурного релятивизма, о различиях этнической и национальной культуры;
	<ul style="list-style-type: none"> - Формировать этнокультурно-педагогическую компетентность, обеспечивающую возможность формирования у студентов этнической культуры, развития у них этнокультурной толерантности;
	<ul style="list-style-type: none"> - Дать знания об обрядах жизненного цикла и традиционных системах воспитания подрастающего поколения у разных народов мира, об особенностях семейного воспитания детей у разных народов мира, о традиционных моделях и системах социализации детей в современном мире и др.;
	<ul style="list-style-type: none"> - Формировать этнокультурную компетентность, актуализировать знания студентов в контексте изучаемых дисциплин, познакомить с наиболее яркими образцами этнической культуры народа доминанта и народов, населяющих регион, страну, мир, которые могут быть использованы в образовательной практике;
	<ul style="list-style-type: none"> - Сформировать понимание взаимозависимости возраста ребенка и его национально-культурной идентификации, особенности формирования этнического самосознания, этнической, этнокультурной идентичности, этнокультурной и поликультурной личности.

Рис. 3

Особо стоит обратить внимание на формирование у студентов вузов этнокультурной педагогической компетентности. Этнокультурная педагогическая компетентность - это интегративное свойство личности, которое характеризуется готовностью и способностью педагога реализовывать общие и специальные этнокультурные педагогические компетенции в воспитательном процессе, включающее в себя:

- способность ориентироваться в культуре различных народов региона, страны, мира;
- понимать их общечеловеческую и общемировую значимость;
- овладение технологией трансляции подрастающему поколению этнокультурных знаний, умений;

- формирования навыков межэтнического и межкультурного общения.

Заключение

Исходя из вышеизложенного, можно предположить, что основной целью этнического воспитания в вузе должна стать организация воспитательной работы по формированию у студентов вуза гражданской ответственности, патриотизма, этнокультурной, поликультурной, межкультурной идентичности, этнической и этнокультурной толерантности, воспитывать у них интерес, уважение и любовь к народной культуре, формировать способность к безконфликтной деятельности в поликультурной и полиэтнической среде.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Дюркгейм Э. Социология образования. - М., 1996.
- [2] Гессен С.И. Нация и человечество. Национальное образование //Педагогическое наследие русского зарубежья, 20-е годы: Кн. для учителя /Составитель П.В. Алексеев. – М.: Просвещение, 1989.
- [3] Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и изменение мирового порядка (отрывки из книги) //Pro et Contra. Т.2, № 2. - М., 1997.
- [4] Связи с общественностью в социально-культурной деятельности. Словарь-справочник. - М., 2013.
- [5] Зеньковский В.В. Социальное воспитание, его задачи и пути. - М., 1918. - 86 с.
- [6] Культурология. Учебный словарь. – М., 2014.
- [7] Педагогическая энциклопедия. - М., 2-изд., 1962.
- [8] Фрейд З. Психология масс и анализ Я //Зигмунд Фрейд. Тотем и табу / пер. с нем. Р.Ф. Додельцева. — СПб. Азбука-Аттикус, 2017.
- [9] Erikson E. Insight and Responsibility. - N.Y., 1964.
- [10] Ачкасов В.А. Этническая идентичность в ситуациях общественного выбора //Журнал социологии и социальной антропологии. - 1999. - Том II. - № 1. – С. 45-56.

REFERENCES

- [1] Dyurkgeym E. Sotsiologiya obrazovaniya (Sociology of education). - M., 1996. [in Rus.]
- [2] Gessen S.I. Natsiya i chelovechestvo. Natsional'noye obrazovaniye // Pedagogiche-skoye naslediye russkogo zarubezh'ya, 20-ye gody (Nation and humanity. National education //Pedagogical heritage of the Russian abroad, 20s): Kn. dlya uchitelya / Sostavitel' P.V. Alekse-yev. – M.: Prosveshcheniye, 1989. [in Rus.]
- [3] Khantington S. Stolknoveniye tsivilizatsiy i izmeneniye mirovogo poryadka (ot-ryvki iz knigi) (The clash of civilizations and the change in the

world order (excerpts from the book)) //Pro et Contra. T.2, № 2. - М., 1997. [in Rus.]

[4] Svyazi s obshchestvennost'yu v sotsial'no-kul'turnoy deyatelnosti. Slovar'-spravochnik. - М., 2013. [in Rus.]

[5] Zen'kovskiy V.V. Sotsial'noye vospitaniye, yego zadachi i puti (Social education, its tasks and ways). - М., 1918. - 86 s. [in Rus.]

[6] Kul'turologiya. Uchebnyy slovar' (Educational dictionary). - М., 2014. [in Rus.]

[7] Pedagogicheskaya entsiklopediya (Pedagogical encyclopedia). - М., 2-izd., 1962. [in Rus.]

[8] Freyd Z. Psikhologiya mass i analiz YA (Psychology of masses and analysis of I) //Zigmund Freyd. Totem i tabu / per. s nem. R.F. Dodel'tseva. — SPb. Azbuka-Attikus, 2017. [in Rus.]

[9] Erikson E. Insight and Responsibility. - N.Y., 1964.

[10] Achkasov V.A. Etnicheskaya identichnost' v situatsiyakh obshchestvennogo vybora (Ethnic identity in situations of public choice) // Zhurnal sotsiologii i sotsial'noy antropologii. - 1999. - Tom II. - № 1. – S. 45-56. [in Rus.]

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫ СТУДЕНТТЕРІНІҢ ЭТНИКАЛЫҚ ТӘРБИЕСІ

*Нездемковская Г. В.¹

*¹к.п. н., доцент, тәрбие саласындағы әлеуметтік-педагогикалық технологиялар және саясат зертханасы, РАҚ балаларды, отбасын және тәрбиені зерттеу институты, Мәскеу, Ресей, e-mail: ansi06@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада бүгінгі күннің мәселесіне айналған қоғамның әлеуметтік дифференциациясы, рухани құндылықтардың құнсыздануы, әлеуметтік ортада жастардың қоғамдық санасына кері әсерін тигізетін жастарды тәрбиелеуде этникалық мәселелердің маңыздылығының өзектілігі қарастырылады. Сондай-ақ, нақты классификациялардың, олардың критерийлерінің болмауы этникалық тәрбие мәселесінің өзекті екенін, бірақ әлі жеткілікті түрде дамымағанын көрсетеді. Аталған мәселелерді зерттеу барысында студенттерге мақсатты түрде этникалық тәрбие берудің қажеттілігі және оқу-тәрбие жұмысының университет тәжірибесінде жеткіліксіз жүзеге асырылуы арасында қарама-қайшылықтар анықталады.

Бұл қарама-қайшылықтар мақалада қарастырылған мәселені анықтап, мынадай сұрақ туындауына ықпал етті: ЖОО студенттеріне берілетін этникалық тәрбиенің педагогикалық шарттары қандай? Бұл мәселені шешу зерттеудің негізгі мақсатына айналды.

Ғылыми әдебиеттерге жасалған теориялық талдаулар, мәселенің нақты жағдайын зерттеу барысында алынған тұжырымдар студент

жастарды этикалық тәрбиелеудің маңыздылығына көз жеткізді, себебі, дәл осы жас кезең студенттері көп ұлтты ортада әлеуметтенеді және адам адамзат жинақтаған, оның ішінде өз халқымен, мәдени құндылықтарымен жіті танысады.

Ғылыми әдебиеттерді оқу кезінде олар жүйелілік, тарихи және мәдени сәйкестік принциптерін ұстанды; зерттеу әдістері қолданылды: талдау, синтез, дедуктивті және индуктивті жалпылау.

Этникалық тәрбие мәселелерін зерттеу нәтижелері «этникалық тәрбие» түсінігінің мәнін ашып көрсетуге және оны университет студенттерін этноәлеуметтік құндылықтармен таныстырудың және жағымды этникалық сәйкестікті қалыптастырудың мақсатты процесі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Студенттерге этникалық тәрбие беруді мақсатты түрде ұйымдастыру үшін студенттерге этникалық тәрбие беру мәселелерін зерттеудің қажеттілігі анықталады, өйткені тәрбие жұмысының бұл жағы университет тәжірибесінде жоқтың қасы. ЖОО-да оқу процесін ұйымдастырудың заманауи шындығы этникалық білім берудің тиімді практикалық бағдарланған бағдарламаларының қажеттілігін растайды.

Тірек сөздер: этнос, этникалық тәрбие, мәдениет, этникалық мәдениет, этникалық бірегейлік, халықтық тәрбие, этнопедагогика, ұлттық құндылықтар, толеранттылық.

ETHNIC EDUCATION OF UNIVERSITY STUDENTS

*Nezdemkovskaya G.V.¹

¹candidate of pedagogical sciences, associate professor
laboratory of socio-pedagogical technologies and policies in the field of
education, NIISV RAO, Moscow, Russia, e-mail: ansi06@mail.ru

Abstract. The article discusses the social development trends that are typical for today's reality, such as economic disintegration, social differentiation of society, devaluation of spiritual values, which had a negative impact on the public consciousness of most social and age groups and actualized the problem of ethnic education of young people.

The absence of clear classifications, their criteria indicates that the problem of ethnic education is relevant, but not yet sufficiently developed. The need to study this problem is determined by the main contradictions between: the need for targeted ethnic education of students and the insufficient implementation of this aspect of educational work in university practice.

The contradictions determined the problem considered in the article and led to the question: what are the pedagogical conditions for the ethnic education of university students? Solving this problem was the goal of the study.

The theoretical analysis of the scientific literature, the study of the real situation of the problem under study and the findings convinced us of the

importance of the ethical education of student youth, since it is during this age period that students socialize in a multi-ethnic environment and a person is introduced to the accumulated humanity, including his own people, cultural values.

When studying scientific literature, they adhered to the principles of consistency, consistency, historicism and cultural conformity; research methods were used: analysis, synthesis, deductive and inductive generalizations.

The results of the study of the problems of ethnic education allowed us to clarify the essence of the concept of "ethnic education", and consider it as a purposeful process of introducing university students to ethno-social values and forming a positive ethnic identity and ethnic tolerance on this basis.

There is an obvious need to study the problems of ethnic education of students in order to organize purposeful ethnic education of students, since this aspect of educational work is absent in university practice. Modern realities of the organization of the educational process at the university confirm the need for effective practice-oriented programs for ethnic education.

Keywords: ethnos, ethnic education, culture, ethnic culture, ethnic identity, public education, ethnopedagogy, national values, tolerance.

Статья поступила 14.08.2022

УДК 378.1

МРНТИ 14.15.01

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.004

ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТЕРІНІҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

*Жорабекова А.Н.¹, Шакиева А.М.²

***¹PhD, қауымдастырылған профессор, М. Әуезов атындағы Оңтүстік
Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан,
e-mail: ainur-zhorabekova@mail.ru**

**² PhD докторант, Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық Қазақ-Түрік
Университеті, Түркістан, Қазақстан, e-mail: shakiyeva.aida@mail.ru**

Аңдатпа. COVID-19 пандемиясы кезінде қашықтықтан оқытуға көшу жағдайында тек шетел тілін меңгерген коммуникативті құзыретті ғана емес, сонымен қатар онлайн кеңістікте цифрлық технологиялармен жұмыс істеу дағдылары мен қабілеттері бар мамандарды даярлау қажеттілігі туындады. Қазіргі жағдайда цифрлық құралдарды, қосымшалар мен онлайн форматтағы платформаларды пайдалана

отырыпб әріптестермен, оқушылармен және ата-аналармен тіл табыса алатын, сабақ жүргізетін, кері байланыс жасайтын, цифрлық ақпаратты іздей алатын дағдылары бар болашақ мұғалімдерді дайындау ерекше маңызды. Сондай-ақ университеттер үшін болашақ мұғалімдердің оқытуды тек офлайн режимінде ғана емес, онлайн форматта да жоспарлау, дамыту және өткізу дағдылары мен дайындығын дамыту қажет. Осыған байланысты осы мақаланың авторлары әлеуметтік қайта құрулар мен реформалар кезінде әсіресе өткір болып отырған қашықтықтан білім беру жағдайында болашақ шетел тілі мұғалімнің кәсіби құзыреттерін қалыптастыру мәселесін қарастырды. Қашықтықтан оқыту аспектісінде болашақ шетел тілі мұғалімінің кәсіби құзыреттерінің құрылымын зерттей отырып, жұмыста кәсіби құзыреттерді жіктеуеудегі сан алуан тәсілдері сипатталған, мысалы: коммуникативті, әдістемелік, педагогикалық, тілдік (лингвистикалық), әлеуметтік, ұйымдастырушылық, рефлексиялық, психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-ақпараттық, әлеуметтік-ұйымдастырушылық, когнитивтік, мәдениетаралық, тұлғалық, лингво-әлеуметтік-мәдени, әлеуметтік-мәдени, жалпы мәдени, грамматикалық, стратегиялық, дискурсивтік, әлеуметтік-лингвистикалық, филологиялық, арнайы, лингво-мультимедиялық, цифрлық, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) құзыреттері. Осы жіктеулердің негізінде қазіргі қашықтықтан білім беру жүйесіндегі міндеттер мен мақсаттарға сүйене отырып болашақ шетел тілі мұғалімнің келесі құзыреттілігі айқындалды: тілдік құзыреттері, шетел тілінің коммуникативтік құзыреттері, психологиялықпен педагогикалық құзыреттері, әдістемелік құзыреттері, цифрлық (ақпараттық-коммуникациялық технологиялар) құзыреттері.

Тірек сөздер: құрылым, кәсіби құзыреттіліктер, болашақ мұғалім, шетел тілі, онлайн, қашықтықтан білім беру, цифрлық құзыреттіліктер, АКТ құзыреттіліктері.

Кіріспе

Қашықтықтан білім беру жағдайында болашақ мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру әлеуметтік қайта құрулар мен реформалар кезеңнен бері өзекті мәселе болып отыр. Осы жағдайларда адам қызметінің сандық және сапалық көрсеткіштері бірінші кезектегі маңызды мәселеге айналады. Тұлғаның кәсіптік қызметке тартылуы қызмет субъектісінің жеке басына, кәсіби дайындығына, тәжірибесіне және кәсіби міндеттерін табысты шешуге, өнімді кәсіби қызметті жүзеге асыруға және жеке ресурстарын жаңартуға мүмкіндік беретін кәсіби маңызды қасиеттерге байланысты болады.

Болашақ шетел тілі мұғалімінің өнімді педагогикалық іс-әрекеті кәсіби құзыреттіліктің түрлері мен құрылымын, сондай-ақ құзыреттіліктердің қолданыстағы жіктеулерін зерттеу негізінде мүмкін болады.

Зерттеу мәселелері бойынша әдебиеттерді талдау және оларды жіктеуде әртүрлі көзқарастардың бар екенін көрсетті.

Негізгі ережелер

Сонымен, көптеген ғылыми-педагогикалық еңбектерде болашақ шетел тілі мұғалімінің кәсіби құзыреттіліктері мазмұны мен мақсаты бойынша коммуникативті, әдістемелік, педагогикалық, тілдік (лингвистикалық) және т.б. құзыреттіліктеріне жіктеледі.

Құзыреттіліктерді кәсіби іс-әрекетте оқу процесінде меңгерілген іс-әрекеттерді орындаудың жалпылама тәсілдермен қатар өз білімін, дағдыларын, сондай ақ жұмылдыруға жалпы қабілеттілік пен дайындығы ретінде анықтай отырып, Е.Ф. Зеер маманның әлеуметтік және кәсіби құзыреттіліктердің келесі құрылымдарын ұсынады [1]:

1) Әлеуметтік құзырет (ынтымақтасу, пікірталас жүргізу, сынды қабылдау, алға қойған мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған келісілген әрекеттерге дайындық және т.б);

2) Танымдық (когнитивтік) құзырет (білім беру және кәсіптік ақпаратты жүйелеу, бағалау, өзінің білім беру қажеттіліктерін өз бетінше анықтау және т.б) ;

3) Әдістемелік құзырет (кәсіби міндеттерді орындау кезінде игерілген әдістерді өз бетінше таңдау және қолдану қабілеті мен дайындығы);

4) Ұйымдастыру құзырет (кәсіби қызметті өз бетінше жоспарлау және бағалауды ұйымдастыру қабілеті мен дайындығы);

5) Арнайы құзырет (тиісті нормаларды сақтай отырып, алынған білім негізінде нақты практикалық жағдайдағы кәсіби міндеттерді өз бетінше шеше алу қабілеттілігі) .

Т.Е.Исаеваға сәйкес педагогтың кәсіби құзыреттіліктілігін төрт топқа бөліп қарастырылады:

- әлеуметтік-ұйымдастыру құзырет (адамдар арасындағы қарым-қатынастың өзгеруіне әкелетін нақты әлеуметтік жағдайларды шешу қабілеті, білімі);

- кәсіби (пәндік және әдістемелік құзырет);

- коммуникативті (тұлғаның қарым-қатынасы мен өзін-өзі жүзеге асыруының негізгі міндеттерін табысты жүзеге асыруды қамтамасыз ету, және тілдік дағдыларды меңгеру, әлеуметтік маңызы бар мәдени нормаларды сақтау);

- құндылық- мағыналық (сыртқы әсерлерге қатысты тұлғаның тұрақтылығы, өзін-өзі сақтау [2].

Болашақ шетел тілі мұғалімдерінің кәсіби құзіреттілігінің құрылымын қарастыра отырып, К.С. Махмуриян психологиялық -педагогикалық, әдістемелік, коммуникативті, филологиялық, жалпы мәдени, ақпараттық, әлеуметтік және басқарушылық құзіреттіліктер

арқылы жүзеге асырылатын бірқатар компоненттерді қарастыруды ұсынады [3].

Г.А.Китайгорская шетел тілі мұғалімінің кәсіби құзыреттілігін өзге де компоненттер жиынтығын қарастыра отырып:

- әдістемелік құзырет;
- психологиялық-педагогикалық құзырет;
- әлеуметтік-психологиялық құзырет;
- лингво-әлеуметтік құзырет;
- педагогикалық шеберлік;
- кәсіби рефлексия [4].

Болашақ мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру үдерісінде негізгі құзырет шетел тілдік коммуникативтік құзырет болып саналады, оған мыналар кіреді:

- 1) грамматикалық құзырет;
- 2) лингвоәлеуметтік құзырет;
- 3) мәлімдеме құзырет;
- 4) сөйлеу стратегиясының құзырет [5].

Қарастырылып отырған модельге сәйкес, шетелдік құзыреттілік-эртүрлі деңгейлердің иерархиясын қамтитын күрделі құрылым:

- тілдік құзыреттілік (тіл ережелеріне сәйкес жасалған мағыналы сөздерді жасау және түсіну қабілеті);
- әлеуметтік-лингвистикалық құзыреттілік (жағдайға сәйкес тілдік формаларды қолдану және өзгерту мүмкіндігі);
- дискурсивті құзыреттілік (мәтіндерді құру және түсіну үшін тиісті стратегияларды қолдану мүмкіндігі);
- стратегиялық құзыреттілік (пайдаланушының құпия сөзін білудегі оқылықтарды өтеу үшін ауысша және ауысша емес стратегияларды қолдана білу);
- әлеуметтік-мәдени құзыреттілік (тілді қолданатын әлеуметтік-мәдени контексті білу, мінез-құлық, этикет ақпаратын білу);
- әлеуметтік құзыреттілік (басқалармен қарым-қатынас жасау, оның ішінде мотивациялық және анықтамалық аспектілер, өзіне деген сенімділік, эмпатия, қоғамда қалыптасқан түрлі жағдайларды жеңе білу) [6].

Коммуникативтік құзыреттілік құрамында келесі компоненттерді білуге болады [7]:

- продукция (ауызша және жазбаша сөйлеу);
- рецепция (кәсіби маңызды мәтінді оқу және түсіну);
- тілдік құзырет – грамматиканы, лексиканы, фонетиканы меңгеру, яғни зерттелетін тіл туралы ақпарат жүйесін оның деңгейлері бойынша иелену туралы (фонетика, лексика, сөз құрамы және сөзжасам, морфология, синтаксис, мәтін, лингвистикасы және стилистика);
- әлеуметтік-тілдік құзырет (мәдениетаралық және прагматикалық құзыреттілік);

«Рецепция» және «продукция» компоненттерін зерттеу нәтижесінде сөйлеу құзыреттілігі, яғни оқытылатын тілдің көмегімен ойларды қалыптастыру және тұжырымдау тәсілдерін меңгеру, оларды ауызша қарым – қатынас процесінде қолдана білу деген қорытындыға келуге болады [8].

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Қашықтықтан білім беру жағдайында болашақ шетел тілінің мұғалімінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруды зерттеу аясында АКТ құзыреттілігін қарастыру қажет. Осыған орай, М.Н. Евстигнеевтың «АКТ құзыреттілігі» ұғымына берген келесі сипаттамасы маңызы зор: «қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологиялар туралы теориялық білімдерден және оқу Интернет ресурстарын, Веб 2.0 әлеуметтік сервистерін құру мен пайдаланудың практикалық дағдыларынан және басқа да АКТ технологияларынан тұратын құрылым» [9].

Қарастылып отырған жұмысында құзыреттіліктің құрылымы ретінде өзінің зерттеуінде ол бес компоненті анықтайды:

- құндылықтық-мотивациялық (мұғалімнің АКТ-ны меңгеруге және оларды шетел тілін оқытуда пайдалануға құндылықтық бағдарлары мен уәждерінің болуын анықтайды);

- когнитивті (шетел тілін оқыту процесіне қазіргі заманғы АКТ енгізу үшін қажетті білімнің (теориялық және практикалық) болуын анықтайды);

- операциялық (шетел тілін оқытуда АКТ-ны практикалық қолдану дағдысының дамуын анықтайды);

- коммуникативтік (мұғалімнің өз ойын анық және нақты жеткізе білуін, әріптестерін шетел тілін оқытуда АКТ пайдалану қажеттілігіне сендіруді, АКТ арқылы тіл аспектілері мен сөйлеу әрекетінің түрлеріне оқытудың авторлық әдістемесін сипаттауды, өз көзқарасын дәлелдеуді, кәсіби қызметке АКТ енгізу тұрғысынан кәсіби қарым-қатынасты ұйымдастыруды және оған қатысуды қамтиды);

- рефлексивті (мұғалімге өзінің кәсіби қызметіне өзіндік талдау жүргізуге, АКТ арқылы шетел тілін оқыту әдістемесін ұйымдастыру нәтижелерін бағалауға мүмкіндік береді) [10, б. 14].

В.А. Скакунованың веб-жобалар арқылы болашақ шетел тілі мұғалімдердің ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру туралы зерттеуі қызығушылық тудырды, ол АКТ құзыреттіліктің келесі анықтамасы «мұғалімнің кәсіби қызметінің интегралды жеке – қызметтік сапасы» ретінде сипаттайды. АКТ-ны оқыту процесінде және мәдениеттерде қолдануға және білім беру саласындағы АКТ-ны қолдану үздіксіз кәсіби дамуға ынталандыру; білім беру саласындағы АКТ-ның рөлі мен орны, қазіргі қоғамдағы ақпараттық процестердің жүру заңдылықтарын теориялық білім және түсіну; және

тиімді шешімдер қабылдауға және оқу процесінің барлық кезеңдерінде қойылған педагогикалық міндеттер шеңберінде АКТ-ны оңтайлы және дидактикалық тұрғыдан орынды таңдауды жүзеге асыруға; оқу процесінде АКТ-ны қолдану саласында кәсіби тәжірибені жинақтауға, талдауға және түзетуге, сондай-ақ оларды білім беру процесіне қатысушыларымен алмасуға дайындықпен» [10].

Б.А. Крузениң пікірінше, «кумулятивті», «дайындық пен қабілет» ретінде қарастырылатын тілдік-мәдени құзыреттілікті және шетел тілдері мұғалімінің нақты мәдениаралық қарым-қатынас жағдайындағы тілдік-мәдени құзыреттіліктің жиынтығын көрсету тәжірибесін атап өтуіміз керек, мұнда «дайындық» интегративтік жеке білім ретінде ұзақ мерзімді дайындықпен байланысты, оның ішінде мотивациялық, эмоционалды-ерік, мінез-құлық және рефлексивті компоненттер, ал «қабілет» танымдық және мінез-құлық компоненттерімен, яғни шетел тілі мұғалімінің тілдік-мәдени құзыреттілігінің мазмұнын білу және білу [11].

Шетелдік зерттеушілер цифрлық құзыреттілікке назар аударады, өйткені білікті мұғалім әріптестерімен, оқушылармен және ата-аналармен әртүрлі цифрлық құралдар мен қосымшаларды (ұялы телефондар, интернет және т.б.) қолдана отырып сөйлесе алады. Сонымен қатар, мұндай мұғалім желіде іздеу дағдыларына, сабақтарда оқушыларына беретін цифрлық ақпаратты түсінуге және сыни көзқарасқа, сондай-ақ медиа мазмұнын барабар түсіндіру үшін қажетті білімге ие (олардың көпшілігі қазіргі заманғы медиа цифрландырылған) [12].

М. Ristić-тің пікірі бойынша «мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігі АКТ-ның динамикалық дамуы үшін ғана емес, сонымен қатар мұғалімдердің педагогикалық, психологиялық, әдістемелік, дидактикалық және пәндік құзыреттіліктерімен тығыз байланысты, мұғалімдердің ынталандыратын оқу ортасын құруға бағытталған цифрлық құзыреттіліктерін дамыту АКТ-ны оқытуда, содан кейін кәсіби жетілдіруде қолдануға жеткілікті құзіретті болғанға дейін жалғасады. Цифрлық технологиялар білім беру мекемелерінде жұмыс істейтін педагогтар оларды пайдалана алатын жағдайда ғана пайдалы» [13].

Мұғалімнің цифрлық құзыреттілігі – «техникалық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар цифрлық өнімдер мен құралдарды оқытуда тиімді қолдану үшін қажет әртүрлі танымдық және метакогнитивті процестерді білдіретін көп өлшемді ұғым» [14].

Жоғары білімнің педагогикалық дамуына цифрлық құзыреттіліктерді интеграциялаудың дамыған моделі аясында жеті компоненттен тұратын цифрлық құзыреттіліктің құрылымын қарастырамыз [15]:

1. Күндізгі (офлайн), аралас және виртуалды ортада оқу тәжірбиесін жоспарлау және дамыту;

2. Күндізгі (офлайн), аралас және виртуалды ортада бірлесіп оқытуды әзірлеу және өткізу;

3. Күндізгі (офлайн), аралас және виртуалды ортада білімді құру процестерін оқыту және бағалау;
4. АКТ қолдауымен өсуді және кәсіби дамуды басқару;
5. Білім берудегі АКТ үшін педагогикалық зерттеулер, әзірлемелер және инновациялар;
6. Кәсіби даму үшін АКТ-ны алуан түрлілік, этика және жауапты пайдалану;
7. Педагогикалық қызметте АКТ пайдалану кезіндегі экология, еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы мәселелері;

Нәтижелер және талқылау

Кәсіби құзыреттерді жіктеудің қолданыстағы тәсілдеріне сүйеніп, зерттеуіміздің логикасын ескеріп, біз қашықтықтан оқытудың мақсаттары мен міндеттеріне сүйене отырып, университеттің педагогикалық процесінде студенттерде қалыптасатын болашақ шетел тілдері мұғалімінің келесі құзыреттерін бөліп аламыз. Біз бұл құзыреттіліктерді қашықтықтан білім беру жүйесінде оқу процесінің иерархиясы деңгейінде сипаттаймыз және 1-суретке сәйкес осындай топтарға бөлеміз:

- 1) Лингвистикалық құзыреттер;
- 2) Шетел тілдік коммуникативтік құзыреттер;
- 3) Психологиялық-педагогикалық құзыреттер;
- 4) Әдістемелік құзыреттер;
- 5) Цифрлық (АКТ) құзыреттер.

1-сурет. Қашықтықтан білім бері жүйесінде болашақ шетел тілі мұғалімдердің кәсіби құзыреттерінің құрамдас компоненттері

Қорытынды

Осылайша, зерттеу мәселесі бойынша әдебиеттерді талдау қазіргі уақытта болашақ шетел тілдері мұғалімінің кәсіби құзыреттілігінің әр түрлері бар екенін көрсетеді: педагогикалық, әдістемелік, әлеуметтік, коммуникативті, ұйымдастырушылық, рефлексивті, психологиялық-педагогикалық, танымдық, арнайы, лингвистикалық-мәдени, цифрлық, АКТ құзыреттілігі және т.б. кәсіби құзыреттіліктің бұл түрі университетте болашақ мұғалімді даярлаудың мазмұнын нақты нәтижелерге бағыттауға мүмкіндік береді. Олар сонымен қатар университет түлегінің педагогикалық қызметтің белгілі бір саласында сәтті жұмыс істеуге дайындығын, оның педагогикалық мәселелерді уақытылы және сапалы шеше алатындығын сипаттайды.

ӘДЕБИЕТ

[1] Зеер, Э.Ф., Павлова, А.М., Сыманюк, Э.Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход. – Екатеринбург, 2004. – 230 с.

[2] Исаева, Т.Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя //Педагогика. - 2006. - № 9. - С. 55-60.

[3] Махмурян, К.С. Структура, содержание и уровни профессиональной компетентности учителя иностранного языка // Сборник статей МГПУ, МИОО. – М., 2006. – С.72-79.

[4] Китайгородская, Г.А. Психолого-педагогические принципы метода активизации резервных возможностей личности обучаемого: Активизация учебной деятельности [Текст] / Г.А. Китайгородская. – М.: Педагогика, 1981. – С. 5-18.

[5] Savignon, S.J. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. – New York: McGraw-Hill, 1997. – 272 p.

[6] Невирко, Л. И. Формирование коммуникативной компетенции в рамках новой модели подготовки учителей английского языка //Педагогика развития: становление компетентности и результаты образования в различных подходах: матер. X науч.-практ. конф. - Красноярск, 2003. - ЦдС. 51–58.

[7] Люботинский, А. А. Характеристика методической компетентности в структуре профессиональной компетентности будущих учителей иностранного языка //Педагогика: традиции и инновации: материалы V междунар. науч. конф. - Челябинск: Два комсомольца, 2014. - С. 154–157.

[8] Бредихина, И.А. Особенности структуры профессиональной компетентности преподавателя иностранного языка //Педагогическое образование в России. – 2015. - №9. – С. 77-81.

[9] Евстигнеев, М.Н. Методика формирования компетентности

учителя иностранного языка в области использования информационных и коммуникационных технологий: автореф ... канд.пед.наук: 13.00.02. – М., 2012. – 23 с.

[10] Скакунова, В.А. Формирование информационно-коммуникационной компетентности у будущих учителей иностранного языка посредством веб-проектов: дис ... канд.пед.наук: 13.00.02. – Тамбов, 2020. – 190 с.

[11] Крузе, Б.А. Формирование лингвомультимедийной компетентности будущего учителя иностранного языка: монография. – Пермь, 2010. – 139 с.

[12] Ferrari, A. Digital competence in practice: An analysis of frameworks. Seville: JRC-IPTS, 2012. – 95 с. - Access mode: URL: http://jiscdesignstudio.pbworks.com/w/file/etch/55823162/FinalCSReport_%20PDFPARAWEB.pdf [Date of access: 20.02.2022]

[13] Ristić, M. Digitalne kompetencije nastavnika i saradnika. In V. Katić (Ed.), *Trendovi razvoja: Digitalizacija visokog obrazovanja*. Univerzitet u Novom Sadu: Fakultet Tehničkih nauka, 2018. - pp. 1-14.

[14] Calvani, A., Fini, A., & Ranieri, M. Digital competence in K-12: theoretical models, assessment tools and empirical research // *Anàlisi: quaderns de comunicació i cultura*. -2010. – No. 40. – Pp. 157-171. - Access mode: URL: <https://www.raco.cat/index.php/Analisi/article/view/243382> [Date of access: 20.02.2022]

[15] Pérez K.V., Torelló O.M. The digital competence as a cross-cutting axis of higher education teachers' pedagogical competences in the European higher education area // *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. – 2012. - No.46. – Pp. 1112 – 1116.

REFERENCES

[1] Zeyer, E.F., Pavlova, A.M., Symanyuk, E.E. *Modernizatsiya professional'nogo obrazovaniya: kompetentnostnyy podkhod* (Modernization of vocational education: competency-based approach). – Yekaterinburg, 2004. – 230 p. [in Rus.]

[2] Zeyer, E., Symanyuk, E. *Kompetentnostnyy podkhod k modernizatsii professional'nogo obrazovaniya* (Competence-based approach to the modernization of vocational education) // *Vyssheye obrazovaniye v Rossii*. – 2005. - № 4. – P. 23-30. [in Rus.]

[2] Isayeva, T.Ye. *Klassifikatsiya professional'no-lichnostnykh kompetentsiy vuzovskogo prepodavatelya* (Classification of professional and personal competencies of a university teacher) // *Pedagogika*. - 2006. - № 9. - P. 55-60. [in Rus.]

[3] Makhmuryan, K.S. *Struktura, sodержaniye i urovni professional'noy kompetentnosti uchitelya inostrannogo yazyka* (Structure, content and levels of professional competence of a foreign language teacher) // *Sbornik statey*

MGPU, МОО. – М., 2006. – P.72-79. [in Rus.]

[4] Kitaygorodskaya, G.A. Psikhologo-pedagogicheskiye printsipy metoda aktivizatsii rezervnykh vozmozhnostey lichnosti obuchayemogo: Aktivizatsiya uchebnoy deyatel'nosti (Psychological and pedagogical principles of the method of activating the reserve capabilities of the student's personality: Activation of educational activity). – М.: Pedagogika, 1981. – P. 5-18. [in Rus.]

[5] Savignon, S.J. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. – New York: McGraw-Hill, 1997. – 272 p.

[6] Nevirko, L. I. Formirovaniye kommunikativnoy kompetentsii v ramkakh novoy modeli podgotovki uchiteley angliyskogo yazyka (Formation of communicative competence in the framework of a new model of training English teachers) // Pedagogika razvitiya: stanovleniye kompetentnosti i rezul'taty obrazovaniya v razlichnykh podkhodakh: mater. X nauch-prakt. konf. - Krasnoyarsk, 2003. - P. 51–58. [in Rus.]

[7] Lyubotinskiy, A. A. Kharakteristika metodicheskoy kompetentnosti v strukture professional'noy kompetentnosti budushchikh uchiteley inostrannogo yazyka (Characteristics of methodological competence in the structure of professional competence of future teachers of a foreign language) // Pedagogika: traditsii i innovatsii: materialy V mezhdunar. nauch. konf. - Chelyabinsk: Dva komsomol'tsa, 2014. - P. 154–157. [in Rus.]

[8] Bredikhina, I.A. Osobennosti struktury professional'noy kompetentnosti prepodavatelya inostrannogo yazyka (Features of the structure of professional competence of a foreign language teacher) // Pedagogicheskoye obrazovaniye v Rossii. – 2015. - №9. – P. 77-81. [in Rus.]

[9] Yevstigneyev, M.N. Metodika formirovaniya kompetentnosti uchatelya inostrannogo yazyka v oblasti ispol'zovaniya informatsionnykh i kommunikatsionnykh tekhnologiy: avtoref ... kand.ped.nauk: 13.00.02. (Methodology for the formation of the competence of a foreign language teacher in the field of the use of information and communication technologies: author's abstract ... cand.ped.science: 13.00.02.) – М., 2012. - 23 p. [in Rus.]

[10] Skakunova, V.A. Formirovaniye informatsionno-kommunikatsionnoy kompetentnosti u budushchikh uchiteley inostrannogo yazyka posredstvom veb-proyektov: dis ... kand.ped.nauk: 13.00.02. (Formation of information and communication competence of future teachers of a foreign language through web projects: dissertation ... cand.ped.science: 13.00.02.). – Tambov, 2020. – 190 p. [in Rus.]

[11] Kruze, B.A. Formirovaniye lingvomul'timediynoy kompetentnosti budushchego uchatelya inostrannogo yazyka: monografiya (Formation of linguo-multimedia competence of the future teacher of a foreign language: monograph). – Perm', 2010. – 139 p. [in Rus.]

[12] Ferrari, A. Digital competence in practice: An analysis of frameworks. Seville: JRC-IPTS, 2012. – 95 p. - Access mode: URL: <http://jiscdesignstudio>.

pbworks.com/w/file/fetch/55823162/FinalCSReport_%20PDFPARAWEB.pdf [Date of access: 20.02.2022]

[13] Ristić, M. Digitalne kompetencije nastavnika i saradnika (Digital competencies of teachers and associates). In V. Katić (Ed.), *Trendovi razvoja: Digitalizacija visokog obrazovanja*. Univerzitet u Novom Sadu: Fakultet Tehničkih nauka, 2018. - pp. 1-14. [in BOSN]

[14] Calvani, A., Fini, A., & Ranieri, M. Digital competence in K-12: theoretical models, assessment tools and empirical research // *Anàlisi: quaderns de comunicació i cultura*. -2010. – No. 40. – Pp. 157-171. - Access mode: URL: <https://www.raco.cat/index.php/Analisi/article/view/243382> [Date of access:] [in Kaz]

[15] Pérez K.V., Torelló O.M. The digital competence as a cross-cutting axis of higher education teachers' pedagogical competences in the European higher education area // *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. – 2012. - No.46. – Pp. 1112 – 1116.

СТРУКТУРА ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

*Жорабекова А.Н.¹, Шакиева А.М.²

*¹PhD, ассоциированный профессор, Южно-Казахстанский университет имени М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан,
e-mail: ainur-zhorabekova@mail.ru

² PhD докторант, Международный казахско-турецкий университет имени К.А.Ясави, Туркестан, Казахстан, e-mail: shakiyeva.aida@mail.ru

Аннотация. Во время пандемии COVID-19, с переходом на дистанционное обучение назрела необходимость подготовки специалистов, которые владеют не только иноязычной коммуникативной компетенцией, но и обладают умениями и навыками работать с цифровыми технологиями в онлайн пространстве. Особенно важно в нынешних условиях подготовить будущих учителей, которые могут общаться с коллегами, учениками и родителями, вести занятия, давать обратную связь, применяя цифровые средства, приложения и платформы в онлайн формате, которые обладают навыками и умениями поиска цифровой информации в интернете, передаваемую своим ученикам на занятиях. А также важно для вузов формирование умений и готовности будущих учителей к планированию, разработке и проведению обучения не только в офлайн режиме, но и в онлайн формате. В этой связи авторы данной статьи рассмотрели проблему формирования профессиональных компетенций будущего учителя иностранных языков в условиях дистанционного образования, которая особенно остро стоит во время социальных преобразований и реформ. Изучая структуру

профессиональных компетенций будущего учителя иностранных языков в аспекте дистанционного образования, в работе были описаны различные подходы к классификации профессиональных компетенций, таких как: коммуникативная, методическая, педагогическая, языковая (лингвистическая), социальная, организационная, рефлексивная, психолого-педагогическая, социально-психологическая, познавательная, межкультурная, персональная, лингвосоциокультурная, грамматическая, стратегическая, дискурсивная, социокультурная, социолингвистическая, специальная, лингвомультимедийная, цифровая, ИКТ компетенция. На основе данных классификаций выделены следующие компетенции будущего учителя иностранных языков, исходя из целей и задач дистанционного образования: лингвистические компетенции, иноязычные коммуникативные компетенции, психолого-педагогические компетенции, методические компетенции и цифровые (информационно-коммуникативные технологии) компетенции.

Ключевые слова: структура, профессиональные компетенции, будущий учитель, иностранные языки, онлайн, дистанционное образование, цифровые компетенции, ИКТ компетенции.

THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF A FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHER IN CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION

*Zhorabekova A.N.¹, Shakiyeva A.M.²

*¹PhD, associate professor, Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: ainur-zhorabekova@mail.ru

²PhD student, K.A. Yasawi International Kazakh-Turkish University, Turkistan, Kazakhstan, e-mail: shakiyeva.aida@mail.ru

Abstract. During the COVID-19 pandemic, with the transition to distance learning, there is a need to train specialists who not only acquire foreign language communicative competence, but also have the skills and abilities to work with digital technologies in the online space. It is especially important in the current conditions to train future teachers who can communicate with colleagues, pupils and parents, conduct classes, give feedback using digital tools, applications and platforms in online format, who have the skills and abilities to search for digital information on the Internet. It is also important for universities to develop the skills and readiness of future teachers to plan, develop and conduct teaching not only offline, but also online. In this regard, the authors of this article considered the problem of the formation of professional competencies of a future foreign language teacher in the context of distance education, which is especially relevant during social transformations and reforms. Studying the structure of professional competencies of a future foreign language teacher in the aspect of distance education, the paper describes

various approaches to the classification of professional competencies, such as: communicative, methodological, pedagogical, language (linguistic), social, organizational, reflective, psychological and pedagogical, socio-psychological, cognitive, intercultural, personal, linguo-socio-cultural, grammatical, strategic, discursive, socio-cultural, socio-linguistic, special, linguo-multimedia, digital, ICT competence. Based on these classifications, the following competencies of the future foreign language teacher have been identified, based on the goals and objectives of distance education: linguistic competencies, foreign language communicative competencies, psychological and pedagogical competencies, methodological competencies and digital (information and communication technologies) competencies.

Keywords: structure, professional competencies, future teacher, foreign language, online, distance education, digital competencies, ICT competencies.

Статья поступила 15.02.2022

УДК 37.11.74

МРНТИ 14.01.45

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.005

**БИОЛОГ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ БІЛІКТІЛІГІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ –
МАЗМҰНДЫҚ МОДЕЛІ**

*Тилеубаева Ж.С.¹, Секерова Т.М.², Айтжанова М.О.³

¹Б.ғ.к., доцент м.а., әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: tileubayeva_kz@mail.ru

²PhD, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: tolganai_8805@mail.ru

³Б.ғ.к., Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: mira_fn@mail.ru

Андатпа. Заман талабына сай оқу үрдісінде білім мазмұнын, оның құрылымдық жүйесін жақсарту білім реформасының жүзеге асуының басты шарты. Заманауи негізгі міндеттердің бірі осы заманғы білім жүйесін әлемдік деңгейге көтеруді мақсат ете отырып, сапалы білім мен білік алған бәсекеге қабілетті болашақ маман иегерін дайындау. Сонымен қатар теориялық білімін практикамен ұштастырып қолданысқа ендіру арқылы еліміздің дамып көркейуіне өз үлесін қоса алатын, өзін-өзі дамытуға қабілеттілігі жоғары, толық қалыптасқан жеке тұлғаны жетілдіру болып табылады. Сондай-ақ, қазіргі жағдайда еркін және белсенді ойлайтын, тәрбие мен білім беру процесін модельдейтін, оқыту

мен тәрбиелеудің жаңа идеялары мен технологияларын өз бетінше ұсынып және оқу үрдісіне енгізетін болашақ мұғалімнің құзыреттілігі кәсіби деңгейін көтеру өзекті мәселе. Қазіргі түлек белгілі бір мамандық бойынша халықаралық талаптарға сай болуы керек, яғни еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болу. Біріншіден, кәсіби сауатты ұстаз оқу-тәрбие жұмысының барысында білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға оң әсер етеді; екіншіден, ол өзінің кәсіби қызметінде ең жақсы нәтижеге жетеді; үшіншіден, ұстаз өзінің кәсіби мүмкіндіктерін жетілдіруді іске асырады. Теориялық және практикалық дайындығының бірлігін қамтамасыз ететін кәсіби іс - әрекеттер жүйесі ретінде кәсіби моделін ұсынудың тиімділігі жоғары. Кәсіби маман ретінде модельдер аясында мұғалімнің тұлғасы қалыптасады. Бұл педагогикалық іс-әрекет процесін анықтауға мүмкіндік береді, бұдан мұғалімнің әлеуметтік және кәсіби позициясы дамиды және көзқарасы жақсарады, таңдаған мамандығы бойынша біліктілігі жетіледі, шеберлігі қалыптасады. Мақалада биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастыру мақсатында құрастырылған құрылымдық-мазмұндық модельді оқу үрдісінде қолдану және оның тиімділігі талданылған.

Тірек сөздер: кәсіби дайындық, модель, құзыреттілік, біліктілік, қоңыр тат, фитопатология, құрылымдық – мазмұндық репродуктивтілік, қалыптастыру

Кіріспе

Модельдеу ғылыми зерттеудің ең өзекті әдістерінің бірі болып табылады, педагогикалық зерттеулерде кеңінен қолданылады. Мұғалімдердің сабақты жоспарлау процесінде педагогикалық модельдеу ұғымымен жиі кездеседі. Модельдеу әдісі педагогикалық зерттеулерде эмпирикалық және теориялық ұғымдарды біріктіруге мүмкіндік береді – педагогикалық объектіні зерттеуде экспериментті, логикалық құрылымдар мен ғылыми абстракцияларды біріктіреді. Бұл жүйе көмегімен күрделі қарапайымға, белгісіз белгіліге келтіріліп оқытылады, яғни, кез келген күрделі объектіні мұқият және жан-жақты оқып білу мүмкіндігі туады [1, 2].

Әртүрлі білім беру салаларының зерттеу жұмыстарында педагогикалық модельдеу ережелері қарастырылған. В.И.Михеев [3], С.В.Звонарев [4], Е.Е.Сапогова [5] және басқада ғалымдар әртүрлі педагогикалық объектілерді модельдеуде қолданылатын тұжырымдамалық ережелерді бірнеше кезендерге бөліп көрсеткен. Бұлар: модель құру мәселесінде талданатын объектінің қызметін, оның білім беру жүйесіндегі орны мен рөлін анықтау; максималды функционалдық толықтығы бар зерттелетін объектінің құрылымының түпкілікті құрамдас бөліктерінің жүйесін құру; функционалдық жиынтықтар жүйесінен негізгі (статикалық) түпкілікті құрамдастарын анықтау; жүйенің құрамдас

бөліктерінің (логикалық, функционалды, семантикалық, технологиялық және т.б.) қатынасын орнату; зерттеу объектісінің динамикасының моделін жасау.

Жобалау және модельдеу процестері педагогикалық процестерді зерттеумен, оларды жетілдіру және жаңарту (білім берудегі белгілі бір жаңа тәсілдерді сынау; білім беру жүйесі мен оның институттарының дамуын қамтамасыз ететін инновациялық процестерді белсендіру және т.б.) қажеттілігімен байланысты [6]. Педагогикалық модельдеу көбінесе құрылымдық және функционалды үлгілерді талап етеді, зерттеу объектісі оның құрамдас бөліктерін, элементтерін, ішкі жүйелерін қамтитын біртұтас жүйе ретінде қарастырылады. Жүйенің бөліктері құрылымдық қатынастар арқылы байланысады [7, 8]. Қандай да бір педагогикалық модельді құру процесі бірнеше кезеңдерден тұрады. Модельдеу процесінің алғашқы кезеңі модельдеудің теориялық және әдіснамалық негіздерін таңдау, зерттеу тақырыбын «идеалды» жағдайдың болжау ретінде сапалы сипаттау, екінші кезеңі модельдеу міндеттерін қалыптастыру, үшінші кезеңі зерттелетін педагогикалық объектінің негізгі элементтері арасындағы байланысты нақтылаумен модель құру кезеңі. Мұнда модельденген объектінің параметрлері анықталады. Төртінші кезеңде зерттеу мәселелерін шешудегі модельдің мүмкіндіктері нақтыланады, ал бесінші кезеңде педагогикалық практиканы қайта құру жобасы жасалынады [9].

Модельдерді құру процесі ғылымдарды дамыту процесі сияқты үздіксіз. Көрнекі модельдер оқу үрдісі барысында жиі қолданылады. Модельдер студенттерге тікелей қабылдау үшін қол жетімді емес, объектілер мен процестерді көзбен елестетуге көмектеседі.

Негізгі ережелер

Модель қызметі маңызды сипаттамалар мен ішкі құрылымды көрсетеді.

Модель (*modulus*) – өлшем деген мағынаны білдіреді. Яғни модель деген белгілі бір зерттелетін объекті немесе сурет, кескін, сызба, график түріндегі материалдық нысанда жасалған шартты үлгі (сурет, диаграмма, сипаттама т.б.).

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Зерттеу материалдары ретінде бидай қоңыр таты спорасы, ақпараттық құралдар пайдаланылды.

Зерттеу әдістері. Зерттеу әдісіне эмпирикалық: педагогикалық бақылау, диагностика, эксперименттік жұмыс; болашақ мамандардың кәсіби біліктілігін қалыптастырудың құрылымдық-функционалды моделін құру әдістері пайдаланылды [10].

Нәтижелер және талқылау

Биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастырудың құрылымдық – мазмұндық моделін әзірлеу мақсатында біз жалпы педагогикалық процесті модельдеуге қатысты жұмыстарға талдау жасадық. Нәтижесінде біз мақсатына байланысты модельдеудің бірнеше түрлері бар екенін қарастырдық. Мысалы, модельдейтін нысанның сипатына, деңгейлеріне байланысты: заттық, математикалық, белгілік, ойша құрылымдық модельдеу түрлері болып жіктеледі. Атқаратын лауазымына байланысты: үлгі-модельдер, орын басушы модельдер болып жіктелетіндігі белгілі болды. Бірінші болжам, объектінің және құбылыстың қажетті күйін көрсетеді, екіншісі объектілердің нақты күйін жазады және олармен жұмыс жасау кезінде алынған нәтижені көрсетеді.

Зерттеу нәтижесінде теориялық талдаулар мен тәжірибелерді ескере отырып, биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастырудың құрылымдық – мазмұндық моделі жасалды. Бидай қоңыр татын теориялық-практикалық зерттеу жұмыстарына негізделген (талдаулар мен жүргізілген тәжірибелерді) кәсіби біліктілікті қалыптастырудың құрылымдық – мазмұндық моделі – мақсаттылық, мазмұнды – ұйымдастырушылық, әдіс, кезеңдер және нәтижелік бағалау блоктардан және мотивациялық, мазмұндық, рефлексивтік-бағалаушылық компоненттерден тұрады (сурет 1).

Мақсаты: Бидай қоңыр татын теориялық және практикалық зерттеу негізінде биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастыру

Педагогикалық шарттары

Кәсіби біліктілікті қалыптастыруда биолог мұғалімдердің танымдық белсенділігі іс-әрекеттерінде теориялық білімдерін практикада іс-жүзінде пайдалана білуі, дағдылануы; студент және мұғалім жүйесіндегі диалогтық оқыту, ситуациялық оқытуды іске асыру.

Биолог мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін қалыптастырудың мазмұны

Міндеті:

Биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастыруда теориялық тұрғыда негізделген тұжырымдамаларын, тәжірибелік – әдіснамалық бағыта тексеріп, ғылыми болжамды дәлелдеу

Теориялық негіздері:

Теориялық тұжырымдар, тұлға теориясы, субъективтік теориясы, когнитивтік теориясы.

Тәжірибелік бағыты

Биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастыруда тәжірибелік жұмыстың әдістерін қолдана алу, нәтижелерін дұрыс бағалай білу, топта бірлескен жұмыстың тиімді жолдарын іздестіре алу.

КОМПОНЕНТТЕР

Мотивациялық компонент

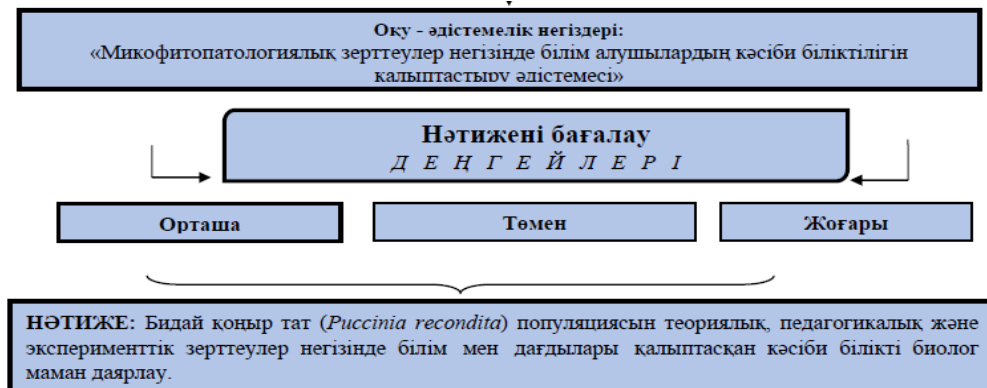
Биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптасуы үшін кәсіби білім, білік және дағдыларды меңгерген, жоғары кәсіби мотивацияға ие, шығармашылық іс-әрекетке қызығушылығы қалыптасқан әрі бәсекеге қабылетті маман болуы тиіс.

Мазмұндық компонент

Мәселені, объектіні, тақырыпты, зерттеу мақсаттарын, жұмыстың ғылыми жаңалығын, теориялық және практикалық маңызын ашады; нәтижелердің дәйектілігін негіздейді.

Рефлексивтік-бағалаушылық компонент

Биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастыру арқылы, «субъективтілікке» ауысуы.

Сурет 1 – Биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастырудың құрылымдық – мазмұндық моделі

Мақсаты – Бидай қоңыр татын теориялық және практикалық зерттеу негізінде биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастырудан тұрады. Педагогикалық шарттары кәсіби біліктілікті қалыптастыруда биолог мұғалімдердің танымдық белсенділігі іс-әректтерінде теориялық білімдерін практикада іс-жүзінде пайдалана білуі, дағдылануы; студент және мұғалім жүйесіндегі диалогтық оқыту, ситуациялық оқытуды іске асыру.

Мазмұнды блокта биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастырудың міндеті, теориялық негіздері мен тәжірибелік бағыты, мотивациялық, мазмұндық және рефлексивтік-бағалаушылық компоненттер сипаты, байланыстары талданылған. «Паразитология», «Ботаника» элективті пәнінің бағдарламасы және «Микофитопатологиялық зерттеулер негізінде биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастыру» атты оқу - әдістемелік нұсқаулығы даярланған.

Болашақ биология мұғалімдердің кәсіби біліктілігін қалыптастырудағы мазмұндық компонент теориялық және практикалық блоктармен, яғни бірыңғай педагогикалық процесс заңдарына негізделген білім жүйесімен, дидактикалық біліктіліктер мен функционалдық сауаттылық қабілеттері туралы білім жүйесімен кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру мүмкіндіктерін жедел іске асырумен сипатталады [11].

Рефлексивті бағалау компоненті – бұл өз іс-әрекетінің жетістіктері мен кемшіліктерін талдау және бағалау қабілетінің, педагогикалық қызметті бақылау қабілетінің және нәтижесінде диагностикалық әдістерді білудің практикалық көрінісі [12]. Биолог мұғалімдердің кәсіби біліктілікті қалыптастыруда жоғарыда аталған компоненттер шартты қисынды өлшемдерді іріктеудің негізіне айналды.

Мотивациялық компонент – бұл биология пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін қалыптастыруда мотивациялық-құндылыққа қатысты танымдық, әлеуметтік мотивтердің болуы дегенді білдіреді. Бұл келесі

критерийлерге ие: ілім және таным туралы деректерді жинау, өңдеу, түсіну дағдысы; білімі беру субъектілерінде мақсаттың болуы, әлі беймәлім әрекеттерді шешудегі жауапкершілікті сезіну; кәсіби біліктілікті қалыптастыруда басталғалы тұрған істің алынатын нәтижесіне субъектінің даярлығы; оқу қызметіндегі инновациялық ресурстарды белсендендіру, жүзеге асыра алу шеберлігі».

Қорытынды

Жалпы модельдің мазмұны – әлеуметтік тапсырысқа ие, заманауи талабына сай маман даярлауда мақсатқа қол жеткізуге, педагогикалық ЖОО студенттерінің кәсіби біліктілігін қалыптастыру міндеттерді шешуге бағдарланған. Сонымен қатар, қазіргі әлемнің құндылық-нормативтік негіздерін меңгеруіне; әлеуметтік-маңызды қызметке ұмтылысын және дайындығын дамытуға; жалпы адамзаттық құндылықтар негізінде жеке кеңістікті ұйымдастыруға қабілеттілігіне және жеке жауапкершілікті сезінуіне негізделген.

Модельді құрастыру кезінде зерттеу әдістеріне студенттің танымдық белсенділігін, оқу-танымдық іс-әрекетінің сипаттамасын көрсететін – ақпараттандыру әдісі, бидай қоңыр татын кешенді зерттеуге мүмкіндік беретін интегралды әдіс және жаһандық өзекті мәселелердің тиімді шешімін табуға негізделген проблемалық оқыту әдісі пайдаланылды.

Сонымен, жоғарыда келтірілген мұғалімнің кәсіби маман ретінде қалыптасуы модельдері аясында мұғалімнің тұлғасы қалыптасады, педагогикалық іс-әрекет процесін анықтауға мүмкіндік болады, мұғалімнің әлеуметтік және кәсіби позициясы дамиды және көзқарасы жақсарыды, таңдаған мамандығына біліктілігі жетіледі, шеберлігі қалыптасады.

Кәсіби іс-әрекеттегі негізгі функцияның бірі конструктивтік және зерттеушілік функция дидактикалық жүйелерге негізделген теориялық және тәжірибелік модельдерді құруда оқытушының шығармашылық іс-әрекетімен байланысты. Конструктивтік – қызмет алдын ала болжам негізінде оқу-тәрбие іс-әрекетінің мазмұнына сәйкес жобалау мен рәсімдеуді ұйымдастыруды қарастырады. Бұл функцияның зерттеушілік жағы студенттерді ақпараттандырудан, алған білімдерін жинақтатудан, ғылыми негізде талдаудан, тәжірибе және мониторинг жүргізуден тұрады. Бұл функция студенттерге меңгеруі тиіс оқу материалының мазмұнын таңдауға мүмкіншілік береді және ұйымдастыруды қамтамасыз етеді; студенттердің ақпаратты игеруін, іс-әрекеттерін жобалайды. Әдістемелі инновация әдіс-тәсілдерді меңгеруден, оқу үрдісінде қолдану шеберлігінен, сабақты оқытуда әдістемелермен қамтамасыз етуден, рефлексия жасаудан және зерттеу жұмысын шығармашылықпен орындаудан құралған. Ұйымдастырушылық және коммуникативтік функцияда алдымен сабақтың мақсатын анықтап, нақтылау қажет.

Келесі мақсатқа жетуге міндеттер, негізгі мәселелерді белгілеу, жүйелеу және үйлестіру қажет. Оқытушының коммуникативті дағдыларын оның педагогикалық іс-әрекетінің шарты ретінде қарастыру керек. Бұл мәні бойынша оқытушы мен студенттер арасындағы қарым-қатынастың көп қырлы және көп жоспарлы процестің түрі. Коммуникатив оқытушының іскерлігін көрсететін кәсіби шеберлігі. Бұл педагогикалық қарым-қатынас функциялары қойылатын талаптардың мазмұнын құрайды, педагогикалық іс-әрекеттің орындалуын қамтамасыз етеді, кәсіби-коммуникативтік мәдениетінің деңгейін көрсетеді.

Өзін-өзі жетілдіру функциясы оқытушының өзін-өзі кәсіби маман ретінде кемелдендіруі, оқытушы, білім алушы замануи талабына сай өзіне қойылған шарттар мен талаптарға сәйкес жетіліп, дамуы. Бұл білімді, зерттеу әдістерін толық, жан-жақты меңгеру, ұйымдастыра білумен қатар іс-жүзінде жүзеге асырып, дамытудан, өзекті мәселелердің тиімді шешемін таба білуден, үздіксіз теориялық және практикалық ізденістен тұрады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Дворецкая Ю.Ю. Личностные особенности специалистов с разным уровнем профессиональной мобильности //Человек. Сообщество. Управление: взгляд молодого исследователя. – 2007. - № 4. – С.31-35.

[2] Different models and methods to measure teachers' pedagogical content knowledge //Conference: Science learning and Citizenship. See discussions, stats, and author profiles for this publication at. - Access mode: URL: <https://www.researchgate.net/publication/281345517> [Date of access: 02.09. 2015]

[3] Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике. – URSS, 2010. – 224 с.

[4] Звонарев С.В. Основы математического моделирования: учебное пособие. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2019. – 112 с.

[5] Сапогова Е.Е. Операции моделирования как условие развития воображения у дошкольников //Вопросы психологии. - 1993. - №3. – С.24-31.

[6] Бұлақбаева М.К. Жоғары білім беру жүйесіндегі педагогикалық шығармашылық (). Монография. – Алматы, 2010. – 221 б.

[7] Бердник Н.И. Теоретические и практические вопросы моделирования в школе //Историческая и социально-образовательная мысль. – 2012. - № 1 (11). – С.101-103.

[8] Модернизация образовательного процесса в вузе: сборник научных статей /под общей науч. ред. А.Г. Казаковой и Е. В. Гаймановой. – Москва: МГУКИ, 2013. – 262 с.

[9] Дахин А.Н. Моделирование компетентности участников открытого образования. – Москва: НИИ шк. технологий, 2009. – 292 с.

[10] Годник С.М. Метод построения исследовательского процесса на основе педагогической концепции //Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Проблемы высшего образования. - 2013. - №. 1. – С.44-49.

[11] Кобытова Г.С., Никифорова Н.А. Профессиональное становление личности педагога: проблемное поле и концептуальные модели //Вестник Томского гос. пед. ун-та (TSPU Bulletin). - 2015. - Вып. 1. - №154. – С.9-15.

[12] Санников А.И. Рефлексивность личности, принимающей решения //Психология и образование. - 2014. № 11(10).

REFERENCES

[1] Dvoretzkaya, YU.YU. Lichnostnyye osobennosti spetsialistov s raznym urovnem professional'noy mobil'nosti (Personal characteristics of specialists with different levels of professional mobility) //Chelovek. Soobshchestvo. Upravleniye: vzglyad molodogo issledovatelya. – 2007. - № 4. – S. 31-35. [in Rus.]

[2] Different models and methods to measure teachers' pedagogical content knowledge //Conference: Science learning and Citizenship. See discussions, stats, and author profiles for this publication at. - Access mode: URL: <https://www.researchgate.net/publication/281345517> [Date of access: 02.09. 2021].

[3] Mikheyev V.I. Modelirovaniye i metody teorii izmereniy v pedagogike (Modeling and methods of measurement theory in pedagogy). – URSS, 2010. – 224 s. [in Rus.]

[4] Zvonarev S.V. Osnovy matematicheskogo modelirovaniya: uchebnoye posobiye (Fundamentals of mathematical modeling: textbook). – Yekaterinburg: Izd-vo Ural. un-ta, 2019. – 112 s. [in Rus.]

[5] Sapogova Ye.Ye. Operatsii modelirovaniya kak usloviye razvitiya voobrazheniya u doshkol'nikov (Modeling operations as a condition for the development of imagination in preschoolers) //Voprosy psikhologii. - 1993. - №3. – S.24-31. [in Rus.]

[6] Bulaqbaeva M.K. Joğarı bilim berw jüyesindegi pedagogikalıq shğarmaşılıq (Pedagogical creativity in the system of Higher Education). Monografiya. – Almatı, 2010. – 221 b. [in Kaz.]

[7] Berdnik N.I. Teoreticheskiye i prakticheskiye voprosy modelirovaniya v shkole (Theoretical and practical issues of modeling at school) //Istoricheskaya i sotsial'no-obrazovatel'naya mysl'. – 2012. - № 1 (11). – S.101-103. [in Rus.]

[8] Modernizatsiya obrazovatel'nogo protsessa v vuze: sbornik nauchnykh statey (Modernization of the educational process at the university: a collection of scientific articles) /pod obshchey nauch. red. A.G. Kazakovoy i Ye.V. Gaymanovoy. – Moskva: MGUKI, 2013. – 262 s. [in Rus.]

[9] Dakhin A.N. Modelirovaniye kompetentnosti uchastnikov otkrytogo

obrazovaniya (Modeling the competence of participants in open education). – Moskva: NII shk. tekhnologiy, 2009. – 292 s. [in Rus.]

[10] Godnik S.M. Metod postroyeniya issledovatel'skogo protsessa na osnove pedagogicheskoy kontseptsii (Method of constructing a research process based on a pedagogical concept) //Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Problemy vysshego obrazovaniya. – 2013. - №. 1. – S.44-49. [in Rus.]

[11] Korytova G.S., Nikiforova N.A. Professional'noye stanovleniye lichnosti pedagoga: problemnoye pole i kontseptual'nyye modeli (Professional formation of a teacher's personality: problem field and conceptual models) // Vestn. Tomskogo gos. ped. un-ta (TSPU Bulletin).- 2015. - Vyp. 1.- №154. – S.9-15. [in Rus.]

[12] Sannikov A.I. Refleksivnost' lichnosti, primimayushchey resheniya (Reflexivity of the decision-making personality) //Universum: Psikhologiya i obrazovaniye: elektron. nauchn. zhurn. – 2014. -№11(10). [in Rus.]

СТРУКТУРНО-СОДЕРЖАТЕЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КВАЛИФИКАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ

*Тилеубаева Ж.С.¹, Секерова Т.М.², Айтжанова М.О.³

¹к.б.н., и.о. доцент Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан, e-mail: tileubayeva_kz@mail.ru

²PhD, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан, e-mail: tolganai_8805@mail.ru

³к.б.н., Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан, e-mail: mira_fn@mail.ru

Аннотация. Совершенствование содержания образования, его структурной системы в образовательном процессе в соответствии с современными требованиями является ключевым условием реализации образовательной реформы. Одной из главных задач современного мира является подготовка конкурентоспособного будущего специалиста с качественным образованием и навыками, с целью поднятия современной системы образования на мировой уровень. Это также развитие всесторонне сформированной личности с высокими способностями к саморазвитию, способной внести свой вклад в развитие и процветание страны посредством применения теоретических знаний на практике. Также актуальным в современных условиях является повышение профессионального уровня компетентности будущего учителя, свободно и активно мыслящего, моделирующего воспитательно-образовательный процесс, самостоятельно представляющего и внедряющего в учебный процесс новые идеи и технологии обучения и воспитания. Современный выпускник должен соответствовать международным требованиям по

определенной специальности, то есть быть конкурентоспособным на рынке труда. Во-первых, профессионально грамотный педагог положительно влияет на формирование творческих способностей обучающихся в процессе учебно-воспитательной работы; во-вторых, он достигает наилучших результатов в своей профессиональной деятельности; в-третьих, педагог реализует совершенствование своих профессиональных возможностей. Высокая эффективность представления профессиональной модели как системы профессиональной деятельности, обеспечивающей единство теоретической и практической подготовки. В рамках моделей как профессионала формируется личность учителя. Это позволяет определить процесс педагогической деятельности, из которого развивается социально-профессиональная позиция и улучшается видение учителя, совершенствуется его квалификация по выбранной специальности, формируется мастерство.

В статье анализируется применение структурно-содержательной модели в образовательном процессе и ее эффективность, призванная формировать профессиональную квалификацию учителей биологии.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, модель, компетентность, квалификация, бурая ржавчина, фитопатология, структурно-содержательная репродуктивность, формирование.

STRUCTURAL AND CONTENT MODEL OF PROFESSIONAL QUALIFICATION OF BIOLOGY TEACHERS

*Tileubayeva Zh.S.¹, Sekerova T.M.², Aitzhanova M.O.³

¹c.b.s., acting associate professor, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: tileubayeva_kz@mail.ru

²PhD, Kazakh National Women's Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: tolganai_8805@mail.ru

³c.b.s., Kazakh National Women's Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: mira_fn@mail.ru

Abstract. Improving the content of education, its structural system in the educational process in accordance with modern requirements is a key condition for the implementation of educational reform. One of the main tasks of the modern world is to prepare a competitive future specialist with high-quality education and skills, in order to raise the modern education system to the world level. It is also the development of a comprehensively formed personality with high abilities for self-development, able to contribute to the development and prosperity of the country through the application of theoretical knowledge in practice. Also relevant in modern conditions is the improvement of the professional level of competence of the future teacher, who is free and actively thinking, modeling the educational process, independently presenting and introducing new ideas and technologies of teaching and upbringing into the

educational process. A modern graduate must meet international requirements in a certain specialty, that is, be competitive in the labor market. Firstly, a professionally competent teacher has a positive effect on the formation of students' creative abilities in the process of educational work; secondly, he achieves the best results in his professional activity; thirdly, the teacher implements the improvement of his professional capabilities. High efficiency of the presentation of the professional model as a system of professional activity that ensures the unity of theoretical and practical training. Within the framework of models as a professional, the personality of the teacher is formed. This makes it possible to determine the process of pedagogical activity, from which the socio-professional position develops and the teacher's vision improves, his qualifications in the chosen specialty are improved, skills are formed.

The article analyzes the use of the structural-content model in the educational process and its effectiveness, designed to form the professional qualifications of biology teachers.

Keywords: professional training, model, competence, qualification, brown rust, plant pathology, structural-content reproducibility, forming.

Статья поступила 14.04.2022

ӘОЖ 908(574)

МРНТИ 39.03.15

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.006

ОҚУ ПРАКТИКАСЫ - БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ

*Токтагулова У.С.¹, Карменова Н.Н.²

^{*1}докторант, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: toktagulova2105@gmail.com

²т.ғ.к., доцент, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: karmenova.nursipa@gmail.com

Аңдатпа. Білім берудегі теория мен практиканың өзара байланысы ХХ ғасырдың 80 жылдарының ортасында қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге байланысты туындап, педагогика саласының маңызды ұстанымдардың біріне айналып, бірқатар ғалымдардың зерттеулеріне негіз болды.

Теория мен практиканың өзара байланысы тұжырымдарын педагог ғалымдар М.Н.Скаткин, И.Я.Лернер, В.В.Краевскийдің дидактикалық мектептері білім берудегі құзыреттілікке жақын, яғни, білім алушылардың

шығармашылық іс-әрекеттері идеяларын ұсынған. Бұл идея бүгінгі күнгі білім берудегі құзыреттілік тәсілге негіз болып, оқу практикалары арқылы жүзеге асырылуда. Құзыреттілік тәсілдің білім, білік дағдылардан айырықша ерекшелігі олар білім берудің нәтижесі ретінде іс-әрекет арқылы көрініс табады. Оқу практикасында білім алушылар теориялық білім, білік, дағдыларды меңгерумен қатар, олар кәсіби міндеттерін сапалы түрде орындау үшін бағдарлама материалдарын оқып-үйренуді ұйымдастыру тәсілдеріне бара-бар іс-әрекетті меңгеру және оны жүзеге асыру негізінде білім беру жағдаяттарын біртұтас модельдей алады. Бұл өз кезегінде білім алушыларды алған білімдерін өздігінен шығармашылықпен қолдануға үйретеді.

ЖОО-ғы заманауи оқу үдерісінде оқу практикасы педагогикалық үрдістің біртұтас бөлігі ретінде болашақ мұғалімдердің теориялық және практикалық даярлығының бірлігін қамтамасыз етеді. Педагогикалық жоғары оқу орындарындағы географиядан оқу практикасы - білім беру бағдарламасының құрамдас бөлігі болып табылады. Оқу практикасы оқыту үдерісінде теория мен практиканы байланыстыра отырып, іс-әрекеттік тәсілді жүзеге асырудың бірден-бір жолы. Өйткені, практикамен бекітілмеген немесе дәлелденбеген теория кез-келген сұрақтарға дұрыс жауап бере алмай, өзінің негізгі мән-мағынасын жоғалтатыны мәлім, ал теориялық негіздемесі жоқ практиканың тиімді әрі мақсатқа бағытталған болуы да мүмкін емес. Оқу практикасынан өту кезінде білім алушы мамандықты дұрыс таңдағанын, өзінің тұлғалық қабілеттерінің болашақ мамандығымен үйлесімділік деңгейін анықтайды, өйткені, оның кәсіби әрекеті практика барысында жетіледі. Сондықтан білім беру жүйесінің алдында оқытудың практикаға-бағдарланған тәсілін жүзеге асыру арқылы болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру мәселесі қойылып отыр. Болашақ мұғалімдердің педагогикалық іс-әрекетке практикалық дайындығы оқу-тәрбие жұмысы үрдісінде педагогикалық міндеттерді шешу үшін қажетті педагогикалық құзыреттіліктерді қалыптастыруды көздейді. Мақалада географиядан оқу практикасы арқылы білім алушылардың кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру іс-әрекеттік тұрғысынан талқыланады.

Тірек сөздер: білім беру, оқу үдерісі, оқу практикасы, оқу іс-әрекеті, оқытудың практикаға-бағдарланған тәсілі, теория мен практиканың байланысы, болашақ мұғалімдердің практикалық даярлығы, білім алушының тұлғалық қабілеті, кәсіби құзыреттіліктер.

Кіріспе

Педагогикалық іс-әрекетке даярлықтың ерекшелігі - білім алушылар жоғары білім алғаннан кейін оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастырушы ретінде мұғалімнің барлық қызметтерін өз бетінше орындауы тиіс. Қазіргі ғылыми зерттеулерде заманауи мұғалімнің білім, білік, дағдыларымен қатар,

нақтылы оқу-тәрбие мәселелерін шеше алу қабілеттерін сипаттайтын педагогикалық техниканы меңгеруі бүгінгі күннің талабы болып отыр. Ол педагогикалық әдебиеттерде «білім, білік және дағды кешендерін практикада тиімді қолдану құралы» ретінде қарастырылып, түсіндірілуде [1]. Сондықтан оқу практикасы болашақ мұғалімдер үшін оларға бағыт-бағдар беруші бірден-бір тәжірибе деуге болады. Оқу практикасы кезінде оқу-тәрбие жұмыстарын ұйымдастыруға, сондай-ақ, жеке пәнді оқыту арқылы алған теориялық білімін практикада қолдануға мүмкіндік туады.

Негізгі ережелер

Педагогикалық жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламасында практиканың келесі түрлері қарастырылған:

- білім алушылардың бастапқы практикалық дағдыларын қалыптастыруға бағытталған оқу практикасы;

- мамандық бойынша білім алушылардың жалпы және кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруға, практикалық тәжірибе алуға бағытталған кәсіптік модульдер шеңберінде жүзеге асырылатын өндірістік практика;

- білім алушының бастапқы практикалық тәжірибесін тереңдетуге, жалпы және кәсіби құзыреттіліктерін жетілдіру мен болашақ маман ретінде кәсіби қызметті жүзеге бағытталған диплом алдындағы практика [2].

Аталған практика барысында білім алушылар теориялық білімді бекіте отырып:

- өзінің кәсіби білімі мен іс-әрекетін жүзеге асыруға;
- біртұтас педагогикалық процеске белсенді араласуға;
- педагогикалық имиджін (кәсіби мамандығын жан-жақты меңгеру, әріптестері мен шәкірттерінің ыстық ықыласына бөлену) қалыптастыруға мүмкіндік алады. Өйткені, бүгінгі таңда жоғары білім берудің басты міндеттерінің бірі кез-келген өмірлік жағдаяттарда кездесетін проблемаларды шешудің бірнеше жолын таба алатындай деңгейдегі түлекті даярлау болып табылады.

Оқу практикасы арқылы білім алушылардың кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастырудың ерекшелігі, білімді «дайын» күйінде меңгеруден «іс-әрекет» арқылы меңгеруінде. Оқу практикасының мазмұнын таңдау кезінде оқытушылар болашақ маманнан қалыптастырылуы тиіс кәсіби дағдылардың тізбесін басшылыққа алады.

Практиканың барлық түрлері білім беру, дамыту және тәрбие функцияларын атқара отырып, заманауи білім берудің инновациялық әдіс-тәсілдерін кәсіби қызметі мен өмірлік жағдаяттарда шығармашылықпен қолдану қабілеттері қалыптасқан мамандарды даярлауға бағытталған.

Практика арқылы кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру мәселелерін Т.С.Сабыров, В.А.Радионова, Б.Р.Айтмамбетова, А.Е.Әбілқасымова, К.Әбдімажитұлы, К.І.Аманқұлов және т.б. қазақстандық ғалымдардың еңбектерінен кездестіруге болады [3]. Сонымен қатар шетелдік ғалымдар М.Х.Ахиллова, М.Х.Неъматова, С.Х.Мамаджонов болашақ педагогтардың кәсіби құзыреттерін қалыптастыруды [4], Е.В.Белик педагогикалық практикада зерттеуді жүзеге асырудың негізгі бағыттарын [5], С.Г.Гусева оқу және педагогикалық практиканың болашақ мамандықты таңдаудың басты факторларын зерттеген [6, 7].

Практика оқу үдерісінде тұлғаға-бағдарланған және құзыреттілік тәсілдерді қолданудың тиімділігін көрсететеді. Тұлғаға-бағдарланған тәсіл, ең алдымен, тұлғаның даралығын, оның мүмкіндіктері мен қабілеттерін оқытушы ретінде, екіншіден, оған білім беру үдерісінің субъектісі ретінде қарауды қарастырады. Осыған орай, қазіргі заманғы кәсіптік білім беру оқу үдерісінде құзыреттілік тәсілді қолдануды талап етеді.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Оқу практикасы арқылы болашақ педагогтардың кәсіби құзыреттерін қалыптастыру, практика арқылы зерттеуді жүзеге асыру туралы іргелі ұстанымдар зерттеу жұмысының әдіснамалық негізін құрайды.

Оқу практикасы оқыту үдерісінде теория мен практиканы байланыстыра отырып, оқу мен ғылыми зерттеулерді кіріктірудің жаңа педагогикалық инновациялық технологияларын белсенді қолданады. Оқу практикасын ұйымдастырудың ерекшелігі теория мен практиканың ұштасуында. Оқу практикасының ғылыми әдісінің элементтерін теория, оқыту ілімдерінің ғылыми зерттеу әдіснамалары мен практиканы зерттеу әдістері құрайды.

Нәтижелер

Құзыреттілік тәсіл тұрғысынан заманауи білім беру мазмұны мен оқыту нәтижелері жаңа бағытқа бет бұрды. Құзыреттілік тәсіл – бұл оқытуды ұйымдастыру мен жүзеге асыруда іс-әрекетке бағытталған тәсіл. Бұл дәстүрлі білім беру тәсілдеріне балама болып табылады, құзыреттілік тәсілдің ұстанымдарына сәйкес оқу практикасы кезінде біз білім алушыларға нені үйреткіміз келетініне назар аударамыз. Осылайша, білім алушылардың оқу практикасы барысында игеруі қажет құзыреттіліктері анықталады. Құзыреттерді тұжырымдау нақты дағдыларды да, жалпы құзыреттерді де немесе оқу практикасы барысында болашақ мұғалімдер дамытуы тиіс икемді дағдыларды да қамтуы тиіс [8]. Сондықтан жоғары білім берудегі оқыту үдерісінде басты міндеттердің бірі білім, білік,

дағдылармен қатар білім мен практиканы кіріктіру арқылы болашақ мұғалімдердің дайындығын дамыту, кәсіби қызметінде практикалық іс-әрекетті жүзеге асыруды меңгеру және т.б. кәсіби құзыреттерді қалыптастыруды қамтиды.

Жалпы оқу немесе өндірістік практика білім алушылардың педагогикалық кәсіби іс-әрекетінде жүзеге асыруына бағытталған тәжірибе жинақтауына арналған. Осыған орай тиісті мамандықтар бойынша білім беру бағдарламаларында оқу немес өндірістік практика бекітілген оқу жоспарын ескере отырып, оқу орны бекіткен ұйымдарда өтеді.

«Оқу практикасы не үшін қажет?» - деген сұраққа жауап іздейтін болсақ, білім алушылар оқу практикасы кезінде оқытудың теориялық негіздерімен қатар практикалық іс-әрекетте қажетті құрал-жабдықтармен, технологиялық процестермен, болашақ мамандықтың негіздерімен танысады.

Оқу практикасының құрылымы оқу бағыты мен мақсат-міндеттеріне қарай өзгеріп отырады, мысалы, физикалық географиядан оқу практикасында ландшафтарды зерттеуде: 1) білім алушыларды ландшафтық зерттеу нысандары – түрлі рангтағы табиғи аумақтық кешендермен таныстырады; 2) табиғи аумақтық кешендердің өзара байланысына талдау жасау тәсілдерін көрсетеді; 3) табиғи аумақтық кешендердің ірі масштабты картасы мен профилін құрастыру әдістерін үйретеді [9].

Оқу практикасының өндірістік практикадан ерекшелігі оқу практикасы оқу үдерісінің теориялық негіздерін зерттеуге бағытталған, ал өндірістік практика аясында білім алушылар практикалық дағдыларды игере отырып, жұмыс орындарында практикаға тікелей қатысады.

Оқу практикасының әдістемелік жаңалығы оқу мен оқу-зерттеулерін ұштастырудың жаңа педагогикалық әдіс-тәсілдерін даярлау болып табылады. Оқытудың әдіс-тәсілдерін таңдауда оқу практикасының ерекшеліктерін (теориялық білім, білік, дағдыларды меңгерумен қатар білім алушыларды кәсіби міндеттерін сапалы түрде орындау үшін оларды практикалық іс-әрекетке, алған білімдерін өздігінен шығармашылықпен қолдануға үйрету, т.б.) ескеру маңызды. Сондықтан оқу практикасы арқылы білім алушылардың кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруда проблемалық-ізденіс, оқу-зерттеу, иммитациялық және оқытудың практикалық әдіс-тәсілдерін үйлестіре немесе ұштастыра қолдану оқу практикасының нәтижесін береді.

Оқу практикасын жүргізудегі проблемалық-ізденіс әдістері (теорияны практикалық жүзеге асыруды сипаттайтын оқу материалдарына

практикалық және ситуациялық (жағдаяттық) тапсырмаларды кіріктіре отырып проблемалық сұрақтар қоя білу, эвристикалық әңгіме, оқу-практикалық пікірталас, т.б.) білім алушыларды ойлау, практикалық, шығармашылық іс-ірекетке жетелейді, сонымен қатар алған білімдерін оқу практикасында қолдана отырып, тәжірибелік талдау жасауға, өздігінен қорытындылауға үйретеді. Мысалы, экономикалық географиядан «Демографиялық көрсеткіштер және демографиялық жағдаят» тақырыбын зерделеуде Қазақстанның демографиялық көрсеткіштері мен демографиялық жағдаятын мысалға ала отырып салыстырмалы талдау жасалады. Ол үшін алдымен, білім алушыларға Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының сайты және одан демографиялық сипаттамаларды табу тапсырмасы беріледі. Ары қарай оқытушы мазмұнға қатысты нақтылы проблемалық сұрақтар құрастырады (1-кесте).

Кесте-1. Демографиялық көрсеткіштер және демографиялық жағдаят

<i>№</i>	<i>Қазақстан</i>	<i>Дүние жүзі</i>
<i>Сипаттамасы / проблемалық тапсырмалар</i>		
1.	Демография халық санын, аумақтық орналасу мен құрамын және әлеуметтік, экономикалық сондай-ақ биологиялық және географиялық факторлар негізінде оның өзгерістер заңдылықтарын зерттейді. Қазақстанның демографиялық жағдайына қатысты тенденцияларды анықтау?	Әлемдегі демографиялық жағдайға сипаттама бере отырып, оның әлеуметтік және экономикалық процестерге әсерін анықтау?
2.	Қазақстан халқының саны бүгінгі таңда 19 309 331 адамды құрайды. Қалай ойлайсыңдар, Қазақстан аумағының жер көлеміне шаққанда бұл сан көп немесе аз ба?	2011 жылы БҰҰ есептері бойынша жер бетінде 7 миллиард тұрғын пайда болды. Бұл біздің планетамыз үшін көп пе, жоқ па немесе халық санының артуы Жер ғаламшарына қандай қауіп төндруі мүмкін?

3.	Демографиялық статистиканың негізгі көрсеткіштеріне: халықтың саны мен құрамының көрсеткіштері, туғандар мен қайтыс болғандардың саны, неке, ажырасу, елге келгендер мен кеткендер саны, сондай-ақ ел ішінде және оның аймақтарында келушілер мен кетушілер саны кіреді. Статистикалық көрсеткіштер негізінде Қазақстан халқының аумақтар бойынша құрамын анықтау.	Демографиялық проблемалар алуан түрлі, соның бірі әлемдегі халық санының өсуі. Әлем елдері бойынша халықтың қоныстануы мәселелерін қалай шешуге болады?
Коронавирус ауруының пандемиясы 2019 жылы, желтоқсан айының ортасында орталық Қытайда орналасқан Хубэй провинциясына кіретін Ухань қаласында анықталған.		
4.	Қазақстандағы COVID-19 пандемиясы елдің демографиялық жағдайына қалай әсер етті?	COVID-19 пандемиясының дүние жүзі елдерінің демографиялық жағдайына әсер қандай?

Кестеде берілген демографиялық көрсеткіштер және демографиялық жағдаяттарға қатысты проблемалық тапсырмаларды орындау барысында білім алушылар өздеріне «беймәлім» проблеманы шешуге жұмылады, іздену, зерттеу жұмыстарына төселеді, алған білімді жаңа мақсатқа пайдалану дағдылары қалыптасып, өздігінен оқуға үйренеді.

Оқу практикасында арнайы зерттеу тапсырмалары, оқу тақырыбы бойынша проблемалық мәселелер, теориялық материалды жинау немесе эмпирикалық зерттеу тапсырмалары білім алушылардың оқу-зерттеу іс-әрекеттерін өздігінен жүзеге асыру мен оның нәтижелерін қорытындылау біліктері мен қабілеттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Ал оқу практикасы кезеңіндегі имитациялық әдістер: а) нақты өндірістік жағдайлар мен міндеттерді талдау; ә) жағдаяттық шешімдер; б) практикалық тапсырмалар; в) дайын нұсқаларды талқылау және т.б кәсіби педагогикалық дағдылар мен оқытуды көздейтін және кәсіптік қызметті модельдеумен байланысты жоғары буын маманының талдамалық сипаттағы міндеттерді шешу қабілетін, оның өндірістік жағдайды тұтастай және егжей-тегжейлі қарау, бағалау білігін осы талдау негізінде дұрыс шешім қабылдай отырып қалыптастырады [10].

Ғылыми-зерттеу жұмысы барысында ЖОО оқыту үдерісінде білім мен практиканы кіріктіру арқылы болашақ мұғалімдердің дайындығын дамыту, кәсіби қызметінде практикалық іс-әрекетті жүзеге асыруды меңгеру сияқты кәсіби құзыреттерді қалыптастыру жан-жақты талданып, оқу практикасында арнайы тапсырмаларды имитациялық әдістер арқылы бағалау көрсеткіштері анықталды.

Кесте-2. Оқу практикасында арнайы тапсырмаларды иммитациялық әдістер арқылы бағалау

№ р/с	Имитациялық әдістер	Тапсырма түрлері	Құзыреттілік- тер	Баға- лау (балл)
1.	Педагогикалы- өндірістік жағдайлар мен міндеттерді тал- дау.	- оқу практикасы тап- сырмаларын анықтау; - оқу практикасы бой- ынша проблемалық	Білім мен прак- тиканы кіріктіру арқылы болашақ мұғалімдердің	
2.	Оқу практика- сына қатысты нақты жағдаяттық шешімдер қабылдау.	мәселелер қоя білу; - теориялық немесе эмпирикалық зерт- теу материалдарын	д а й ы н д ы ғ ы н дамыту, кәсіби қ ы з м е т і н д е практикалық іс- әрекетті жүзеге асыруды меңгеру	
3.	Практикалық тапсыр- маларды іріктеу.	жинақтау; - оқу- зерттеу іс-әрекеттері;		
4.	Оқу практикасының дайын нұсқаларын талқылау.	- өздігінен жүзеге асы- ру және нәтижелерін қорытындылау.		

Ескерту: Оқу практикасында арнайы тапсырмаларды иммитациялық әдістер арқылы бағалау көрсеткіштері зерттеудің келесі кезеңдерінде анықталады.

Практикалық оқыту әдістері кәсіби дайындықтың ажырамас бөлігі ретінде білім алушылардың тапсырмаларды өздері орындауын қамтамасыз етеді.

Талқылау

Оқу және өндірістік практика білім алушылардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың тиімді құралы ретінде оқу және өндірістік практикадан өткеннен кейін білім алушыларда кәсіби құзыреттіліктің қалыптасу деңгейінің артқандығын көрсетті.

Оқу практикасы білім алушылардың жалпы кәсіби құзыреттерді қалыптастырады, ал өндірістік практикада жалпы кәсіби құзыреттер дамып, мұғалімнің оқыту іс-әрекетіне дайындығы қалыптасады. Өйткені, өндірістік практикада тәжірибе алмасу барысында алынған практикалық дағдылар болашақ мұғалімнің оқу үдерісіндегі іс-әрекетті, кәсіби міндеттерді жақсы түсінуіне ықпал етеді.

Практиканы ұйымдастыра отырып әрбір білім алушыларды кәсіби іс-әрекетке даярлаудың тұлғаға бағдарланған шығармашылық сипатын қамтамасыз ету бүгінгі күннің талабы. Педагогикалық ортада тәжірибе барысында алынған практикалық дағдылар болашақ мұғалімнің іс-

әрекеті, алдағы кәсіби міндеттері туралы жақсы түсінуге ықпал етеді.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, оқу практикасы білім алушының педагог болудағы кәсіби құзыреттерінің қалыптасуының маңызды кезеңі.

Оқу немесе өндірістік практикадан өту кезеңінде болашақ мұғалімдердің педагогикалық үлгісі қалыптасып, болашақ ұрпаққа білім мен тәрбие берудегі педагогикалық қызметті ары қарай жалғастырудың жолы айқын көрінуі тиіс.

Кәсіби құзыреттерді қалыптастыру оқу мен практиканың кіріктірілуімен тікелей байланысты. Зерттеу барысында білім алушылардың құзыреттіліктерін қалыптастыруда, алдымен олардың теориялық даярлығына мән беру қажеттігі анықталды. Ол үшін оқу үдерісінде тұлғаға-бағдарланған, құзыреттілік тәсілдерді ұстана отырып, заманау педагогикалық технологияларды қолдану арқылы білім алушылардың мүмкіндіктері мен қабілеттерін ашу маңызды.

Сонымен оқу практикасының білім алушылардың кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруда мүмкіндігі зор, ол білім алушылардың қоғамдық және білім беру ұйымдарымен өзара қарым-қатынасы арқылы білім сапасын арттыру, өз бетінше ізденіс, білім алу, тұлғалық өсу кәсіби іс-әрекеттерінен көрініс табады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Арзамасцева Н.Г., Курочкина Л.В. Учебная практика как условие формирования профессиональных компетенций студентов //Вестник Марийского государственного университета. - 2020. - Т. 14. - №1. - С.11-17. - Режим доступа URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchebnaya-praktika-kak-uslovie-formirovaniya-professionalnyh-kompetentsiy-studentov> [Дата обращения: 10.03.2022].

[2] 6B01510-«География» Білім беру бағдарламасы. Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті. - Алматы, 2021. - 32 б.

[3] Балабаева А.И. Педагогикалық практикада студенттердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру. Оқу құралы, - Алматы, 2019. - 187 б.

[4] Ахлиллоев Т. Формирование профессиональной компетенции будущих педагогов в условиях вузовского образования //Известия ВУЗов Кыргызстана. - 2018. - №15. - С. 121-124. - Режим доступа URL: <http://science-journal.kg/ru/journal/2/archive/11982> [Дата обращения: 15.03.2022].

[5] Белик Е.В. Основные направления реализации исследовательского потенциала педагогической практики //Проблемы современного педагогического образования. - 2020. - №69-1. - С. 76-79.

[6] Гусева С.Г. Учебная и педагогическая практика как ключевые факторы выбора будущей профессии //Конструирование педагогической заметки. - 2018. - №6-1(9). - С. 136-161.

[7] Скрыбина А.Г. Учебная практика как средство формирования педагогической компетентности обучающегося педагогического отделения /А.Г. Скрыбина, А.В. Иванова //Глобальный научный потенциал. - 2020. - №11(116). - С.188-190.

[8] Печеркина А.А. Развитие профессиональной компетентности педагога: теория и практика: монография. Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2011. – 233 с.

[9] Tomcikova I. and I. Rakytova /European Journal of Geography 9 1 49-61 (2018). - Access mode: URL: <https://scholar.google.com/citations?user=oDyY5J0AAAAAJ&hl=ru> [Date of access: 18.03.2022].

[10] Рудакова А.А., Зайцева А.С. Элективные курсы «Учебная практика» и «Производственная практика» как средство формирования профессиональных компетенций школьников //Педагогика и просвещение. - 2021. - №1, - С. 1-13. - Режим доступа URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=34545 [Дата обращения: 18.03.2022].

[11] Линда Дарлинг-Хаммонд, Лиза Флук, Чанна Кук-Харви, Бриджит Бэррон & Дэвид Ошер. Значение для образовательной практики науки обучения и развития //Прикладная наука о развитии. Том 24, 2020 г. - Выпуск 2. - С. 97-140.

REFERENCES

[1] Arzamastseva N.G., Kurochkina L.V. Uchebnaya praktika kak uslovie formirovaniya professional'nykh kompetentsii studentov (Educational practice as a condition for formation of students' professional competencies). //Vestnik Mariiskogo gosudarstvennogo. - 2020, -Vol. 14, №1. - ss. 11-17. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchebnaya-praktika-kak-uslovie-formirovaniya-professionalnyh-kompetentsiy-studentov> [Data obrasheniya: 10.03.2022. [in Rus.]

[2] 6B01510-«Geogriya» Bilim beru bagdarlamasy (Educational program 6B01510-«Geography»). Kazakh ulttyk kyzdar pedagogikalyk universiteti. - Almaty, 2021, - 32 b. [in Kaz.]

[3] Balabaeva A.I. Pedagogikalyk praktikada studentterdin kasibi bagyttylygyn kalypastyru (Formation of professional orientation of students in pedagogical practice). Oku kuraly, - Almaty, 2019. - 187 b. [in Kaz.]

[4] Akhilloev T. Formirovanie professional'noi kompetentsii budushikh pedagogov v usloviakh vusovskogo obrazovaniya (Formation of professional competence of future teachers in the conditions of university education) /T. Akhilloev, M.Kh. Nematva, S.Kh. Mamadzhанov //Izvestiya VUZov Kyrgyzstana. - 2018, - №. 15. - ss. 121-124. URL: <http://science-journal.kg/ru/journal/2/archive/1198> [Data obrasheniya: 15.03.2022]. [in Rus.]

[5] Belik E.V. Osnovnye napravleniya realizatsii issledovatel'skogo potentsila pedagogicheskoi praktiki (The main directions of realization of the research potential of pedagogical practice) //Problemy sovremennogo

pedagogisheskogo obrazovaniya / E.V. Belik, A.V. Ignatova. - 2020, - № 69-1. - ss. 76-79.

[6] Guseva S.G. Uchebnaya i pedagogicheskaya praktika kak kliuchevye faktory vybora budushei professii (Educational and pedagogical practice as key factors in choosing a future profession). //Konstruirovaniye pedagogicheskoi zametki. - 2018, - № 6-1(9). - ss. 136-161. [in Rus.]

[7] Skryabina A.G. Uchebnaya praktiki kak sredstvo formirovaniya pedagogicheskoi kompetentnosti obuchaiushchegosya pedagogicheskogo otdeleniya (Educational practice as a means of forming the pedagogical competence of a student of the pedagogical department) /A.G. Skriabina, A.V. Ivanova //Global'nyi nauchnyi potentsial. – 2020. - №11(116). - ss. 188-190. [in Rus.]

[8] Pecherkina A.A. Razvitiye professionalnoi kompetentnosti pedagoga: teoriya i praktika: monografiya (Development of professional competence of a teacher: theory and practice: monograph). Ural. gos. ped. un-t. - Yekaterinburg, 2011. - 233 p. [in Rus.]

[9] Tomcikova I. and I. Rakytova /European Journal of Geography 9 1 49-61 (2018). - Access mode: URL: <https://scholar.google.com/citations?user=oDyY5J0AAAAJ&hl=ru> [Date of access: 18.03.2022].

[10] Rudakova A.A., Zaitseva A.S. Electivnye kursy "Uchebnaya praktika" i "Proizvodstvennaya praktika" kak sredstvo formirovaniya professional'nykh kompetentsii shkol'nikov (Elective courses "Educational practice" and "Industrial practice" as a means of forming professional competencies of schoolchildren) //Pedagogika i prosbeshchenie. – 2021. - №1. - ss 1-13. URL:https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=34545 [Data obrasheniya: 18.03.2022]. [in Rus.]

[11] Linda Darling-Hammond, Lisa Fluk, Channa Cuk-Harvi, Bridzhit Barron & Devid Osher. Znachenie dlya obrazovatelnoi praktiki nauki obucheniya i razvitiya (Implications for educational practice of the science of learning and development) //Prikladnaya nauka o razbitii. - 2020. 24:2, 97-140 [in Rus.]

УЧЕБНАЯ ПРАКТИКА - СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ

*Токтагулова У.С.¹, Карменова Н.Н.²

¹докторант, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан, e-mail: toktagulova2105@gmail.com

²к.г.н., доцент, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан, e-mail: karmenova.nursipa@gmail.com

Аннотация. Взаимосвязь теории и практики в образовании возникла в середине 80-х годов XX века в связи с социально-экономическими изменениями в обществе и стала одной из важнейших позиций в области

педагогике и легла в основу исследований ряда ученых.

Концептуальные основы о взаимосвязи теории и практики были сформулированы в дидактических школах М.Н.Скаткина, И.Я.Лернера и В.В.Краевского, ученые педагоги выдвигали идеи творческой деятельности обучающихся, который близки к компетенции образования. Эта идея сегодня лежит в основе компетентностного подхода в образовании и реализуются через учебные практики. Отличительной чертой компетентностного подхода от знаний, умений и навыков является то, что они проявляются через деятельность как результат образования. В учебной практике обучающиеся наряду с приобретением теоретических знаний, умений, навыков могут целостно моделировать образовательные ситуации на основе усвоения и осуществления деятельности, адекватной способом организации изучения материалов программы для качественного выполнения ими профессиональных задач. Это в свою очередь, учит обучающихся творчески применять полученные знания самостоятельно.

В учебной практике обучающиеся наряду с приобретением теоретических знаний, умений, навыков могут целостно моделировать образовательные ситуации на основе усвоения и осуществления деятельности, адекватной способам организации изучения материалов программы для качественного выполнения ими профессиональных задач. Это, в свою очередь, учит обучающихся творчески применять полученные знания самостоятельно.

В современном учебном процессе в вузе учебная практика как единая часть педагогического процесса обеспечивает единство теоретической и практической подготовки будущих учителей. Учебная практика по географии в педагогических вузах является составной частью образовательной программы. Учебная практика является единственным способом реализации деятельностного подхода в процессе обучения с привязкой теории и практики. Потому, что теория, не подкрепленная или не доказанная практикой, не может правильно ответить на любые вопросы и лишиться своего основного смысла, а практика, не имеющая теоретического обоснования, не может быть эффективной и целенаправленной. При прохождении учебной практики обучающийся определяет правильный выбор профессии, уровень совместимости своих личностных способностей с будущей профессией, так как его профессиональная деятельность совершенствуется в ходе практики. Поэтому перед системой образования ставится вопрос формирования профессиональных компетенций будущих учителей через реализацию практико-ориентированного подхода к обучению. Практическая готовность будущих учителей к педагогической деятельности предполагает формирование педагогических компетенций, необходимых для решения педагогических задач в процессе учебно-воспитательной работы. В статье рассматривается формирование профессиональных

компетентности обучающихся через учебную практику по географии в контексте деятельностного подхода.

Ключевые слова: образование, учебный процесс, учебная практика, учебная деятельность, практико-ориентированный подход к обучению, связь теории и практики, практическая подготовка будущих учителей, личностные способности обучающегося, профессиональные компетенции.

EDUCATIONAL PRACTICE IS A MEANS OF FORMING PROFESSIONAL COMPETENCIES OF STUDENTS

*Toktagulova U.S.¹, Karmenova N.N.²

^{*1}doctoral student, Kazakh National Women's Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: toktagulova2105@gmail.com

²c.g.s., associate professor, Kazakh National Women's Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: karmenova.nursipa@gmail.com

Abstract. The interrelation of theory and practice in education arose in the mid-80s of the twentieth century in connection with socio-economic changes in society and has become one of the most important positions in the field of pedagogy and formed the basis of research by a number of scientists.

The conceptual foundations of the relationship between theory and practice were formulated in the didactic schools of M.N.Skatkin, I.Ya.Lerner and V.V.Kraevsky, scientists and teachers put forward ideas of creative activity of students who are close to the competence of education. This idea today lies at the heart of competency-based approaches in education and is implemented through educational practices. A distinctive feature of the competence approach from knowledge, skills and abilities is that they manifest themselves through activity as a result of education. In educational practice, students, along with the acquisition of theoretical knowledge, skills, and abilities, can holistically model educational situations based on the assimilation and implementation of activities that are adequate in the way of organizing the study of program materials for the qualitative performance of their professional tasks. This, in turn, teaches students to creatively apply the acquired knowledge independently.

In educational practice, students, along with acquiring theoretical knowledge, skills, and abilities, can holistically model educational situations based on the assimilation and implementation of activities adequate to the ways of organizing the study of program materials for the qualitative performance of their professional tasks. This, in turn, teaches students to creatively apply their knowledge independently.

In the modern educational process at the university, educational practice as a single part of the pedagogical process ensures the unity of theoretical and practical training of future teachers. Educational practice in geography in pedagogical universities is an integral part of the educational program.

Educational practice is the only way to implement an activity-based approach in the learning process with the linking of theory and practice. Because a theory that is not supported or proven by practice cannot correctly answer any questions and lose its main meaning, and a practice that does not have a theoretical basis cannot be effective and purposeful. During the training practice, the student determines the right choice of profession, the level of compatibility of his personal abilities with the future profession, since his professional activity is improved during the practice. Therefore, the education system is faced with the question of the formation of professional competencies of future teachers through the implementation of a practice-oriented approach to learning. The practical readiness of future teachers for pedagogical activity presupposes the formation of pedagogical competencies necessary for solving pedagogical tasks in the process of educational work. The article considers the formation of professional competence of students through educational practice in geography in the context of the activity approach.

Key words: education, educational process, educational practice, educational activity, practice-oriented approach to learning, connection of theory and practice, practical training of future teachers, personal abilities of the student, professional competencies.

Статья поступила 04.05.2022

УДК 378

МРНТИ 14.05.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.007

**РАЗРАБОТКА ИНДИВИДУАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ТРАЕКТОРИИ СТУДЕНТА В ПРОЦЕССЕ РЕАЛИЗАЦИИ ЕГО
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ХАРАКТЕРИСТИК**

*Рыбальченко А.С.¹, Абильдинова Г.М.²

*¹докторант, Евразийский Национальный Университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан, e-mail: RybalchenkoAS@gmail.com

*²исполняющий обязанности доцента, Евразийский Национальный Университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан, e-mail: gulmira_2181@mail.ru

Аннотация. В настоящей публикации осуществлен теоретический анализ определения понятия индивидуальной образовательной траектории, рассмотрена актуальная тема профессионального потенциала. Представленные положения подтверждаются практическим исследованием, направленным на выявление определенных характеристик, относящихся к профессии IT-специалиста, с помощью которых становится

возможным эффективным построение образовательной траектории. В этой связи ключевой целью статьи выступает разработка индивидуальной образовательной траектории, в контексте его профессионального потенциала, во взаимодействии с характеристиками, касающимися образования и работы студента. Для осуществления исследования были использованы методы анализа и сравнения. Помимо последних, в процессе подготовки практической части применялись методы опроса, Хи квадрат и корреляции, которые применялись в зависимости от заданных типов характеристик. Респондентами являлись обучающиеся и работающие в сфере информационных технологий. Исследование позволило определить ряд характеристик, которые оказали серьезное влияние на удовлетворенность выбором образования и профессии в сфере IT. Кроме указанных, были выявлены составляющие, которые никак не повлияли на довольство учебой и работой. В результате проведенного исследования было определено понятие индивидуальной образовательной траектории, рассмотрено влияние личностных качеств на построение последних, выявлены профессиональные характеристики, способствующие разработке образовательного маршрута. Было обозначено, что к указанным выше параметрам, которые оказали существенное влияние на удовлетворенность профессией в области IT, отнесены высокий уровень владения персональным компьютером, хобби, связанное с компьютером, математический уклон школьного образования. Персональными качествами, свойственными для удовлетворенных своим профессиональным выбором обучающихся, являются алгоритмическое мышление, дисциплинированность и память. Все это позволило выявить ценность проведенной работы, которая заключается в полученных на основе опроса результатах. Практическое значение итогов исследования состоит в полученных профессиональных характеристиках, которые могут способствовать построению индивидуальной образовательной траектории, свойственной для довольных своим выбором обучающихся.

Ключевые слова: индивидуальная образовательная траектория, профессия, учебная деятельность, студент, личностные характеристики, построение, IT-специалист, образовательный маршрут.

Основные положения

Тенденции современного образования основаны на индивидуальном подходе к каждому студенту с тем, чтобы повысить количество высококвалифицированных специалистов на рынке труда. Указанное объясняется приоритетом самостоятельности обучающихся, закрепленных в обновленных образовательных стандартах. Несмотря на то, что педагогические исследования уже давно диктовали необходимость введения индивидуальных образовательных траекторий, а на сегодняшний день для обозначенного сложились все желаемые условия: студенты

имеют возможность указать имеющиеся образовательные потребности, высшие учебные заведения идут по пути свободы в обучении, основанной на индивидуальных образовательных маршрутах, на практике перечисленные субъекты оказались не готовы к рассматриваемому процессу. В этой связи актуальными являются ответы на вопросы о том, что представляет собой индивидуальная образовательная траектория, каким образом и на каких основных началах она строится, какие профессиональные характеристики необходимо при этом учитывать.

Введение

Стоит отметить, что для формирования устойчивого инновационного экономического положения любой страны необходимо модернизировать образовательную систему, которая выступает одним из ключевых факторов социального и экономического развития общества и государства в целом. Кроме этого, современное понимание обновления образования обусловлено не только технической составляющей, но и развитием человеческого потенциала. Под последним понимается активная позиция молодых людей по отношению к собственному профессиональному будущему и эффективному процессу обучения.

Важно учитывать, что подготовка будущих специалистов предполагает не только познавательную деятельность, но и становление личности, необходимых для работы качеств и потенциала. Подобный механизм обязывает высшие учебные заведения к разработке и реализации активных обучающих методов, переход к индивидуализации обучения, который должен происходить с учетом потребностей личности студента, понимании последнего в качестве полноправного участника образовательного процесса. Обозначенные теоретические положения позволяют определить направление разработки индивидуальных образовательных траекторий через призму его профессиональных характеристик.

Описание материалов и методов

В качестве методов исследования были использованы анализ, сравнение, системный метод. При проведении анализа и подготовке практической части применялись следующие методы: опрос, Хи квадрат и Корреляция, в зависимости от типов характеристик. Количество участвующих в исследовании респондентов составило 255 человек, связанных со сферой информационных технологий.

Результаты

Для наиболее эффективного построения индивидуальной траектории образования следует осуществить анализ понятия последней. В этой связи необходимо рассмотреть мнения теоретиков по данному вопросу и на основе имеющихся данных разработать собственное определение

понятию персональной образовательной траектории.

Стоит отметить, что в целом индивидуализация образования детально изучена в педагогической литературе. Например, Шапошникова Н.Ю. приводит анализ различных интерпретаций этих траекторий в работе [1]. Гончарова Е. В. и Чумичева Р. М. указывают, что учащийся должен иметь возможность самостоятельно выбирать и реализовывать свою индивидуальную образовательную программу, а преподаватели должны оказывать педагогическую поддержку самореализации учащегося [2].

В своей работе Бочкарева С.М. анализирует индивидуальную траекторию развития студента в качестве линии его движения в саморазвитии личности и выявляет связь процесса обучения с изменениями в личности такого студента, которые в конечном итоге помогут ему трезво соотносить свои силы и возможности с различными задачами и с требованиями руководства и коллег [3].

Помимо концепции индивидуального маршрута, Лабунская Н.А. вводит обобщенный образовательный маршрут, который включает в себя полный набор этапов и периодов, общих для множества студентов в процессе получения образования и взаимодействия с коллегами и университетом [4].

Другие теоретики предлагают, помимо вышеперечисленных понятий, рассмотреть индивидуальную траекторию обучения студента, которая включает в себя личностно-ориентированную организацию всей учебной деятельности последнего с учетом учебного процесса. Помимо обозначенного, разрабатываются новые формы оценки учащихся, такие как портфолио [5]. Опрос студентов вузов подтверждает, что, по крайней мере, некоторые студенты стремятся выстраивать индивидуальные образовательные траектории, но для высших учебных заведений также существуют различные трудности, которые не позволяют широко распространить индивидуализацию обучения студентов.

Важно указать, что индивидуализация не может быть произвольной и должна вписываться в установленные рамки учебной программы. В рамках установленных ограничений образовательных стандартов все еще существует довольно много возможностей для индивидуализации обучения, чтобы выбрать специализацию определенной профессиональной области. Например, для студентов, изучающих информационные технологии, указанная специализация может быть выбором между различными секторами экономики: банки, телекоммуникации, промышленное производство, логистика, авиастроение и ракетостроение, автомобильная промышленность, интернет-компании, социальные сети и т.д. Если рассматривать в качестве основы развивающиеся компьютерные технологии, то индивидуализация может заключаться в усиленном изучении одной области в ИТ: базы данных; экспертные системы; безопасность данных; распределенные

реестры; искусственный интеллект; машинное обучение и распознавание изображений; понимание естественного языка; автоматизированные системы и управление технологическими процессами; робототехника и т. д. Исходя из вышеуказанного, возможности для индивидуализации обучения студентов существуют даже в строгих рамках образовательных стандартов.

Таким образом, определить рассматриваемый термин возможно следующим образом: индивидуальная образовательная траектория это самостоятельное определение и прохождение личностного образовательного пути, основной целью которого выступает достижение определенного профессионального уровня, соответствующего собственному потенциалу конкретного студента. У обучающихся должны появляться дополнительные возможности индивидуализировать свое обучение и добиться успеха при последующем трудоустройстве в том числе с помощью личностных и профессиональных характеристик. Изучить и проанализировать последние, определить их значение для построения индивидуальных траекторий образования является основной целью проведенного практического исследования.

Обсуждение

Индивидуальные образовательные траектории осуществляют ряд важнейших функций, в число которых входят информационная, нормативная, организационная и функция личностного определения. Правильная разработка последней сделает возможным распределение обучающихся согласно их персональным особенностям. Для эффективной разработки рассматриваемой траектории следует осуществлять сотрудничество между студентами и преподавательским составом. При этом важно отметить, что индивидуальный образовательный маршрут не может быть разработан единообразно и на все время обучения. Указанное объясняется сменой запросов студентов, условиями образовательной среды, появлением новых технологий. В связи с этим следует разрабатывать нормативные и методические рекомендации с учетом возможного изменения образовательного маршрута.

Ввиду вышеобозначенного образовательный процесс должен состоять из нескольких обязательных процедур:

- понятие и причины получения образования;
- постановка конкретной цели, которая является индивидуальной;
- разработка плана учебной деятельности;
- оценка результатов проделанного;
- внесение соответствующих корректировок (в случае необходимости).

Подобное поэтапное осуществление учебной деятельности поможет студенту приобрести значимые для его личности знания, на основе которых в дальнейшем будет осуществляться его профессиональная судьба. Важно

отметить, что непосредственной связью с построением образовательной траектории обладает профессиональное становление индивида. Отправной точкой последнего является противоречия, возникающие между уровнем развития отдельной личности и требованиям со стороны общества, учебы, профессии.

Будучи субъектом образовательной деятельности обучающийся совершенствует личностные качества, приобретает необходимые навыки и знания. Непрерывное образование студента и его профессиональный рост являются неразрывными составляющими, они образуют единство и накопление потенциала отдельной личности.

Становление профессионального пути студента является сложным многоаспектным процессом, в котором последний выступает активным участником соответствующих отношений. В этой связи представляется необходимым отметить, что существенное влияние на построение индивидуальной образовательной траектории оказывают определённые личностные характеристики, которые свойственны для успешных и удовлетворённых специалистов. Данное умозаключение основано на проведенном исследовании.

В последнем принимали участие студенты по специальностям в сфере ИТ. Практическая работа велась с использованием опроса, основной целью которого являлось выявление характеристик студентов, которые повлияли на удовлетворённость выбором специальности в высшем учебном заведении и профессии (работы) в ИТ сфере.

Для начала следует рассмотреть процесс образования и характеристики, которые оказывают влияние на удовлетворенность выбором соответствующей специальности. Проведенный опрос представлен в таблице 1.

Таблица 1. Удовлетворенность выбором специальности в сфере ИТ

feature	Тип теста	Результат	p-value
Уровень владения ПК	Корреляция	0,401596361	4,52E-09
Количество книг читаемых за год	Корреляция	-0,191360546	0,006920698
Средняя оценка за точные предметы в школе	Корреляция	0,191118127	0,006993565
Средняя оценка за естественные предметы в школе	Корреляция	0,162160272	0,022461129
Средняя оценка за гуманитарные предметы в школе	Корреляция	-0,143160452	0,044212817
Средняя оценка по лабораторным работам в школе	Корреляция	0,141145908	0,047315529
Средний GPA	Корреляция	0,134128616	0,06576028
Знание языков	Корреляция	0,133121567	0,084451027
Круж общения (1-5)	Корреляция	-0,079800738	0,263750888
Хобби	Хи квадрат	29,16279502	0,000296898
Основное направление в школе	Хи квадрат	20,673036	0,008068608
Сильные стороны	Хи квадрат	23,85809809	0,02126393
Наличие опыта работы в университете	Хи квадрат	13,47846639	0,036036704
Планы по окончании университета	Хи квадрат	6,027946395	0,420066803
Планы по окончании школы	Хи квадрат	5,159094957	0,523576102
Дополнительные занятия	Хи квадрат	2,46752889	0,872083853

По результатам опроса следует представить следующие основные выводы:

– более половины студентов (63 %), которые удовлетворены своим образованием, уровень владения персональным компьютером в школе составляет 5 баллов из пяти возможных;

– половина опрошенных (50 %) показала, что уровень владения ПК на низком уровне в школе (1 и 2 балла из 5) стало причиной неудовлетворенности образованием;

– большинство респондентов, которые удовлетворены образованием в сфере IT, обучались в школе с математическим уклоном;

– 74 % опрошенных, удовлетворенных выбором специальности в IT, имели в школьные годы хобби, связанные с компьютером;

– неудовлетворенностью в выборе специализации характеризуются 71 % обучающихся, чьи увлечения не были связаны с компьютером;

– сильными сторонами студентов, которые удовлетворены выбранной специальностью, являются алгоритмическое мышление, дисциплинированность и память;

– такие характеристики, как знание языков, круг общения, дополнительные занятия, а также планы по окончании школы/ВУЗа не оказали влияния на уровень удовлетворенности выбором специальности в сфере IT.

Другим разделом опроса являются профессиональные характеристики, которые оказали влияние на работу IT-специалистом. Результаты последнего представлены в виде таблицы 2.

Таблица 2. Удовлетворенность выбором профессии в сфере IT

Характеристика	Тип теста	Результат	p-value
Сильные стороны	Хи квадрат	91,7819677871	2,229067E-014
Удовлетворен образованием	Хи квадрат	67,545686166	7,479642E-014
Основное направление в школе	Хи квадрат	68,2558191995	1,092238E-011
Хобби	Хи квадрат	66,9816332352	1,955227E-011
Наличие опыта работы в университете	Хи квадрат	49,3354956554	6,387596E-009
Образование	Хи квадрат	30,2638612546	0,0007755038
Дополнительные занятия	Хи квадрат	6,7532151863	0,3442739548
Планы по окончании университета	Хи квадрат	3,3707059262	0,7610846096
Страна университета	Хи квадрат	0,1833413622	0,9960464127
Планы по окончании школы	Хи квадрат	0,217853878	0,999801449
Уровень владения ПК	Корреляция	0,5216751782	6,398523E-019
Средняя оценка за точные предметы в школе	Корреляция	0,4603604221	1,433152E-014
Средний GPA	Корреляция	0,3049462601	1,900156E-006
Средняя оценка по лабораторным работам в школе	Корреляция	0,251269243	5,679188E-005
Средняя оценка за естественные предметы в школе	Корреляция	0,231753255	0,0002123203
Знание языков	Корреляция	0,1326184716	0,0580158534
Количество книг читаемых за год	Корреляция	-0,0548823767	0,386592722
Круг общения (1-5)	Корреляция	0,0137593106	0,8282779786
Средняя оценка за гуманитарные предметы в школе	Корреляция	-0,0072296842	0,909261972

В этой связи следует обозначить основные положения, связанные с

этим:

1 74 % опрошенных, удовлетворенных выбором профессии, указали, что имели в школе высокие баллы (4 и 5) по уровню владения персональным компьютером;

2 более половины участников опроса (63 %), которые имеют высокую степень удовлетворенности выбором профессии, отметили, что были отличниками по точным предметам в школе;

3 как и в случае с образованием, сильными сторонами граждан, работающих в сфере IT, являются алгоритмическое мышление, дисциплинированность и память;

4 63 % респондентов, удовлетворенных профессией, имели в школьные годы хобби, связанные с ПК;

5 напротив, 82 % неудовлетворенных профессиональным выбором опрошенных имели увлечения, не связанные с компьютером;

6 высокому уровню удовлетворенности выбором профессии способствовали также удовлетворение образованием и наличие опыта работы;

7 такие характеристики, как планы после окончания ВУЗа, страна расположения университета, дополнительные занятия, знания языков, количество прочтенных книг за год, круг общения и оценки по гуманитарным школьным наукам не оказали влияния на заданный показатель.

Проведенный опрос позволил выявить, что профессиональный путь студента - IT-специалиста - являющийся процесс, берущий начало еще во время школьного обучения, который рассматривает индивида в качестве активного участника отношений и взаимодействий, влияющих на удовлетворенность профессиональным выбором. Рассматриваемый процесс предполагает усвоение составляющих профессиональных характеристик, приобретение личностных качеств, серьезное отношение к труду, увлечениям и высокий уровень знаний.

Содержание потенциала в профессии и тенденции к построению индивидуальной образовательной траектории не может обходиться без следующих характеристик:

[1] наличие потребностей, имеющие непосредственное отношение к профессии в сфере IT;

[2] осознание обучающимся собственных возможностей, связанных с освоением необходимыми навыками;

[3] проявление бережного отношения к личным способностям и увлечениям с точки зрения важности последних для профессии;

[4] самостоятельный выбор путей и способов достижения профессионального потенциала.

Таким образом, все характеристики, имеющие высокое влияние на удовлетворенность студента в выборе профессии и обучения, возможно

классифицировать на три основные группы:

– мотивационную, к признакам которой можно отнести, например, интерес к высокому уровню владения ПК;

– эмоциональную, к признакам которой следует отнести, например, создание образа будущего специалиста в сфере информационных технологий;

– деятельностьную, к признакам которой возможно отнести, например, поиск путей достижения профессионального успеха.

Заключение

Завершая настоящее исследование, следует заключить, что теоретический анализ определения и построения индивидуальной образовательной траектории, а также практическое определение профессиональных характеристик, оказывающих влияние на данный процесс, позволили выявить их неразрывную связь и основные признаки. Обозначено, что приведенные в опросе положения могут оказать положительное влияние на образовательный маршрут студента ИТ-специальности.

Самостоятельная оценка обучающимся собственных возможностей, которая пересекается с имеющимся опытом и знаниями, с учетом осмысления основной цели образовательного процесса позволяют выстроить индивидуальную траекторию обучения. Личный выбор и самостоятельное прохождение персонального пути обучения способствуют развитию высокого профессионального потенциала.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Шапошникова Н. Ю. Индивидуальная образовательная траектория студента: анализ трактовок понятия // Педагогическое образование в России. - 2019. — №5. — С. 1-6.

[2] Шармина Т. Н., Шармин В. Г. Опыт обучения математике в условиях реализации индивидуальных образовательных траекторий студентов // Общество: социология, психология, педагогика. - 2020. — №1. — С. 1-5.

[3] Даливеля О. В., Гаманович В. Э. Электронные образовательные ресурсы как средство обучения школьным предметам детей с особыми образовательными потребностями // Специальное образование. - 2020. — №XII. — С. 114-117.

[4] Сафронова И. В. Индивидуализация образовательного процесса на основе построения индивидуального образовательного маршрута // Фундаментальные и прикладные исследования: проблемы и результаты. - 2021. — №1. — С. 21-26.

[5] Жданко Т. А., Живокоренцева Т. В., Чупрова О. Ф. Проектирование индивидуальных образовательных маршрутов (ИОМ) студентов в вузе // Magister Dixit. - 2021. — №1 (13). — С. 14-19.

REFERENCES

[1] SHaposhnikova N. YU. Individual'naya obrazovatel'naya traektoriya studenta: analiz traktovok ponyatiya. (Individual educational trajectory of a student: analysis of interpretations of the concept). — Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii. - 2019. — №5. — S. 1-6. [In Rus.]

[2] SHarmina T. N., SHarmin V. G. Opyt obucheniya matematike v usloviyah realizacii individual'nyh obrazovatel'nyh traektorij studentov. (Experience of teaching mathematics in the conditions of realization of individual educational trajectories of students). — Obshchestvo: sociologiya, psihologiya, pedagogika. - 2020. — №1. — S. 1-5. [In Rus.]

[3] Dalivelya O. V., Gamanovich V. E. Elektronnye obrazovatel'nye resursy kak sredstvo obucheniya shkol'nyim predmetam detej s osobymi obrazovatel'nymi potrebnyami. (Electronic educational resources as a means of teaching school subjects to children with special educational needs). — Special'noe obrazovanie. - 2020. — №XII. — S. 114-117. [In Rus.]

[4] Safronova I. V. Individualizaciya obrazovatel'nogo processa na osnove postroeniya individual'nogo obrazovatel'nogo marshruta. (Individualization of the educational process based on the construction of an individual educational route). — Fundamental'nye i prikladnye issledovaniya: problemy i rezul'taty. - 2021. — №1. — S. 21-26. [In Rus.]

[5] Zhdanko T. A., Zhivokorenceva T. V., SHuprova O. F. Proektirovanie individual'nyh obrazovatel'nyh marshrutov (IOM) studentov v vuze. (Designing individual educational routes (IOM) of students at the university). — Magister Dixit. - 2021. — №1 (13). — S. 14-19. [In Rus.]

СТУДЕНТТІҢ КӘСІБИ СИПАТТАМАЛАРЫН ІСКЕ АСЫРУ ПРОЦЕСІНДЕ ОНЫҢ ЖЕКЕ БІЛІМ БЕРУ ТРАЕКТОРИЯСЫН ӘЗІРЛЕУ

*Рыбальченко А. С.¹, Абильдинова Г. М.²

*¹докторант, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-сұлтан, Қазақстан, e-mail: RybalchenkoAS@gmail.com,

²доцент міндетін атқарушы, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-сұлтан, Қазақстан, e-mail: gulmira_2181@mail.ru

Аңдатпа. Осы жарияланымда жеке білім беру траекториясы ұғымының анықтамасына теориялық талдау жасалды, кәсіби әлеуеттің өзекті тақырыбы қарастырылды. Ұсынылған ережелер ІТ-маман мамандығына жататын белгілі бір сипаттамаларды анықтауға бағытталған практикалық зерттеулермен расталады, олардың көмегімен білім беру траекториясын тиімді құру мүмкін болады. Осыған байланысты мақаланың негізгі мақсаты-студенттің білімі мен жұмысына қатысты сипаттамалармен өзара әрекеттесу кезінде оның кәсіби әлеуеті тұрғысынан жеке білім беру траекториясын жасау. Зерттеуді жүзеге асыру үшін талдау және салыстыру әдістері қолданылды. Соңғылардан

басқа, практикалық бөлімді дайындау барысында сауалнама, Хи квадрат және корреляция әдістері қолданылды, олар берілген сипаттамалардың түрлеріне байланысты қолданылды. Респонденттер Ақпараттық технологиялар саласындағы студенттер болды. Зерттеу IT саласындағы білім мен мамандықты таңдаумен қанағаттануға айтарлықтай әсер еткен бірқатар сипаттамаларды анықтауға мүмкіндік берді. Жоғарыда айтылғандардан басқа, оқу мен жұмысқа қанағаттануға әсер етпейтін компоненттер анықталды. Зерттеу нәтижесінде жеке білім беру траекториясының тұжырымдамасы анықталды, жеке қасиеттердің соңғысының құрылысына әсері қарастырылды, білім беру бағытын дамытуға ықпал ететін кәсіби сипаттамалар анықталды. IT саласындағы кәсіптің қанағаттанушылығына айтарлықтай әсер еткен жоғарыда көрсетілген параметрлерге жеке компьютерді меңгерудің жоғары деңгейі, компьютермен байланысты хобби және мектептегі білімнің математикалық бейімділігі кірді. Өзінің кәсіби таңдауымен қанағаттанған білім алушыларға тән жеке қасиеттер алгоритмдік ойлау, тәртіптілік және есте сақтау болып табылады. Мұның бәрі сауалнама негізінде алынған нәтижелерден тұратын жұмыстың құндылығын анықтауға мүмкіндік берді. Зерттеу қорытындыларының практикалық мәні алынған кәсіби сипаттамалардан тұрады, олар өз таңдауына қанағаттанған студенттерге тән жеке білім беру траекториясын құруға ықпал етуі мүмкін.

Тірек сөздер: жеке білім беру траекториясы, кәсібі, оқу қызметі, студент, жеке сипаттамалары, құрылысы, IT-маманы, білім беру бағыты.

DEVELOPMENT OF AN INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORY OF A STUDENT IN THE PROCESS OF IMPLEMENTING HIS PROFESSIONAL CHARACTERISTICS

*Rybalchenko A.S.¹, Abildinova G.M.²

*¹Doctoral student, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan, e-mail: RybalchenkoAS@gmail.com

²Acting Associate Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan, e-mail: gulmira_2181@mail.ru

Abstract. In this publication, a theoretical analysis of the definition of the concept of individual educational trajectory is carried out, the actual topic of professional potential is considered. The presented provisions are confirmed by practical research aimed at identifying certain characteristics related to the profession of an IT specialist, with the help of which it becomes possible to effectively build an educational trajectory. In this regard, the key objective of the article is the development of an individual educational trajectory, in the context of his professional potential, in interaction with the characteristics related to the education and work of the student. Methods of analysis and comparison were used to carry out the study. In addition to the latter, in the process of preparing the practical part, survey methods, Chi-squared and

correlations were used, which were applied depending on the specified types of characteristics. The respondents were students in the field of information technology. The study allowed us to identify a number of characteristics that had a serious impact on satisfaction with the choice of education and profession in the IT field. In addition to these, components were identified that did not affect the satisfaction with study and work in any way. As a result of the conducted research, the concept of an individual educational trajectory was defined, the influence of personal qualities on the construction of the latter was considered, professional characteristics contributing to the development of an educational route were identified. It was indicated that the above parameters, which had a significant impact on the satisfaction with the profession in the field of IT, included a high level of personal computer proficiency, computer-related hobbies, mathematical bias of school education. The personal qualities characteristic of students who are satisfied with their professional choice are algorithmic thinking, discipline and memory. All this made it possible to identify the value of the work carried out, which consists in the results obtained on the basis of the survey. The practical significance of the results of the study consists in the professional characteristics obtained, which can contribute to the construction of an individual educational trajectory characteristic of students who are satisfied with their choice.

Keywords: individual educational trajectory, profession, educational activity, student, personal characteristics, construction, IT specialist, educational route.

Статья поступила 14.05.2022

УДК 37.015.31

МРПТИ 14.35.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.008

ASSESSMENT OF THE FORMATION OF GENERAL PROFESSIONAL ABILITIES OF FUTURE TEACHERS

*Shakirova A.D.¹, Toxanbaeyva N.K.², Shakirova N.D.³

¹doctoral student, Zhetysu University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan, e-mail: arayly.shakirova85@mail.ru

²Professor, Doctor of Psychology, Zhetysu University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan, e-mail: n.toksanbaeva@mail.ru

³PhD, senior lecturer, KazNPU named after Abai, Almaty, Kazakhstan, e-mail: shakirn_123@mail.ru

Abstract. This article describes the methodology of creation and the experience of conducting an independent assessment of the formation of general professional abilities of students (future teachers), built in accordance

with the requirements of the professional standard of the teacher, are described. Attention is paid to the fact that as part of the modernization of pedagogical education, together with the participating universities, the system of independent assessment of the formation of professional competencies among students was tested twice. The method of determining the level of individual measures of reflexivity of A.V. Karpov V.V. Ponomareva and the methodology for diagnosing the motivation of studying at the university of T.I. Ilyina were used in the work. The formation of a future teacher as a subject of professional pedagogical activity is determined by the ability to professional reflection. It is noted that young teachers need professional support, since the process of entering the profession is associated with adaptive stress, which can distort the formation of professional pedagogical subjectivity. Based on a wide empirical material, the severity of the components of motivation for teaching students of various forms and levels of education, different courses of study, as well as their relationship with personal reflection, is shown. The analysis made it possible to build individual profiles of the formation of professional competencies among students. It is stated that the conducted assessment makes it possible to build a competence profile of a graduate-a future teacher and a profile for a study group, project; to assess the success of the university in preparing students for professional activity in accordance with the requirements of the professional standard of the teacher.

Keywords: modernization of teacher training programs, professional standard of a teacher, activity approach, new educational results, independent assessment of professional competencies, assessment of the quality of education, professional pedagogical subjectivity, future teachers.

Main provisions

In the context of improving educational technologies and the globalization of education, there are new requirements for teacher training. Along with professional knowledge and skills, employers value such new competencies as leadership qualities, the ability to work in a team, a creative approach to the solution of educational problems, and the ability to learn and adapt to changes.

The fundamental mission of the teacher is to participate in the formation of the worldview and personality of students. The special social, historical responsibility of the teacher requires a strategic attitude of the state to pedagogical education. The vocational training of future teachers, implemented within the framework of higher education, is currently undergoing a serious transformation, which is due not only to the specification of tasks, but also to a change in the technology of preparation for the profession [1;2]

Introduction

In this way modern foreign scientists, like domestic scientists, pay special attention to the study of professional skills of teachers. However,

unlike domestic research, where the professional competence of the teacher is considered as a subject of individual research, in foreign psychology this issue is the personality of the teacher (P.G.Ryans, R.K.Henson, G.Ghaith and K.Shaaban), professional formation (M.D.Crockett, Peter Knight, M.Clement and R.Vandenberghe), pedagogical sensitivity and competence (C.A.Klaassen).

Conceptual bases of professional education, in this way defined on the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature, are developed by domestic Sh.T.Taubaeva, NNKhan and others. based on the works of scientists; Theory of developmental learning and individual-activity activity in the teaching and learning process Zh.Y. Namazbayeva, SM Dzhakupov, NB Zhiembayeva, OS Sangilbayev and others. studies.

In this way theoretical and methodological bases of formation of professional competence of future teachers are Kazakhstani (S.Zh. Praliev, B.A. Turgunbayeva, B.T. Kenzhebekov, G.Zh. Menlibekova, K.S. Kudaibergenova, K.M. Berkimbayev and others.) has been widely studied in the works of scientists.

The essence and content of theoretical and creative abilities on the problem of ability were analyzed in the works of KB Zharykbayev, SM Zhakypov, M. Mukanov, Zh.Y. Namazbayeva.

Among other things, the new educational standard of the teacher and the standard of school education determine an increased practical orientation as a factor catalyzing the formation of professional competencies. The future teacher should learn as effectively as possible to show complexity in designing his own activities and the activities of students, therefore, to build their professional subjectivity. The formation of the latter is possible in conditions of professional certainty, when the future profession is the result of a personal conscious choice. A student, a future teacher, should already be aware of his career prospects as related to the field of education during the learning process. If this is not obvious to him, then the question arises about the meaningfulness of learning, therefore, about the motives and successes in the formation of the required competencies. A student, a future teacher, should already be aware of his career prospects as related to the field of education during the learning process. If this is not obvious to him, then the question arises about the meaningfulness of learning, therefore, about the motives and successes in the formation of the required competencies. An important fact is the connection between successful implementation in the profession and consistent, systematic preparation for it within the framework of appropriate education.

Materials and methods

The assessment provided for the use of testing formats and case solutions aimed at verifying the formation of general professional competencies in terms of knowledge (test) and skills (case) in accordance with the passports of general professional competencies ("Education and Pedagogical Sciences")

In order to verify the formation of one general professional competence.:

- * a test consisting of 20 tasks with a choice of one answer option lasting 30 minutes. Each test task was given 1.5 minutes to solve;
- * two structured case studies with the choice of one correct answer or an arbitrary number.

Readiness to perform such professional tasks as “Monitoring and evaluation of the formation of educational results among students, identification and correction of learning difficulties”, “Interaction with participants in educational relations” and “Educational activities” were tested using structured case studies. The professional task “Monitoring and evaluation of the formation of educational results in students, identification and correction of learning difficulties” assumed the solution of a subject case or a case for assessing the formation of universal educational actions. Readiness to perform other professional tasks was assessed using a test consisting of 20 tasks randomly selected from a bank of materials within the framework of the tested general professional competence and level of education [3].

Research results

Assessment of the formation of competencies was carried out within the framework of the study group based on the results of students. Depending on the general professional competence and the level of education, the data for analysis were the number of points received for correctly completed test tasks, or the average score based on the results of two case tasks. When analyzing the results of the independent evaluation, comparison methods were used: the t-Student criterion for independent samples, the Mann-Whitney U criterion, one-factor analysis of variance (ANOVA), frequency analysis. Statistical analysis of the results of the independent assessment was carried out using Python, as well as the PASW Statistics 18.0 application. To assess the impact of modernized educational programs on the success of mastering general professional competencies, the sample was divided into experimental and control. The sample sizes differed by no more than 20% [4; 5].

The formation of the general professional competence of the OPK-1 “Is able to carry out professional activities in accordance with the normative legal acts in the field of education and the norms of professional ethics” for undergraduate students, a test consisting of 20 closed-type tasks with a choice of one correct answer out of four was used to assess the formation of the OPK-1. The task bank consisted of 72 test tasks. The formation of a set of test tasks was carried out randomly from a common bank. Randomization of tasks and answer options was also provided.

As part of the approbation of the modernization of pedagogical education, computer testing of students of participating universities was conducted. Six packages of tools were tested in two areas of training (pedagogical education, psychological and pedagogical education). 38 participants took part in the testing of the toolkit. The developers of the participating universities determined

for each educational module a set of labor actions of a professional standard that students master in the process of learning the module. During the testing of the tools in each group of university students, only those labor actions that they were taught in the project module were checked. During the testing of the tools in each group of university students, only those labor actions that they were taught in the project module were checked.

The qualification test included passing tests and case studies. The professional test was aimed at assessing the formation of professional knowledge, skills and competencies in accordance with the standard of a teacher (teacher-psychologist). The control tasks of the professional test were presented with test tasks with multiple answer options. Collection of cases. The implementation of the case was aimed at assessing the formation of professional competencies necessary for the implementation of several labor actions in accordance with the Professional standard of a teacher (teacher-psychologist). The collection of cases was presented by structured cases. Picture 1 shows the scheme and stages of an independent assessment. The qualification test was carried out in an information system in which the student's personal account contained information about the university, profile and training program, form of study, as well as information about the project and modules in which he studied. Each group of students performed tests corresponding to the modules that students studied in 2020-2021, but no more than three tests. One test contained up to 20 tasks, which took up to 30 minutes to complete, and up to 1.5 hours for three tests. Then the students completed two cases, according to the modules in which the training took place. It took 30 minutes to complete one case. Thus, the qualification test lasted from 1.5 to 2.5 hours.

Pic. 1

Program / Profile	Students who have solved at least 1 test	Students who have solved at least 1 case	Students who have solved a case or test
Teacher of basic general education	18	13	19
Teacher-psychologist	19	12	19
Total	37	25	38

The qualification test was aimed at assessing the formation of professional competencies of students, in accordance with the specifics of labor actions of the standard of professional activity of a teacher (teacher-psychologist).

Discussion of the results

The conducted testing of the tools and the implementation on its basis of the assessment of the formation of general professional competencies among students of pedagogical education programs allows us to draw a number of important conclusions.

1. The developed tools are generally adequate enough to assess the

readiness of the future teacher for professional activity in accordance with the requirements of the state educational standards of general education and the professional standard of the teacher.

2. The conducted assessment of the formation of general professional competencies also makes it possible to assess the success of the university in the training of teaching staff and can be used to build a system of independent evaluation of the quality of pedagogical education programs.

3. An independent assessment of the formation of professional competencies among graduates can also be used in the general education system to assess the readiness of a future teacher to solve professional tasks in an educational organization and to build a program of support for a young specialist at the stage of entering professional activity. A significant limitation of the tools used and the results obtained on its basis was the inability to use the analysis of a video case demonstrating proficiency in professional actions in real conditions, which was due to the objective limitations of the project[4;5;6].

Limitations in assessing the results of the formation of professional competencies among students are the following features of the course of project implementation. 1. The lack of preliminary diagnostics of professional competencies among students, which did not allow to assess the dynamics and unambiguously interpret high results as a consequence of the high efficiency of training according to the developed modules. 2. Differences in the results of the study groups of students, which may be associated not only with the development or non-development of professional competencies during training in the upgraded modules, but also with the specifics of those areas of training in which students participating in the approbation study, and different amounts of professional knowledge obtained before the start of the approbation.

Limitations in assessing the results of the formation of professional competencies among students are the following features of the course of project implementation. 1. The lack of preliminary diagnostics of professional competencies among students, which did not allow to assess the dynamics and unambiguously interpret high results as a consequence of the high efficiency of training according to the developed modules. 2. Differences in the results of the study groups of students, which may be associated not only with the development or non-development of professional competencies during training in the upgraded modules, but also with the specifics of those areas of training in which students participating in the approbation study, and different amounts of professional knowledge obtained before the start of the approbation.

Conclusions

The testing of the toolkit has shown its high potential for further development of an independent assessment of the professional competencies of graduates, which will further provide objective and reliable information about the quality of the developed modules and teacher training programs. The

testing of the toolkit has shown its high potential for further development of an independent assessment of the professional competencies of graduates, which will further provide objective and reliable information about the quality of the developed modules and teacher training programs. On the study of pedagogical abilities, paying special attention to the fact of historical conditionality, the study of this phenomenon (its essence, composition, nature, content, laws of formation and development, individual orientation of the teacher to this process, understanding of its motivational features, determination of teacher skills to professional abilities). It is the most pressing issue of modern scientific research.

In this way the success of a teacher's professional activity is not determined by a single skill. To do this, it is necessary to accumulate a complex of corresponding abilities and create a synergy effect. Thanks to the above research, it was clarified that the teacher's subject abilities and pedagogical abilities are interrelated.

In short, a talented, gifted, creative person is always considered to be an individual. The formation of the individuality of the teacher contributes to the creative upbringing of the child's personality. The features of the individual style of pedagogical activity are reflected in his abilities, temperament, choice of teaching methods, choice of educational tools, style of pedagogical communication, style of behavior, use of tools of psychological and pedagogical influence on the student.

In this way teachers with different personalities choose only one of the many teaching and learning tasks, but implement it in different ways. The teacher should not copy the pedagogical experience of another teacher. The teacher must always be a clear teacher. This increases the effectiveness of education and training of children.

In order to improve the organization of this procedure, it is necessary to finalize it as a final assessment of professional competencies in accordance with the professional standard, regardless of the selected training models and the mastered content of educational modules. In this way the identified groups of test tasks and cases of varying complexity will allow differentiated assessment of mastered professional competencies at 3-4 levels of complexity in the development of a system of independent assessment of professional competencies of graduates of teacher training programs.

REFERENCES

- [1] Bolotov V.A. To questions about the reform of pedagogical education //Psychological science and education. - 2014. - V. 19. - No. 3. - p.32-40.
- [2] Kasprzhak A.G., Kalashnikov S.P. Priority of educational results as a tool for modernizing teacher training programs //Psychological Science and Education. - 2014. - V. 19. - No. 3. - p. 87-104.
- [3] Emelyanova I.N. and others. Development and use of control and

measuring materials for assessing competencies: Proc. allowance /Emelyanova I.N., Volosnikova L.M., Neumoeva-Kolchedantseva E.V., Zadorina O.S. - Tyumen: Publishing House of the Tyumen State. un-ta, 2014. –p.152.

[4] Ambrosetti A., Dekkers J. The Interconnectedness of the Roles of Mentors and Mentees in Preservice Teacher Education Mentoring Relationships [Electronic resource] //Australian Journal of Teacher Education. - 2010. - 35(6). URL: <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2010v35n6.3> [Date of access: 13.12. 2016].

[5] Athanases SZ, Abrams J., Jack G., Johnson V., Kwock S., Mccurdy J., SUZI Riley S., Totaro S. //Curriculum for mentor development: problems and promise in the work of new teacher induction leaders // J. Curriculum Studies. - 2008. - Vol. 40. - No. 6. – p. 743–770.

[6] Tikhomirova T.S., Kochetkov N.V. //Motivation for learning and personal reflection: features and relationship among university students // Psychological science and education. - 2017. - V. 22. - No. 3. - p.53-62.

[7] Neprokina I.V., Pchelintseva T.S. //Pedagogical support of professional activity of young teachers at school //Pedagogy of the present. - 2015. - No.2. - p.56–59.

[8] Semenov I.N., Savenkova I.A. //Reflexive psychological aspects of development and professional self-determination of personality //World of Psychology. - 2007. - No.2. - p.203-217.

БОЛАШАҚ МУҒАЛІМДЕРДІҢ ЖАЛПЫ КӘСІБИ ҚАБІЛЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУЫН БАҒАЛАУ

*Шакирова А.Д.¹, Токсанбаева Н.К.², Шакирова Н.Д.³

*¹докторант, І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті,
Талдықорған, Қазақстан, e-mail: agayly.shakirova85@mail.ru

²п.ф.д., профессор, І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті,
Талдықорған, Қазақстан, e-mail: n.toksanbaeva@mail.ru

³PhD, аға оқытушы Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: shakirn_123@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада педагогтың кәсіби стандарты талабына сәйкес, білімгерлердің (болашақ педагогтардың) жалпы кәсіби қабілеттерін қалыптасуына тәуелсіз баға беруді жүргізудің тәжірибесі мен құралы әдіснамасы көрсетілген. Қатысушылардың кәсіби компетенцияларын қалыптастырудағы тәуелсіз бағалау жүйесі жоғарғы оқу орындарының қатысушыларымен екі рет апробацияланып, педагогикалық білім беруде өзгертіп, жаңашалауға көңіл бөлінген. Жұмыста жеке тұлға рефлексиясының деңгейін анықтауға А.В.Карповтың, В.В.Понамареваның әдістемелері қолданылды. Сондай-ақ, жоғарғы оқу орнында оқуға мотивация диагностикасын зерттеуге Т.И.Ильина әдістемесі де жүзеге асты. Болашақ педагогтың кәсіби педагогикалық әрекет субъектісі болып

басқа әрекеттермен қатар кәсіби рефлексиямен де қаралып, зерттеліп анықталады. Жас педагогтар, көп жағдайда, кәсіби педагогикалық қалыптасуға әсер ететін бейімделу стрессімен кезігеді және оны жеңу үшін кәсіби тұрғыда қолдауды қажет етеді. Кең эмпирикалық материал негізінде түрлі форма, білім беру деңгейіндегі және тұлғалық рефлексия негізіндегі білімгерлердің оқуға деген ұмтылысы, қызығушылығы мотивацияларына айқындылығы көрсетілген. Жүргізілген жиынтық, топшылау, талдау, жекелеу, жинақтау анализы білімгерлердің кәсіби құзыреттіліктерінің қалыптасуын жекеше құруға мүмкіндік берді. Бағалау бойынша болашақ мұғалімнің құзыреттілік профилін және оқу тобына, жобаға бейінін құруға мүмкіндік береді деген пікір бар; оқытушының кәсіби стандартының талаптарына сәйкес студенттерді кәсіптік қызметке дайындаудағы университеттің жетістігі айқындалған. Сонымен, қойылған мақсатқа сәйкес, оқуда әлеуметтік және психологиялық тренинг әдісін қолдану білімгерлердің кәсіби қабілет деңгейін көтереді. Бұл зерттеу нәтижелері жоғарғы оқу орындарының оқытушыларына, білім жетілдіру орталықтарына, білім берудің педагогикалық кәсіби білімгерлеріне ұсынылады.

Тірек сөздер: мұғалімдерді даярлау бағдарламаларын жаңғырту, мұғалімнің кәсіби стандарты, әрекеттік тәсіл, жаңа білім беру нәтижелері, кәсіби құзыреттіліктерді тәуелсіз бағалау, білім сапасын бағалау, кәсіби педагогикалық субъектілік, болашақ мұғалімдер.

ОЦЕНКИ СФОРМИРОВАННОСТИ ОБЩЕПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

*Шакирова А.Д.¹, Токсанбаева Н.К.², Шакирова Н.Д.³

*¹докторант, Жетысуский университет им. И. Жансугурова,
Талдықорган, Казахстан, e-mail: arayly.shakirova85@mail.ru

²д.пс.н, профессор, Жетысуский университет им. И. Жансугурова,
Талдықорган, Казахстан, e-mail: n.toksanbaeva@mail.ru

³PhD, старший преподаватель, КазНПУ им. Абая, Алматы, Казахстан,
e-mail: shakirn_123@mail.ru

Аннотация. В этой статье описаны методология создания и опыт проведения независимой оценки сформированности общепрофессиональных способностей у студентов (будущих педагогов), построенной в соответствии с требованиями профессионального стандарта педагога. Обращается внимание на то, что в рамках реализации модернизации педагогического образования совместно с вузами-участниками была дважды проведена апробация системы независимой оценки сформированности профессиональных компетенций у обучающихся студентов. В работе использовались методика определения

уровня индивидуальной меры рефлексивности А.В. Карпова, В.В. Пономаревой и методика диагностики мотивации обучения в вузе Т.И. Ильиной. Становление будущего педагога субъектом профессиональной педагогической деятельности определяется в числе прочего способностью к профессиональной рефлексии. Отмечается, что молодые педагоги нуждаются в профессиональном сопровождении, так как процесс вхождения в профессию связан с адаптационным стрессом, который может исказить становление профессиональной педагогической субъектности. На широком эмпирическом материале показывается выраженность составляющих мотивации к обучению студентов различных форм и ступеней образования, разных курсов обучения, а также их взаимосвязь с личностной рефлексией. Проведенный анализ позволил построить индивидуальные профили сформированности профессиональных компетенций у студентов. Утверждается, что проведенная оценка позволяет построить компетентностный профиль выпускника-будущего педагога и профиль по учебной группе, проекту; оценить успешность вуза в подготовке обучающихся к профессиональной деятельности в соответствии с требованиями профессионального стандарта педагога. Таким образом, в соответствии с поставленной целью было определено, что использование метода социально-психологического тренинга повышает уровень профессиональных способностей студентов. Результаты данного исследования могут быть рекомендованы преподавателям вузов и центров повышения квалификации, студентам педагогического профиля образования.

Ключевые слова: модернизация программ подготовки педагогических кадров, профессиональный стандарт педагога, деятельностный подход, новые образовательные результаты, независимая оценка профессиональных компетенций, оценка качества образования, профессиональная педагогическая субъектность, будущие учителя.

Статья поступила 14.05.2022

УДК 378.147

МРНТИ 14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.009

КЕЙС-ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ ФИЗИКА ПЕДАГОГТАРЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

*Касымова А.А.¹, Кафизова Г.М.², Қожабаева Ж.Е.³

*¹ф-м.ғ.к., қауымдастырылған профессор,

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті,

Қостанай, Қазақстан, e-mail: almagul-kasymova@mail.ru

²магистрант, Ө.Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты,

Қостанай, Қазақстан, e-mail: Kafizova_G@kst.nis.edu.kz

³магистрант, Ө.Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты,

Қостанай, Қазақстан, e-mail: Kozhabaeva.97@mail.ru

Андатпа. Болашақ физика педагогтарының ғылыми-зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастырудағы кейс-технологиясының педагогикалық потенциалы анықталды. Студенттердің ғылыми-зерттеу құзыреттіліктері мен дағдыларын дамытуда мұғалімнің рөлі айқындалды. Зерттеудің айқындаушы кезеңінде сауалнама әдісі арқылы болашақ физика студенттерінің ғылыми-зерттеушілік құзыреттіліктерінің қалыптасу деңгейі анықталып, болашақ физика педагогтарының ғылыми-зерттеушілік құзыреттіктерін кейс-технологиясы арқылы қалыптастыру үрдісі жүзеге асырылды. Кейс-технологиясын физика сабақтарына біртіндеп енгізу бойынша мұғалімге әдістемелік ұсыныстар келтірілді. Кейстердің жүйелік құрылымы әзірленді және олардың жіктелуі жүргізілді, бұл студенттердің базалық білімді кеңейтуге ғана емес, сонымен қатар олардың болашақ физика педагогының қызметінің басқа да аспектілерін қалыптастыруға мүмкіндік берді. Зерттеудің қалыптастырушы кезеңінде студенттердің ғылыми-зерттеу құзыреттілігін қалыптастыруды, олардың мазмұны мен қолдану технологиясын қамтамасыз ететін «Механика», «Молекулалық физика», «Оптика», «Кванттық физика» бөлімдері бойынша кейстер әзірленді, кейстер жинағы семинар сабақтарында апробацияланды. ЖОО-да болашақ физика педагогтерімен жүргізілген тізбектелген семинар сабақтарында кейс-технологиясын қолдана отырып, технологияның тек гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша ғана емес, сонымен қатар жаратылыстану бағытындағы пәндерді оқыту әдістемесінде қолдану мүмкіншілігі айқындалды. Зерттеу жұмысының қорытынды бөлімінде қалыптастырушы кезеңнің мәліметтері статистикалық өңделді.

Ұсынылып отырған кейстер болашақ физика педагогтарының зерттеу жұмысын ұйымдастыруда қолданылуы мүмкін. Мақалада әзірленген материалдар жоғары педагогикалық оқу орындарының оқу үрдісі кезінде және біліктілігін арттыру курстарының тәжірибесінде қолданыла алады. Мақала болашақ педагогтардың ғылыми-зерттеу құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған оқу және әдістемелік құралдарды әзірлеушілері үшін пайдалы болуы мүмкін. Педагогикалық жоғары оқу орындары студенттерінің ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру үрдісімен байланысқан теориялық және практикалық әзірлемелер енгізуге мүмкіндік беретін нәтижелер алынды.

Тірек сөздер: кейс, технология, әдіс, физика оқыту әдістемесі, кейс-стади, жағдаяттар әдісі, ғылыми-зерттеушілік, құзыреттілік.

Негізгі ережелер

Ғылыми-зерттеу құзыреттілігі - бұл тұлғаның зерттеу қызметі барысында және оқу-танымдық, пәндік және кәсіби міндеттерді шешу үдерісінде бар білімін, іскерлігін және тәжірибесін нәтижелі қолдану қабілеті мен дайындығы. *Кейс* (ағылш. case) - бұл кез-келген саладағы нақты жағдайдың немесе жағдаяттың сипаттамасы: әлеуметтік, экономикалық және т.б. әдетте, кейс тек сипаттаманы ғана емес, сонымен қатар белгілі бір проблеманы немесе қарама-қайшылықты қамтиды және нақты фактілерге негізделген [1].

Тиісінше, кейсті шешу дегеніміз - ұсынылған жағдайды талдап, оңтайлы шешім табу. Кейс технологиялары – нақты міндеттер-жағдайларды (кейстерді) шешу жолымен оқытуға негізделген белсенді проблемалық-жағдайлық талдау әдістерінің жиынтығы. *Case-study әдісі* - теориялық білімді практикалық есептерді шешуде қолдануға мүмкіндік беретін құрал [2].

Кейстердің түрлері:

- ✓ мүлдем нақты өмірлік жағдайларды көрсететін практикалық кейстер;
- ✓ негізгі міндеті оқыту болып табылатын оқыту кейстері;
- ✓ зерттеу қызметін жүзеге асыруға бағытталған ғылыми-зерттеу кейстері [3].

Кейс бойынша жұмыс кезеңдері:

- ✓ студенттерді кейс мәтінімен таныстыру;
- ✓ кейсті талдау; кейсті талқылауды, пікірталасты, презентацияны ұйымдастыру; пікірталасқа қатысушыларды бағалау; пікірталасты қорытындылау [4].

CASE ұсыну түрлері:

- ✓ баспа корпусында графиктер, кестелер, диаграммалар, суреттер болуы мүмкін, бұл оны көрнекі етеді;
- ✓ соңғы уақытта ең танымал мультимедиялық кейс, бірақ білім

беру ұйымының техникалық жабдықталуына байланысты;

✓ бейне жазбадағы фильм, аудио және бейне материалдар болуы мүмкін [5].

Проблемалық кейстер күрделі, қиын, бірақ шешімдері дәлелденген және мамандар тәжірибесінде ұсынылған типтік кәсіби жағдайларды меңгеру стратегияларын үйретуге арналған;

Жобалау кейстері жағдайды бақылауды ұйымдастыруға, қолда бар әдебиетте көрсетілмеген және жалпы қабылданған шешімдері жоқ жағдайларда әрекет ету нұсқаларын алуға мүмкіндік беретін шешімдерді немесе тәсілдерді әзірлеу мақсатында қызмет етеді [6].

Кіріспе

Кейс-технология оқу процесінде проблемаларды талдау, анықтау, балама шешімдерді іздеу және олардың неғұрлым оңтайлы түрін қабылдау мақсатында арнайы модельденген нақты өндірістік жағдайды пайдалануға негізделеді. Бұл технология, әзірлеушілердің көзқарасы бойынша, студенттердің ғылымда белгілі білімді ғана емес, сонымен бірге объективті жаңа білім алуды да қамтамасыз етеді. Сондықтан кейс-технологияның әлеуеті оны ғылыми қалыптасудың нақты құралына айналдыруға мүмкіндік береді. Зерттеулердің барлық бағыттары, тереңдігі мен кеңдігіне қарамастан, педагогикалық жоғары оқу орындары студенттерінің ғылыми-зерттеу құзыреттерін қалыптастыруда кейстердің педагогикалық әлеуетін іске асыру мәселесі жеткілікті зерттелген жоқ. Бұл мәселе арнайы зерттеу тақырыбына айналған жоқ. Қазіргі заманғы жоғары білім беру жүйесі осы зерттеулерді тереңдетуді қажет етеді [7].

Зерттеудің мақсаты - болашақ физика педагогының ғылыми-зерттеу құзыреттерін қалыптастырудағы кейс-технологиялардың әлеуетін және оларды білім беру практикасында іске асыру әдістемесін анықтау.

Мақсатқа жету және зерттеу гипотезасын тексеру үшін келесі *міндеттер* шешілді:

1. Болашақ физика мұғалімдерінің ғылыми-зерттеу құзіреттілігінің мәнін, мазмұнын анықтау және олардың құрылымын анықтау.

2. Студенттердің ғылыми-зерттеу құзыреттіліктерін қалыптастыру критерийлерін және оларды диагностикалау тәсілдерін негіздеу.

3. Болашақ физика педагогтерінің ғылыми-зерттеу құзыреттерін қалыптастырудағы кейс-технологияның педагогикалық әлеуетін анықтау.

4. Студенттердің ғылыми - зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруда кейстердің жіктелуін, мазмұны мен оларды қолдану технологиясын жасау.

5. Болашақ физика педагогтерінің ғылыми-зерттеу құзыреттіліктерін қалыптастырудағы кейс-технологияның тиімділігін эксперименттік тексеру.

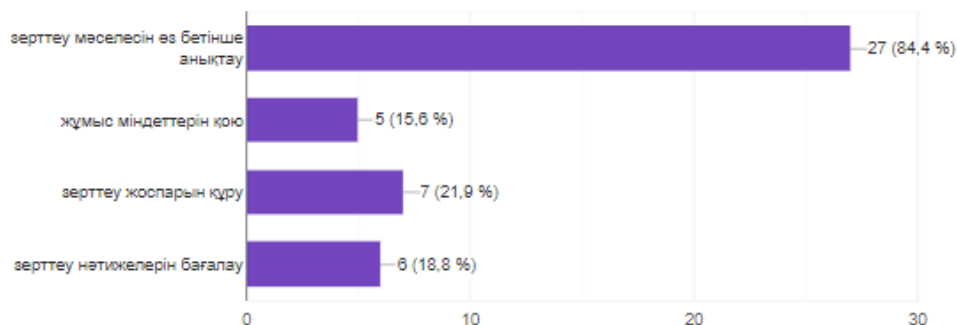
Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Зерттеу міндеттерін шешу үшін келесі *зерттеу әдістері* қолданылды: теориялық (ғылыми әдебиеттерді талдау, жалпылау, модельдеу, жобалау, салыстыру, талдау, синтездеу); эмпирикалық (байқау, сауалнама, әңгімелесу, тестілеу, құжаттар мен педагогикалық қызмет өнімдерін талдау, педагогикалық эксперимент); деректерді сапалы және сандық өңдеу (статистикалық өңдеу).

Нәтижелер

Зерттеу жұмысының айқындаушы (2020 жылдың қыркүйек-желтоқсан) кезеңінде алынған сауалнама нәтижесінен шығатын қорытынды: болашақ физика педагогтері білім беру саласындағы болашақтағы жұмыстарындағы ғылыми-құзыреттіліктер деңгейінің маңыздылығын атап өтеді. Алайда осы құзыреттіліктерді қамтитын сабақ түрлерін толық атамайды. Бұл осы бағытта оларға әдістемелік көмек қажет екенін көрсетеді. Студенттер ақпаратпен жұмыс істеудегі қиындықтарға (іздеу, таңдалған материалда басты нәрсені ажырата алмау) (78,1%) тап болғандықтан оларға ақпаратпен жұмыс жасау элементтерін қамтитын тапсырмаларды әзірлеу әдістемесінің қажеттілігі туындайды.

32 ответа

1-сурет. Зерттеу жұмысы кезінде студенттер тап болатын метатанымдық қиындықтардың үлесі.

Ақпаратпен жұмыс жасау және зерттеу мәселесін өз бетімен анықтауда кездесетін қиындықтарды шешу мақсатында студенттермен кейс-технологиясын қолданып семинарларлық сабақ жүргізу қажет деген шешім қабылданды. Берілген кейсті зерттеу кезінде студенттер шамадан тыс және жеткіліксіз ақпаратпен кездесе отырып, гипотеза жасалатын деректерді таңдау және тексеру мүмкіндігіне ие болады. Кейс-технологиясын қолдана отырып физиканың әр заңының, формуласының күнделікті өмірде қолданысына мысалдар келтіруге болады. Болашақ физика педагогы күнделікті сабақтарда кейстерді құрастырады және ақпаратпен жасай отырып шешу жолдарын іздейді, бұл оның өз ғылыми

жұмысын ұйымдастыруға және физикаға қызығушылығы жоғары оқушымен жұмыс жасау барысында ғылыми жетекші болуға жол ашады.

Эксперименттің *қалыптастырушы* кезеңінде (2021 қантар – 2022 мамыр) болашақ физика педагогтарының ғылыми-зерттеушілік құзыреттіктерін кейс-технологиясы арқылы қалыптастыру үрдісі жүзеге асырылды. Семинар сабақтарында «Механика», «Молекулалық физика», «Оптика», «Кванттық физика» бөлімдері бойынша құрастырылған кейстер қолданылып, апробацияланды. Студенттердің ғылыми-зерттеу құзыреттілігінің қалыптасу деңгейі қалыптастыру кезеңін басында және соңында бағаланды. Қалыптастырушы кезеңге ҚМПУ-нің физика мамандығы бойынша 1-курстың 8 студенті, 2-курстың 7 студенті, 3-курстың 3 студенті және 4-курстың 5 студенті қатысты.

Физика бакалавриатының оқу бағдарламасындағы пәндерге сай келесі бөлімдер бойынша кейстер қолданылды:

- 1-курс студенттері үшін – «Механика» бөлімі.
- 2-курс студенттері үшін – «Молекулалық физика» бөлімі.
- 3-курс студенттері үшін – «Оптика» бөлімі.
- 4-курс студенттері үшін – «Кванттық физика» бөлімі.

Кейс технологиясының семинарлық сабақтардағы қолданысының болашақ физика мұғалімдерінің ғылыми-зерттеушілік құзыреттілігіне ықпалын анықтау үшін бастапқы студенттерің дағдыларының көрсеткіштерін кейс түрінде ұсынылған өз бетімен орындалатын құрылымдық тапсырма берілді. Әр студенттің өздік жұмыс ретінде кейс тапсырмалардан максималды 20 ұпай ала алады. Бастапқы құзыреттіліктердің деңгейін анықтағаннан кейін семинар сабақтарында 1,2 және 4-курс студенттері екі топқа бөлініп, ал 3-курс студенттері бір топ болып тақырыптар бойынша кейстерді шеше бастады. Коммуникативті құзыреттілік жағынан олар кейсті талқылау, мәселені анықтау және шешу кезінде бір-бірлерімен ақпарат алмасып, өмірлік тәжірибелермен бөліскендері бақыланды.

«Молекудадық физика» бөлімінен бір кейстің мысалы
«Қысқарған рельстер» кейсі

Физика курсының тақырыбы: Жылулық ұлғаю.

Сабақ түрі: жалпылау және білімді жүйелеу

Мақсаты: «Молекулалық-кинетикалық теория негіздері» бөлімі бойынша шығармашылық жұмыс істеуге жағдай жасау.

Міндеттері:

1. Тақырыптық

Жылулық ұлғаю құбылысын түсіндіру.

2. Метапәндік

Жылулық құбылысы тек сұйықтарда ғана емес, сонымен қатар қатты денелерде болатынын мысалдар арқылы түсіндіру.

3. Жеке нәтижелері:

Оқуға және мақсатты танымдық іс-әрекетке деген ынтаны қалыптастыру

Жағдаяттың сипаттамасы:

«Ленинград-Мәскеу желісінде әр қыста бірнеше жүздеген метр қымбат телефон және телеграф сымдары із-түзсіз жоғалып кетеді және жоғалып кетудің себебі белгілі болғанымен бұл ешкімді алаңдатпайды».

«Бірнеше күн бойы тоқтаған Франция үшін ерекше аяз Париждің дәл орталығындағы Сена үстіндегі көпірге елеулі зақым келтірді. Көпірдің темір қаңқасы жиырылып, оны жауып тұрған тротуардағы текшелер ісініп, кейін қирап қалды. Көпір уақытша жабылды».

Берілген жағдаяттың өзектілігі:

Инженерлер мен құрылысшылар техника құралдарын құрастырғанда және ғимаратты салған кезде жылулық ұлғаю құбылысын ескеру қажет, әйтпесе объект қиратушы сипатқа ие болуы мүмкін.

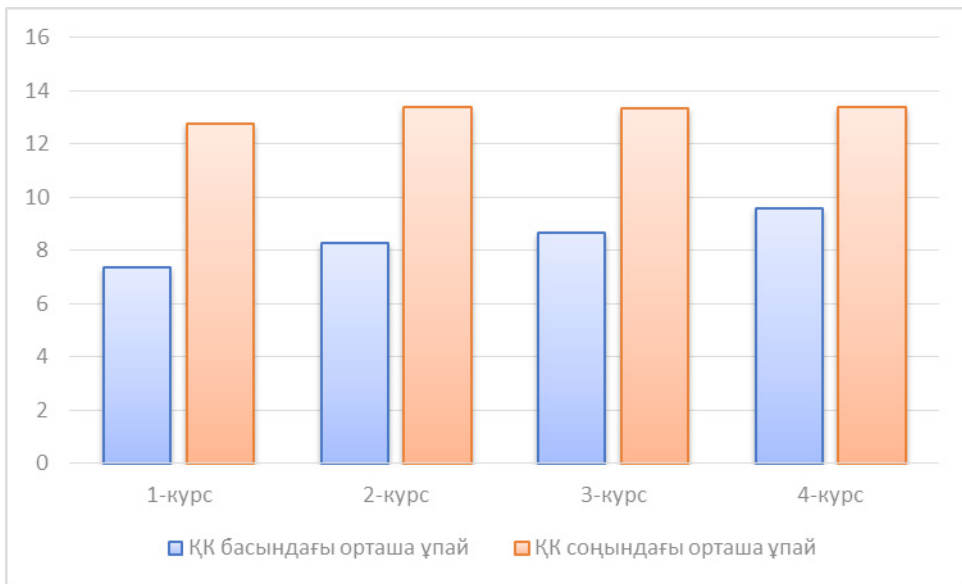
Сұрақтар:

1. Неліктен қыста темір жол жазға қарағанда қысқа?
2. Неліктен біз пойыздың ішінде дөңгелектердің сықырлаған дыбысын естиміз?
3. Жыл сайын қыста бірнеше жүз метр қымбат телефон мен телеграф сымын «ұрлайтын» кім? Бұл «ұрлықты» физикалық тұрғыдан түсіндіріңіз, сонымен қатар көпірдің ауыр зақымдалу себебін түсіндіріңіз.
4. Ырғақты соққы мен сағатты пайдаланып, қозғалыс жылдамдығын қалай анықтауға болады?
5. Пойыз жүріп келе жатқанда соққылар болмау үшін не істеу керек?
4. Неліктен көшеде дене мүшелері қатты тонып қалатын болса, оларды батареяға жақындатудың орнына суық суға жақындату керек?

Әдістемелік нұсқаулық:

Бұл кейсті молекулалық физика бөлімін оқығаннан кейін қолдануға болады. Кейспен жұмыс істеуге шамамен берілген уақыт: 1 сағат. Студенттер алдымен екі топқа бөлінді. Әр топқа кейстің көшірмесі берілді. Студенттер топта 45 минут жұмыс істейді. 15 минут ішінде барлық үш топ арасында кейс талқыланады [8].

Әр бөлім бойынша кейс-технологиясының элементтерін қолданып өткізілген тізбектеген 5 семинарлық сабақтардан кейін ғылыми-зерттеу құзыреттілігінің қалыптасу деңгейі өздік жұмыс ретінде қайтадан тексерілді. Қалыптастырушы кезеңнің басындағы және соңындағы студентердің нәтижесі диаграммада көрсетілді.

2-сурет. Қалыптастырушы кезеңнің нәтижелері

Физика сабақтарындағы кейс технологиясының құндылығы: бұл әдістер жиынтығы студенттің дайын білімді меңгеруін білдірмейді, оқу процесінің субъектілерін бірлесіп құруға бағыттайды; жағдаяттарды талдау, баламалы жолдарды бағалау, ең жақсы нұсқаны тандау және оны жүзеге асыру жоспарын құру, мәселені шешудің жаңа практикалық әдістерін табу, құндылықтар жүйесін, көзқарастарды, өзіндік көзқарас пен түсінушілікті дамытуға ықпал етеді, студенттің қарастырылып отырған мәселеге өзіндік бағасын беруге, өз көзқарасын дәлелдеуге мүмкіндігі туындайды. Осылайша, кейс-технологиясы оқу процесінде әрбір студентті белсендіруге және оны талдау және шешім қабылдау процесіне тартуға мүмкіндік береді [9].

Жаңа технологияның артықшылықтары: физика сабағында студент алынған білімді оқулықтан дерексіз мәселелерді шешуде ғана емес, сонымен бірге өмірден нақты мәселені шешуде де қолдануға бағытталуы; кейстерді талдау білімді белсенді игеруге және өмірде теориялық білімнен гөрі пайдалы болуы мүмкін практикалық ақпараттың белгілі бір бағажын жинауға ықпал етеді; кейстерді талдау процесінде қазіргі әлемде аса қажетті талдамалық, шығармашылық және коммуникативтік дағдылар дамиды [10].

Бақылау кезеңінде (2022 ж. қаңтар-мамыр) қалыптастырушы эксперименттің соңында алынған нәтижелерді статистикалық өңдеу, алынған нәтижелерді түсіндіру және түзетуді қажет ететін модель элементтерін анықтау жүргізілді.

Талқылау

Кейс технологиясын физиканың семинар сабақтарында қолданысының алғашқы кезеңінде кейстерді құрастыру, физика тақырыптарына бейімдеу және тақырыптың өзектілігін анықтау қиынға соқты. Алайда семинар сабақтарындағы студенттердің талқылау барысын, кейсті шешу үрдісін бақылағаннан кейін алдын ала студенттердің жауаптары мен әрекеттерін болжауға болатыны аңғарылды. Осылайша студенттердің өз бетімен ғылыми-зерттеушілік әрекетке қадам басуларына ықпал жасайтын жағдай жасауға мүмкіндік туындайды. Айқындаушы кезеңнің басында студенттер зерттеу мәселесін айқындау, ақпаратпен жұмыс жасау кезіндегі қиындықтарымен бөліскен болса, қалыптстырушы кезеңнің соңында студенттер өз бетімен гипотеза құру, мәселені шешу жолдарын ұсыну дағдыларына ие екенін көрсетеді. Сондықтан кейсті талқылауға кеткен уақыт студенттердің ой-өрісін дамытатын ғылыми-зерттеушілік құзыреттіліктерімен теңгеріледі. Кейс технологиясын семинар сабақтарында қолданғаннан кейін болашақ физика мұғалімдері мектептегі оқушының ғылыми-зерттеушілік жолындағы жетекшісі болуға дайын екендерін мойындады.

Қорытынды

Кейс технологияларын физика сабақтарында қолдануға болады. «Тәжірибе теориясыз – соқыр, теория тәжірибесіз – өлі»- демекші, физика ғылымының іргетасы теорияда жатыр, ал барлық тәжірибелер теориясыз жүзеге аспайды. Сондықтан физика мұғалімінің алдағы тұрған басты мақсат – оқушылардың физика сабағында алған білімдерін болашақта өмірде пайдалануын қамтамасыз ету. Кейс технологиясын физиканың кез келген бөлімі мен тақырыбына қолдануға болады, себебі әр тақырыптың жаһандық азаматтылық құндылығы бар. Кейс-стади әдісі базалық білімдерді артқа тастамайды, керісінше оқу материалының өзектілігін айқындайды. Сондықтан заманауи талаптарға сай келетін кейс-технологияларды тек қана гуманитарлық бағытта емес, сонымен қатар физика сияқты жаратылыстану бағытындағы пәндерде де қолдануға сұраныс пайда болды. Қорытындылай келе, ЖОО-да физика пәнін оқытуда кейс-технологияны қолдану бүгінгі таңда студенттердің ғылыми зерттеушілік құзыреттіліктерін дамытатын сұранысқа ие тиімді әдістерінің бірі болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Ансимова Н.П., Ракитина О.В. Модель поэтапного и последовательного формирования научно-исследовательских компетенций педагогических кадров в системе вузовского и послевузовского образования //Монография. – Ярославль, 2009. - С. 129-130.

[2] Sternberg, R.J.& Grigorenko, E.L. Teaching for successful intelligence. - Arlington Heights, IL: Skylight, 2000. - P. 12-13.

[3] Митина Н.А., Нуржанова Т.Т. Современные педагогические технологии в образовательном процессе высшей школы //Молодой ученый. - 2013. - С. 345-349.

[4] Давиденко В. Чем «кейс» отличается от чемоданчика? //Обучение за рубежом. - 2000. - №7. –С. 25-26.

[5] Yashwantrao Ramma, Ajeevsing Bhoola, Mike Watts & Pascal Sylvain Nadal (2017): Teaching and learning physics using technology: Making a case for the affective domain //Education Inquiry. - 2017. – P 10-12.

[6] Абдуразакова Д.М., Интерактивные методы обучения праву: учебно-методическое пособие для преподавателей и студентов. - Москва: «Спутник +», 2008. - С. 125-127.

[7] Алипханова, Ф.Н. Формирование профессиональной компетентности будущего педагога в вузе //Гуманизация инновационного образования в современных условиях: Международная практическая конференция. - Махачкала: ДГПУ, 2009. –Выпуск №3. - С. 30-34.

[8] Андюсев Б.Е. Кейс-метод как инструмент формирования компетентностей //Директор школы. - 2010. - №4. - С. 61 - 69.

[9] Сагдеева, Г.С. Развивающая ситуация как важное условие саморазвития //Материалы международной конференции «Актуальные проблемы развития современного общества». - Саратов: ИЦ «Наука», 2010. - С.107-110.

[10] Кадржанова Г.Б., Смагулова А.Р.,Избасарова А.Ш. Опыт проведения преподавания методов CBL (Cased-Based Learning) на практическом занятии //Вестник Казахского национального медицинского университета. – 2018. – № 3. – С. 427–429.

REFERENCES

[1] Ansimova N.P., Rakitina O.V. Model poetapnogo i posledovatel'nogo formirovaniia nauchno-issledovatel'skikh kompetensii pedagogicheskikh kadrov v sisteme vuzovskogo i poslevuzovskogo obrazovaniia (Model of poetic and post-formation formation of research competencies of pedagogical staff in the system of university and postgraduate education) //Monografia. – ĀaroslāvĀl, 2009. - S. 129-130.[in Rus.]

[2] Sternberg, R.J.& Grigorenko, E.L. Teaching for successful intelligence. - Arlington Heights, IL: Skylight, 2000. - P. 12-13.

[3] Mitina N.A., Nurjanova T.T. Sovremennye pedagogicheskie tehnologii v obrazovatel'nom prosese vysšei školy (Modern pedagogical technologies in the educational process of high schools) //Molodoi uchenyi. - 2013. - S. 345-349.[in Rus.]

[4] Davidenko V. Chem "keis" otlichaetsä ot chemodanchika? (What is

the difference between a “case” and a suitcase?) //Obuchenie za rubejom. - 2000. - №7. –С. 25-26.[in Rus.]

[5] Yashwantrao Ramma, Ajeevsing Bhooloa, Mike Watts & Pascal Sylvain Nadal (2017): Teaching and learning physics using technology: Making a case for the affective domain //Education Inquiry. -2017. – P 10-12. .[in Rus.]

[6] Abdurazakova D.M., Interaktivnye metody obuchenia pravu: uchebno-metodicheskoe posobie dlä prepodavatelei i studentov (Interactive methods of teaching law: a textbook for teachers and students). - Moskva: «Sputnik +», 2008. - С. 125-127. .[in Rus.]

[7] Aliphanova, F.N. Formirovanie profesionälnoi kompetentnosti buduşego pedagoga v vuze // Gumanizasia innovacionnogo obrazovania v sovremennyh usloviah (Formation of professional competencies of future teachers of higher education): Mejdunarodnaia praktičeskaia konferensia. - Mahachkala: DGPU, 2009. – Vypusk №3. - S. 30-34. .[in Rus.]

[8] Andüsev B.E. Keis-metod kak instrument formirovania kompetentnosti (Case-method as a tool for the formation of competencies) // Direktor şkoly. - 2010. - №4 - S. 61 - 69. .[in Rus.]

[9] Sagdeeva, G.S. Razvivaiuşaia situasia kak vajnoe uslovie samorazvitia (Development of the situation as an important condition for self-development) //Materialy mejdunarodnoi konferensii «Aktuälnye problemy razvitia sovremennogo obşestva». - Saratov: İS «Nauka», 2010. - С.107-110. .[in Rus.]

[10] Kadrjanova G.B., Smagulova A.R. İzbasarova A.Ş. Opyt provedenia prepodavania metodov CBL (Cased-Based Learning) na praktičeskom zanätii (Experience of teaching CBL (Case-Based Learning) methods in practical lessons) //Vestnik Kazahstanskogo nasionälного medisinskogo unversiteta. – 2018. – № 3. – S. 427–429. .[in Rus.]

ФОРМИРОВАНИЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ КЕЙС-ТЕХНОЛОГИИ

*Касымова А.А.¹, Кафизова Г.М.², Кожабаева Ж.Е.³

*¹к.ф.-м.н., ассоциированный профессор, Костанайский региональный университет имени А.Байтурсынова. Костанай, Казакстан,
e-mail: almagul-kasymova@mail.ru

²магистрант, Педагогический институт им. У.Султангазина,
Костанай, Казакстан, e-mail: Kafizova_G@kst.nis.edu.kz

³магистрант, Педагогический институт им. У.Султангазина,
Костанай, Казакстан, e-mail: Kozhabaeva.97@mail.ru

Аннотация. Определен педагогический потенциал кейс-технологии в формировании научно-исследовательской компетентности будущих педагогов физики. Определена роль учителя в развитии научно-

исследовательских компетенций и навыков студентов. На констатирующем этапе исследования методом анкетирования был выявлен уровень сформированности научно-исследовательских компетенций будущих студентов-физиков, осуществлен процесс формирования научно-исследовательских компетенций будущих педагогов-физиков посредством кейс-технологии. Были приведены методические рекомендации учителю по постепенному внедрению кейс-технологии на уроках физики. Разработана системная структура кейсов и проведена их классификация, что позволило не только расширить базовые знания студентов, но и сформировать у них другие аспекты деятельности будущего педагога-физика. На формирующем этапе исследования разработаны кейсы по разделам «Механика», «Молекулярная физика», «Оптика», «Квантовая физика», обеспечивающие формирование научно-исследовательских компетенций студентов, содержание и технология применения сборника кейсов было апробировано на семинарских занятиях. На последовательных семинарских занятиях с будущими педагогами физики в вузе была выявлена возможность применения технологии с применением кейс-технологии не только по дисциплинам гуманитарного направления, но и в методике преподавания предметов естественнонаучного направления. В заключительной части исследовательской работы статистически обработаны данные формирующего этапа.

Ключевые слова: кейс, технология, метод, методика преподавания физики, кейс-стади, метод ситуаций, научно-исследовательская, компетентность.

FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICS USING CASE TECHNOLOGIES

*Kassymova A.A.¹, Kafizova G.M.², Kozhabaeva Zh.E.³

^{*1}candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Kostanay Regional University named after A. Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan, e-mail: almagul-kasymova@mail.ru

²master student, Pedagogical Institute named after U. Sultangazin, Kostanay, Kazakhstan, e-mail: Kafizova_G@kst.nis.edu.kz

³master student, Pedagogical Institute named after U. Sultangazin, Kostanay, Kazakhstan, e-mail: Kozhabaeva.97@mail.ru

Abstract. The pedagogical potential of case technology in the formation of research competence of future physics teachers is determined. The role of the teacher in the development of research competencies and skills of students is determined. At the ascertaining stage of the study, the questionnaire method revealed the level of formation of research competencies of future physics students, the process of forming research competencies of future physics teachers through case technology was carried out. Methodical recommendations were

given to the teacher on the gradual introduction of case technology in physics lessons. The system structure of the cases was developed and their classification was carried out, which allowed not only to expand the basic knowledge of students, but also to form other aspects of the future teacher-physicist's activity. At the formative stage of the research, cases were developed in the sections "Mechanics", "Molecular Physics", "Optics", "Quantum Physics", ensuring the formation of students' research competencies, their content and technology of application, a collection of cases was tested at seminars. During consecutive seminars with future physics teachers at the university, the possibility of using technology with the use of case technology was revealed not only in the disciplines of the humanities, but also in the methodology of teaching natural science subjects. In the final part of the research work, the data of the formative stage are statistically processed.

Keywords: case, technology, method, methodology of teaching physics, case study, method of situations, research, competence.

Статья поступила 15.06.2022

УДК 378.02:37.016
МРПТИ 14.35.09
DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.010

SITUATED TECHNOLOGY IN MODELLING PROFESSIONALLY-ORIENTED INDEPENDENT STUDY FOR A1 FOREIGN LANGUAGE LEARNERS

*Kalkayeva A.B.¹

*¹PhD doctoral student, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: kalkayeva_aizhan@kaznu.edu.kz

Abstract. The current paradigm of foreign language education in the Republic of Kazakhstan accentuates student-centered and competency-based approaches as a methodological background. This gives rise to a greater need for applying various communicative language teaching methods, encompassing a situated technology. This article aims at identifying whether a situated technology of FLT can be efficiently applied for the level of Elementary English (A1) in scope of professionally-oriented assignments for technical students' independent study. First, the published literature on the topic of situated language teaching approach was reviewed and analyzed. Then, to achieve the set objective, a professionally-oriented task was designed for bachelor students of Satbayev University using a modelling method. Furthermore, two online questionnaires were elaborated and distributed in order to accumulate

both the teachers' and the students' feedback on the assignment. Based on the results of the survey, an in-depth analysis has been carried out to determine the strengths and weaknesses of the professionally-oriented situational SIS and generate suggestions on its improvement. Eventually, the analysis has detected that the situated language teaching technology is quite effective in orienting the learners in their future jobs and enlarging their professional vocabulary. Moreover, situational tasks can be designed in a manner that also facilitates proper practice of the previously learnt general vocabulary and grammar within professional settings. Therefore, professionally-oriented situated tasks should be acknowledged as an effective tool in fostering intercultural professionally-communicative competence.

Keywords: situated language learning, situational technology of teaching, professionally-oriented English, foreign language education, task-based learning, English for technical students, professionally-oriented situations, situational teaching approach.

Introduction

At the current stage of development of our country the need for mastering at least one internationally recognized foreign language remains high. The knowledge of foreign languages has become a real prerequisite for achieving vital purposes: to be admitted to an abroad university or college, to get a work visa, to enhance career prospects, etc. In order to satisfy this growing demand, many opportunities have been created by both the government and the private business sector: in addition to legislatively approved educational programmes for the local universities and schools, quite a lot of private language centers are operating in all cities of Kazakhstan providing their services offline and online. Such a dynamic and progressive development of foreign language education in our country is due not only to the recognition of its important role by the population and to the state's support – it is also a great merit of Kazakhstani scientists in this field. For instance, in 2006, on the basis of Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages, a group of scientists headed by S.S.Kunanbayeva elaborated a strategic document called "The concept of development of foreign language education of the Republic of Kazakhstan", in which, based on the actual needs in the considered area, the main strategic priorities were identified, as well as a phased implementation plan was offered. The authors of the concept proposed student-centered and competency-based approaches to FLT as a methodological basis for the development of foreign language education in the country [1]. Both of these approaches can be effectively realized through the application of various communicative language teaching methods, including a situated technology of FLT.

This article will first discuss theoretical aspects of the use of a situated technology in foreign language acquisition. It will then provide the findings of

an experiment of modelling and applying professionally-oriented situational tasks at the country's best technical university - K.I.Satbayev Kazakh National Research Technical University (Satbayev University).

Basic provisions

Situated (or situational) teaching is based on the application of specially modelled situational tasks that allow the learners to apply the learnt grammar and vocabulary of the TL in conditions which resemble real life and professional situations.

Most of the authors relate the origination of situated teaching to an American psychologist John Dewey who first proposed the fundamentals of experiential learning in 1890s. Dewey stated that learning could be enhanced by using real life situations in the educational process as they evoked direct experience and, therefore, stimulated thinking [2].

Simiyu (2018) supports the idea that a situational teaching approach brings imagery into learning to make students better understand the material by the means of lively situations. This approach is based on the communicative theory and, therefore, it encourages realism while developing speaking, listening, writing and reading skills [3].

Furthermore, Abdallah (2015) and Tawil (2018) suggest that situated learning is closely related to task-based learning because both the approaches implicate the participants' collaboration, cognitive activity and critical thinking. Both task-based and situated language learning aim at immersing students in authentic activities in order to provide contextualized settings for more efficient practical language acquisition [4, 5]. Supporting this idea, Richards and Rodgers (2001) confirm the importance of the originality of tasks, stating that if they do not reflect vivid situations, they might undermine the effectiveness of the entire learning process [6].

While taking part in situated assignments learners become more motivated as they realize that the knowledge and experience they gain can further be applied in real life communication, including interaction within professional settings. In this manner, situational tasks can be professionally oriented.

Professionally oriented situational activities include case studies, role-plays, production of monologues or dialogues in both written and spoken forms, group discussion, writing an email, etc. within a particular professional context. Thus, for instance, if a student is studying on a specialty called "Architecture" these types of situational tasks will help him or her to not only master general vocabulary and grammar of the target language within the compulsory educational curriculum, but also to acquire some useful lexis and grammatical structures often used in such areas as "Design" or "Construction". This result, in its turn, will further enable the future specialist to settle in and adjust to the foreign professional environment more smoothly. The learners will feel themselves more confident when starting work in an international

company or during abroad business trips. Therefore, situational assignments can be considered as very efficient in building up intercultural professionally-communicative competence.

Nowadays, as globalization and internationalization are taking ground, innovative and effective teaching methods capable of fostering intercultural professionally-communicative competence are highly coveted for all professional spheres with no exception. However, currently in our country, a greater priority is being projected to the sphere of technical education. As in his recent formal speech, the President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Zhomart Tokayev has declared the necessity to nurture and graduate more engineers, and for this, to establish more technical universities in Kazakhstan within the upcoming five years.

Description of research methods

Review and analysis of the literature

Published works of some authors have been reviewed and analyzed in order to determine the conceptual basics of the situational language teaching technology. The main findings have been briefly presented in the "Basic provisions" section of this article.

Modelling

According to the current paradigm of foreign language education in Kazakhstan, a method of modelling can be applied to the process of didactical creation of particular situations of real communication. In this way, a model of a communicative situation has been listed within the five basic objects of modelling in FLT by Kunanbayeva (2010) [7]. Moreover, if a process of intercultural communication is viewed as a series of communicative acts of interaction between communicants, then, a single act of communication within a separate communicative situation is able to reflect all the characteristics of the entire communication process [7, p.171].

The method of modelling has been used in design of an assignment for the students' independent study (hereinafter – the "SIS") called "I am a future scientist".

Questionnaires among the students and the teaching staff

Two questionnaires were elaborated to get feedback on the experimental SIS task both from the teachers and the students. The questionnaires included multiple choice and open-ended questions, as well as Likert-type scales for evaluating the respondents' satisfaction, agreement and disagreement or their neutral position. The survey was conducted online using the application called "Google Forms".

Results

The following communicative situational professionally-oriented SIS has been designed for Satbayev University by the author of this article A.B.Kalkayeva using the modelling method:

SIS-1 ‘I am a future scientist’

Most of the students at Satbayev University are future scientists. It is important to be able to write a short post about yourself, including your interest in science, on social networking websites.

Instructions:

1. Choose 4 photos with you related to your future profession and science from any of your social networking accounts.
2. Write at least (minimum) 5 sentences to describe each photo.
3. In your description, include information about the date/time and place, about the surrounding people and things in those photos. Use active course vocabulary and technical terms that you know.
4. Use the Present Simple form of the verb to share information about your everyday/repeated activities and preferences. Use the Present Continuous form to write about the actions which you are doing in those photos.
5. Upload your 4 photos with the written description on your social networking page. Make screenshots of these 4 posts and add them to the SIS-1 file.
6. Upload the “SIS-1” MS Word file in MS Teams or send it to your teacher’s email.

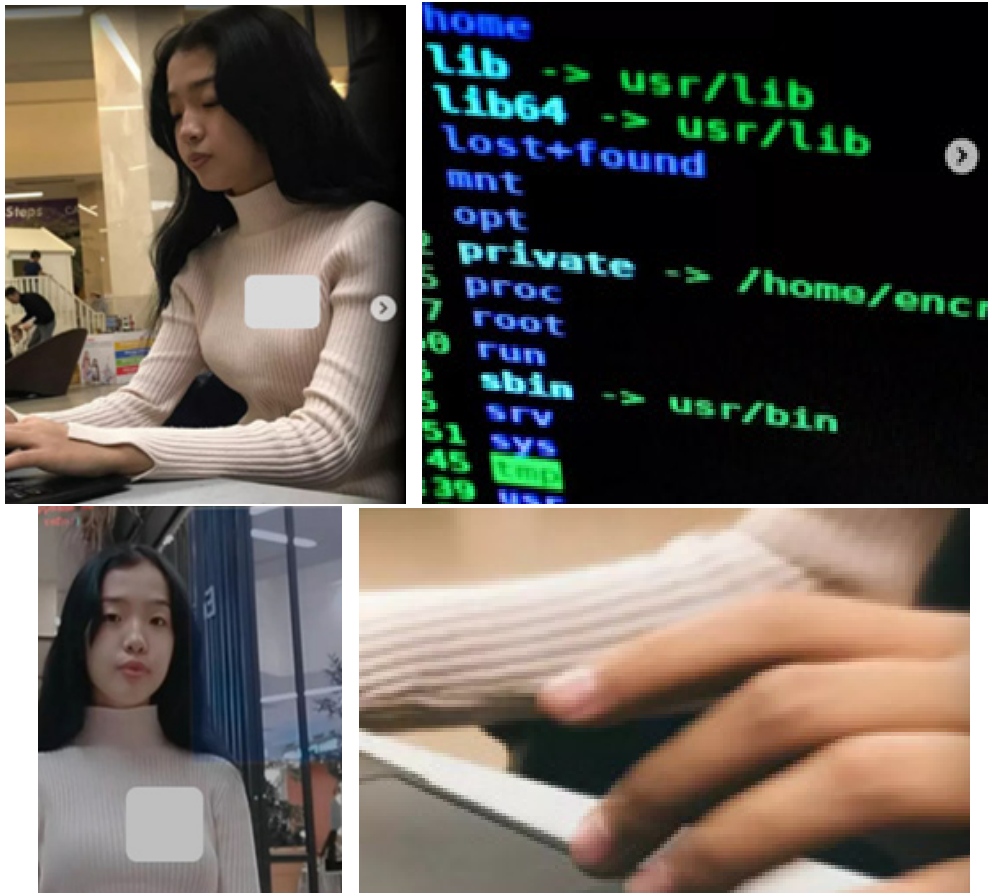
Picture 1 – A situational task “I am a future scientist”

This task was created for Elementary English students and implemented at the university in the spring semester of academic year 2021-2022. The aims of this SIS were set as the following:

- to practice the verb “to be”, modal verbs “can”/ “can’t”, the Present Simple and the Present Continuous forms in writing;
- to practice the active course vocabulary and technical terms in writing;
- to develop skills of writing posts on social networks in English;
- to enable the students learn and write the main information about their future profession in English.

Therefore, the task was targeted at the freer writing practice of the grammar and vocabulary learnt by that moment and the instructions were also graded for the Elementary English level (A1). As grading the target language is very important at lower levels for the learners’ correct understanding and full comprehension.

An example of the implemented SIS-1 by one of the students is presented in picture 2:

aru_sagatbek_ My name is Aruzhan. I work at Sberbank. My specialty is cyber security. My company keeps clients' money. My task is to protect the bank's website so that hackers do not steal our clients' money.

Edited · 2m

aru_sagatbek_ I can work for 2 companies at the same time. Because the work of a cyber specialist does not require much time. Every day I check the protection of the site. Cyber attacks do not happen so often and I have a lot of free time. In my spare time I write websites and sell it.

1m

aru_sagatbek_ My job is not simple. Every day new technologies and programming languages appear. An IT specialist cannot keep up with technology. I learn new programming languages every day . I like my job.

Edited · 27s

aru_sagatbek_ Sometimes this work is difficult. Every day I check the servers and improve security. Servers often do not have problems. So I often monitor the server, but I love my job. My job is the best in the world.

Edited · 47s

Liked by **_qanatovnaaa_04** and 1 other

25 MINUTES AGO

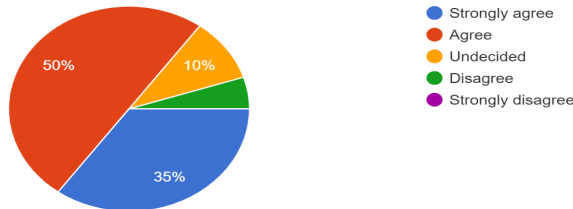
Picture 2 – A real example of SIS-1 “I am a future scientist”

At the end of the semester a survey was designed and conducted using Google forms among the teaching staff to generate their perspectives about this professionally-oriented situational assignment. The questionnaire was semi-anonymous, as the field for entering the full name was optional. There were some statistical questions at the beginning (on the respondents' age, teaching experience, position at the university, etc.), followed by queries to generate feedback for conducting a further analysis of the effectiveness of the situational task. Overall, 20 teachers of the Elementary English link took part in it: 1 associate professor, 6 senior lecturers, 8 lecturers and 5 tutors. At the moment of responding 5 teachers possessed experience of teaching English of more than 30 years, 13 teachers – of 6-30 years and only 2 teachers were at the start of their teaching career (1-5 years of experience).

Questions for evaluating the efficiency of the situational SIS were formulated and responded to as the following (Pictures 3-8):

To what extent do you agree with the statement: "The SIS assignment "I am a future scientist" helps to immerse the learners into a real life professionally-oriented situation"?

20 ответов

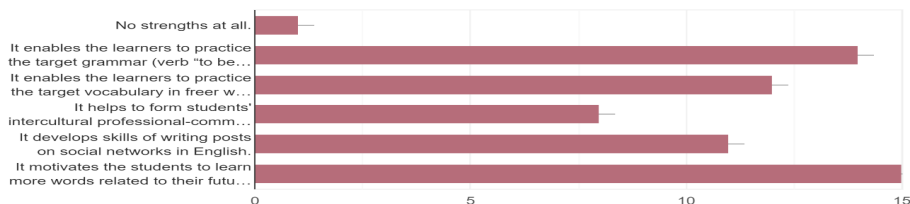
Picture 3 – SIS evaluation by the teachers: question 1

What are the most important reasons for your answer in the previous question?
This assignment is really professionally-oriented, as it enables the learners to make independent research on their future profession.
Topic
The topic is very useful and interesting
Students are not ready to write on this topic
It's difficult for elementary learners to talk about
First, our students will not be necessary scientists. Secomadly, is not clear what is meant by professionally-oriented situations. Thirdly, most students do not have enough vocabulary to write about their future profession.
Students are able to share their point of view about their future career, their vision of the future
Content based task
It helps in professional and self grow.
To share my own opinion and to get my colleagues' point of view
Immersing into profession
Students like talking about their specialities.
It encourages them to act as autonomous learners cause they have to search lexis related to their major even though they are of Elementary level and it's one of the positive aspects of the SIS.
Since the students will acquire some knowledge about their future profession as well as some scientific skills in a specific professional field.
Since students are studying at a research university, each of them has a great opportunity to develop as a scientist in the future. This assignment immerses students in the field of their future profession.
In the second semester, all students had the opportunity to practise technical terms in writing. The students wrote a post including their interests in science and posted on instagram. The students developed their writing skills in a real-life context.
Usage of professional term and specific vocabulary
Students' aims and future professions are interrelated
This SIS sets the learners in the real life environment making them think about their future profession in the TL.
It is a well designed assignment that enables the students to think and talk about their future job in English.

Picture 4 – SIS evaluation by the teachers: question 2

What do you think are the strengths of SIS-1 ("I am a future scientist")? You can choose more than 1 answer and insert additional information in "Other/Другое":

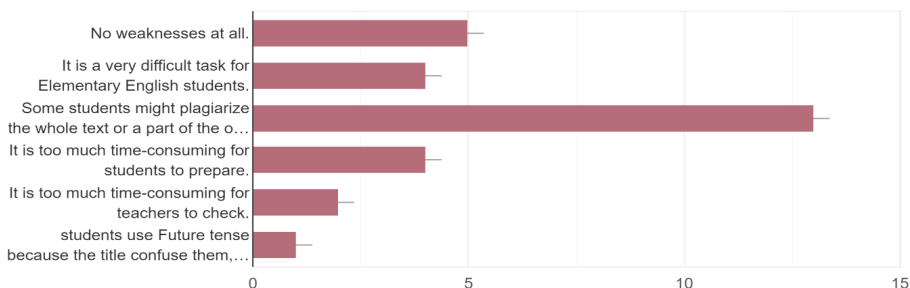
20 ответов

Picture 5 – SIS evaluation by the teachers: question 3

What do you think are the weaknesses of SIS-1 ("I am a future scientist")? You can choose more than 1 answer and insert additional information in "Other/Другое":

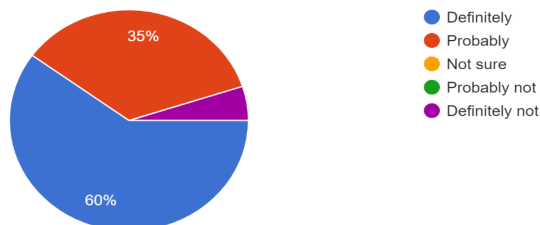
20 ответов

Picture 6 – SIS evaluation by the teachers: question 4

Do you recommend applying this assignment as one of SIS projects in the next semester?

20 ответов

Picture 7 – SIS evaluation by the teachers: question 5

What are the most important reasons for your answer in the previous question? What are your suggestions on modifying this SIS (if any)?

Maybe, we should elaborate a basic vocabulary bank for each specialty and give it to our students for using in this SIS, so that they don't need to search for the suitable professional words on their own.

Applying grammar and vocabulary learned

To change the title of the work, not to use future scientist. Instead to title as "My profession is the best", something like this.

Maybe it should be changed

I strongly recommend to include at least one socio-emotional question.

I think it should be specified. For example, in the first post students should introduce themselves and explain why they decided to become an engineer/IT specialist, etc. The second photo should depict equipment used in the profession and its function/s. In the third picture there might be some professional activities, etc. In the next there might be famous people representing a particular professional sphere, etc.

-

Fruitful

No

To investigate and make the analysis of the texts on the similar topic

Grammar, vocabulary and speaking development

-

For building up students' ability to identify and employ major - related vocabulary in their future jobs, students can be asked to compile a technical terms glossary consisting of approximately 12-15 words with translation and comments.

I don't think that there is a need to modify this SIS.

From my own experience, I can say that many students presented their future profession with great interest. They demonstrated the labs and the teachers who they usually work with. In my opinion, this assignment motivates learners to develop and they like learning the new vocabulary related to their future profession.

-

Sts need tasks which involve them into their prof and as well develop linguistic skills

Students should understand and know the role of the future professional their lives.

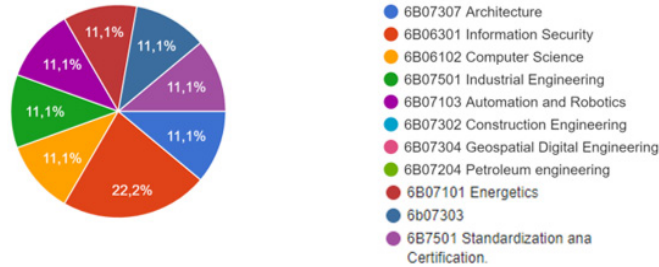
It is a very interactive and interesting task for both the students and the teachers.

My students liked this task. They have learnt the key vocabulary about their future profession and have made a profound research about their professional area while preparing for it.

Picture 8 – SIS evaluation by the teachers: question 6

As for the students' questionnaire, 459 prospective bachelors took part in the fully anonymous survey. They were 1st year students from various faculties and of different majors as presented in picture 9:

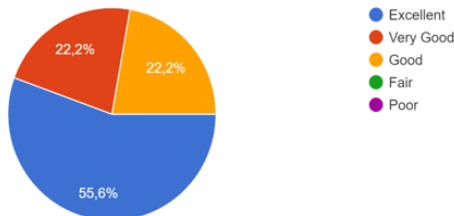
What is your specialty?
459 ответов

Picture 9 – Specialties of the responding students

The students were asked to rate the professionally-oriented SIS from “poor” to “excellent” and their ratings are provided in picture 10:

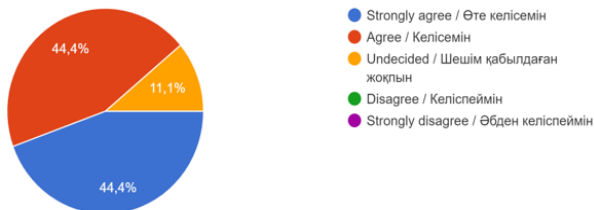
Please, rate the SIS-1 assignment (“I am a future scientist”) / Өтініш, SIS-1 (“I am a future scientist”)
СӨЖын бағалаңыз:
459 ответов

Picture 10 – SIS evaluation by the students: question 1

After that, a question followed on whether the students considered SIS-1 beneficial for their future professional work. The responses are demonstrated in picture 11:

Do you agree with this statement: “SIS-1 is useful for students' future professional work”? / Сіз осы мәлімдемемен келісесіз бе: “SIS-1 “I am a futur...тердің болашақ кәсіби жұмыстары үшін пайдалы”?
459 ответов

Picture 11 – SIS evaluation by the students: question 2

The last was a clarifying open-ended question on the reasons for the students' ratings. All the answers can be grouped up in 6 categories:

- “Because while doing this SIS I learnt a lot of useful information about my future job” (41%);
- “Because I learnt some technical terms and words related to my future job in English” (19%);
- “Because this task made me think about my future profession in a more profound manner” (18%);
- “No reasons” (11%);
- “It was an interesting assignment” (9%);
- “The task is very clear and gives proper instructions” (2%).

Discussion

The results of the implementation of the professionally-oriented situated SIS explicitly prove the effectiveness of situational language teaching. Having implemented this SIS with their students, 85% of the teaching staff agree that the modelled assignment immerses the learners into a real-life professional situation (picture 3). Only 3 of 20 teachers think that this kind of task is difficult for Elementary English students - mainly because of the shortage of vocabulary to talk about their future profession. The remaining majority (17 instructors) have expressed very positive comments regarding the capability of this SIS to create a professional-like environment around the learners. As the latter had the opportunity to search for the lexis related to their future jobs and apply it in freer writing. According to the respondents, this process eventually facilitated thinking about the future profession in the target language (picture 4).

Findings on the strengths of the situational SIS resemble its previously stated benefits. As 75% of the teachers acknowledge that the task motivates students to learn more words related to their prospective profession on their own. 70% of the instructors believe that it enables the learners to practice the target grammar (verb “to be”, modal verbs “can”/ “can’t”, the Present Simple and the Present Continuous forms) in freer writing. And 55% have tracked its efficacy in developing skills of writing posts on social networks in English (picture 5).

As far as the weaknesses are concerned, more than half of the votes (65%) support the idea that some students might plagiarize the whole text or a part of the original written task from other students while preparing this type of a situated task. Roughly a quarter of the teachers (25%) have found no weaknesses at all (picture 6).

Consequently, 95% of the teaching staff recommend applying this professionally-oriented assignment in the upcoming semester (picture 7). However, they suggest some modifications to it, particularly one recommendation has been advised twice: to elaborate a basic vocabulary bank for each specialty and give it to the students for using in this SIS, so that they

don't need to search for the suitable professional words on their own. The author of this SIS fully agrees with this suggestion and will consider it while designing such type of tasks for the next term (picture 8).

The students' feedback on situational SIS "I am a future scientist" is also positive: 55,6% have rated it as "Excellent", while the remaining 22,2% and 22,2% - "Very good" and "Good" respectively (picture 9). Most of the learners reckon that the professionally-oriented assignment is very useful for their future professional development: 44,4% strongly agree, 44,4 agree, while 11,1% are undecided (picture 10). Among the reasons for this supportive attitude most of the respondents have mentioned non-linguistic arguments (getting knowledge about their future profession – 41%, thinking about their future profession more profoundly – 18%). Only one fifth of the students (19%) have highlighted a language-related reason – learning some technical terms and words about their jobs in English.

Conclusion

To conclude, a situated technology in modelling professionally-oriented SIS has proved its effectiveness for Elementary English learners despite their quite moderate knowledge of general and professional vocabulary in the target language. The most important requirement is that a situated task should be designed considering the learners' level of English according to the internationally recognized gradation of the Common European Framework of Reference for Languages (the CEFR). Moreover, based on the findings of the real experiment described in this article, it is recommended to elaborate separate lists of basic technical terms for each specialty as attachments to the main situational assignment. For both learners and teachers, the most attractive features of this kind of tasks are the opportunities for the participants' professional orientation and the acquisition of professional vocabulary. It is also a good way of practicing the previously learnt general vocabulary and grammar within professional context. Thus, professionally-oriented situated tasks should be acknowledged as an effective tool in fostering intercultural professionally-communicative competence of foreign language learners.

REFERENCES

- [1] Кунанбаева С. Концепция развития иноязычного образования РК. – Алматы, 2006. – 44 с.
- [2] Ahmed R., Bidin S. The effect of task-based language teaching on writing skills of EFL Learners in Malaysia //Open Journal of Modern Linguistics. – 2016. – Vol. 6. – pp. 207-218. – Access mode: URL: <http://dx.doi.org/10.4236/ojml.2016.63022> [Date of access: 24.05.2022].
- [3] Simiyu M. A brief study on applying the situational teaching approach into English classes for rural primary students //viXra . – 2018. – 43 p. – Access mode: URL: [1810.0273v1.pdf \(vixra.org\)](https://arxiv.org/pdf/1810.0273v1.pdf) [Date of access: 25.05.2022].

[4] Abdallah M. Situated language learning: concept, significance, and forms. //College of Education Young Researchers' Conference. – 2015. – 9 p. – Access mode: URL: https://www.researchgate.net/publication/277404276_Situated_Language_Learning_Concept_Significance_and_Forms [Date of access: 30.05.2022].

[5] Tawil H. (2018). Task-based and situated language learning and its impact on language teaching //International Journal of Language and Linguistics. – 2018. – Vol. 5. - №4 – pp.102-112. – Access mode: URL: 26.pdf (ijllnet.com) [Date of access: 28.05.2022].

[6] Richards J., Rodgers T. Approaches and methods in language teaching. 2nd edition. Cambridge Language teaching Library. – 2010. – 270 p. – Access mode: URL: Approaches and Methods in Language Teaching (cambridge.org) [Date of access: 30.05.2022].

[7] Кунанбаева С. Теория и практика современного иноязычного образования. – Алматы, 2010. – 345 с.

REFERENCES

[1] Kunanbayeva S. Konsepsia razvitiya inoiazыchnogo obrazovaniya RK (The concept of development of foreign language education of the RK). – Almaty, 2006. – 44 p. [in Rus.]

[2] Ahmed R., Bidin S. The effect of task-based language teaching on writing skills of EFL Learners in Malaysia //Open Journal of Modern Linguistics. – 2016. – Vol. 6. – pp. 207-218. – Access mode: URL: <http://dx.doi.org/10.4236/ojml.2016.63022> [Date of access: 24.05.2022].

[3] Simiyu M. A brief study on applying the situational teaching approach into English classes for rural primary students //viXra . – 2018. – 43 p. – Access mode: URL: 1810.0273v1.pdf (vixra.org) [Date of access: 25.05.2022].

[4] Abdallah M. Situated language learning: concept, significance, and forms. //College of Education Young Researchers' Conference. – 2015. – 9 p. – Access mode: URL: https://www.researchgate.net/publication/277404276_Situated_Language_Learning_Concept_Significance_and_Forms [Date of access: 30.05.2022].

[5] Tawil H. (2018). Task-based and situated language learning and its impact on language teaching //International Journal of Language and Linguistics. – 2018. – Vol. 5. - №4 – pp.102-112. – Access mode: URL: 26.pdf (ijllnet.com) [Date of access: 28.05.2022].

[6] Richards J., Rodgers T. Approaches and methods in language teaching. 2nd edition. Cambridge Language teaching Library. – 2010. – 270 p. – Access mode: URL: Approaches and Methods in Language Teaching (cambridge.org) [Date of access: 30.05.2022].

[7] Кунанбаева С. Теория и практика современного иноязычного образования (Theory and practice of modern foreign language education). – Almaty, 2010. – 345 p. [in Rus.]

А1 ДЕҢГЕЙДЕГІ ШЕТ ТІЛІН ҮЙРЕНУШІЛЕРГЕ АРНАЛҒАН КӘСІБИ БАҒДАРЛЫ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТЫ МОДЕЛЬДЕУДЕГІ СИТУАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ

*Қалқаева А.Б.¹

*¹PhD докторант, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail:kalkayeva_aizhan@kaznu.edu.kz

Аңдатпа. Қазақстан Республикасындағы шет тілін оқытудың қазіргі заманғы парадигмасы әдістемелік негіз ретінде студентке бағытталған және құзыреттілікке негізделген тәсілдерді бекітеді. Бұл тілді оқытудың әртүрлі коммуникативті әдістерін, соның ішінде ситуациялық технологияны қолданудың үлкен қажеттілігін тудырады. Бұл мақала техникалық мамандық студенттерінің өздік жұмысына кәсіби-бағдарланған тапсырмаларында «Бастауышағылшын тілі» («Elementary English», A1) деңгейінде шет тілін оқытудың жағдаяттық технологиясын тиімді пайдалану мүмкіндіктерін анықтауға бағытталған. Алдымен тілді жағдаяттық оқыту тәсілі тақырыбы бойынша жарияланған әдебиеттерге шолу жасалып, талдау жасалды. Одан кейін қойылған мақсатқа жету үшін Satbayev University бакалавриат студенттеріне модельдеу әдісін қолдану арқылы кәсіби бағытталған тапсырма әзірленді. Сонымен қатар, осы тапсырма бойынша оқытушылар мен студенттердің пікірлерін жинау үшін екі онлайн сауалнама әзірленіп, таратылды. Сауалнама нәтижелері бойынша кәсіптік бағдарланған ситуациялық СӨЖ-ның күшті және әлсіз жақтарын анықтау және оны жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу мақсатында терең талдау жүргізілді. Нәтижесінде талдау тілді жағдаяттық оқыту технологиясы студенттердің болашақ мамандығына бағыт-бағдар беріп кәсіби сөздік қорын молайтуда айтарлықтай тиімді екенін көрсетті. Сонымен қатар, жағдаяттық тапсырмаларды бұрын үйренген жалпы тіл мен грамматикасын кәсіби контекстте дұрыс қолдануды қамтамасыз ететіндей етіп құрастыруға болады. Сондықтан кәсіби бағдарланған ситуациялық тапсырмаларды мәдениетаралық кәсіби-коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың тиімді құралы ретінде таныған жөн.

Тірек сөздер: тілді жағдаяттық оқыту, жағдаяттық оқыту технологиясы, кәсіби-бағытталған ағылшын тілі, шет тілін оқыту, тапсырмаға негізделген оқыту, техникалық студенттерге арналған ағылшын тілі, кәсіби-бағдарланған жағдаяттар, оқытудағы ситуациялық тәсіл.

СИТУАТИВНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ В МОДЕЛИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ДЛЯ ИЗУЧАЮЩИХ ИНОСТРАННЫЙ ЯЗЫК НА УРОВНЕ А1

*Калкаева А.Б.¹

*¹PhD докторант, Казахский Национальный Университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан, e-mail:kalkayeva_aizhan@kaznu.edu.kz

Аннотация. Современная парадигма иноязычного образования в Республике Казахстан выделяет личностно-ориентированный и компетентностный подходы в качестве методологической основы. Это порождает большую потребность в применении различных коммуникативных методов обучения языку, включая ситуативную технологию. Данная статья направлена на выявление возможностей эффективного применения ситуативной технологии обучения иностранному языку на уровне «Elementary English» (A1) в рамках профессионально-ориентированных заданий для самостоятельной работы студентов технических специальностей. Вначале была изучена и проанализирована литература на тему ситуативного подхода в обучении иностранному языку. Затем для достижения поставленной цели было разработано профессионально-ориентированное задание для студентов бакалавриата Satbayev University с использованием метода моделирования. Кроме того, были разработаны и распределены две онлайн-анкеты для сбора отзывов о данном задании от преподавателей и студентов. По результатам анкетирования проведен углубленный анализ с целью определения сильных и слабых сторон профессионально-ориентированный ситуационной СРС и выработки предложений по ее совершенствованию. В итоге анализ показал, что технология ситуативного обучения языку достаточно эффективна для ориентации обучающихся в будущую профессию и расширения их профессионального словарного запаса на иностранном языке. Более того ситуационные задания могут быть составлены таким образом, чтобы обеспечить надлежащую практику ранее изученного общеязыкового вокабуляра и грамматики в профессиональном контексте. Следовательно, профессионально-ориентированные ситуативные задания следует признать эффективным средством формирования межкультурной профессионально-коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: ситуативное обучение языку, ситуационная технология обучения, профессионально-ориентированный английский язык, обучение иностранному языку, обучение на основе заданий, английский язык для студентов технических специальностей, профессионально-ориентированные ситуации, ситуативный подход к обучению.

Статья поступила 24.06.2022

УДК 378.4
МРНТИ 14.35.07
DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.011

СЕТЕВОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ОНЛАЙН ОБУЧЕНИЯ

*Ахметова Г.Б.,¹ Сейдина М.З.²

¹д.п.н., и.о. профессора, университет Ж.Ташенова,
Шымкент, Казахстан, e-mail: ahmetovag@mail.ru

²PhD, и.о. ассоциированного профессора, университет Ж.Ташенова,
Шымкент, Казахстан, e-mail:moldir_03_87@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается проблема сетевого взаимодействия будущих педагогов как одного из важных аспектов цифровизации профессионального образования. В русле этой проблемы авторами предлагается парадигма сетевого взаимодействия как методическая модель коллаборации в условиях онлайн обучения. Взаимодействие является важным механизмом, направленный на изменение качественного состояния будущих педагогов. Опыт дистанционного обучения в условиях пандемии показал необходимость взаимодействия, так как каждый участник проявляет себя в процессе, что приводит к качественному изменению. Закономерным является широкое внедрение сетевых технологий, что требует изменения парадигмы образования в сторону персонализации процесса обучения с учетом закономерностей технологического развития.

Результаты мониторингового исследования показывают точечные проблемы в организации сетевого взаимодействия в вузах, которые возникли в период пандемии, о чем свидетельствуют диагностические данные. парадигма сетевого взаимодействия позволяет перейти к профессиональному педагогическому сотрудничеству в условиях сети. Эффективная организация процесса учебного процесса позволит сформировать у будущих учителей сетевой компетентности как важного условия их конкурентоспособности.

Организация дистанционного обучения или онлайн обучения на основе закономерностей и принципов сетевого взаимодействия позволит эффективно сформировать цифровые компетенции будущего учителя.

Ключевые слова: цифровизация образования, парадигма сетевого взаимодействия, сетевые компетенции, онлайн обучение, подготовка будущих педагогов, дистанционное обучение, цифровые технологии в обучении, сетевое взаимодействие.

Основные положения

Парадигма сетевого взаимодействия нами рассматривалась как модель профессионального общения с применением цифровых

технологий. Реализация парадигмы была осуществлена в единстве 4 компонентов, которые аккумулированы из дидактической структуры: цель – содержание – способы – результат. Целесообразность в ходе сетевого взаимодействия выражается всей системой осознанных отношений к будущей профессиональной деятельности. Содержание характеризуется нормативной и правовой основой курсов, образовательной программой и всем перечнем учебной литературой. Способы сетевого взаимодействия представлены широко, так как этот этап является развитием реальных действий. Начиная от поиска материала в учебно-образовательной среде в соответствии с заданной темой, установление виртуальных взаимоотношений между бизнес-партнерами и другими субъектами профессионального виртуального рынка, формирование культуры общения в сети. Оценка и проецирование формируемого опыта предполагает подведение итогов сетевого взаимодействия будущих педагогов на основе самооценки. Совокупность методов и средств сетевого взаимодействия в информационно-образовательной среде позволяет будущему специалисту самостоятельно освоить учебный курс на основе собственной образовательной траектории.

Введение

В последнее время мировое сообщество, в том числе каждая личность, переживает кардинальные изменения в коммуникации. Это коснулось всех сфер жизнедеятельности человека. Пересмотрено взаимодействие личного, социального и профессионального аспектов коммуникации. В сфере профессионального развития и становления система образования была полностью пересмотрена.

В течение более 20 лет, именуемое цифровым этапом развития человечества, многие вузы в различной степени внедряли и применяли цифровые технологии, в том числе дистанционное обучение. Казахстанские вузы не были исключением, были оцифрованы многие аспекты профессионального образования, от инфраструктуры до контентного обеспечения. Однако полный переход на дистанционное обучение было сложным, особенно сетевое взаимодействие участников учебного процесса. Отсюда целью нашей статьи является определить состояние онлайн обучения студентов и предложить парадигму сетевого взаимодействия, что позволит определить стратегию развития в новых технологических условиях.

В современном обществе человеку важно общение, которое может быть реализовано как лицом к лицу, так и дистанционно. Здесь важно эффективное применение формата общения. Традиционное общение характеризуется коммуникативным взаимодействием, где сосредотачиваются много качеств личности. Дистанционное общение – общение на расстоянии, передача эмоций/экспрессий с помощью

смайликов и других средств самовыражения. Отсюда актуальность предлагаемой парадигмы определяется оптимальной реализацией в общении индивидуальных и групповых возможностей человека с применением коммуникативных цифровых технологий.

Взаимодействие является важным механизмом, направленный на изменение качественного состояния всех участников. Опыт дистанционного обучения в условиях пандемии показал необходимость взаимодействия, так как каждый участник проявляет себя в процессе, что в конечном счете, приводит к качественному изменению.

Закономерным является широкое внедрение сетевых технологий, что требует изменения парадигмы образования в сторону персонализации процесса обучения с учетом закономерностей технологизации.

Психологически сетевое сообщество воздействует на личность или на группу, которые избирательно воспринимают и перерабатывают эти воздействия в соответствии со своей внутренней природой, а затем личность или группа сами активно воздействуют на сообщество с целью обеспечения максимально возможного соответствия параметрам среды. Отсюда идет процесс сетевого взаимодействия личности или группы.

Описание материалов и методов

При чтении лекции были применены такие виды как лекция-проблема, лекция-дискуссия, лекции с ошибками. При этом лектор выполнял функцию консультанта и решались следующие задачи:

- активное участие в дискуссиях по теме лекции (высказывание личной позиции),
- точная и конструктивная формулировка собственной позиции,
- постановка проблемных и информационных вопросов,
- выдвижение гипотез, их подтверждение или опровержение,
- анализ педагогической ситуации,
- умение соотносить позиции других с собственными,
- принятие компромиссных решений.

Применение кейсовой технологии было положительно отражено на настроении студентов, объединение в группы несколько человек позволило создание кейсов и успешную защиту командных работ. Сетевое взаимодействие предполагает использование сетевых образовательных ресурсов различного характера (печатные, аудио- и видео - материалы, электронные учебники, электронные журналы) и формирование следующих компетенций:

- поиск материала в учебно-образовательной среде в соответствии с заданной темой,
- поиск профессионального сообщества в сети Интернет,
- структурирование информации,
- чтение по диагонали,

- чтение и адаптивное материала под конкретные учебные задачи,

- анализ и проецирование информации.

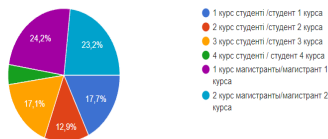
Резюмируя вышеизложенное, отмечаем, что в основе нашего эксперимента лежат методы ценностного ориентирования: поиск-оценка-выбор-проекция, которые в проходят стержнем через весь процесс реализации представленной парадигмы. Ведущим методом являются информационно-просветительные методы, реализующие информационные, оценочные, регулирующие и побуждающие функции.

Результаты

Мониторинг проводился в 2 этапа - констатирующий и формирующий. Каждый этап оценивался по трем уровням сформированности готовности: высокий, средний, низкий. Апробация парадигмы проводилась в рамках традиционного для педагогических исследований метода сравнения результатов обучения в контрольных и экспериментальных группах.

На первом этапе было проведено онлайн-анкетирование студентов казахстанских вузов, в том числе магистрантов, которые ответили на ряд вопросов. Всего было охвачено 310 человек. (Рисунок)

1. Өзіңіздің статусыңызды белгілеңіз/Укажите свой статус
310 ответов

3. Қандай жоғары оқу орнында оқисыз?/В каком вузе учитесь?
309 ответов

Рисунок – Характеристика участников опроса

В частности, на эффективность онлайн-обучения влияет высокая скорость Интернета ответили 58,7% респондентов, высокий профессионализм преподавателя отметили 49,7%, роль цифровой компетентности отметили 37,1%, собственная активная подготовка к занятиям - 32,3%, психоэмоциональное состояние на занятиях - 10,6%.

В качестве технического обеспечения в условиях пандемии были отмечены смартфон (84,2%), ноутбук (70%), стационарный компьютер (12,5%), планшет (3,5%).

О качественном влиянии сетевого взаимодействия на будущую профессиональную деятельность 77,4% студентов отметили отношение осталось неизменным, у 14,8% интерес немного снижен, а у 7,7% желание пропало.

Этап сосредоточения в условиях сетевого взаимодействия у 45,5% студентов очень легко, у 43,2% вначале было трудно, лишь 12,3% переживали сложности.

Любой процесс требует личностной дисциплины, а в условиях сетевого взаимодействия это особенно актуально по ряду причин, так как есть множество факторов, которые воздействуют на откладывание выполнения задач в силу домашней обстановки. По результатам опроса 69,9% подобное отношение отметили положительно, лишь у 30,1% проявили сложности.

Цифровые технологии эффективны при учете индивидуальных особенностей студентов, что подтвердили 44% студентов, их личностные особенности были учтены на онлайн-занятиях, на отлично оценили 25,6% респондентов, у 23,6% достаточно, и лишь 6,8% выразили неудовлетворенность.

Второй этап характеризовался непосредственным внедрением основных положений предлагаемой парадигмы. В ходе применения методики преподаватель выполнял роль консультанта-тьютора, который через информационно-просветительные методы реализовал информационные, оценочные, регулирующие и развивающие функции. Преподаватель побуждал студентов к совместному размышлению, поиску профессионально-ориентированной информации. В экспериментальной группе принимало 54 студента.

Во время онлайн занятий для формирования интереса и стремления к активному участию в дискуссиях студенты проводили мониторинг образовательного рынка. Цель мониторинга - усилить интерес к будущей профессиональной деятельности через спрос рынка на профессию педагога, разнообразие предлагаемых специализаций, объем заработной платы. Результаты самостоятельного поиска и анализ основных тенденций рынка были защищены студентами в онлайн режиме. Более 95% студентов приняли активное участие и смогли составить образ объекта профессиональной деятельности, около 15% выполнили без широкого анализа рынка, а представили репродуктивный уровень знаний.

На платформе ZOOM студенты делились на несколько групп, что позволило реализовать стратегии диалогической или командной коллаборации. Достаточную активность проявили более 58% студентов, когда как 32% затруднялись проявлять себя в команде, а 10 % были пассивны по причине отключения связи.

В течение 1 семестра успеваемость студентов показала положительную динамику: активное вовлечение показали более 35% (в контрольной группе – 20%), относительная активность замечена у 49% (в контрольной – 33%), достаточно пассивными были 16% (в контрольной – 47%).

Студенты обучались технике работы с цифровыми образовательными ресурсами (ЦОР), что способствовало повышению информационной культуры. Если ранее были отмечены навыки механического воспроизведения информации, в ходе проведения консультаций и

практических заданий по работе с ЦОР студенты (67,4%) выстраивали графический конспект с проекцией на собственную точку зрения.

Таким образом, изменение траектории обучения на основе принципов парадигмы сетевого взаимодействия определило положительную динамику активное вовлечение +15%, познавательная активность +16%, отношение к профессиональной деятельности + 10,8%.

Обсуждение

Казахстанские ученые предлагают решение точечных проблем в русле цифровизации образования, что является важным в определении нашей парадигмы:

- педагогическая технология конструирования электронных учебников [Нургалиева Г.К., Тажигулова А.И.];
- методология и технология сетевого взаимодействия на различных педагогических платформах [Ахметова Г.Б., Бидайбеков Е.Ы., Бектурганова Р.Ч., Егоров В.В., Курманалина Ш.Х.];
- модель инновационного университета как интегрированной корпоративной системы [Егоров В.В., Ибышев Е.С.];
- дистанционное обучение как особая среда с применением цифровых технологий [Джусубалиева Д.М., Шарипов Б.Ж., Давлетова Х.А., Касымова Х.А., Тусубаева Ж.М. и др.];
- методологические подходы к информатизации образования: развитие сети школьных и вузовских компьютерных классов [В.В.Гриншкун, А.П.Ершов, Малибекова М.С.], информационная модель тестирования [Т.О.Балыкбаев].

На основе многолетнего обучения представлена специфика электронной среды на платформе дистанционного обучения MOODLE [Virve Siirak]. На необходимость интеллектуализации деятельности обучающего и обучаемого отмечают И.В.Роберт, С.В.Панюкова, О.Н.Лучко, С.С.Кравцов, Д.Ю.Усенков, концепцию индивидуально-типологического подхода в дистанционном обучении предлагают Н.И.Конюхов, Э.А.Манушин, модель системы управления процессом дифференцированного обучения в Интернет-среде разработали Э.А.Манушин, Л.Н.Пученков.

Структура цифровой компетенции предполагает технологии, которые формируют навыки информационной коммуникации, такие как геймификация, курсы онлайн, командные проекты, сетевые виртуальные взаимодействия и практики информационной коммуникации, ориентированные на профессионалов. [Izabella D. Belonovskaya, Dmitry A. Kiryaakov и др.]. Улучшенная среда обучения для курсов математического анализа предлагаются видеолекции, заметки, руководство, практические тесты, подробное учебное пособие, консультации лично и по электронной почте, чат с использованием социальных сетей. [László Bognára, Namar

Éva Fáncksiknéb , Péter Horváthc , Antal Joósd , Bálint Nagye, Györgyi Strauberf]

Исторический экскурс по проблеме сетевого взаимодействия будущих специалистов показал фундаментальную основу и практикоориентированность исследований, что позволило нам определить актуальность парадигмы сетевого взаимодействия.

Сущностная характеристика представленной парадигмы сетевого взаимодействия в условиях онлайн обучения будущих педагогов определяется нами уровнем сформированности у студентов готовности к профессиональной деятельности в условиях сетевых технологий. Представляя собой совокупность форм и методов формирования будущих специалистов к сетевому миру, наша парадигма направлена на формирование когнитивной, поведенческой и мотивационной сфер профессионально-ценностных ориентаций личности через проецирование будущей профессиональной деятельности.

Заключение

Парадигма сетевого взаимодействия будущих педагогов является концептуальной моделью сетевой коллаборации. Реализация парадигмы осуществляется на основе специальных принципов:

- принцип профессионального самоопределения реализует достижение целей через учет условий социальной и профессиональной ситуации;

- принцип саморегуляции основывается на осознании себя как субъекта профессиональной деятельности, оценке собственного развития;

- принцип личностного восприятия информации как процесс перевода социальных изменений в личностно-значимое качество специалиста;

- принцип открытости реализуется через готовность к использованию своего ресурса для достижения общих целей работы;

- принцип эффективности аккумулированных профессиональных действий предполагает учет личного потенциала субъекта для полного раскрытия ее способностей и возможностей с учетом зоны ближайшего развития;

- принцип дивергентного поведения реализуется через способность оригинально решать обычные профессиональные проблемы, задачи (ориентация на поиск нескольких вариантов решения) толерантность;

- принцип толерантности реализуется через профессиональное восприятие собеседника/собеседников с целью решения поставленных целей;

- принцип обратной связи является важным, так как природа взаимодействия предполагает реакцию участников, которая отражает отношение к обсуждаемой проблеме.

Из анализа всех этих видов связей вытекают следующие общие закономерности парадигмы сетевого взаимодействия:

1. Профессиональное взаимодействие будущих педагогов в сети закономерно обусловлено потребностями информационного общества.

2. Продуктивность сетевого взаимодействия закономерно определяется морально-психологическими, профессиональными, технологическими условиями.

3. В ходе сетевого взаимодействия будущих педагогов взаимосвязанно проявляются процесс коммуникации, процесс формирования личности, социализации и самореализации субъектов коллаборации.

4. Задачи сетевого взаимодействия должны определяться с учетом возрастных и профессиональных особенностей коммуникантов и реципиентов.

5. Содержание и формы организации сетевого взаимодействия закономерно обусловлены особенностью аудиторий.

Таким образом, парадигма сетевого взаимодействия позволяет перейти к профессиональному педагогическому сотрудничеству в условиях сети.

Организация дистанционного обучения или онлайн обучения на основе закономерностей и принципов сетевого взаимодействия позволит эффективно сформировать цифровые компетенции будущего учителя.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Nurgaliyeva G., Tazhigulova A., Artykbayeva E., Akhmetova G., Arystanova A. Pedagogical technology of using e-books in Kazakhstan // Revista ESPACIOS. – 2019. – vol. 40. – no. 12. – P. 27-46

[2] Ахметова Г.Б. Методология и технология формирования сетевой готовности будущих специалистов. – Монография. – Алматы, 2009. – 270 с.

[3] Давлетова Х.А., Касымова Х.А., Шарипов Б.Ж. Дистанционная подготовка преподавателей к использованию мультимедийных средств и технологий. – LAP LAMBERT Academic Publishing. – 2017. – 92 с.

[4] Grinshkun V., Koneva S., Baidrakhmanova G. An Essential Change to the Training of Computer Science Teachers: The Need to Learn Graphics // European Journal of Contemporary Education. – 2019. – Т. 8. – №. 1. – С. 25-42

[5] Siirak V. Moodle e-learning environment as an effective tool in university education // Journal of Information Technology and Application in Education (JITAE). – 2012. – vol. 1. – no. 2. – P. 94-96.

[6] Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. – М., 2019. – 140 с.

[7] Belonovskaya I.D., Kiryakov D.A, Shukhman A.E., Kolga V.V., Ezhova T.V. Habilidades de comunicacion como parte de las competencias universales de los ingenieros de transporte //Dilemas contemporáneos: Educacion, Politica y Valores. – 2019. – vol. 6. – no.18. – P. 1-18.

REFERENCES

[1] Nurgaliyeva G., Tazhigulova A., Artykbayeva E., Akhmetova G., Arystanova A. Pedagogical technology of using e-books in Kazakhstan // Revista ESPACIOS. – 2019. – vol. 40. – no. 12. – P. 27-46

[2] Akhmetova G.B. Metodologiya i tekhnologiya formirovaniya setevoy gotovnosti budushhikh spetsialistov (Methodology and technology of formation of network readiness of future specialists). – Monografiya. – Almaty, 2009. – 270 s. [in Rus.]

[3] Davletova KH.A., Kasymova KH.A., SHaripov B.ZH. Distantionnaya podgotovka prepodavatelej k ispol'zovaniyu mul'timedijnykh sredstv i tekhnologij (Remote training of teachers for the use of multimedia tools and technologies). – LAP LAMBERT Academic Publishing. – 2017. – 92 s. [in Rus.]

[4] Grinshkun V., Koneva S., Baidrakhmanova G. An Essential Change to the Training of Computer Science Teachers: The Need to Learn Graphics // European Journal of Contemporary Education. – 2019. – T. 8. – №. 1. – С. 25-42

[5] Siirak V. Moodle e-learning environment as an effective tool in university education //Journal of Information Technology and Application in Education (JITAE). – 2012. – vol. 1. – no. 2. – P. 94-96

[6] Robert I.V. Sovremennye informatsionnye tekhnologii v obrazovanii: didakticheskie problemy; perspektivy ispol'zovaniya (Modern information technologies in education: didactic problems; prospects for use). – М., 2019. – 140 s. [in Rus.]

[7] Belonovskaya I.D., Kiryakov D.A, Shukhman A.E., Kolga V.V., Ezhova T.V. Habilidades de comunicacion como parte de las competencias universales de los ingenieros de transporte //Dilemas contemporáneos: Educacion, Politica y Valores. – 2019. – vol. 6. – no.18. – P. 1-18

ОНЛАЙН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЕРДІҢ ЖЕЛІЛІК ӨЗАРА ІС-ӘРЕКЕТТЕРІ

*Ахметова Г.Б.,¹ Сейдина М.З.²

*¹П.ғ.д., профессор м.а., Ж.Тәшенов университеті, Шымкент, Қазақстан,
e-mail: ahmetovag@mail.ru

²PhD, қауымдастырылған профессор м.а., Ж.Тәшенов университеті,
Шымкент, Қазақстан, e-mail: moldir_03_87@mail.ru

Андатпа. Мақалада кәсіптік білім беруді цифрландырудың маңызды аспектілерінің бірі ретінде болашақ педагогтердің желілік өзара әрекеттесу мәселесі қарастырылған. Осы мәселеге сәйкес авторлар онлайн оқыту контекстіндегі ынтымақтастықтың әдістемелік үлгісі ретінде желілік өзара әрекеттесу парадигмасын ұсынады. Өзара әрекеттестік болашақ мұғалімдердің сапалық жағдайын өзгертуге бағытталған маңызды механизм болып табылады. Пандемия кезінде қашықтан оқыту тәжірибесі өзара әрекеттесу қажеттілігін көрсетті, өйткені әрбір қатысушы сапалық өзгерістерге әкелетін процесте өзін көрсетеді. Желілік технологияларды кеңінен енгізу логикалық болып табылады, бұл технологиялық даму заңдылықтарын ескере отырып, оқу үдерісін жекелендіруге қарай білім беру парадигмасын өзгертуді талап етеді.

Мониторингтік зерттеудің нәтижелері диагностикалық деректермен расталған пандемия кезінде университеттердегі желіні ұйымдастырудағы нүктелік проблемаларды көрсетеді. желілікі өзара әрекеттесу парадигмасы желідегі кәсіби педагогикалық ынтымақтастыққа ауысуға мүмкіндік береді. Оқу үрдісін тиімді ұйымдастыру болашақ мұғалімдерге бәсекеге қабілеттіліктің маңызды шарты ретінде желілік құзыреттілікті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Студенттер арнайы виртуалды кеңістікте желілік коммуникацияны дәрістен бастап арнайы желідегі қоғамдастықтарды белсенді қатысу арқылы үйренеді.

Желілік өзара әрекеттесу үлгілері мен принциптеріне негізделген қашықтықтан оқытуды немесе онлайн режимінде оқытуды ұйымдастыру болашақ мұғалімнің цифрлық құзыреттілігін тиімді қалыптастырады.

Тірек сөздер: білім беруді цифрландыру, желілік өзара әрекеттесу парадигмасы, желілік құзыреттіліктер, онлайн оқыту, болашақ педагогтарды даярлау, қашықтықтан оқыту, оқытудағы цифрлық технологиялар, желілік өзара әрекеттесу.

NETWORK INTERACTION OF TEACHERS-TO-BE IN THE CONDITIONS OF ONLINE LEARNING

*Akhmetova G.,¹ Seidina M.²

¹d.p.s., professor, Zh.Tashenov University, Shymkent, Kazakhstan,
e-mail: ahmetovag@mail.ru

²PhD, professor, Zh.Tashenov University, Shymkent, Kazakhstan,
e-mail: moldir_03_87@mail.ru

Abstract. The article discusses the problem of network interaction of future teachers as one of the important aspects of digitalization of vocational education. In line with this problem, the authors propose a paradigm of network interaction as a methodological model of collaboration in the context of online learning. Interaction is an important mechanism aimed at changing the qualitative state of future teachers. The experience of distance learning in the pandemic has shown the need for interaction, since each participant manifests him(her)self in the process leading to a qualitative change. The widespread implementation of network technologies is logical, which requires a change in the educational paradigm towards the personalization of the learning process, taking into account the laws of technological development. The results of the monitoring study reveal problems in the organization of networking in universities that arose during the pandemic, as evidenced by the diagnostic data. The paradigm of network interaction allows you to switch to professional pedagogical cooperation in the network. The effective organization of the educational process will allow future teachers to form a network competence as an important condition for their competitiveness. The organization of distance learning or online learning based on the patterns and principles of network interaction will effectively form the digital competencies of the teacher-to-be.

Keywords: digitalization of education, paradigm of network interaction, network competencies, online learning, training of future teachers, distance learning, digital technologies in education, the network interaction.

Статья поступила 14.08.2022

УДК 81'23
МРНТИ 14.35.07
DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.012

**ДИДАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ГЕНДЕРНЫХ
СТЕРЕОТИПОВ (НА МАТЕРИАЛЕ ЭКСПЕРИМЕНТОВ В
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ КАЗАХСТАНА)**

*Маханова Ж.К.¹, Дмитрюк Н.В.², Маханова Г.Б.³

*¹PhD докторант, Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Шымкент, Казахстан,
e-mail: zhanna_kudaibergenovna@mail.ru

²д.ф.н., профессор, Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Шымкент, Казахстан,
e-mail: nvdmitr@yandex.ru

³к.ф.н., доцент, Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Шымкент, Казахстан, e-mail: gulbanu.60@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются дидактические аспекты методики обучения русского языка с учетом гендерных стереотипов языкового сознания в образовательных учреждениях Казахстана. Анализируются результаты экспериментального исследования, проведенного с целью выявления гендерных стереотипов представлений о мужских (маскулинных) и женских (феминных) качествах представителей русского и казахского этноса. Материалом исследования, представленного в данной статье, послужил массовый эксперимент в формате анкетирования на тему «Ваши представления о мужских (маскулинных) и женских (феминных) качествах». Используя эвристический, частично поисковый метод, учащиеся сами путем целенаправленных наблюдений в ходе эксперимента включаются в исследовательский процесс, результаты которого демонстрируют различные характерные представления о мужественности и женственности в группах участников эксперимента, ранжированных по гендерному и этническому факторам.

Актуальность экспериментальных исследований гендерных стереотипов была обусловлена необходимостью научного обоснования интуитивно присутствующих в нашем сознании тех или иных сложившихся устойчивых представлений о социальной роли, статусе и поведении представителей противоположных полов в разных этнокультурных социумах.

Вопрос проявления маскулинности и феминности у современных представителей мужского и женского пола, носителей различных лингвокультур, становится все более актуальным в нынешнее время. При этом одним из важных направлений гендерных исследований является изучение гендерных стереотипов. Предметом данного исследования

выступили гендерные стереотипы языкового сознания в восприятии образа идеального мужчины «сильного пола» и женщины «слабого пола», а также описание особенностей проявления феминности и маскулинности – мужской и женской модели речевого поведения. Анализ результатов нашего экспериментального исследования показывает, что мужская картина мира существенно отличается от женской по определенным параметрам, особенно в различиях между предпочтениями мужчин и женщин и в выборе доминирующих характеристик. По всей видимости, это происходит под влиянием этнических, культурных, социальных и психологических факторов, что обеспечивает гендерную представленность в языке. Используя исследовательские методы, обучающиеся через накопленный материал, его осмысление и обобщение, самостоятельно получают новые знания по русскому языку. Так наше исследование демонстрирует тенденцию постепенного возрастания познавательной активности и самостоятельности учащихся.

Ключевые слова: дидактические аспекты, гендерный стереотип, языковое сознание, маскулинность, феминность, лингвогендерология, методика обучения, эксперимент.

Основные положения

Каждая культура во все времена по-своему иллюстрирует свое собственное представление о «женственности» и «мужественности», воздействуя, таким образом, на нашу повседневную жизнь. Естественные биологические различия полов в реальном мире очень ограничены и оттесняются на задний план. основополагающие же различия – это социальное положение, психологические и культурные особенности, которые формируются традициями и обычаями того или иного общества. Одним из важных направлений гендерных исследований является изучение гендерных стереотипов.

Дидактические аспекты методики исследования гендерных стереотипов языкового сознания изучает общие закономерности лингвистических дисциплин. В лингвистической плоскости гендер представлен вербальным отражением особой системы социальных ролей, отношений в обществе и массовых стереотипов в отношении речевого и неречевого поведения мужчин и женщин. Термин «стереотип» был введен американским социологом У. Липпманом в 1922 году для описания, пояснения процесса формирования и воздействия общественного мнения. С того времени термин успешно стал применяться для характеристики каждого устойчивого образа, который начал складываться в сознании человечества. У Липпман дал точное определение: «Стереотип – это понимание стандартных представлений в стандартных ситуациях, принимаемое человеком без явного непонимания, принятый в исторической общности образец восприятия, фильтрации, интерпретации

информации при распознавании и узнавании окружающего мира, основанный на предшествующем социальном опыте [1, с. 95].

Введение

Тема гендерных стереотипов разрабатывается в научно-исследовательских работах, связанных непосредственно с проблемами маскулинности и феминности. За последние годы появилось много научных исследований о гендерных стереотипах. Среди отечественных работ по гендерной проблематике последнего времени, заслуживающих внимания, назовем работы А.В. Кирилиной, Е.И. Горошко, А.Т. Акишевой, Т.В. Зенковой, З.К. Темиргазиной, Н.В. Дмитрюк, М.В. Пименовой, З.К. Сабитовой и других, которые позволяют сделать вывод о том, что исследования в области гендерной лингвистики носят разнонаправленный характер.

Н.В. Дмитрюк считает, что «мужественность и женственность как культурные концепты могут иметь несколько измерений, таких, как историческое, синхронное, вербальное, невербальное, этическое, эстетическое, этническое и др. Каждое из этих измерений подходит для лингвистического описания, что позволяет выявить культурную репрезентацию гендера в языке, изучить гендерные стереотипы и отследить их динамику во времени» [2, с. 265].

Вопрос проявления маскулинности и феминности у современных представителей мужского и женского пола, носителей различных лингвокультур, становится все более актуальным в нынешнее время. Диапазон исследования гендерных стереотипов языкового сознания достаточно широк в Республике Казахстан, поэтому можно говорить о том, что в современном казахстанском научном сообществе настало время для формирования самостоятельной дисциплины – лингвогендерологии. Поскольку Республика Казахстан является многонациональным государством с представителями более 100 этносов, есть основание говорить о перспективности гендерных исследований в этнокультурологическом аспекте.

Достаточно активно разрабатываемое западноевропейскими и российскими исследователями гендерное направление создало фундамент и сформировало почву для широких обобщений, с одной стороны, и дальнейших, в том числе экспериментальных этнокультурологических гендерных исследований. Как отмечает ученый-лингвист М.В. Пименова: «Предшествующими работами было доказано, что гендерные стереотипы создаются и тиражируются в социальных образах-представлениях женственности/феминности и мужественности/маскулинности, которые, безусловно, могут служить важными атрибутами общественного сознания» [3, с. 126].

При этом, как отмечает российский лингвист-гендеролог А.В. Кирилина, «гендерные стереотипы, отражаемые языком, с одной стороны, культурно обусловлены, а с другой – осознаются индивидом в соответствии с его личным опытом» [4, с. 95].

Описание материалов и методов

Русский язык как предмет мировоззренческий призван обеспечивать единство и взаимодействие языка, культуры в процессе обучения и развития личности. Актуальность гендерных исследований в области языка не вызывает сомнения. Однако методика обучения русскому языку до сих пор практически не занимается этими вопросами, либо носит эпизодический характер. Хотя, если подумать, это кажется очень странным, ведь оппозиция «мужское/женское», основополагающее значение для человеческой цивилизации и культуры, интересует множество разных наук. Используя исследовательские методы, высший уровень познания гендерных стереотипов в условном ключе субъективно-творческих задач, обучающийся через накопления материала, осмысливая и обобщая анкетные данные, самостоятельно приобретает новые знания русскому языку.

В рамках данной тематики с целью исследования гендерных стереотипов, присущих представителям двух самых крупных этносов Казахстана – казахам и русским, нами был проведен исследовательский эксперимент в форме анкетирования на тему «Ваши представления о мужских (маскулинных) и женских (феминных) качествах».

Предметом исследования стали гендерные стереотипы языкового сознания при восприятии образа «идеального» мужчины и «идеальной» женщины по материалам анкетирования и описание проявлений женственности и феминности, мужественности и маскулинности – мужской и женской модели речевого поведения. Подробно проделан психолингвистический анализ об особенностях мужского и женского речевого поведения в работе ученого Е.И.Горошко: «Необходимость экспериментального изучения гендерных стереотипов возникла из-за необходимости научного обоснования некоторых устоявшихся представлений, интуитивно возникающих в нашем сознании, о социальной роли, статусе, поведении и речи представителей противоположного пола в разных этнокультурных обществах» [5, с. 46].

Анкета содержала 12 вопросов, каждый вопрос в анкете представлял собой пару стереотипов (один из которых касался женщин, другой – мужчин), отражающих те или иные качества, свойства, черты, присущие поведению типичных мужчин и женщин.

Участниками нашего анкетирования стали 60 опрошенных информантов – студентов 3 и 4 курса разных вузов Южно-Казахстанского государственного педагогического университета, Южно-Казахстанского

университета им. М.О. Ауэзова, двух этнических групп – казахов и русских, примерно поровну мужчин и женщин в возрасте от 19 до 21 года. Выбор двух этнических групп для мужчин и женщин был произвольным. Соотношение участников в гендерном отношении выдерживалось приблизительно поровну: мужчин 42 %, женщин 58 % (35 – женщин, 25 – мужчин), поскольку этот фактор имел решающее значение в нашем исследовании на формирование гендерных стереотипов.

Таким образом, целями и задачами данного исследования было введение гендерного аспекта в процесс экспериментального исследования в качестве дидактических подходов в методике обучения русского языка в учебной деятельности учащихся на основе процесса отработки определенных действий и закрепления учебного материала.

С информантами была проведена разъяснительная работа о важности именно индивидуальных и искренних ответов и существенности таких факторов, как, например, орфография, после чего участникам предлагалось высказать свое мнение. Прилагалась инструкция к анкете: «Просим Вас принять участие в научном экспериментальном исследовании гендерных стереотипов, в ходе которого разрабатывается методика описания мужественности и женственности как культурных концептов. Он имеет цель проверки ваших определенных знаний по русскому языку или способностей мыслить. Данные материалы и результаты анкетирования необходимы для осуществления научных исследований языкового сознания представителей разных этнических культур.

Просим Вас ответить на вопросы анкеты как можно более искренне. Напоминаем, что опрос займет не более 10 минут. Результаты этого опроса будут использованы в обобщенном виде. Вам предлагается анкета, включающая 12 вопросов. В первую очередь, Вы должны заполнить рубрики пол, возраст, национальность, род занятий, после чего можете приступить к ответам на вопросы.

В первом вопросе Вы должны написать имена двух знаменитых мужчин (киногероев или литературных героев), которые, по Вашему мнению, могут служить эталоном мужественности.

В следующем вопросе укажите характеристики мужчин, которые кажутся вам идеальными.

Отвечая на третий вопрос, напишите имена двух знаменитых женщин (киногероинь или литературных героинь), которые, по Вашему мнению, могут служить эталоном женственности.

Затем перечислите качества женщин, которые кажутся Вам идеальными. Укажите ниже те из перечисленных свойств, которые им соответствуют, если таковые имеются.

В своем ответе на шестой вопрос перечислите те из перечисленных свойств, которые, по вашему мнению, есть у вас лично.

Следующий вопрос: Вы когда-нибудь решались украсить свой наряд

предметом одежды, который принадлежит противоположному полу? Если ответ отрицательный, то по каким причинам? Если ответ положительный, то ответьте на следующий вопрос: При каких обстоятельствах Вы смогли бы появиться в одежде противоположного пола, выберите ответ: в компании близких друзей, в общественном месте на костюмированном балу, только наедине или добавьте свое.

В восьмом и девятом вопросе перечислите качества, которые, по Вашему мнению, часто присутствуют у «эталонных» мужчин и «эталонных» женщин в рекламе.

В ответе на десятый вопрос требуется особое внимание. Из предложенного списка выберите пять главных свойств, традиционно считающихся мужскими или женскими, и расположите их в порядке убывания важности, к примеру, смелость – 1М, разум – 2М и т.д. для мужчин; внешность – 1Ф, доброта – 2Ф и т.д. для женщин. В этот список можно добавить также любые другие типичные качества по вашему выбору.

В одиннадцатом вопросе ответьте на вопрос, считаете ли Вы, что речь женщины и мужчины различается? Если «да», то какими качествами, по Вашему мнению, характеризуются речь мужчины и речь женщины».

Результаты и обсуждение

После ознакомления с инструкцией, экспериментатор отвечал на ряд вопросов участников эксперимента, приводил несколько примеров того, как им положено работать с анкетой. Более четкое и установочное объяснение было дано к десятому вопросу для того, чтобы избежать недопонимания у участников на какой-либо один тип ответов, исходное слово-пример приводилось не из списка анкеты, а произвольно, и поэтому возможные ответы предлагали сами информанты. И после того как экспериментаторы, убедившись, что задание было понятно респондентами правильно, раздавали анкеты. Результаты опроса использовались в обобщенном виде.

При статистической обработке экспериментальных материалов были учтены гендерная и этническая принадлежность.

Большое количество и разнообразие ответов доказывает, что участники эксперимента работали вдумчиво и самостоятельно. Из их ответов на первый вопрос было выделено по три-четыре самых частых совпадающих ответов - приведем примеры предварительные результатов. У мужчин-казахов эталонами мужественности являются Асанали Ашимов, Касым-Жомарт Токаев, Кудайберген Димаш. Русские мужчины посчитали, что эталонами мужественности являются Владимир Высоцкий, Евгений Леонов, Ван Дамм и Дэвид Духовный. У женщин казашек – это Касым-Жомарт Токаев, Нургас Адамбай, Нурлан Коянбаев. У русских женщин первые три места занимают Константин Меладзе,

Филип Киркоров, Андрей Балконский.

Что касается следующего вопроса качеств, приписываемых эталонам мужественности, то у казахов в первую очередь это ум (15), честность (12) мужественность (9), ответственность (7) и самоуверенность (6). У русских мужчин это: ум (14), физическая сила (13), честность (10), мужество (8), мужественность (5). А противоположный пол, женщины-казашки более всего ценят в мужчинах ум (13), мужественность (11), надежность (10), честность (8), физическую силу (9), доброту (7). Что касается русских женщин, они посчитали, что идеальными качествами, которыми должны обладать мужчины, это в первую очередь ум (14), доброта (13), надежность (10), мужественность (9), честность (7).

В третьем вопросе эталонами женственности мужчины-казахи считают Маншук Маметову, Алия Молдагулову, Бибигуль Тулегенову. У русских мужчин – это Анджелина Джоли, Мерлин Монро, Светлана Лобода. Женщины-казашки посчитали, что эталонами женственности являются Роза Рымбаева, Каракат Абильдина, Мадина Садуакасова. Русские женщины в качестве эталона называют Аллу Пугачеву, Полину Гагарину, Мэрилин Монро, Анжелину Джоли.

В вопросе об идеальных женских качествах у мужчин-казахов самыми частыми являются следующие ответы: ум (12), хозяйственность (11), заботливость (9), красота (7), женственность (5) терпеливость (4). У русских мужчин это ум (13), красота (12), доброта (10), заботливость (8), хозяйственность (6). Женщины-казашки чаще всего называют покорность (13), ум (12), заботливость (10), доброту (8), а русские женщины красоту (13), женственность (11), ум (9), нежность (7).

Результаты анкетирования по характерным эталонам мужественности и женственности у мужчин и женщин, в разрезе этнических групп, представлены в таблицах 1,2.

Таблица 1. Эталон мужественности

№	Качества	Мужчины - информанты		Женщины - информанты	
		Казахи	Русские	Казашки	Русские
1.	ум	15	14	13	14
2.	честность	12	10	8	7
3.	мужественность	9	5 + 8	11	9
4.	ответственность	7	-	-	-
5.	самоуверенность	6	-	-	-
6.	физическая сила	-	13	9	-
7.	надежность	-	-	10	10
8.	доброта	-	-	7	13

Таблица 2. Эталоны женственности

№	Качества	Мужчины - информанты		Женщины - информанты	
		Казахи	Русские	Казашки	Русские
1.	Ум	12	13	12	9
2.	Хозяйственность	11	6	-	-
3.	Заботливость	9	8	10	13
4.	Красота	7	12	-	-
5.	Женственность	5	-	-	11
6.	Терпеливость	4	-	-	-
7.	Доброта	-	10	8	-
8.	Нежность	-	-	-	7
9.	Покорность	-	-	13	-

Заключение

Анализируя экспериментальный материал, можно выделить приоритетные направления в стратегиях выбора характеристик и предпочтений, которые представляются типичными или «идеальными». Среди них наиболее распространенным ответом оказалась характеристика ума, которая—предпочтительна для «идеальных» и мужчин, и женщин во всех четырех группах респондентов (мужчин и женщин, русских и казахов), то есть, для всех респондентов характеристика ума занимает первое место. Следует отметить также, что расхождения наблюдаются лишь в представлении женщин об идеальных феминных качествах, которыми должна обладать сама женщина.

Таким образом, в результате экспериментального исследования было доказано, что мужская картина мира существенно отличается от женской картины по определенным параметрам, особенно в различиях между предпочтениями мужчин и женщин в выборе доминирующих характеристик, что происходит, по-видимому, под влиянием этнических, культурных, социальных и психологических факторов, обеспечивает гендерную репрезентацию в языке. Используя исследовательские методы, обучающийся через накопленный материал его осмысление, обобщение, самостоятельно получил новые знания по русскому языку. Так исследование показала тенденцию постепенного возрастания познавательной активности и самостоятельности учащихся.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Липпман У. Общественное мнение /Пер. с англ. Т. В. Барчунова, под ред. К. А. Левинсон, К. В. Петренко. – М.: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.

[2] Дмитриук Н.В., Дмитриук С.В. Гендерные аспекты функционирования языкового сознания // ММк «Психоллингвистика и социоллингвистика: состояние и перспективы». - Алматы, 2003. – 264 – 375 с.

[3] Пименова М.В. Гендерные признаки концептов внутреннего мира человека //Mentalitat. Konzept. Gender. – Landau, 2000. – 126-132 с.

[4] Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты. – М.: Изд-во «Институт социологии РАН», 1999. – 180 с.

[5] Горошко Е.И. Особенности мужского и женского речевого поведения (психолингвистический анализ). – М.: 1996. – 44-60 с.

REFERENCES

[1] Lippman U. Obshchestvennoye mneniye (Public opinion) /Per. s angl. T. V. Barchunova, pod red. K. A. Levinson, K. V. Petrenko. – М.: Institut Fonda «Obshchestvennoye mneniye», 2004.

[2] Dmitryuk N.V., Dmitryuk S.V. Gendernyye aspekty funktsionirovaniya yazykovogo soznaniya (Gender aspects of the functioning of linguistic consciousness) //ММк «Psikholingvistika i sotsiolingvistika: sostoyaniye i perspektivy». - Almaty, 2003. - 264-375 s. [in Rus.]

[3] Pimenova M.V. Gendernyye priznaki kontseptov vnutrennego mira cheloveka (Gender signs of the concepts of the human inner world) //Mentalitat . Konzept. Gender. – Landau, 2000. [in Rus.]

[4] Kirilina A.V. Gender: lingvisticheskiye aspekty. (Gender: linguistic aspects.)– М.: Izd-vo «Institut sotsiologii RAN», 1999. – 180 s. [in Rus.]

[5] Goroshko Ye.I. Osobennosti muzhskogo i zhenskogo rechevogo povedeniya (psikholingvisticheskiy analiz) (Features of male and female verbal behavior (psycholinguistic analysis)). – М.: 1996. [in Rus.]

ГЕНДЕРЛІК СТЕРЕОТИПТЕРДІ ЗЕРТТЕУДІҢ ДИДАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ (ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ ЭКСПЕРИМЕНТТЕР МАТЕРИАЛЫ БОЙЫНША)

*Маханова Ж.К.¹, Дмитрюк Н.В.², Маханова Г.Б.³

*¹PhD докторант, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан,
e-mail: zhanna_kudaibergenovna@mail.ru

²ф.ғ.д., профессор, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан, e-mail: nvdmitr@yandex.ru

³ф.ғ.к., доцент, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан, e-mail: gulbanu.60@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада Қазақстанның оқу орындарындағы тілдік сананың гендерлік стереотиптерін ескере отырып, орыс тілін оқыту әдістемесінің дидактикалық аспектілері қарастырылған. Орыс және

қазақ этностарының өкілдерінің ер (ер) және әйелдік (әйелдік) қасиеттері туралы идеялардың гендерлік стереотиптерін анықтау мақсатында жүргізілген эксперименталды зерттеудің нәтижелері талданды. Осы мақалада ұсынылған зерттеу материалы «Еркектік (еркектік) және әйелдік (әйелдік) қасиеттер туралы сіздің идеяларыңыз» тақырыбы бойынша сауалнама форматындағы жаппай эксперимент болды. Эвристикалық, ішінара іздеу әдісін қолдана отырып, эксперимент барысында мақсатты бақылаулар арқылы студенттердің өздері зерттеу процесіне енгізіледі, оның нәтижелері гендерлік және этникалық факторлар бойынша жіктелген экспериментке қатысушылардың топтарындағы еркектік және әйелдік туралы әртүрлі сипаттамалық идеяларды көрсетеді.

Гендерлік стереотиптерді эксперименттік зерттеулердің өзектілігі әртүрлі этномәдени қоғамдардағы қарама-қарсы жыныс өкілдерінің әлеуметтік рөлі, мәртебесі және мінез-құлқы туралы санамызда интуитивті түрде орын алған белгілі бір тұрақты идеяларды ғылыми негіздеу қажеттілігімен байланысты болды.

Түрлі лингвистикалық мәдениеттерді тасымалдаушы заманауи ерлер мен әйелдер өкілдерінің арасында еркектік пен әйелдіктің көріну мәселесі қазіргі уақытта барған сайын өзекті болуда. Сонымен бірге гендерлік зерттеулердің маңызды бағыттарының бірі гендерлік стереотиптерді зерттеу болып табылады. Бұл зерттеу нысаны «күшті жыныстағы» идеалды ер адам мен «әлсіз жыныстағы» әйел бейнесін қабылдаудағы тілдік сананың гендерлік стереотиптері, сондай-ақ оның көріну ерекшеліктерінің сипаттамасы болды. Әйелдік және еркектік - сөйлеу мінез-құлқының ерлер мен әйелдер үлгілері. Біздің эксперименттік зерттеуіміздің нәтижелерін талдау көрсеткендей, әлемнің ер бейнесі әйелдерден белгілі бір параметрлерде, әсіресе ерлер мен әйелдердің қалаулары арасындағы айырмашылықтарда және басым сипаттамаларды таңдауда айтарлықтай ерекшеленеді. Шамасы, бұл тілдегі гендерлік өкілдікті қамтамасыз ететін этникалық, мәдени, әлеуметтік және психологиялық факторлардың әсерінен болады. Зерттеу әдістерін қолдана отырып, оқушылар жинақталған материалды, оны түсіну және жалпылау арқылы меңгереді, орыс тілінде жаңа білімді өз бетінше алады. Осылайша, біздің зерттеуіміз оқушылардың танымдық белсенділігі мен дербестігінің біртіндеп арту тенденциясын көрсетеді.

Тірек сөздер: дидактикалық аспектілері, гендерлік стереотип, тілдік сана, еркектік, әйелдік, лингво-гендерология, оқыту әдістемесі, эксперимент.

**DIDACTIC ASPECTS OF THE STUDY OF GENDER STEREOTYPES
(BY THE MATERIAL OF EXPERIMENTS IN EDUCATIONAL
INSTITUTIONS OF KAZAKHSTAN)**

*Makhanova Zh. K.¹, Dmitryuk N. V.², Makhanova G.B.³

*¹PhD student, South Kazakhstan State Pedagogical
University, Shymkent, Kazakhstan,
e-mail: zhanna_kudaibergenovna@mail.ru

²Doctor of Philology, professor, South Kazakhstan State Pedagogical
University, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: nvdmitr@yandex.ru

³Candidate of Philological Sciences, Associate professor, South Kazakhstan
State Pedagogical University, Shymkent, Kazakhstan,
e-mail: gulbanu.60@mail.ru

Abstract. The article deals with the didactic aspects of the method of teaching the Russian language, taking into account gender stereotypes of linguistic consciousness in educational institutions of Kazakhstan. The results of an experimental study conducted with the aim of identifying gender stereotypes of ideas about male (masculine) and female (feminine) qualities among representatives of the Russian and Kazakh ethnic groups are analyzed. The material of the study presented in this article was a mass experiment in the format of a questionnaire on the topic “Your ideas about masculine (masculine) and feminine (feminine) qualities.” Using a heuristic, partly search method, students themselves, through purposeful observations during the experiment, are included in the research process, the results of which demonstrate various characteristic ideas about masculinity and femininity in groups of experiment participants, ranked by gender and ethnic factors. The relevance of experimental studies of gender stereotypes was due to the need for scientific substantiation of certain stable ideas that are intuitively present in our minds about the social role, status and behavior of members of the opposite sex in different ethno-cultural societies. The issue of the manifestation of masculinity and femininity among modern male and female representatives, carriers of various linguistic cultures, is becoming increasingly relevant at the present time. At the same time, one of the important areas of gender research is the study of gender stereotypes. The subject of this study was the gender stereotypes of linguistic consciousness in the perception of the image of the ideal man of the “stronger sex” and the woman of the “weaker sex”, as well as a description of the features of the manifestation of femininity and masculinity - male and female models of speech behavior. An analysis of the results of our experimental study shows that the male picture of the world differs significantly from the female one in certain parameters, especially in the differences between the preferences of men and women and in the choice of dominant characteristics. Apparently, this happens under the influence of ethnic, cultural, social and psychological factors, which ensures gender representation in the language. Using research

methods, students learn through the accumulated material, its comprehension and generalization, independently receive new knowledge in the Russian language. Thus, our study demonstrates a trend towards a gradual increase in the cognitive activity and independence of students.

Key words: didactic aspects, gender stereotype, linguistic consciousness, masculinity, femininity, linguo-genderology, teaching methods, experiment.

Статья поступила 10.03.2022

ӘОЖ 341.357.6

ҒТАМР 78.19.01

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.013

ӘСКЕРИ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІНІҢ МӘНІ МЕН МАЗМҰНЫ

*Исибаева Е.И.¹

**¹Т.ғ.к., доцент, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік унииверситеті,
Ақтөбе, Қазақстан, e-mail: Isibaeva.liza@mail.ru*

Аңдатпа. Мақалада әскери қызметкерлердің рухани-адамгершілік тәрбиесінің мәні мен мазмұны туралы айтылған. Сонымен қатар, қазіргі Қарулы Күштердегі тәрбие жұмысының теориясы мен практикасына жүгіну әскери қызметшілердің рухани-адамгершілік тәрбиелеу дәстүрі кешенде әлі анықталмағанын ұсынылады. Оларды зерттеу қажеттілігі байланысты ұлттық дәстүрлер мен менталитетке сәйкес келетін қазіргі әскери қызметшілердің рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастырудың тиісті құралдары мен тәсілдерін іздеу. Осылайша, зерттеудің өзектілігі келесі қарама-қайшылықтарға байланысты: рухани-адамгершілік тәрбие-бұл «руханият» және «мораль» ұғымдарының мазмұнын біріктіретін педагогикалық құбылыс, оның маңызды сипаттамалары адамның идеалға деген ұмтылысы, адамдар арасындағы қарым-қатынастың жоғары құндылықтары мен сипатына бағытталған. Рухани-адамгершілік тәрбие дәстүрлері педагогикалық ғылым үшін ең жоғары нұсқаулық болып табылады және педагогикалық практика үшін негізгі күш-жігерді қолдану саласын көрсетеді. Уақыт байланысын, ұрпақтар сабақтастығын, қоғамның бірлігі мен әлеуметтік-мәдени сәйкестікті қамтамасыз ете отырып, бұл дәстүрлер қоғамның, этностың, мәдениеттің өзін-өзі қалпына келтірудің сенімді көзі және құралы болып табылады, рухани өсу мен жеке тұлғаның өзін-өзі анықтауының қоректік негізін құрайды.

Осыған байланысты, осы дәстүрлерді қалыптастыру, қолдау және дамыту жеке тұлғаны және әлеуметтік топтарды тәрбиелеу туралы ғылым ретінде педагогиканың маңызды тарихи міндетін, гуманитарлық миссиясын және әлеуметтік-мәдени мақсатын кұрайды.

Мақалада әскери қызметкерлердің тарихи даму контекстіндегі рухани және адамгершілік құндылықтарының мазмұнына талдау жасалады. Нақты әлеуметтік тарихи жағдайларда қазіргі әскери қызметкерлердің бай руханиятына қол жеткізу қажеттілігімен байланысты зерттелетін мәселенің маңыздылығына негіздеме беріледі.

Әскери қызметшінің рухани және адамгершілік құндылықтарының маңызды сипаттамалары зерделенді және сипатталды. Қазіргі офицердің рухани және адамгершілік құндылықтар оларды қалыптастыруға байланысты, негізгі проблемалық мәселелер топтары сипатталған.

Тірек сөздер: әскери қызметкер, жеке тұлға, адамгершілік, тәрбие, қоғам, әлеуметтік орта, рухани, офицер.

Кіріспе

Әскери қызметкерлердің моральдық құндылықтарының қалыптасуы барлық уақытта әскери қызметшіні әскери-педагогикалық даярлаудың тұтас жүйесінде қажетті буын ретінде танылды. Рухани-адамгершілік құндылықтар осы мақаланы зерттеу пәні ретінде Әскери қызметкерлердің кәсіби құзіреттілігін дамытудың ерекше маңызды саласы, сонымен қатар оның рухани - бағдарланған санасын қалыптастыру құралы болып табылады. Бұл проблема қазіргі армияның сенімді моральдық негізін қамтамасыз ету қажеттілігіне байланысты ерекше өзекті болып отыр.

Қазіргі тарихи жағдайларда офицерлердің санасының дүниетанымдық-идеологиялық жүйесін қалыптастыру қажеттілігі туындайды, оның негізі армияның моральдық құндылықтары мен негіздері туралы білім мен идеялардың жиынтығы, қоймалар мен жарғыларды игеру, сондай-ақ армияны реформалау бағыттарына сәйкес жалпы адамзаттық және кәсіби моральдық құндылықтарды жүзеге асыру болады.

Әскери қызметкерлердің рухани-адамгершілік құндылықтарын тарихи контексте зерттеу, олардың дамуының нақты ерекшеліктерін және әртүрлі тарихи жағдайларда тәрбиелеу тәсілдерін бақылау жинақталған тәжірибені жалпылауға және қазақ жауынгерінің дәстүрлі құндылықтарын да, қазіргі офицердің белгілі бір этикалық қасиеттерін де көрсетуге мүмкіндік береді, онсыз әскери борышын адал орындау мүмкін болмайды.

Негізгі міндеттеріне біз мыналарды жатқызамыз:

- «рухани-адамгершілік құндылықтар» ұғымының маңызды сипаттамаларын қарастыру;

- әр түрлі тарихи кезеңдерде рухани-адамгершілік құндылықтардың негізгі түрлері мен ерекшеліктерін анықтау;

- офицердің адамгершілік дайындығына қойылатын заманауи талаптардың ерекшелігін қарастыру, оның көрсеткіштерін талдау. Моральдық-адамгершілік құндылықтарды қазіргі заманғы түсіндіру олардың жүйелік сипаты мен тарихи шарттылығын, сондай-ақ офицердің дүниетанымын дамытудағы оң әсерін көрсетеді [1].

Әскери қызметкерлердің рухани және адамгершілік құндылықтарының мәні туралы мәселені қарастыра отырып, біз бірқатар тұжырымдар жасадық:

1. Бұл теориялық тұжырымдама адамның ішкі әлемінің белгілі бір негізін, оның сезімінің, қарым-қатынасы мен іс-әрекетінің жиынтығын реттейтін оның жеке басының негізін құрайды. Бұл «жақсы-жаман», «ар – намыс», «ар-ождан», «парыз», «құрмет», «әдептілік» категорияларының дұрыс арақатынасы негізінде адамның адамдармен қарым-қатынасындағы ықтимал іс-әрекеттерінің дәрежесін анықтайтын «координаттар жүйесі».

2. Бұл құндылықтар адам өмірінде дамып, отбасының да, басқа да бірқатар әлеуметтік институттардың тәрбие қызметінің нәтижесі болады.

3. Рухани және адамгершілік құндылықтар орындалатын кәсіби қызметтің сапасына тікелей әсер етеді, өйткені олар әскери қызметшінің дұрыс уәжі мен жауынгерлік рухын қалыптастырудың негізін құрайды. Тұлғаның рухани-адамгершілік бағытына сәйкес жүзеге асырылатын кәсіби қызмет әлеуметтік маңыздылықтың жоғары коэффициентіне ие болады.

Негізгі ережелер

Білім ұйымдарына жүгіну әскери қызметкерлердің елдің еңбек тарихы, қоғам дамуындағы адам факторының маңыздылығы туралы білім алуына ықпал етеді. Әңгімелесу, лекциялар, диспуттар, әдеби және оқырман конференцияларын өткізуде жинақталған тәжірибе оларға әртүрлі мамандық өкілдерін, ата-аналарды әңгімелесу, байқау, жастар қызметінің нәтижелерін зерделеу сияқты жеке жұмыс әдістерімен ұштастыра отырып, әскери қызметкер тұлғасының рухани мәдениетін қалыптастыру кезінде қажетті нәтиже бере алады.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Осы мақалада әдіснамалық ұстанымдарға сәйкес келесі зерттеу әдістері қолданылды: теориялық –психологиялық-педагогикалық және ғылыми-еқызметшілерді тәрбиелеудің әртүрлі аспектілері бойынша ғылыми зерттеулердің рөлінің артуымен сипатталады.

Әскери қызметкерлердің адамгершілік құндылықтарын тәрбиелеудегі оң нәтижелердің ішінде оқу орындарында нормативтік-құқықтық базаны (әскери ант, Жарғылар) енгізуді, білім беру комитеттерін

енгізуді, офицерлер жиналысы мен офицерлер қоғамының соттарының пайда болуын атап өткен жөн.

Осылайша, 19-20 ғасырдың басында офицердің рухани және адамгершілік құндылықтарының дамуы бірқатар ерекшеліктерге ие болды:

- болашақ офицерлерді рухани тәрбиелеу мазмұнында «ұлттық, патриоттық құрамды» күшейту болды;

-ұлы қолбасшылардың, әскери қызметкерлердің моральдық дамуын реттейтін арнайы ережелер, нормативтік-құқықтық актілер, қоғамдық ұйымдар әзірлейтін реформаторлардың қызметі маңызды болды;

- әскери қызметкерлердің адамгершілік құндылықтарының мазмұны анықталды;

- адамгершілік мұраттарды (ар-намыс, тектілік, патриотизм) дарытудың мақсаты.

Әскери қызметкерлердің идеялық сенімі мен сеніміне негізделген ұрыс даласындағы батылдық пен батырлыққа қол жеткізу. Әскери қызметкерлердің рухани және адамгершілік құндылықтарының ерекшелігін көрсете отырып, олардың дамуы қазіргі уақытта әскери қызметтің мақсаттары мен міндеттеріне тікелей байланысты екенін атап өткім келеді.

Әскери қызметкерлердің тек әскери қақтығыстарды шешуге ғана емес, сонымен бірге олардың гуманитарлық мәселелерді шешуге белсенді қатысуына байланысты рухани-адамгершілік тәрбие кейбір қалыптасқан көзқарастарды қайта қарауды талап етеді[2].

Нәтиже

Атап айтқанда, келесі проблемалар назар аударуға лайық екенін атап өтеміз:

1) әскери қызметкерлерге басқару шешімдерін қабылдау мәдениетін қалыптастыру (бейбіт уақытта да, соғыс уақытында да).

2) толеранттылық, икемділік қасиеттерін тәрбиелеумен, негізсіз зорлық-зомбылықтан бас тартумен, бейбіт халықпен сенімді қарым-қатынас дағдыларымен байланысты рухани әлемін дамыту.

3) әскери қызметкерлердің ішкі және сыртқы мәдениетін көрсететін «әскери нысандағы сыпайы адам» ретінде әскери қызметкер дұрыс «имиджін» қалыптастыру.

4) келісімшарт бойынша офицерлермен, әскери қызметкерлер олардың қызметінің қажетті құндылық-мағыналық құрамдас бөлігін дамыту мақсатында ерекше психологиялық-педагогикалық жұмыс жүргізу

5) әртүрлі жағымсыз факторлардың әсер етуі кезінде рухани-адамгершілік сипаттамалардың тұрақтылығы мен тұрақтылығын сақтау қабілеті ретінде офицерлік құрамның функционалдығын қамтамасыз ету.

Осылайша, әскери қызметкерлердің рухани және адамгершілік құндылықтарының мәнін тарихи тұрғыдан талдай отырып, біз қорытынды жасай аламыз:

1) Бұл құндылықтар тұтастай офицердің рухани дамуының негізінде жатыр, ал жауынгердің бай руханилығы барлық тарихи дәуірлерде мемлекеттің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесінде аса маңызды фактор болып табылады.

2) бізге тарихи құжаттар, көркем әдебиет туындылары, мұражай экспонаттары түрінде жеткен бай мәдени-тарихи мұра болашақ офицерлерді адамгершілік тәрбиелеу жүйесіндегі алдыңғы ұрпақтың тәжірибесін жинақтауға, артықшылықтар мен кемшіліктерді талдауға мүмкіндік береді.

3) қазіргі уақытта әскери саладағы көптеген қалыптасқан стереотиптерді жетілдіру және трансформациялау қажеттілігімен, офицерлік құрамның моральдық бейнесіне қойылатын талаптарды арттырумен байланысты күрделі қайта құру процестері байқалады.

Рухани және адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру, біздің ойымызша, болашақта әскери қызметшінің Отан қорғаушы ретіндегі әлеуметтік белсенді ұстанымының кепілі болатын офицердің әскери кәсіби құзыреттілігін дамыту жөніндегі мақсатты және жүйелі жұмыспен үйлесуге тиіс.

Адам өмірінің мақсаты мен мәні белгілі бір экономикалық және саяси жағдайдағы адамның пайдалылық критерийлерімен алмастырылады, бұл білім беру мақсаттарында көрінеді, олардың арасында тез өзгеретін жағдайларға бейімделуге дайындық, функционалды ұтқырлық, құзыреттілік жиынтығы және басқалар шешуші болып табылады. Мұндай білім беру жүйесінде жалпы мәдениетке, білімге, руханилыққа, адамгершілікке, патриотизмге орын жоқ.

Сонымен бірге, педагогикалық қоғамдастықта білім беру мақсаттары әлдеқайда маңызды және адамның өмірдің мақсаты мен мағынасын, осы әлемдегі тағдыры мен оның өмірі үшін жауапкершілікті, жақындарының, қоршаған қоғамдастықтың, Отан деп аталатын елдің өмір сүруі туралы түсінігі нығайып, өсіп келеді.

Талқылау

Әскери қызметкерлердің тәрбие жұмысы жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеудің ең пәрменді түрлерінің бірі болып табылады.

Онда жеке құрамның дүниетанымдық құндылықтары мен әскери-патриоттық сана жүйесін қалыптастыратын арнайы дайындалған ақпараттық материалдар негізінде оқыту мен тәрбиелеудің ақпараттық нысандары мен әдістерімен тәрбиелік мақсаттар мен міндеттер үйлесімді үйлеседі, ол әскери қызметшілердің психикасы мен мінез-құлқына жүйелі педагогикалық әсер етеді.

Тәрбие жұмысы әскери-саяси бағдарлауға, қоғамдық маңызы бар мұраттарды, патриотизм идеяларын, Отанға қызмет ету мотивтерін, мемлекеттік мүдделерді және жеке құрамның жоғары рухани қажеттіліктерін сана мен мінез-құлықта бекіту негізінде жоғары моральдық-психологиялық қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған.

Мемлекеттік – құқықтық даярлық Қазақстан Республикасы Қарулы күштері алдында тұрған міндеттерді шешуде ақпараттық қамтамасыз етудің неғұрлым пәрменді құрамдас бөлігі бола отырып, әскери ұжымға ақпараттық-идеологиялық және тәрбиелік ықпал етудің әртүрлі нысандары мен әдістерін қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Мемлекеттік – құқықтық даярлық барлық әскери басқару органдарында, ҚР ҚК әскери бөлімдері мен мекемелерінде ротаға (батареяға, корабльге) дейін және жеке құрамның барлық санаттарымен қоса оларға тең ұйымдастырылады және өткізіледі.

Әскери қызметкерлердің санасында қазақстандық патриотизм сезімін, Отанды қорғау жөніндегі конституциялық және әскери борышқа адалдықты, «Қазақстан-2050» мемлекеттің даму стратегиясының негізгі ережелерін дұрыс түсінуді қалыптастыруға бағытталған[3].

Педагогикалық тәжірибе білім беруде, әсіресе ересектерді тәрбиелеуде, егер білімді адамның жеке басына белсенді қарым-қатынас, өзінің жеке басын қалыптастыруға және өзгертуге деген өзара ұмтылыс, яғни өзін-өзі тәрбиелеу қажеттілігі туындамаса, қажетті нәтижеге қол жеткізу мүмкін еместігін көрсетеді. Сонымен қатар, өзін-өзі тәрбиелеумен белсенді, мақсатты және шығармашылықпен айналысатын адам қажетті қасиеттерді дамыту мен жетілдіруде өз мүмкіндіктерін едәуір кеңейте алады, өз іс-әрекеттері мен мінез-құлқын өзін-өзі реттеу қабілетін дамытады, өзін әртүрлі функцияларды жүзеге асыруға сапалы дайындайды.

Өзін-өзі тәрбиелеу процесінде адам өзінің жеке басының қасиеттерін (мінез-құлық белгілері, көзқарастар, сезімдер), іс-әрекеті мен іс-әрекетін өзінің санасы мен еркінің объектісі етеді.

Бүгінгі шындықтың шарттары адамның өзіне, оның мүмкіндіктері мен қабілеттеріне, оның ішінде өзінің жеке басын дамыту тұрғысынан жаңа көзқараспен қарауды талап етті. Әскери қызметкер, ең алдымен, өзінің жеке басын жетілдіруде белсенділік танытуы, адамгершілік жағынан әдепті және таза, қағидатты және жауапты, кәсіби құзыретті болуға ұмтылысын көрсетуі тиіс.

Әскери қызметкерлердің кәсіби өзін-өзі тәрбиелеу мәселесін педагогикалық талдау дегеніміз - әскери қызметшілердің оң және теріс қасиеттерді қалыптастыруға және дамытуға бағытталған мақсатты, белсенді қызметі деп түсініледі. Бірыңғай және біртұтас әскери-педагогикалық процестің ажырамас бөлігі бола отырып, кәсіби өзін-өзі тәрбиелеу ондағы ішкі реактордың рөлін атқарады, жауынгердің жеке

басын қалыптастыру процесін едәуір белсендіреді, оның мемлекеттік-патриоттық рухани-адамгершілік, моральдық-психологиялық және физикалық қасиеттерінің дамуын тездетеді [4]. Дәстүрлі түрде білім беру институттары (біздің ойымызша, қарулы күштерді де жатқызуға болады) бүкіл білім беру жүйесінің орталық буыны, жастарды тәрбиелеу мен дамытудың іргелі мәдени негізі болып саналады.

Оқытудың барлық стратегияларында жалпы білім беретін мекемеде тәрбие процесін жаңарту отандық дәстүрлерді, ұлттық-аймақтық ерекшеліктерді, заманауи тәжірибенің жетістіктерін ескере отырып, білім беру мәртебесі туралы сапалы жаңа идеяның қалыптасуымен байланысты; әр түрлі білім беру жүйелерін құру, білім беру стратегияларының, әдістерінің алуан түрлілігін ынталандыру, оның тетіктерінің тиімділігін арттыру, мемлекеттік, отбасылық және әлеуметтік тәрбиенің тепе-теңдігін орнату және сақтау.

Әскери жастарды тәрбиелеу Тұжырымдамасы офицер-педагогтардың алдына әскери қызметкерді өз ортасының өкілі ретінде, өзіне тән ұлттық сана-сезімі мен дүниетанымы бар, сонымен бірге диалогқа және басқа мәдениеттерді қабылдауға дайын тәрбиелеу міндетін қояды.

Алайда армияның әскери қызметкерлердің жеке басының рухани мәдениетін қалыптастырудағы мүмкіндіктерін талдау үшін объективті педагогикалық құндылықтар мен нормалар жүйесін жасау қажет.

Адамның өзіне деген құрметі, адамның жеке басының өзегі; жастарға қатысты тарихи сана — уақыт сезімі, уақыт өзенінде жүзу, өткен мен болашақты сезіну; объективті әлемге деген көзқарас және ондағы дәуірдің ең қызықты документальды дәлелдерін — заттар мен ескерткіштерді оқшаулау, оларды қорғау және бағалау.

Жастарды тәрбиелеу, білім беру және оқыту мәселесі ондағы жалпыадамзаттық моральдың, жоғары азаматтық сананың, өз Отанын қорғауға дайындықтың тәрбиесіне айналуы керек деген белгілі ой да ұмытылмайды. Қазіргі психологтар жеке тұлғаны қалыптастырудың басты міндеті оның санасын қалыптастыру процесін қарастырады.

Бұл процесс білімді игеруді (мәдениетті иемденуді), жаңа білім алу тәсілдерін игеруді (эпистемологиялық қабілеттер, логика), сайып келгенде қоғамның белгілі бір құндылықтар жүйесін игеруді (қоғам нормаларын иемденуді) қамтиды.

Әскери қызмет процесінде әскери қызметкерлердің жеке басының рухани мәдениетін қалыптастырудың жақсы дәстүрлері кеңестік кезеңде қаланды. Бүгінде посткеңестік қоғам өтпелі кезеңді бастан кешуде. Қоғамдық қатынастар, әлеуметтік-экономикалық негіздер күрт бұзылды.

Білім беру жүйесінің дағдарысы айқын. Бұл жағдайда алдыңғы жылдардағы тәжірибені жандандыру және әскери қызметкердің жеке басының рухани мәдениетін қалыптастырудың жаңа тәсілдерін әзірлеу туралы мәселе туындайды.

Әлемнің қайта өркендеуінің, елдің мәдени байлығының маңызды құрамдас бөліктерінің бірі-оның рухани жаңғыру, патриоттық сананы қалыптастыру процесі.

Патриотизм-жастарға адамгершілік тәрбие берудің өлшемі. Патриотизмді қалыптастыруда отандық тарихқа, әдебиетке маңызды рөл беріледі.

Әскери қызметкерлерді тәрбиелеу процесінде мұражай педагогикасы баға жетпес көмек көрсете алады. Ол жауынгерге шығармашылық тұлға болуға көмектесе алады. Мұражай педагогикасы үш ғылыми пәнге негізделген: Педагогика, Психология және тарих.

Бұл пәндер материалдық мәдениет тарихымен, тарихи психологиямен, философиямен шектеседі. Мұражай педагогикасы өнертанумен тығыз байланысты. Бұл құндылықтар жүйесін қалыптастыруға көмектеседі, онда ең бастысы ақша емес, адам.

Жас адамды рухани ояту-басты педагогикалық міндет.

Сондықтан, біздің ойымызша, жастардың рухани мәдениетін қалыптастыру ісінде армия шіркеумен «ынтымақтастықты» кеңінен қолдана алады.

Енді әскери қызметкерлерді оқытуды олардың қоғамдағы, отбасындағы өмірге жақсы дайындығына көбірек бағыттау мүмкіндігі пайда болды. Ал бұл жастарға жан-жақты адамгершілік, рухани тәрбие беру мүмкін емес.

Бұл мүмкіндікті әскери тәрбие мүддесі үшін де қолдануға болатыны анық, өйткені қоғам қайтадан білім алу шексіз шындықтарына жүгіну қажеттілігін түсінді және қабылдады.

Рухани мәдениеттің мәнінің көптеген сипаттамаларының ішінде оның негізгі қасиетін — оның басқа сипаттамаларын біріктіретін адамдардың рухани мәдениетінің құндылықтарын ғана емес, сонымен бірге қоғамның дамуы барысында пайда болатын жаңа құндылықтарды құру мен көбейтуге бағытталған және ықпал ететін қоғам құралдарының өндірісі ретінде әрекет ететін мәдениеттің коммуникативті функциясы, ғылыми-техникалық прогресстен бөлінбейтін қазіргі деңгей.

Мәдени құндылықтармен таныстырудың көп өлшемді процесінде бұқаралық коммуникация құралдары сияқты адамға әлеуметтік әсер етудің тиімді факторлары маңызды рөл атқарады.

Олар қоғамдық пікірді басқарып қана қоймай, адамның мүдделері мен қажеттіліктерін қалыптастыруға әсер етеді, оны белгілі бір әлеуметтік қызметке дайындайды. Әлемдегі оқиғалар туралы ақпарат беру, көңіл көтеру, тәрбиелеу және оқыту арқылы БАҚ адамның ойлау түрі мен мәдениетін өзгертеді.

Осы жағдайларды ескере отырып, әскери-педагогикалық процеске, әсіресе әскери тәрбие жұмысына техникалық құралдарды енгізген жөн: компьютерлер мен Интернетті, бейне, аудио жабдықтарды

пайдалану мүмкіндігі, сондай-ақ ұзақ енгізілген, бірақ ұмытылған техниканы қалпына келтіру – қоғамдық іс-шараларды өткізу процесінде телешоуларды пайдалану.

Осылайша, әлеуметтік-эстетикалық тұрғыдан алғанда, адамгершілік мәдениетін тәрбиелеудің мазмұны, ең алдымен, сарбаздарды әлеуметтік, патриоттық, еңбек, материалдық, экологиялық және қарым-қатынас сияқты іс-шараларға тартуды қамтуы керек.

Армиядағы эстетикалық тәрбие тиісті қабілеттерді, дағдыларды дамытуға қол жеткізуге, сондай-ақ қоғамға жеке тұлғаның эстетикалық мәдениетінің қажетті деңгейін құрайтын білім алуға бағытталған мақсатты іс-әрекеттің бүкіл жүйесімен жүзеге асырылуы мүмкін.

Әскери қызмет процесінде эстетикалық дамудың міндеті – алғашқы еңбек дағдыларымен тығыз байланысты шығармашылық және эстетикалық бейімділіктерді анықтау және дамыту.

Өз кезегінде, болашақта өзіңізге ұнайтын өнер түріндегі білімді терендетуге, қабілеттер мен дағдыларды дамытуға мүмкіндік беру серпін береді, кейінгі өмірде компас түріне айналады.

Бөлімдерде психолог қажет. Бір жағынан, армия психологтары – аз қамтылған маман. Екінші жағынан, ол: әлеуметтік психолог, әлеуметтанушы, әскери еңбекті ғылыми ұйымдастыру жөніндегі маман. Оған басқа офицерлерді оқыту мүмкіндігі берілуі керек.

Әскери-педагогикалық процесс барысында дәстүрлердің үлкен тәрбиелік мәні ұжымдардың басшыларын, командирлерді олардың пайда болуы мен іс-әрекетінің динамикасына үнемі әсер етуге, жағымды дәстүрлерді мұқият таңдауға, қолдауға, құруға және өзгертуге, оларды көбейтуге итермелейді және оның негізгі үлесі тиесілі болуы керек:

- жауынгерлік дәстүрлерді насихаттау;
- жаңадан пайда болған дәстүрлерді іздеу және бекіту;
- көрнекі үгіт-насихаттың шебер безендірілуі;
- соғыс және Қарулы Күштер ардагерлерімен жүйелі кездесулер;
- революцияға дейінгі армияның жағымды дәстүрлерін жаңғырту;
- Ауған соғысы мен Шешенстанда пайда болған дәстүрлерді жоғары деңгейге көтеру.

Дәстүр-бұл әскери ерлік пен даңқтың тот баспайтын және ескірмейтін қаруы. Оларда өткеннің сабақтары, бүгінгі күннің тәжірибесі және болашақтың даңқы бар. Олар әрқашан ерлікке шақырады, сондықтан олар уақытқа бағынбайды. Олар біздің істерімізде, ерліктерімізде мәңгі тірі. [5].

Қорытынды

Әскери қызметкерлердің моральдық тәрбиесі оның жеке дамуына ықпал етеді. Бұл адамның құндылық саласын дәйекті түрде кеңейту және нығайту, дәстүрлі моральдық нормалар мен мұраттар, өзінөзі және

әріптестеріне, қоғамға және мемлекетке қарым-қатынасына негізделген бағалау мен саналы қабілетін қалыптастыру.

Рухани-адамгершілік тәрбие-бұл студенттердің негізгі ұлттық құндылықтарды игеруі мен қабылдауының педагогикалық ұйымдастырылған процесі, көпұлтты халқының жалпыадамзаттық құндылықтары мен мәдени, рухани және адамгершілік құндылықтары жүйесін дамыту.

Рухани – адамгершілік даму-әлеуметтену процесінде тұлғаның құндылық-семантикалық саласын дәйекті түрде кеңейту және нығайту, адамның өзіне, басқа адамдарға, қоғамға, мемлекетке, Отанға, жалпы әлемге дәстүрлі моральдық нормалар мен моральдық мұраттар негізінде бағалау және саналы түрде құру қабілетін қалыптастыру.

Жалпы мақсат-жоғары адамгершілік, жауапты, шығармашылық, бастамашыл, құзыретті ел азаматының қалыптасуы мен дамуына білім беру, әлеуметтік-педагогикалық қолдау.

Рухани-адамгершілік тәрбиенің міндеттері жалпы бастауыш білім берудің жеке нәтижелеріне қойылатын талаптардың логикасында күтілетін нәтижелер ретінде анықталған және мыналарды көздейді:

Азаматтыққа, патриотизмге, адам құқықтарын, бостандықтары мен міндеттерін құрметтеуге тәрбиелеу:

Қазақстан мемлекетінің саяси құрылымы, оның институттары, олардың қоғамдағы рөлі, оның маңызды заңдары туралы қарапайым идеялар;

мемлекеттің рәміздері туралы идеялар — ту, Қазақстан Елтаңбасы; азаматтық қоғам институттары туралы, азаматтардың қоғамдық басқаруға қатысу мүмкіндіктері туралы қарапайым идеялар;

Мемлекет азаматының құқықтары мен міндеттері туралы қарапайым идеялар;

қоғамдық құбылыстарға қызығушылық, адамның қоғамдағы белсенді рөлін түсіну;

қазақ тіліне мемлекеттік тіл, ұлтаралық қатынас тілі ретінде құрметпен қарау;

өзінің ұлттық тілі мен мәдениетіне құндылық қатынасы;

Халықтың, олардың ортақ тарихи тағдыры, біздің ел халықтарының бірлігі туралы алғашқы идеялар;

ұлттық батырлар мен тарихтағы маңызды оқиғалар туралы қарапайым идеялар;

мемлекеттік мерекелерге және маңызды оқиғаларға қызығушылық; сынып, мектеп, отбасы, қала істеріне белсенді қатысуға ұмтылу;

білім беру мекемесіне, оның қаласына, халқына деген сүйіспеншілік; Отан қорғаушыларға құрмет;

өз іс-әрекеттеріне жауап беру қабілеті;

сыныпта, үйде, көшеде тәртіпті бұзуға, адамның өз міндеттерін

орындамауына теріс көзқарас [6].

Бастауыш жалпы білім беру деңгейінде білім алушыларды рухани-адамгершілік дамытудың, тәрбиелеудің және әлеуметтендірудің жалпы міндеттері бағыттар бойынша жіктелген, олардың әрқайсысы басқалармен тығыз байланысты бола отырып, Қазақстан азаматы тұлғасының рухани-адамгершілік дамуының маңызды жақтарының бірін ашады.

Білім алушыларды рухани-адамгершілік дамыту, тәрбиелеу және әлеуметтендіру бағыттарының әрқайсысы базалық ұлттық құндылықтардың белгілі бір жүйесіне негізделген және оларды білім алушылардың игеруін қамтамасыз етуі тиіс.

Білім алушылардың рухани-адамгершілік дамуын, тәрбиесін және әлеуметтенуін ұйымдастыру мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

Азаматтық-патриоттық тәрбие

Құндылықтар: өз халқына, өз өлкесіне деген сүйіспеншілік; Отанға қызмет ету; құқықтық мемлекет; азаматтық қоғам; заң және құқық тәртібі; Жеке және ұлттық бостандық; адамдарға, мемлекет пен азаматтық қоғам институттарына сенім.

Адамгершілік және рухани тәрбие

Құндылықтар: адамның рухани әлемі, адамгершілік таңдау; өмір және өмірдің мәні; әділеттілік; мейірімділік; ар-намыс; қадір-қасиет; адамның қадір-қасиетін құрметтеу, теңдік, жауапкершілік және міндет сезімі; қамқорлық пен көмек, мораль, адалдық, жомарттық, ар-ождан және діни сенім бостандығы; сенім; дәстүрлі діндері мен рухани мәдениеті, ресейлік зайырлы (азаматтық) этика.

Еңбек пен шығармашылыққа оң көзқарасты тәрбиелеу

Құндылықтар: еңбекке, шығармашылық және жасампаздық; таным мен ақиқатқа ұмтылу; мақсаттылық пен табандылық; үнемділік; еңбексүйгіштік, ұжымдағы жұмыс, еңбек пен шығармашылыққа жауапты көзқарас, белсенді өмірлік ұстаным, мамандықта өзін-өзі іске асыру.

Зияткерлік тәрбие

Құндылықтар: білім, ақиқат, интеллект, ғылым, зияткерлік қызмет, тұлғаның зияткерлік дамуы, білім, білім қоғамы.

Денсаулық сақтау тәрбиесі

Құндылықтар: денсаулық физикалық, рухани және адамгершілік, салауатты өмір салты, денсаулық сақтау технологиялары, дене шынықтыру және спорт

Әлеуметтік-мәдени және медиамәдени тәрбие

Құндылықтар: бейбітшілік, азаматтық келісім, әлеуметтік әріптестік, мәдениетаралық ынтымақтастық, тұлғаны мәдени байыту, қоғамның рухани және мәдени топтасуы; көпмәдениет әлемі.

Мәдени және эстетикалық тәрбие

Құндылықтар: сұлулық; үйлесімділік; эстетикалық даму, шығармашылық пен өнердегі өзін-өзі көрсету, мәдениеттану, жеке

шығармашылық қабілеттер, мәдениеттер мен өркениеттер диалогы.

Құқықтық тәрбие және қауіпсіздік мәдениеті

Құндылықтар: құқықтық мәдениет, адамның құқықтары мен міндеттері, жеке бас бостандығы, демократия, сайлау мәдениеті, қауіпсіздік, мектептің қауіпсіз ортасы, ақпараттық кеңістіктің қауіпсіздігі, табиғи және техногендік ортадағы қауіпсіз мінез-құлық.

Отбасылық құндылықтарды тәрбиелеу

Құндылықтар: отбасы, отбасылық дәстүрлер, отбасылық өмір мәдениеті, отбасылық қарым-қатынас этикасы мен психологиясы, ата-аналарға, ата-аналарға деген сүйіспеншілік пен құрмет; үлкендер мен кішілерге қамқорлық.

Коммуникативтік мәдениетті қалыптастыру

Құндылықтар: қазақ тілі, басқа ұлттар халықтарының тілдері, қарым-қатынас мәдениеті, тұлғааралық және мәдениетаралық қарым-қатынас, сөзге іс-әрекет ретінде жауапкершілікпен қарау, өнімді және қауіпсіз қарым-қатынас.

Экологиялық тәрбие

Құндылықтар: туған жер; қорық табиғаты; жер планетасы; өңірдің, елдің, планетаның табиғи ресурстарын ұқыпты игеру, экологиялық мәдениет, қоршаған ортаға, үй жануарларына қамқорлық жасау.

Рухани-адамгершілік дамудың, тәрбие мен әлеуметтенудің барлық бағыттары маңызды, бір-бірін толықтырады және отандық рухани, адамгершілік және мәдени дәстүрлер негізінде тұлғаның дамуын қамтамасыз етеді. Білім беру ұйымы рухани-адамгершілік дамудың, азаматтардың жеке басын тәрбиелеу мен әлеуметтендірудің белгілі бір бағытына басымдық бере алады, негізгі бағыттар мен құндылықтар жүйесіне сәйкес бастауыш жалпы білім беру деңгейіндегі міндеттерді, қызмет түрлері мен нысандарын көрсете алады [7].

Әскери қызметкерлердің рухани-адамгершілік дамуы мен тәрбиесін білім беру мекемесі ғана емес, сонымен қатар тұрғылықты жері бойынша отбасы, мектептен тыс мекемелер жүзеге асырады. Педагогикалық ұжым мен отбасының өзара әрекеттесуі оқушының адамгершілік өмір салтын ұйымдастыру үшін өте маңызды. Мұндай құрылымды қалыптастыруда қосымша білім беру, мәдениет және спорт мекемелері өздерінің дәстүрлі ұстанымдарын сақтайды. Осылайша, білім алушыларды рухани-адамгершілік дамыту және тәрбиелеу міндеттерін іске асырудың маңызды шарты педагогикалық ұжымның жетекші рөлімен әртүрлі әлеуметтік субъектілердің педагогикалық өзара әрекеттесуінің тиімділігі болып табылады [8].

Әскери қызметкерлерді тәрбиелеу жүйесі оның қалыптасуы мен дамуының қиын жолынан өтті. Оның негізінде отандық дәстүрлер мен отандық және шетелдік әскери-педагогикалық ой мен практиканың жетістіктері жатыр.

Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің қазіргі даму кезеңі әскери кадрларға жоғары талаптар қояды және әскери қызметкерлерді тәрбиелеудің жаңа міндеттерін ұсынады [9].

Әскери қызметкерлерді рухани адамгершілік тәрбиелеудің негізгі мақсаты - әскери қызметкерлердің бойында азамат-патриот, әскери кәсіпқой және адамгершілігі жоғары тұлға қасиеттерін қалыптастыру және дамыту болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Стрекозов В.Г., Кудашкин А.В. Военное право: Учебник. – М.: За права военнослужащих, 2020. – 640 с.

[2] Военная педагогика /Под общей редакцией И.А. Алёхина. – М.: Переплёт, 2018. – 414 с.

[3] Бейсембаева А.А. Патриоттық тәрбиенің негіздері //Вестник АПН Казахстана. – Алматы, 2018. – № 2. – 56-60 б.

[4] Военная педагогика. /Под общей редакцией О.Ю.Ефремова. – СПб.: Питер, 2020. – 640с.

[5] Гужва, Е.Г. Воспитание нравственных ценностей у офицеров воинской части: дис. ... канд. пед. наук. – М., 2019. – 159 с.

[6] Приказ Зам. Пред. КНБ – Дир. Пограничной службы «Об организации воспитат. и соц.-прав. работы в ПС КНБ РК» №656 от 7.12.2017. – Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020461> [Дата обращения 17.12.2021]

[7] Маслоу А.Х. Мотивация және жеке тұлға. – Мәскеу, 2021. – 51 б.

[8] Кановская М.Б. Педагогика: дәрістер. – М., СПб.:AST, Полиграфиздат, Овл, 2020. – 160 б.

[9] Әскери педагогика /Б.К. Сақтағановтың жалпы редакциясы. – Алматы: ҚР ҰҚК ӘИ, 2010. – 374 б.

REFERENCES

[1] Strekozov V.G., Kudashkin A.V. Voennoye pravo: Uchebnik (Military Law: Textbook). – М.: Za prava voyennosluzhashchikh, 2020. – 640 s. [in Rus.].

[2] Voyennaya pedagogika (Military Pedagogy) /Pod obshchey redaktsiyey I.A. Alokhdina. – М.: Pereplot, 2018. – 414 s. [in Rus.].

[3] Beysembaeva A.A. Patriottiq tärbienniñ negizderi (Basics of patriotic education) //Vesnik APN Kazaxstana. – Almaty, 2018. – № 2. – 56-60 b. [in Kaz]

[4] Voyennaya pedagogika (Military pedagogy). /Pod obshchey redaktsiyey O.YU.Yefremova. – SPb.: Piter, 2020. – 640 s. [in Rus.].

[5] Guzhva Ye.G. Vospitaniye npravstvennykh tsennostey u ofitserov voinskoy chasti (Raising moral values in officers of the military): dis. ... kand. ped. nauk. – М., 2019. – 159 с. [in Rus.].

[6] Prikaz Zam. Pred. KNB – Dir. Pogranichnoy sluzhby «Ob organizatsii vospitat. i sots. - prav. raboty v PS KNB RK» №656 ot 7.12.2017 (PrikazZam. Pred. KNB – Dir. Pogranishichnoi”About the organization of education. and soc.-right. work in the PS of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan” №656 ot 7.12.2017g.). – Rezhim dostupa: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020461> [Data obrashcheniya 17.12.2021] [in Rus.].

[7] Maslow A.X. Motivaciya jäne jeke tulğa (Motivation and personality). – Mäskew, 2021. – 51 b. [in Kaz]

[8] Kanovskaya M.B. Pedagogika: dārister (Pedagogy: lectures). – M., SPb.: AST, Poligrafizdat, Ovl, 2020. – 160 b. [in Kaz]

[9] Āskerī pedagogika /B.K. Saqtağanovtñ jalpı redakciyası (Military pedagogy). – Almatı: QR UQK Āİ, 2010. – 374 b. [in Kaz]

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ

*Исибаева Е.И.¹

*¹к.т.н., доцент, Актюбинский региональный государственный университет им. К. Жубанова, Актобе, Казахстан,
e-mail: Isibaeva.liza@mail.ru

Аннотация. В статье рассказывается о сущности и содержании духовно-нравственного воспитания военнослужащих. Вместе с тем, обращение к теории и практике воспитательной работы в современных Вооруженных Силах предполагает, что традиция духовно-нравственного воспитания военнослужащих в комплексе еще не определена. Необходимость их изучения связана с поиск соответствующих средств и способов формирования духовно-нравственной культуры современных военнослужащих, соответствующих национальным традициям и менталитету.

Таким образом, актуальность исследования обусловлена следующими противоречиями: духовно-нравственное воспитание-педагогическое явление, объединяющее содержание понятий «духовность» и «мораль», важнейшими характеристиками которого являются стремление человека к идеалу, ориентация на высокие ценности и характер взаимоотношений между людьми.

Традиции духовно-нравственного воспитания являются высшим ориентиром для педагогической науки и отражают область применения основных усилий для педагогической практики.

Обеспечивая связь времени, преемственность поколений, единство общества и социокультурную идентичность, эти традиции являются надежным источником и средством самовосстановления общества, этноса, культуры, составляют питательную основу духовного роста и самоопределения личности.

В связи с этим формирование, поддержание и развитие этих традиций составляет важнейшую историческую задачу, гуманитарную миссию и социокультурную цель педагогики как науки о воспитании личности и социальных групп.

В статье дается анализ содержания духовно-нравственных ценностей военнослужащих в контексте их исторического развития.

Дается обоснование значимости исследуемой проблемы, связанной с необходимостью достижения богатой духовности современных военнослужащих в конкретных социально-исторических условиях.

Изучены и описаны важнейшие характеристики духовно-нравственных ценностей военнослужащего, проанализированы основные этапы развития процесса духовно-нравственного воспитания военнослужащих.

Духовно-нравственные ценности современного офицера связаны с их формированием, описаны основные группы проблемных вопросов.

Ключевые слова: военнослужащий, личность, нравственность, воспитание, общество, социальная среда, духовность, офицер.

THE ESSENCE AND CONTENT OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF MILITARY PERSONNEL

*Isibayeva E.I.¹

*¹c.t.s., associate Professor, Aktobe Regional State University named after K. Zhubanov, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: Isibaeva.liza@mail.ru

Abstract. The article describes the essence and content of the spiritual and moral education of military personnel. At the same time, the appeal to the theory and practice of educational work in the modern Armed Forces suggests that the tradition of spiritual and moral education of military personnel in the complex has not yet been determined. The need to study them is connected with the search for appropriate means and ways of forming the spiritual and moral culture of modern servicemen, corresponding to national traditions and mentality.

Thus, the relevance of the research is due to the following contradictions: spiritual and moral education is a pedagogical phenomenon that combines the content of the concepts of "spirituality" and "morality", the most important characteristics of which are the human desire for an ideal, orientation to high values and the nature of relationships between people.

The traditions of spiritual and moral education are the highest reference point for pedagogical science and reflect the scope of the main efforts for pedagogical practice. Ensuring the connection of times, the continuity of generations, the unity of society and socio-cultural identity, these traditions are a reliable source and means of self-restoration of society, ethnos, culture, form the nutritional basis of spiritual growth and self-determination of the individual.

In this regard, the formation, maintenance and development of these traditions is the most important historical task, humanitarian mission and socio-cultural goal of pedagogy as a science of educating individuals and social groups.

The article analyzes the content of spiritual and moral values of military personnel in the context of their historical development. The substantiation of the significance of the problem under study is given, related to the need to achieve the rich spirituality of modern military personnel in specific socio-historical conditions.

The most important characteristics of the spiritual and moral values of a serviceman are studied and described, the main stages of the development of the process of spiritual and moral education of servicemen are analyzed. The spiritual and moral values of a modern officer are associated with their formation, the main groups of problematic issues are described.

Keywords: soldier, personality, morality, education, society, social environment, spiritual, officers.

Статья поступила 04.04.2022

УДК 378.1
МРНТИ 14.35.07
DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.014

ЗАМАНАУИ МАМАНЫҢ ЦИФРЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жахиена А.Г.¹, *Кубегенова А.Д.², Хайруллина А.С.³, Кубегенов Е.С.⁴

¹т. ғ. магистрі, «Ақпараттық технологиялар» жоғары мектебінің аға оқытушысы, Жәңгір хан атындағы Батыс- Қазақстан аграрлық -техникалық университеті, Орал, Қазақстан, e-mail: aizatmail@mail.ru

*²т. ғ. магистрі, «Ақпараттық технологиялар» жоғары мектебінің аға оқытушысы, Жәңгір хан атындағы Батыс- Қазақстан аграрлық -техникалық университеті, Орал, Қазақстан, e-mail: : aigul-03@mail.ru

³т.ғ. магистрі, «Ақпараттық технологиялар» жоғары мектебінің аға оқытушысы, Жәңгір хан атындағы Батыс- Қазақстан аграрлық -техникалық университеті, Орал, Қазақстан, e-mail: Weisova80@mail.ru

⁴оқытушы, Махамбет Өтемісов атындағы Батыс- Қазақстан университеті, Орал, Қазақстан. e-mail: erlando78@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада кез-келген мамандық өкілдерінің заманауи технологияларды сенімді меңгеру қажеттілігіне байланысты, адам өмірінің әртүрлі салаларында цифрлық технологияларды қолданудың

маңыздылығын көрсететін әлеуметтік үрдіс және өзекті мәселе ретінде қарастырылды.

Ғылымның қарқынды дамуы барысында көптеген корпорациялар өндірістің барлық деңгейлерінде жаңа технологияларды қолдана отырып жұмыс істеуге дайын қызметкерлерді талап етеді және арнайы дағдыларға ие емес қызметкерлер қажеттілігі артта қала беруде. Осы проблемаларды шешу, әрине, білім беру процесін қайта жаңғыртуды талап етеді.

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, білім беру процесіне цифрлық мәдениет өте қажет. Көптеген жоғары оқу орындарының білім беру жүйесінің ұзақ мерзімді тәжірибесін талдап, артықшылықтарын түсіндік. Білім беруде цифрлық мәдениет сапасын жақсарту, жаңа ақпараттық технологияларды дамыту болып келеді. Қоғам дамуының жаңа кезеңі ретінде цифрлық мәдениет ұғымын тереңірек түсіну үшін ғалымдардың зертеулерімен, талдаулары қарастырылып, шолу жасалды.

Қазіргі заманғы маманның бәсекелестік артықшылығы цифрлық мәдениет болғандықтан, «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасындағы цифрлық қолданушыларға әлі аз таныс бірқатар терминдер қарастырылып, анықтамасы берілді. Адам өмірінің әртүрлі салаларында цифрлық технологияларды қолданудың маңыздылығын көрсететін әлеуметтік үрдістер аталып өтілді.

Цифрлық мәдениет - адамның цифрлық этиканы сақтау, басқа қолданушылармен байланыс құру, ақпаратты қалай ұсыну, деректер мен жұмыс жасау, ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету туралы мәліметтер келтірілді.

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің мамандық бойынша бірінші курс студенттеріне, цифрлық технологиялар туралы хабардарлығын анықтауға бағытталған сауалнама өткізілді. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасында сипатталған технологиялардың кейбір түрлері қарастырылып сипатталды.

Тиімді кәсіби қызмет үшін болашақ мамандардың цифрлық мәдениетін дамытудың маңыздылығы туралы қорытынды жасалды.

Тірек сөздер: цифрлық мәдениет, цифрлық технологиялар, блокчейн, виртуалды шындық технологиялар, құндылық аспектілер, киберқауіпсіздік, цифрлық медиа, цифрлық технология.

Негізгі ережелер

XX ғасырдың аяғынан бастап адамзат өркениетінің қазіргі заманғы ақпараттық технологияларға тәуелділігі күрт өсті және бұл үрдіс қарқын алуда. Қазір ақпарат әлеуметтік дамудың ажырамас факторы болып табылады. Осы себепті әртүрлі мамандарды даярлауға қойылатын талаптар айтарлықтай өзгерді. Қоғам мүшелері ақпараттық салада ғана емес, сонымен қатар компьютерлік салада да соңғы жетістіктерді тез игеруге және пайдалануға мүмкіндік беретін дағдыларға ие болатын

керек технологиялар. Әлеуметтік желінің қарқынды дамуы, сондай-ақ ақпараттық технологиялардың қоғам өмірінің барлық салаларына толық енуі қазіргі білім беру жүйесінің түбегейлі жаңғыртуды қажет ететіндігіне әкелді.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы ел экономикасын цифрлық трансформациялаудың іргетасы болып табылады. Жаңа технологияларды енгізу және оларды жаңа кәсіптерге енгізу барлық қызметкерлерден үнемі біліктілігін арттырумен айналысуды талап етеді. Және де оған қол жеткізу үшін екі бағыт бойынша қарастыруға болады:

«Қазіргі экономиканы цифрландыру» бағыты бойынша - нақты сектордағы нақты жобалардан тұратын прагматикалық бастауды қамтамасыз ету, экономиканың қазіргі салаларын, мемлекеттік құрылымдарды цифрландыру және оларды технологиялық қайта жабдықтау жобаларын іске қосу және цифрлық инфрақұрылымды дамыту.

«Болашақтың цифрлық индустриясын құру» - адами капиталды дамыту деңгейін көтеру, инновациялық даму институттарын құру және жалпы алғанда, цифрлық экожүйені қарқынды дамыту есебінен ұзақ мерзімді орнықтылықты қамтамасыз ету, елдің цифрлық трансформациялауды іске қосу болып табылады.

Бағдарламаны іске асырудың бес негізгі бағытының бірі – «Адами капиталды дамыту»-жаңа жағдайға - экономикасына көшуді қамтамасыз ету үшін креативті қоғам деп аталатынды құруды қамтитын түрлендіру бағыты. Бұл бағыттың негізгі талаптарының бірі: Білім берудің барлық деңгейінің мазмұнын барлық мамандардың цифрлық дағдыларын дамыту арқылы толығымен қайта қарау қажеттігін көрсетуінде [1].

Кіріспе

Қазіргі әлемді сандық технологияларсыз елестету қиын. Олар бүгінде өмірдің барлық саласында қолданылады: білім беру, медицина, саясат, экономика. Тауарларды өндіру немесе қызметтерді көрсету әртүрлі компьютерлік және виртуалды құралдарды қолданумен бірге жүреді. Бұл шындықтар студенттерді цифрлық технологияларды меңгерумен оқыту қажеттілігін көрсетеді. Алайда, кейбір студенттер өздерін осы бағытта сауатты деп санайды. Бүгінгі таңда кез-келген бала аға буын адамдарына қарағанда цифрлық технологияны жақсы біледі. Әрине, студенттер көптеген жағдайларда сенімді пайдаланушылар болып табылады. Сонымен қатар, біз мұндай білім негізінен құжаттарды цифрлық форматта жасау, әлеуметтік желілерде қарым-қатынас жасау және Интернеттен қажетті ақпаратты табу қабілетінен тұрады деп санаймыз. Біз бұл құзыреттерді компьютерлік және басқа да цифрлық өнімдерді тұрмыстық пайдалану үшін жеткілікті деп санаймыз. Алайда, кәсіби қызметті жүзеге асыру үшін бұл жеткіліксіз болуы мүмкін. Қазіргі студенттер цифрлық сауаттылық жағынан білімдері жоғары деп айта аламыз.

Кейбір мамандықтар үшін бұл бүгінгі күні жеткілікті болуы мүмкін. Алайда, әлем бір орында тұрмайды және болашақ негізінен оның әр түрлі салаларын жақсартуда ұсынылады. Сонымен қатар, сапалы даму тұрғысынан мұндай өзгеріс барлық процестерге цифрлық технологияларды белсенді енгізумен байланысты.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Ақпаратты ауқымды пайдалану және ғылыми білім, цифрлық технологияларды өмірдің түрлі салаларына енгізу игеруді талап етеді ақпараттық дағдылар және оларды қолданудың құндылық тәсілі болып келеді.

Сондықтан жоғарғы оқу орындарында болашақ мамандарды цифрлық ортада жұмыс істеу дағдыларына ғана емес, сондай-ақ цифрлық құзыреттерді, цифрлық мәдениетті қалыптастыруға үйрету қажет. Қазіргі уақытта Цифрлық технологиялар коммуникация құралы және оқыту құралы ретінде пайдаланыла бастады, бұл ретте цифрландыру қарқыны пайдаланушылардың оларды игеру дағдыларынан жиі асып түседі.

Цифрлық тұтынуды кеңейтіп, цифрлық жүйені қалыптастыру мәселесі өзекті болып отыр белгілі бір негізделген цифрлық қоғамда өмір сүру үшін қажеттілігі зор болып келеді.

Цифрлық мәдениеттің анықтамасында оны дамыту үшін қажетті жүйелік және құндылық тәсілдерінің принциптері бар деп айтылған.

Цифрлық мәдениет-бұл сандық ақпаратпен жұмыс істеу бойынша білім, білік, дағдылар кешенін қамтитын және қазіргі заманғы ақпараттық дүниетанымға және студенттің болашақ практикалық іс-әрекеті үшін құндылығы тұрғысынан сандық құзыреттеріне негізделген жеке тұлғаның жүйелік тұтас сапасы. Жүйелі және белсенді тәсілдің принциптері ЮНЕСКО-да жариялаған білім қоғамының негізгі принциптеріне сәйкес келеді, атап айтқанда - ақпаратқа барлық қол жетімділік қағидасы: адам өзінің ақпаратқа деген қажеттілігін, оларды білдіру, ақпараттық ресурстардың алуан түрлілігі туралы және оларды қолдана білуі керектігі айтылған [2].

Келесі принципті қолдану қажеттілігі –педагог Е.В.Гнатышинаның кезең-кезеңмен цифрлық мәдениетті қалыптастыру бойынша авторлық құндылыққа бағдарланған тұжырымдамасында дәлелденген. Тұжырымдамада мәдениетті қалыптастыру үш кезеңге бөлініп қарастырылған: сәйкестендіру, даралау, кәсіби ақпараттық ортадағы даралау. Бірінші кезеңде цифрлық ортада кәсіби ақпараттық қызметке қызығушылық, мотивация пайда болады, кәсіби мәселелерді шешудің құралдары игеріледі. Екінші кезеңде студент цифрлық ортадағы іс-әрекетке жеке көзқарасы игереді, өзінің цифрлық және жалпы мәдениетіне сыни көзқарас пайда болады. Үшінші кезеңде болжау, өзін-өзі талдау, ақпараттық қызметті түзету, оның практикаға бағытталған бағыты пайда болады [3].

Н.А. Соколова «цифрлық (жаңа) медиа», «киберкультура», «киберкеңістік» және «цифрлық мәдениет» сияқты ұғымдар туралы айтады. Сонымен қатар, зерттеушінің пікірінше, цифрлық технологиялармен ғана емес, әртүрлі виртуалды форматтармен және заманауи гаджеттермен сипатталатын цифрлық мәдениетке баса назар аударылады [4]. Керісінше, мұндай мәдениет адам өмірінің әртүрлі аспектілеріне, адамның іс-әрекетінің тәжірибесі мен өнімдеріне әсер етеді. Н.А. Соколова цифрлық мәдениетті кең мағынада мәдениетке әсер ететін цифрлық технологиялардың таралуының жаңа дәуірі ретінде қарастырады.

И.Л.Сергеева «цифрлық танымал мәдениет» туралы да осылай айтады. Сонымен қатар, сандық бұқаралық мәдениет екі форматта қарастырылады:

а) классикалық, «аналогтық» мәдени нысандар үшін электронды форма ретінде

б) сандық ортада құрылған мәдени нысандардың формасы мен мәні бойынша электронды нысан ретінде [5].

Авторлармен көрсетілген мынадай мәдениеттің ерекшеліктері қызығушылық тудырады: – қатысушылық: аудиторияның тек тұтынушылар ғана емес, контент өндірушілер (өндірістік тұтынушылар) болу мүмкіндігі; – конвергенттілік: мәдени артефактілерді мұрағаттау, түсініктеме беру және тарату қабілеті; – мультиплатформалылық: цифрлық ортаның, бұқаралық мәдениеттің бір тасымалдаушыдан тыс шығуы; – параллельділік: мәдени кодтарды онлайн режимінен нақты өмірге және керісінше трансляциялау; – шексіздік: элиталық және бұқаралық мәдениеттер арасындағы шекаралардың болмауы, Интернет желісінде ақпаратты пайдаланушылардың барынша көп мөлшерде және әртүрлі (географиялық, этникалық және нәсілдік) санына трансляциялау.

Д.В.Галкин цифрлық мәдениетті екі тұрғыдан қарастырады: құндылық және материалдық. Құндылық аспектісінде ол цифрлық медиада кодталған және белгілі бір құндылықтарды қолдайтын институционалды жүйеге енгізілген артефактілер мен символдық құрылымдардың қоғам үшін маңыздылығына назар аударады. Материалдық тұрғыдан алғанда, бұл артефактілер мен техникалық жүйелер институционалды жүйенің әлеуметтік және экономикалық тиімділігіне ықпал етеді [6].

Сонымен қатар ғалымдар цифрлық мәдениеттің әртүрлі деңгейлерін анықтайды: материалдық, функционалды, символдық, психикалық және рухани.

Жоғарыда келтірілген зерттеулерде цифрлық мәдениет қоғам дамуының жаңа кезеңі ретінде қарастырылады, ол мемлекеттің де, жеке тұлғаның да өмірінің барлық аспектілерін анықтайды. Алайда, көптеген еңбектерде мұндай цифрлық мәдениеттің үлкен қауіптері туралы айтылады. Экономика, медицина, педагогика бойынша ғылыми

зерттеулерде осы мәселелерді қарастыруға болады.

Мақалада А.А.Петрова бүгінде төртінші өнеркәсіптік революция болып, оның өнімі - цифрлық экономика қалыптасып жатқанын айтады. Ол цифрландыру, чиптеу және робототехника сияқты цифрлық мәдениеттің құбылыстары адамды сандық технологияға тәуелді ететінін атап өтті. Бұрын мәдениет адамзаттың дамуын анықтаса, қазіргі кезде технологиялар адамның мінез-құлқын және оның іс-әрекетін анықтайды, яғни цифрлық технологиялар мәдениетті қалыптастырады [7].

Ғалымдар психологиялық тәуелділік және киберпроцестерді кеңінен қолдану нәтижесінде дағдылардың деградациясы қауіпі туралы айтады. Олар сонымен қатар цифрлық технологияларды енгізудің түрлі тәуекелдерін атап көрсетеді (кадрлық, экономикалық, саяси, идеологиялық). Сонымен қатар, А.А. Петров мұндай жаңа әлем адамның жеке басын өзгертетінін, этика, адамгершілік пен құндылықтардың жаңа қағидаларын қалыптастыратынын атап көрсетеді. Цифрландыру (қоғамды цифрландыру) адамның жеке мінез-құлқын цифрландыруға әкеледі, оның психикасын бұрмайды.

Е.Ю.Загарских және Ю.А.Загарских медицинадағы киберқауіпсіздік мәселелерін қозғайды. Зерттеушілер жасанды интеллект көмегімен ауруларды диагностикалауды жүзеге асыру мәселелерін қарастырады. Олардың жұмыстары рентгенологтар мен клиниктердің жасанды интеллект әдістерін қолданып, осындай тәжірибенің ықтимал салдарын бағалаудың маңыздылығын атап көрсетеді [8]. Мұндай диагноздың қауіп-қатерін анықтаған кезде бұл мәселенің этикалық аспектілері туралы айтылады. Мұндай технологияларды оқытып, құқықтық этикалық және заңдық талаптарды айналып өтуге болатындығы атап өтілген.

Т.В.Скрыль, А.С.Парамонов сараптамалық медициналық жүйелердің интеллектуалдық дамуының жеткіліксіз деңгейін атап өтті. Сонымен қатар, цифрлық технологияларды қолдану көптеген артықшылықтар береді. Мысалы, білім беруде студенттердің де, педагогтардың да оқуға деген ынтасын арттыру үшін технологиялар қолданылады [9].

Бірақ Е.В.Гнатышина мен А.А.Саламатовтың жұмысында цифрландырудың педагогикалық тәуекелдері ерекшеленеді: а) білім алушылардың көбінде, атап айтқанда студенттерде абсолютті білім көзі ретінде Интернет туралы түсінік беру; б) әртүрлі контенті бар ашық ақпараттық кеңістіктердің мағыналық және мазмұндық бақылауының толық болмауы; в) әртүрлі халықтар мен уақыттардың әртүрлі мәдени өрістерін меңгерудің қолжетімділігі мен қарапайымдылығы, бұл зияткерлік еңбекті жеңілдетеді; г) фрагментация, клип тәрізді сипат, білім алушылардың ақпаратты фрагментті қабылдауы [10]. Ғалымдар коммуникация жүйесіндегі өзгерістер бүкіл ұрпақтың құндылықтар жүйесінің өзгеруіне түрткі болатындығын атап көрсетеді.

Біз осы авторлардың ұстанымымен келісеміз, бұл цифрлық дәуірдің

болашақ маманын дайындауға бағытталған ЖОО-да жұмыс істеу принциптері мен әдістерін жаңарту қажеттілігін тудырады.

Біз Е.В.Гнатышина мен А.А.Саламатов ұсынған «Болашақ маманның цифрлық мәдениеті» ұғымының мазмұнымен келісеміз. Осылайша, цифрлық технологиялар экономикалық процестерде [11], денсаулық сақтауда, білім беруде және адам қызметінің басқа салаларында пайдаланылатынын атап өтуге болады. Әрі қарай, цифрлық мәдениет қазіргі заманғы маманның бәсекелестік артықшылығы болып табылатындығын негіздейміз. Ол үшін тағы да «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасына жүгінеміз. Бұл бағдарламаның жобаларында қарапайым цифрлық қолданушыларға әлі аз таныс бірқатар терминдер бар. Мысалы, құжатта «өтпелі» цифрлық технологиялар терминін қолдануға болады. Сонымен қатар, оларды жүзеге асыру бойынша көптеген іс-шаралар тізімделеді, бірақ бұл не екендігі түсіндірілмейді. Сондай-ақ, криптографиялық құралдар, криптовалюта, блокчейн, виртуалды шындық технологиялары, бұлтты технологиялар, Smart технологиялар, интернет заттары туралы айтылады. Жасанды интеллект пен робототехниканы адам қызметінде қолдану туралы жиі айтылып жүр. Егер бұрын мұндай терминдер ғылыми фантастика саласына көбірек қатысты болса, бүгінде олар көптеген салалардағы қалыпты процестер ретінде қарастырылады.

Нәтижелер

Жалпы, ХХІ ғасырды цифрлық ғасыр деп атайды. Сондықтан цифрлық мәдениет кез-келген адамның, әсіресе белгілі бір кәсіптің маманының ажырамас сапасы ретінде әрекет етеді, оның бәсекеге қабілеттілігін құрайды.

Осы мәселеге байланысты студенттердің цифрлық технологиялар туралы хабардарлығын анықтау мақсатында біз сауалнама жүргіздік. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасында сипатталған технологиялардың кейбір түрлері анықталды. 5 балдық шкала бойынша студенттердің осы технологиялар туралы хабардар болу деңгейін атап өту қажет болды, мұнда 1- «бұл туралы алғаш рет естіп тұрмын», 2-«естідім, бірақ таныс емес», 3 – «мұндай технологиялармен теориялық тұрғыдан таныспын», 4 – «осы технологияларды практикада қолдану тәжірибем бар» және 5 – «аталған технологияны жақсы меңгергенмін» дегенді білдіреді. Сауалнамаға Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің бірінші курстың 130 студенті (болашақ ветеринарлар, экологтар, агрономдар, инженер-электриктер) қатысты.

1-кесте. Студенттердің кейбір цифрлық технологиялар туралы хабардарлығы

Технология атауы	Цифрлық технологиялар туралы хабардар болу деңгейі				
	1	2	3	4	5
Бұлтты технологиялар	2%	7%	43%	35%	13%
Виртуальды технологиялары	0%	4%	15%	71%	10%
Жасанды интеллект технологиялары	9%	34%	47%	9%	1%
SMART-технологиялары	0%	1%	10%	53%	36%
IT технологиялары	39%	26%	18%	15%	2%
Кеңейтілген шындық технологиялары	14%	13%	36%	28%	9%
Орташа мәні	11%	14%	28%	35%	12%

Осылайша, кейбір цифрлық технологиялармен студенттер жақсы таныс деп қорытынды жасауға болады. Бұл SMART технологиялары, бұлтты және виртуалды технологиялар. Негізінен болашақ бакалаврлар жасанды интеллект технологиялары және кеңейтілген шындық технологиялары туралы хабардары екені көрсетілген. Студенттердің IT технологиясы туралы түсініктері аз дәрежеде көрсетілген.

Бұл сауалнамаға ақпараттық технологиялар жоғары мектебінде 6B06100 «Ақпараттық жүйелер және технологиялар» бакалаврларын даярлау бағыты бойынша 1 курстан 30 студент қатысты. Олар сондай-ақ жоғарыда аталған технологияларды өздерінің хабардарлық деңгейлерін немесе іс жүзінде меңгеру деңгейлерін бағалауы қажет болды. Олар өзгеше нәтижелер көрсеткенін атап өтілді(2-кесте).

2-кесте. Болашақ бакалаврлардың дайындық бағыты 6B06100 «Ақпараттық жүйелер және технологиялар» кейбір цифрлық технологиялар туралы хабардар болу деңгейі

Технология атауы	Цифрлық технологиялар туралы хабардар болу деңгейі				
	1	2	3	4	5
Бұлтты технологиялар	0%	7%	23%	30%	40%
Виртуальды технологиялары	0%	0%	0%	46%	54%
Жасанды интеллект технологиялары	0%	14%	57%	17%	12%
SMART-технологиялары	0%	0%	0%	36%	64%
IT технологиялары	0%	13%	64%	17%	6%
Кеңейтілген шындық технологиялары	4%	13%	36%	23%	24%
Орташа мәні	1%	8%	30%	28%	33%

Талқылау

Мәселен, «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы орнықты экономикалық өсуге қол жеткізу, экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін цифрлық экожүйені прогрессивті дамытуға бағдарланған.

Оның мақсаты республика экономикасының даму қарқынын жеделдету және орта мерзімді перспективада цифрлық технологияларды пайдалану есебінен халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада Қазақстан экономикасының болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін қағидатты жаңа даму траекториясына көшуі үшін жағдайлар жасау болып табылады.

Бұл бағдарламаға «экономика салаларын цифрландыру», «адами капиталды дамыту», «Цифрлық мемлекетке көшу» және басқа да жобалар кіреді. Мысалы, «адами капиталды дамыту» жобасында міндеттердің бірі орта, техникалық және кәсіптік, жоғары білім беруде цифрлық сауаттылықты арттыру болып табылады. Сондай-ақ, осы жобаның міндеті ретінде ең озық әлемдік тәжірибеге сәйкес білім беру жүйесін толықтай жаңарту атап көрсетілген. Жаңа білім беру фактілер мен формулаларды жаттап алудан гөрі, цифрлық экономиканың қажеттіліктеріне, ең алдымен, ақпаратты талдау дағдыларына және ойлау жасампаздығын дамытуға баса назар аударатырып, жауап беретін болады.

Осыған сүйене отырып, бүгінгі таңда цифрлық сауаттылықты ғана емес, сонымен қатар жоғары оқу орындары түлектерінің цифрлық технологиялар саласындағы құзыреттілігінің жоғары деңгейін қалыптастыру қаншалықты маңызды деген қорытынды жасауға болады.

Біз бұл деңгейді цифрлық мәдениет ретінде қарастырамыз. Цифрлық мәдениет цифрлық технологияларды саналы және сауатты қолдануды қамтиды деп санаймыз. Бұл өз кезегінде университет түлегіне еңбек нарығында сұранысқа ие болуға мүмкіндік береді. Дегенмен, «цифрлық мәдениет» ұғымының мазмұнына қатысты мәселені тереңірек түсіну маңызды. Сондықтан осы тақырыпқа арналған зерттеулерді талдау өте орынды болады.

Сондай – ақ, ғалымдар бізді қызықтыратын ұғымды – «цифрлық мәдениетті» түсіндіруді ұсынады, бірақ тар мағынада, болашақ маман студенттерге қатысты. Цифрлық мәдениет саласындағы дағдылары бар маман IT саласында мамандандырылған білімі бар-жоғына қарамастан, бізге қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар ұсынатын құралдарды қалай пайдалану керектігін біледі. Сонымен қатар, цифрлық мәдениет адамның цифрлық этиканы сақтауын білдіреді. Бұл дегеніміз, ол басқа қолданушылармен байланыс құруды, өзі туралы ақпаратты қалай ұсынуды, қандай деректер ашық және қайсысы ашық емес, ақпараттық қауіпсіздікті қалай қамтамасыз етуді, өз елінде деректермен жұмыс істеу саласында қандай заңнама бар екенін біледі дегенді білдіреді. Басқаша айтқанда, ол ақпараттық кеңістікте өзін қалай дұрыс ұстау керектігін

және онда болған кезде қандай шекарадан өтуге болмайтынын біледі. Авторлар мұндай мәдениетке мыналарды қосады: цифрлық құзыреттілік; цифрлық шындықта бағдарлау технологияларын меңгеру, сондай-ақ ақпараттық кеңістіктегі тиімді байланыс. Ғалымдар студенттерде зерттелетін мәдениеттің қалыптасу векторларын анықтады. Олардың бірі-моральдық-этикалық нормаларға негізделген сандық кеңістіктегі әртүрлі мінез-құлық үлгілерін оқыту. Біз жоғарыда сипатталған жұмыстың ұстанымымен толықтай бөлісеміз және цифрлық мәдениет цифрлық кеңістік әлемінде өскен студенттер үшін өте маңызды деп санаймыз.

Қорытынды

Қорытындылай келе, 6B06100 «Ақпараттық жүйелер және технологиялар» бакалаврларын даярлау бағытында оқитын студенттерге көп жағдайда ұсынылған технологиялар бойынша практикалық дағдылар ұсынылатындығын атап өтуге болады.

Егер «5 - көрсетілген технологияны жақсы білу» деңгейін қарастыратын болсақ, онда екі топта 21% айырмашылықты көруге болады. Мұндай технологияларды болашақ мал дәрігерлері, экологтар, агрономдар, электр инженерлері теориялық жағынан жақсы біледі дегенді білдіреді. Ал болашақ IT-мамандар іс жүзінде меңгерген.

Бұл тұжырым өте заңды, өйткені «Ақпараттық жүйелер мен технологиялар» бағытына нақты ғылымдарға және сәйкесінше әртүрлі сандық процестерге бейім түлектер түседі. Сонымен қатар, біз цифрлық мәдениетті цифрлық технологияларды меңгеру тұрғысынан ғана емес, оларды қолдануға деген құндылық қатынасын да ескереміз.

Бұл сауалнама әліде қарастырылған жоқ. Сондықтан мұндай технологияларды меңгеру студенттердің цифрлық мәдениетін қалыптастыру туралы қарастыралмаған. Осылайша, бүгінгі таңда дайындықтың кез келген бағытының мамандарын цифрлық сауаттылыққа оқытып қана қоймай, оларда цифрлық мәдениетті қалыптастыру өте маңызды екенін тағы да атап өтеміз. Ол үшін жоғары оқу орнының ақпараттық - коммуникациялық және құндылық аспектілеріне толы білім беру ортасын құру қажет болып келеді. Жоғары білім беру контекстінде цифрлық мәдениетті дамыту мәселелеріне ерекше назар аудару қажет, өйткені жоғары оқу орындарының түлектері бәсекеге қабілетті маман болуы керек.

ӘДЕБИЕТ

[1] «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827/history> [Қаралған күні: 17.12.2021]

[2] Структура ИКТ-компетентности учителей. Рекомендации

ЮНЕСКО. – Юнеско, 2011.– 106 с. URL:<https://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214694.pdf> [Дата обращения: 20.01.2022]

[3] Гнатышина Е.В. Педагогический инструментарий формирования цифровой культуры будущего педагога //Вестник Челябинского государственного педагогического университета. - 2018. № 3. – с. 46-53

[4] Соколова.Н.А. Цифровая культура или культура в цифровую эпоху //Международный журнал исследований культуры. – 2012. - № 3 (8). - С.6 – 9.

[5] Сергеева.И.Л. Трансформация массовой культуры в цифровой среде. //Культура и цивилизация. – 2016. - № 6. - С. 55 – 65

[6] Галкин.Д.В. DigitalCulture: методологические вопросы исследования культурной динамики от цифровых автоматов до технобиотварей. //Международный журнал исследований культуры. – 2012. - № 3. - С. 11 – 12.

[7] Петров, А.А. Цифровизация экономики: проблемы, вызовы, риски. //Торговая политика. – 2018. - № 3 (15). - С. 9 – 31.

[8] Загарских.Е.Ю., Загарских.Ю.А. Применение кибербезопасности и использование искусственного интеллекта в медицине. //Системный анализ в проектировании и управлении. - 2019: - С. 425 – 429.

[9] Скрыль. Т.В., Парамонов.А.С. Цифровая трансформация сферы здравоохранения: российская и зарубежная специфика. //Карельский научный журнал. – 2017. - Т. 6. - № 3 (20). - - С.137 – 140.

[10] Минасян.Н.А. ИКТ как средство повышения мотивации учащихся на уроках иностранного языка. //Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017. - №8. - С.34 .URL: <http://e-koncept.ru/2017/470104.htm> [Дата обращения: 10.03.2022]

[11] Ильясов.Д.Ф., Селиванова.Е.А. Популяризация научных психолого-педагогических знаний среди педагогов общеобразовательных организаций с использованием метода кинопедагогики. // Научное обеспечение системы повышения квалификации кадров. - 2018. - № 2 (35). - С. 5 – 15.

REFERENCES

[1] «Cifrlıq Qazaqstan» memlekettik baǵdarlamasını bekitiw twralı (About approval of the state program «Digital Kazakhstan»). Qazaqstan Respwblıkası Ükimetiniń 2017 jılǵıjeltoqsandaǵı№827qawlısı.URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827/history> [Qaralǵan küni 17.12.2021] [in Kaz]

[2] Struktura İKT-kompetentnosti uchitelei. Rekomendatsii YUNESKO. – Yunesko, 2011.– 106 s. URL: <https://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214694.pdf> [Data obrashcheniya: 20.01.2022]. [in Rus.]

[3] Gnatyshina E.V. Pedagogicheskie instrumentarii formirovaniya tsifrovoy kul'tury budushchego pedagoga //Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. - 2018. № 3. – s. 46-53 [in Rus.]

- [4] Sokolova.N.A. Tsifrovaya kul'tura ili kul'tura v tsifrovuyu ehpokhu // Mezhdunarodnyi zhurnal issledovaniy kul'tury. – 2012. - № 3 (8). - S.6 – 9 [in Rus.]
- [5] Sergeeva.I.L. Transformatsiya massovoi kul'tury v tsifrovoi srede. // Kul'tura i tsivilizatsiya. – 2016. - № 6. - S. 55 – 65 [in Rus.]
- [6] Galkin.D.V. DigitalCulture: metodologicheskie voprosy issledovaniya kul'turnoi dinamiki ot tsifrovyykh avtomatov do tekhnobiotvarey. //Mezhdunarodnyi zhurnal issledovaniy kul'tury. – 2012. - № 3. - S. 11 – 12 [in Rus.]
- [7] Petrov, A.A. Tsifrovizatsiya ehkonomiki: problemy, vyzovy, riski. // Torgovaya politika. – 2018. - № 3 (15). - S. 9 – 31 [in Rus.]
- [8] Zagarskikh.E.YU.,Zagarskikh.YU.A. Primenenie kiberbezopasnosti i ispol'zovanie iskusstvennogo intellekta v meditsine. //Sistemnyi analiz v proektirovaniy i upravlenii. - 2019: - С. 425 – 429. [in Rus.]
- [9] Skryl'. T.V., Paramonov.A.S. Tsifrovaya transformatsiya sfery zdavookhraneniya: rossiiskaya i zarubezhnaya spetsifika //Karel'skii nauchnyi zhurnal. – 2017. - Т. 6. - № 3 (20). - S.137 – 140. [in Rus.]
- [10] Minasyan.N.A. IKT kak sredstvo povysheniya motivatsii uchashchikhsya na urokakh inostrannogo yazyka //Nauchno-metodicheskii ehlektronnyi zhurnal «Kontsept». – 2017. - №8. - S.34 URL: <http://e-koncept.ru/2017/470104.htm> [Data obrashcheniya: 10.03.2022]. [in Rus.]
- [11] Il'yasov.D.F., Selivanova.E.A. Populyarizatsiya nauchnykh psikhologo-pedagogicheskikh znaniy sredy pedagogov obshcheobrazovatel'nykh organizatsiy s ispol'zovaniem metoda kinopedagogiki //Nauchnoe obespechenie sistemy povysheniya kvalifikatsii kadrov. - 2018. - № 2 (35). - S. 5 – 15 [in Rus.]

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЦИФРОВОЙ КУЛЬТУРЫ СОВРЕМЕННОГО СПЕЦИАЛИСТА

Жахиена А.Г.¹, *Кубегенова А.Д.², Хайруллина А.С.³, Кубегенов Е.С.⁴

¹магистр, старший преподаватель высшей школы «Информационные технологии», Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, Уральск, Казахстан. e-mail: aizatmail@mail.ru

*²магистр, старший преподаватель высшей школы «Информационные технологии», Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, Уральск, Казахстан. e-mail: aigul-03@mail.ru

³магистр, старший преподаватель высшей школы «Информационные технологии», Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, Уральск, Казахстан. e-mail: Beisova80@mail.ru

⁴преподаватель кафедры «Информтика», Западно-Казахстанский университет имени Махамбета Утемисова, Уральск, Казахстан.
e-mail: erlando78@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается как социальный процесс и актуальная проблема, отражающая важность применения цифровых

технологий в различных сферах жизнедеятельности человека в связи с необходимостью уверенного овладения современными технологиями представителями любой профессии.

В ходе бурного развития науки многие корпорации требуют сотрудников, готовых работать с применением новых технологий на всех уровнях производства, а потребность в сотрудниках, не обладающих специальными навыками, остается далеко позади. Решение этих проблем, безусловно, требует модернизации образовательного процесса.

Как показывает мировой опыт, цифровая культура крайне необходима образовательному процессу. Проанализировав долгосрочный опыт системы образования многих вузов, мы поняли преимущества цифровой культуры. Улучшение качества цифровой культуры в образовании, развитие новых информационных технологий. Для более глубокого понимания понятия цифровой культуры как нового этапа развития общества были рассмотрены исследования, анализ и проведен обзор ученых.

В связи с тем, что конкурентным преимуществом современного специалиста является цифровая культура, в государственной программе «Цифровой Казахстан» рассмотрен и определен ряд терминов, еще мало знакомых цифровым пользователям. Отмечены социальные тенденции, отражающие важность применения цифровых технологий в различных сферах жизнедеятельности человека.

Цифровая культура - приведены сведения о соблюдении человеком цифровой этики, создании контактов с другими пользователями, о том, как предоставлять информацию, работать с данными, обеспечивать информационную безопасность.

Проведен опрос студентов первого курса Западно-Казахстанского аграрно-технического университета имени Жангир хана по специальности, направленный на выявление их осведомленности о цифровых технологиях. Рассмотрены и описаны некоторые виды технологий, описанные в государственной программе «Цифровой Казахстан».

Сделан вывод о важности развития цифровой культуры будущих специалистов для эффективной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: цифровая культура, цифровые технологии, блокчейн, технологии виртуальной реальности, ценностные аспекты, кибербезопасность, цифровые медиа, цифровые технологии.

FEATURES OF THE FORMATION OF DIGITAL CULTURE OF A MODERN SPECIALIST

Zhakhiena A.G.^{1,*}, Kubegenova A. D.², Khairullina A. S.³, Kubegenov E.S.⁴

¹Senior Lecturer of the Higher School "Information Technologies",
Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir Khan,
Uralsk, Kazakhstan. e-mail: aizatmail@mail.ru

²Senior Lecturer of the Higher School "Information Technologies",
Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir Khan,
Uralsk, Kazakhstan. e-mail: aigul-03@mail.ru

³Senior Lecturer of the Higher School "Information Technologies",
Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir Khan,
Uralsk, Kazakhstan. e-mail: Beisova80@mail.ru

⁴Lecturer of the Department of "Informatics", Makhambet Utemisov West
Kazakhstan University, Uralsk, Kazakhstan. e-mail: erlando78@mail.ru

Abstract. The article considers both a social process and an actual problem reflecting the importance of the use of digital technologies in various spheres of human activity in connection with the need for confident mastery of modern technologies by representatives of any profession.

During the rapid development of science, many corporations require employees who are ready to work with the use of new technologies at all levels of production, and the need for employees who do not have special skills remains far behind. Solving these problems, of course, requires modernization of the educational process.

As world experience shows, digital culture is extremely necessary for the educational process. After analyzing the long-term experience of the education system of many universities, we realized the advantages of digital culture. Improving the quality of digital culture in education, the development of new information technologies. For a deeper understanding of the concept of digital culture as a new stage in the development of society, research, analysis and a review of scientists were considered.

Due to the fact that the competitive advantage of a modern specialist is digital culture, the state program "Digital Kazakhstan" considers and defines a number of terms that are still little familiar to digital users. Social trends reflecting the importance of the use of digital technologies in various spheres of human activity are noted.

Digital culture - provides information about a person's observance of digital ethics, creating contacts with other users, how to provide information, work with data, and ensure information security.

A survey of first-year students of the West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhanger Khan in their specialty was conducted, aimed at identifying their awareness of digital technologies. Some types of technologies described in the state program “Digital Kazakhstan” are considered and described.

The conclusion is made about the importance of developing the digital culture of future specialists for effective professional activity.

Keywords: digital culture, digital technologies, blockchain, virtual reality technologies, value aspects, cybersecurity, digital media, digital technologies.

Статья поступила 01.09.2022

УДК 372.881

МРНТИ 14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.015

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫ СТУДЕНТТЕРІНІҢ ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚУҒА ДЕГЕН ЖАҒЫМДЫ МОТИВАЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

*Қабдықалымқызы Ә.¹

**¹докторант, Әлихан Бөкейхан университеті, Семей, Қазақстан
e-mail: k.assem81@mail.ru*

Аңдатпа. Мақалада ЖОО студенттерінің шетел тілін оқуға деген жағымды мотивациясын қалыптастыру мәселелері қарастырылады. Мотив және мотивация ұғымдарының ара-жігі ажыратылып, мотивацияның функцияларына сипаттама беріледі. Отандық және шетелдік ғалымдар мотивацияны адам өмірінің әртүрлі кезеңдерінде өзіндік ерекшеліктері бар күрделі көп деңгейлі жүйе ретінде қарастырады. Университеттік білім беру кезеңінде кәсіби ішкі мотивацияның дамуы барлық пәндерді оқуға деген ынтаға әсер етеді, сондықтан оған ерекше назар аудару керек.

Сонымен қатар шетел тілін үйренуге деген жағымды мотивацияның пайда болуының кезеңдері сараланды. Бұл кезеңдер студенттің қай кезеңде екенін анықтауға және соның негізінде оқытушыға тиімді педагогикалық құралдарды таңдауға мүмкіндік береді. Шетел тілін үйренуге қатысты мотивацияның түрлеріне, мотивация құрылымындағы оқу мотивациясының орнына, принциптеріне талдау жасай отырып, ЖОО студенттері үшін шет тілін үйренуге жағымды әсер ететін педагогикалық шарттар кешені анықталды.

Бұл шарттар интеллектуалды және эмоционалды жағдайдың жоғарылауына ықпал етеді, адамның іс-әрекетті нәтижелі орындауына мүмкіндік береді. Проблемалық мазмұны, шығармашылық сипаты және

бәсекеге қабілеттілігі жағдайында тұлғаның мүмкіншіліктері қолданысқа енгізіледі. Бұл жағдайда пайда болатын эмоциялар адамды белсендіреді, белсенділік мотивациясын тудырады және арттырады.

Тірек сөздер: шетел тілі, мотив, мотивация, оқу мотивациясы, педагогикалық шарттар, шетел тілін үйрену, инструменталды мотивация, интегративті мотивация.

Негізгі ережелер

Қоғамның әлеуметтік-экономикалық, ғылыми-техникалық және жалпымәдени дамуында шетел тілі әрекеттік фактор болып табылады. Коммуникациялық және техникалық өзгерістер шетел тілін тұлғарааралық, ұлтаралық, мемлекетаралық және халықаралық қарым-қатынас құралы ретінде қолдануға алып келді.

Алайда, оның барлық сөзсіз артықшылықтары мен маңыздылығына қарамастан, студенттер көп жағдайда оны оқуға қажетті пән ретінде қарастырмайды, олар кәсіби әрекетте ағылшын тілін қажет етпейді, оның күрделілігін ұнатпайды және т. б. Ағылшын тілі қиын пән болып табылады онф меңгеру үшін көп күш жұмсалуды қажет. Нәтижесінде шет тілін үйренуге деген ынтаның төмендеуі байқалады.

Кіріспе

Мотивация әртүрлі аспектілерде зерттеледі және осыған байланысты тұжырымдама әртүрлі түсіндіріледі. Мотивация мәселесінің күрделілігі мен көп өлшемділігі оның мәнін, табиғатын, құрылымын, сондай-ақ оны зерттеу әдістерін түсінуге деген көзқарастардың көптігін анықтайды. Х. Хеккаузеннің пікірінше, мотивация - бұл мінез-құлық әрекетін басынан аяғына дейін біркелкі өткізетін жалғыз процесс емес. Керісінше, ол мінез-құлық актісінің жекелеген кезеңдерінде, ең алдымен іс-әрекетті орындағанға дейін және одан кейін өзін-өзі реттеу функциясын жүзеге асыратын гетерогенді процестерден тұрады [1].

Әрекет мотивацияланған, яғни мотивтің мақсатына жетуге бағытталған, бірақ оны мотивациямен шатастырмау керек. Әр түрлі функционалдық қабілеттер қалай және қай бағытта қолданылатыны мотивацияға байланысты.

Мотивация қабылдаудың әртүрлі нұсқалары мен ойлаудың мүмкін болатын мазмұны арасындағы таңдауды түсіндіреді; сонымен қатар, ол таңдалған әрекетті жүзеге асырудағы және оның нәтижелеріне қол жеткізудегі қарқындылық пен табандылықты түсіндіреді.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Зерттеліп отырған мәселе бойынша жарық көрген ғылыми әдебиеттерге теориялық талдау, жалпылау, жүйелеу, жіктеу, түсініктеме беру, қорытындылау,

Нәтижелер және талқылау

Мотивация және мотив ұғымдарын бөліп қарастыру маңызды. В.И. Ковалев мотивті «қажеттіліктің жоғары формасында пайда болатын тұлғаның іс-әрекеті мен мінез-құлқын ынталандырушы қасиет» деп түсіндіреді [2]. Мотивтің бұл анықтамасы оның түсіндіруіндегі көптеген қарама-қайшылықтарды жояды, онда энергетикалық, динамикалық және мазмұнды жақтар біріктіріледі.

Мотивация бірнеше функцияларды орындайды: студентті ынталандырады, бағыттайды және ұйымдастырады, оқу іс-әрекетіне жеке мағына мен маңыздылық береді. Бұл функциялардың бірлігі мінез-құлықтағы мотивацияның реттеуші рөлін қамтамасыз етеді.

Мотивациялық сала бірқатар мотивтерден тұрады: идеалдар мен құндылық бағдарлары, қажеттіліктер, мотивтер, мақсаттар, мүдделер және басқалар.

Қажеттіліктер теориясы мотивация теориясымен тығыз байланысты. әйгілі американдық психолог А. Маслоу барлық қажеттіліктерді 5 негізгі деңгейге бөледі. Бірінші деңгейде физиологиялық қажеттіліктер, екінші деңгейде - қауіпсіздік қажеттілігі, үшінші деңгейде - махаббат пен сүйіспеншілік қажеттілігі, төртінші деңгейде - құрмет қажеттілігі, бесінші - өзін-өзі тану қажеттілігі [3].

Аталған қажеттіліктердің ішінде бірнеше қажеттілік шетел тілін меңгеруде маңызды болып келеді. Атап айтар болсақ, шет тілін оқу кезінде екінші деңгейдің қажеттіліктері ерекше маңызды болып табылады, себебі студент қорғаныс пен сенімді сезіну негізінде жана нәрселерді қызығушылықпен меңгере бастайды. Төртінші деңгейдің қажеттіліктерін қанағаттандыру өзін барабар, білікті маман ретінде сезінуге мүмкіндік береді, бұл шет тілін үйрену кезінде студенттер үшін өте маңызды, яғни, алған білімі мен білігін болашақта көрсете білуде және құрметке лайық толыққанды маман ретінде қалыптасуда маңызды екенін түсінуі керек. Бесінші деңгейдің маңыздылығы мынада: студенттер шет тілін үйрену арқылы өзін-өзі жетілдіруге және рухани өсуге әкелетінін сезінуі және түсінуі керек.

Гарвардтың даму психологиясымен айналысатын профессор Р. Кеган А. Маслоудың қажеттіліктер теориясын, Ж.Пиаженің жұмыстарын, сондай-ақ мотивтердің әртүрлі теорияларын талдау негізінде студенттердің даму процесін түсіндіру үшін алты сатылы модель жасады. Кез келген басқа пәндер сияқты шет тілін үйренуге мотивацияның пайда болуын түсіну үшін дамудың әр кезеңіне тән түсіндірме мотивтерге назар аударған жөн.

Р. Кеганның теориясына сәйкес, нөлдік сатыда (субстадия) адамдар сенсоримоторлы рефлексдер деңгейінде жұмыс істейді, сондықтан студенттердің осы кезеңде болуы екіталай.

Бірінші кезең импульсивті кезең деп аталады. Алғашында

студенттер жазадан аулақ болуға ынталы болып келеді. Жалпы, көп жағдайда студенттердің бейіндік емес пән ретінде шет тілін үйренуге деген ынтасы жоқ. Демек, мотивацияны оятудың бұл әдісі өте тиімді. Алайда, жазадан, нашар бағадан және т.б. қорқу студенттің жеке басының даму эволюциясының барлық кезеңдерінде жақсы себеп емес екенін түсіну керек. Осылайша, жазаларды қолдану тек бастапқы кезеңде мүмкін болады.

Екінші кезең, яғни империялды кезеңде студенттерді өз іс-әрекеттерінің нәтижелері, мұғалімнің бағалауы ынталандырады.

Тұлғааралық кезеңде студенттерді құрдастары арасында беделін арттыруға деген ұмтылыс итермелейді, сонымен қатар олар мойындау қажеттілігін сезінеді.

Институционалдық кезеңде студенттерді оқуға деген ішкі мотивация итермелейді және өздері шеше алатын күрделі міндеттерді қояды.

Жеке тұлға-бұл студенттер «автономды студенттерге» айналатын және енді ешкімге өзінің құзыреттілігін дәлелдеу қажеттілігін сезінбейтін ең жоғары деңгей.

Жеке тұлғалық кезең. Бұл кезең студенттер «өз бетінше білім алушы» болып, енді ешкімге өзінің құзыреттілігін дәлелдеу қажеттілігін сезінбейтін ең жоғары деңгей болып табылады.

Осылайша, белгілі бір студенттің қай кезеңде екенін анықтай отырып, мұғалім студенттің нәтижелі дамуы мүмкін болатын сәйкес педагогикалық құралдарды таңдау мүмкіндігіне ие болады және сәйкесінше Р.Кеганның көзқарасы бойынша студенттің бір сатыдан екінші сатыға өтуі жоғары деңгейде жүреді. Нәтижесінде нәтижелі оқу іс-әрекетінің қажетті шарты болып табылатын ішкі мотивация қалыптасады.

Шет тілін үйренуге деген мотивацияның екі түрі бар: сыртқы және ішкі.

Егер әрекетке түрткі болатын мотивтер онымен тікелей байланысты болмаса, онда олар осы әрекетке қатысты сыртқы деп аталады. Егер мотивтер осы әрекетпен байланысты болса, онда олар ішкі деп аталады.

Сыртқы мотивтер әлеуметтік (кең әлеуметтік) және тұлғалық болып бөлінеді: бағалау мотивтері, табысқа жету (студенттер жұмысты баға, мадақтау үшін орындаған кезде), өзін-өзі растау, жақсы көңіл-күй (іс-әрекет туыстарының, мұғалімдердің қысымына байланысты, қиындыққа тап болмас үшін орындалған кезде).

Таным процесінің негізгі қозғаушы күштерінің бірі оқу әрекетінің өзінен туындайтын ішкі мотивация болып табылады. Ішкі мотивация өзіндік белсенділіктің қозғаушы күші болып саналады. Ішкі мотивацияны дамыту кез келген саладағы нәтижелі әрекеттің қажетті шарты болып табылады.

Әрекеттің ішкі мотивациясының өзіне тән төрт көрінісі бар:

- жаңалыққа ұмтылу. Жаңалықтың екі түрі ерекшеленеді:

абсолютті, яғни, адамның өткен тәжірибесінде кездеспеген жаңалыққа ұмтылуы (үлкен тартымдылыққа ие). Шет тілін үйренетін студенттерге олардың негізгі мамандануын бейіндік пәндер бойынша бұрыннан таныс материалды оқыту ретінде қолдануға және жаңа ақпаратты аздап қосуға болады. Осылайша студенттер тілді меңгерудің маңыздылығын түсіне бастайды, сонымен қатар олар шет тілінде көптеген ақпараттарды игере бастайды, бұл олардың көкжиегін кеңейтеді;

- әлемді игеруге ұмтылу. Кез-келген істің сапалы орындалуы негізінде туындайтын рахат сезімі ішкі мотивациялық белсенділіктің күшті қозғаушысы болып табылады. Бұл іскерлік пен тиімділікке тек оқыту арқылы қол жеткізуге болады. Қолайлы жағдайларда адам жаңа нәрсені үйренуге деген ішкі мотивацияға ие болады. Әлемді меңгеруге деген ұмтылыстың жоғары деңгейі - бұл жаңа нәрсені құру, жобалау, жетілдіру, жасау мүмкіндігі. Студенттер жаңа және пайдалы нәрсені үйрену жүріп жатқанын сезінуі керек, ең бастысы, прогресті сезінуі керек;

- адамның өзін-өзі анықтауға деген ұмтылысы ішкі мотивацияны көрсетудің нақты формаларының бірі болып табылады. Бұл ұмтылыс тұлғаның өз әрекетінің қайнар көзі ретінде сезінуіне, өзін өз әрекетінің, оның нәтижелерінің шебері болуға деген ұмтылысының туындауына ықпал етеді. Студенттер бәрі тек мұғалімге байланысты емес екенін сезінуі керек, бірақ олардың әрекеті үшін жауап береді, қорытынды жасайды және оқытушының көмегімен оларды жетілдіріп, түзетеді;

- өзін-өзі көретуге, жүзеге асыруға ықпал ететін өзін-өзі тану, өзін-өзі белсендіру, өзін-өзі жүзеге асыру, шығармашылық және тұлғаның өзіндік «Мені». Өзін-өзі жүзеге асыру әр түрлі іс-шараларда жүзеге асырылуы мүмкін. Мысалы, мұғалім студенттерге топтарда немесе өзін-өзі жүзеге асыру үшін әр түрлі шығармашылық тапсырмаларды орындауды ұсына алады. Бұл жеке тұлғаның іс-әрекетінің негізгі, ынталандырушы күші, онда құзыреттілік, нәтижелік және өзін-өзі анықтау сезімі көрінеді.

Ішкі мотивацияның негізгі түрі - коммуникативті мотивация, яғни қажеттіліктер таза коммуникативті мотивация ретінде қалыптасады: әдеби тілде шет тілінде сөйлеу, көркем және арнайы әдебиеттерді оқу, жазу (мысалы, хаттар). Алайда, мотивацияның бұл түрі ерекше айтылғанмен, оны сақтау қиын. Мұны ана тілінің атмосферасында шет тілі жасанды қарым-қатынас құралы ретінде көрінетіндігімен түсіндіруге болады, яғни, қарым — қатынас шартты болып табылады, ол оны сахналық қарым-қатынасқа жақындатады.

Сыртқы мотивация оқытудың түпкілікті нәтижесіне қол жеткізуге арналған алыс мотивация болуы мүмкін. Ішкі мотивация жақын және өзекті болып табылады және бүкіл оқу процесі әрбір сабақта студенттер өздері оқып жатқан пәнге тән қажеттіліктерді қанағаттандыру қуанышын сезінетіндей етіп құрылуы керек, бұл біздің жағдайда шет тілі сабағы болып табылады.

Мотивация құрылымында оқу мотивациясы ерекше орын алады. Б. Вернер оқу мотивациясын оқу мотивтерінің тұтастығы мен құрылымының үйлесімі деп түсіндіреді. Оқу мотивациясының негізгі міндеті - студенттің жеке басының ішкі мотивациялық әлеуетін ашуға барынша ықпал ететін оқу әрекетін ұйымдастыру. Б. Вернер оқу мотивациясының негізгі компоненттері ретінде келесі мотивтерді бөліп көрсетеді: азаматтық (оқыту қоғамдағы болашақ өмірге дайындық ретінде); танымдық (білім мен дағдыларды игеру); ата-аналармен әлеуметтік сәйкестендіру мотиві (ата ананың сенімін ақтау); мұғаліммен әлеуметтік сәйкестендіру мотиві (жақсы оқу және студенттің жоғары жетістіктері оқытушының талаптарына сәйкес келеді); тәжірибе мотиві (оқу материалының тартымдылығымен, әртүрлілігімен байланысты); материалдық мотив (оқу - материалдық жағдайдың алғышарты ретінде); мотивтің мәні (құрдастар арасында жоғары әлеуметтік беделге ие болу және/немесе қолдау). Басқа мотивтерге қарағанда басымдық танытатын оқытудың ішкі мотивациясы нәтижелі оқу әрекетін қамтамасыз етеді [4].

Танымдық мотивация - оқытудың ең тиімді мотивтерінің бірі. Алайда, ол студенттің жеке басының дамуы мен кәсіби бағдарлануына негіз болатындай жағдай жасау қажет. Пәнге танымдық қызығушылықтың кәсіби мотивациямен үйлесуі оқудағы жетістіктерге үлкен әсер етеді.

Кәсіби мотивация мен бағыттылықтың өзі оқу әрекетінің мотивіне айналады, олар студенттердің оқу белсенділігін, жоғары академиялық үлгерімін, оқу қиындықтарын жеңудегі табандылықты ынталандырады. Студенттердің әртүрлі оқу пәндеріне қатынасы көбінесе олардың мамандық бойынша кәсіби дайындықтағы маңыздылығын бағалауға байланысты.

Шет тілін үйренуге қатысты ғалымдар мотивацияның екі түрін ажыратады - инструменталды және интегративті (Р.Гарднер және В. Ламберт). Инструменталды мотивация - бұл сыртқы қажеттіліктердің көрінісі. Шет тілін үйренудің мақсаты - студенттердің жеке қалауы емес, сыртқы қажеттілік. Алайда, шет тілін тиімді үйрену үшін инструменталды мотивация жеткіліксіз, интегративті мотивацияны дамыту маңызды болып табылады.

Интегративті мотивация ішкі қажеттіліктердің көрінісі болып табылады және ол тұлғаның өздігінен шет тілін білетін елдің мәдениімен танысуғадеген ұмтылысымен байланысты пайда болады. Осылайша, интегративті мотивациямен шет тілін үйренудің мақсаты студенттердің ішкі қажеттілігі болып табылады. Яғни, егер студенттер әртүрлі адамдармен кездесуге және қарым-қатынас жасауға көбірек мән берсе және тіл шетелдіктер мен олардың өмір салтын түсінуге болатын құралға айналса, онда интегративті мотивация туралы айтуға болады.

Зерттеушілер интегративті мотивация шет тіліндегі ең жақсы жетістіктермен байланысты деп санайды. Шет тілін оқыту кезінде

интегративті және инструменталды мотивация арасындағы тепе-теңдік қажет. Осы екі мотивацияның үйлесімінің нәтижесінде шет тілін сәтті меңгеруге болады.

Осылайша, отандық және шетелдік ғалымдар мотивацияны адам өмірінің әртүрлі кезеңдерінде өзіндік ерекшеліктері бар күрделі көп деңгейлі жүйе ретінде қарастырады. Университеттік білім беру кезеңінде кәсіби ішкі мотивацияның дамуы барлық пәндерді оқуға деген ынтаға әсер етеді, сондықтан оған ерекше назар аудару керек.

Мотивация феноменін қарастыра отырып, шет тілін үйренуде студенттердің мотивациясының төмендеу себептеріне, сондай-ақ оны арттырудың шарттары мен тәсілдеріне назар аудару қажет. Мотивацияның төмендеуінің екі себебі бар. Бірінші себеп оқытушыға байланысты, екінші себеп студенттерге байланысты. Оқытушыға байланысты себептер студенттің шамадан тыс жүктелуіне әкелетін оқу материалын дұрыс таңдамау, оқытушының заманауи оқыту әдістерін меңгеру деңгейінің төмендігі, оқушылармен қарым-қатынас орната алмау және олардың бір-бірімен қарым-қатынасын ұйымдастыра алмау, мұғалімнің жеке басының ерекшеліктері және т.б. болып табылады.

Студенттерге байланысты мотивацияның төмендеу себептерін келесідей қорытындылауға болады: білімнің төмен деңгейі, оқу әрекеті мотивтерінің қалыптаспауы, дербес білім алу әдістерінің дұрыс таңдалмауы; студенттер тобымен қарым-қатынас орната алмау және т.б.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, мотивтер кешені жалпы оқу әрекетінің, атап айтқанда шет тілін меңгеру мотивтерінің дамуына әсер етеді деген қорытынды жасауға болады. Сондықтан әрбір студенттің шет тілін үйренуге деген мотивациясының дамуы жеке деңгейде деп айтуға толық негіз бар.

А. К. Маркова шет тілін үйренуге деген ынтаны дамытудың алты деңгейін анықтайды. Оқуға деген көзқарас түріне қарай мынадай деңгейлерге бөлуге болады:

- теріс көзқарас – сәтсіздіктен қашу мотивінің басым болуы, жеке тұлғалық мотивтер, оқу процесі мен мазмұнына қызығушылықтың болмауы, туындаған сәтсіздіктерді сыртқы себептермен түсіндіру. Оқу іс-әрекеті қалыптаспаған, бақылау мен өзін-өзі бағалаудың жеткіліксіздігі, білімді жаңа жағдайға көшірмеу;

- оң көзқарас (аморфты, бөлінбеген, ситуациялық) көзқарас (предотношение) - оқыту нәтижесіне және мұғалімнің бағасына қызығушылық ретіндегі кең танымдық мотив. Жауапкершіліктің кең әлеуметтік мотивтері, мотивтердің тұрақсыздығы. Жаңа білімді игеруге бейімділік, оқу тапсырмасын түсіну және орындау, Нұсқаулық, үлгі бойынша бірқатар оқу әрекеттерін орындау. Қорытынды өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау;

- позитивті (танымдық, саналы) көзқарас — өз бетінше дербес

қойылған мақсаттардан туындайтын жаңа мотивтер. Білім алудың әртүрлі тәсілдеріне қызығушылық ретіндегі, тұлға әрекеттерінің мотивтері мен мақсаттарының саналы байланысы ретіндегі оқу-танымдық мотивтер. Білімді таныс жағдайларда қолдану;

- оң (белсенді, бастамашыл, шығармашылық) қатынас – оқу-танымдық әрекет тәсілдерін жетілдіру мотиві (өздігінен білім алу). Тұлғаның мотивтері мен мақсаттарының саналы байланысы. Таным әдістері туралы білім, білімді жаңа жағдайда қолдану, білімді игерудің өнімді деңгейі. Болжамдық өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау (жұмысқа кіріспес бұрын), жоғары өзін-өзі бағалау, оқу іс-әрекетінен өзін-өзі тәрбиелеуге шығу, әрекет режимін жаңа жағдайларға ауыстыру, жасырын мүмкіндіктер жағдайында бастамашылық;

- оң (жеке, жауапты, тиімді) қатынас – оқу-танымдық әрекет барысында басқа адаммен ынтымақтастық тәсілін жетілдіру мотиві, мотивтерге бағыну, тұрақты ішкі ұстаным негізінде мотивтердің күресін жеңу, бірлескен оқу әрекетінің нәтижелеріне қатысуды білуге негізделген жауапкершілік мотиві [5].

Басқа адаммен ынтымақтастыққа дайын болу және бірлескен әрекетте әр түрлі шартты позицияны, жылдам алға жылжу қабілеті. Сонымен, кез-келген шет тілі мұғалімінің мақсаты оң (жеке, жауапты, тиімді) қарым-қатынасқа қол жеткізу ниеті болуы керек.

Қазіргі уақытта бірқатар зерттеулер нақты кәсіби бағдары бар студенттердің оқуға деген ынтасының анағұрлым жоғары болатынын және үлгерімі жақсы екенін растайды.

В.Н. Крутиков студенттер арасында жағымды мотивацияны дамыту принциптерін бөліп көрсетті. Бұл принциптерге мыналар жатады:

- студенттердің оқу міндеттерін шешу кезінде ескерілуі тиіс нақты техникалық және технологиялық байланыстарды басшылыққа ала отырып, имитациялық және әлеуметтік-ойын модельдерін құру. Е.И. Смирнов бұл көзқарасты растай отырып, студенттің мотивациялық сферасы оқу әрекетінде кәсіби маңызды білім беру элементтерін көрнекі модельдеу арқылы ғана белсенді түрде қалыптасады деп есептейді;

- студенттерді мұғаліммен және басқа студенттермен диалог, қарым-қатынас және өзара әрекеттесу жағдайында қазіргі кездегі барлық білімдерін (жеке эмпирикалық тәжірибе бағдарламасына сәйкес) кәсіби мәселелерді шешу үшін белсенді түрде пайдалануға ынталандыратын дидактикалық жағдайлар жасау;

- арнайы білімі жоқ студенттерге өздерінің кәсіби проблемалық міндеттерін шешудің ұтымды жолдарын сәтті іздеуге және табуға мүмкіндік беретін зерттеу тәсілін жүзеге асыру.

Университетте шет тілін үйрену кезінде жағымды мотивацияны дамытудың тағы бір ерекшелігі - кәсіби мотивацияны дамытуға негізделген болашақ кәсіби әрекеттің ерекшеліктерін ескеру.

Мотивациялық механизмдердің басқа аспектілеріне әсер ету негізінде көптеген мотивациялық бағдарламалар құрылуы мүмкін.

П. Я. Галперин оқу материалының мазмұны оқытудың ішкі мотивациясының дамуына әсер ететін шарт деп санайды. Ішкі мотивацияның дамуына оқу материалының мазмұны, құрылымы, оқыту әдістері қажет, бірақ бұл ынталандырудың жалғыз шарты емес.

Дж.Хармер шет тілін үйренудің ішкі мотивациясына ең көп әсер ететін жағдайларды атап көрсетеді: «физикалық жағдайлар» (аудиториядағы адамдар санын, атмосфера және т.б.); қолданылатын әдістер; мұғалім; «дұрыс таңдалған» қиындық деңгейі.

ЖОО-да шет тілін оқыту кезінде ең маңыздысы сыртқы мотивацияны дамытуға ықпал ететін келесі шарттар болып табылады: табысқа жету жағдайын қалыптастыру, сәтті орындалған тапсырма үшін сыйақы, студенттердің өзіне деген сенімін қалыптастыру; студенттердің өз сәтсіздіктерін білуі, сонымен қатар олардан шыға білуі; «авторитарлық талаптар», бұл оқытушының студенттерге белгілі бір тапсырманы орындау үшін берілетін нақты мерзімдерді белгілеуін білдіреді, бұл студенттердің жеке жауапкершілігінің дамуына әкеледі; білімді міндетті бақылау; сыныптағы бәсекелестік (тұлғааралық және кіші топтар арасындағы).

А. И. Гебос студенттердің бойында жағымды мотивацияның дамуына ықпал ететін жағдайларды бөліп көрсетті: оқытудың жақын және соңғы мақсаттарын түсіну; игерілген білімнің теориялық және практикалық маңыздылығын түсіну; материалды ұсынудың эмоционалды формасы; ғылыми тұжырымдамаларды әзірлеуде «перспективалық бағыттарды» көрсету; оқу әрекетінің кәсіби бағыты; білім беру құрылымында проблемалық жағдайларды тудыратын тапсырмаларды таңдау; оқу тобында қызығушылық пен танымдық климаттың болуы.

Бұл шарттар интеллектуалды және эмоционалды тонның жоғарылауына ықпал етеді, адамның іс-әрекетті сәтті орындауына мүмкіндік береді. Проблемалық мазмұны, шығармашылық сипаты және бәсекеге қабілеттілігі жағдайында дененің резервтік мүмкіндіктері қолданысқа енгізіледі. Бұл жағдайда пайда болатын эмоциялар адамды белсендіреді, белсенділік мотивациясын тудырады және арттырады.

Қорытынды

Қорытындылай келе, ЖОО студенттері үшін шет тілін үйренуге жағымды әсер ететін келесі педагогикалық шарттар кешені қажет:

А) ішкі мотивацияның дамуына әсер ететін жағдайлар - кәсіби қызығушылық және сәйкесінше болашақ кәсіби әрекет үшін алған білімнің практикалық және теориялық маңыздылығын түсіну (сабақта болашақ кәсіби әрекетке бағдарлайтын элементтерді пайдалану, танымдық және қызықты мәтіндерді/мақалаларды таңдау); кәсіби-психологиялық әрекеттің ерекшеліктерін ескеру, дербес оқыту негізінде

зерттеу жұмысының дағдыларын қалыптастыру;

- оқытушы (оның тұлғалық ерекшеліктері, әдістемелік сауаттылығы, студенттер алатын мамандыққа бағыттылығы, мұғалімнің студенттердің шет тілін оқу кезінде алға қойған мақсаттарын білуі, көпшілдігі, ашықтығы, эмпатиясы); білімді жақсы меңгеруге ықпал ететін және белсенді оқыту әдістері арқылы жүзеге асырылатын сабақтардың эмоционалды қанықтылығы);

б) сыртқы мотивацияның дамуына әсер ететін жағдайлар: сәттілік жағдайын құру немесе сәтсіздік пен оның себептерін білу, студенттер тобының бәсекеге қабілеттілігі, сабақтың коммуникативті бағыты.

Жоғарыда қарастырылған шарттарды жоғары оқу орындарының дидактикасында бар әртүрлі тәсілдер арқылы жасауға болады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Хеккаузен, Х. Мотивация и деятельности. – М.: Просвещение, 2010. – С.81-83.

[2] Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности. – М., 1988. - 114 с.

[3] А. Маслоу Мотивация и личность. - М.: Питер, 2017. – 723 с.

[4] Werner, B. A. Theory of motivation for some classroom experience B. Werner //Journal of educational psychology. – 2001. – № 71. – P. 3-35.

[5] Маркова, А.К. Мотивация учения и ее воспитание у школьников /А.К. Маркова, А.Б. Орлов, Л.М.Фридман. – М. : Педагогика, 2003. – С. 43-45.

REFERENCES

[1] Khekkauzen, X. Motivatsiya i deyatel'nosti (Motivation and activities). – М.: Prosveshcheniye, 2010. – С.81-83. [in Rus.]

[2] Kovalev V.I. Motivy povedeniya i deyatel'nosti (Motives of behavior and activity). – М., 1988. - 114 s. [in Rus.]

[3] A. Maslou Motivatsiya i lichnost' (Motivation and Personality). - М.: Piter, 2017. – 723 с. [in Rus.]

[4] Werner, B. A. Theory of motivation for some classroom experience B. Werner //Journal of educational psychology. – 2001. – № 71. – P. 3-35.

[5] Markova, A.K. Motivatsiya ucheniya i yeye vospitaniye u shkol'nikov (Motivation for learning and its upbringing among schoolchildren) /A.K. Markova, A.B. Orlov, L.M.Fridman. – М.: Pedagogika, 2003. – С. 43-45. [in Rus.]

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛОЖИТЕЛЬНОЙ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ ВУЗА К ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

*Кабдыкалымкызы А.¹

*¹докторант, Университет Алихана Букейханова, Семей, Казахстан
e-mail: k.assem81@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы формирования положительной мотивации студентов вуза к изучению иностранного языка. Анализируются понятия Мотив и мотивация, дается характеристика функций мотивации. Отечественные и зарубежные ученые рассматривают мотивацию как сложную многоуровневую систему, имеющую свои особенности на разных этапах жизни человека. На этапе вузовского образования развитие профессиональной внутренней мотивации влияет на мотивацию к изучению всех предметов, поэтому на нее следует обратить особое внимание.

Также были проанализированы этапы возникновения положительной мотивации к изучению иностранного языка. Эти этапы позволяют определить, на каком этапе находится студент, и на основании этого выбрать наиболее эффективные педагогические средства для преподавателя. Проанализировав виды мотивации к изучению иностранного языка, принципы, а не учебная мотивация в структуре мотивации, для студентов вузов определен комплекс педагогических условий, оказывающих положительное влияние на изучение иностранного языка.

Эти условия способствуют усилению интеллектуального и эмоционального состояния, позволяют человеку продуктивно выполнять действия. Возможности личности в условиях проблемного содержания, творческого характера и конкурентоспособности. Возникающие при этом эмоции активизируют человека, вызывают и усиливают мотивацию к активности.

Ключевые слова: иностранный язык, мотив, мотивация, учебная мотивация, педагогические условия, изучение иностранного языка, инструментальная мотивация, интегративная мотивация.

PROBLEMS OF FORMATION OF POSITIVE MOTIVATION OF UNIVERSITY STUDENTS TO STUDY A FOREIGN LANGUAGE

*Kabdykalymkzy A.¹

*¹doctoral student, Alikhan Bukeikhanov University, Semey, Kazakhstan
e-mail: k.assem81@mail.ru

Abstract. The article deals with the formation of positive motivation of university students to learn a foreign language. The concepts of Motive and motivation are analyzed, the characteristic of motivation functions is given.

Domestic and foreign scientists consider motivation as a complex multi-level system that has its own characteristics at different stages of a person's life. At the stage of university education, the development of professional internal motivation affects the motivation to study all subjects, therefore, special attention should be paid to it.

The stages of the emergence of positive motivation to learn a foreign language were also analyzed. These stages allow you to determine at what stage the student is at, and based on this, choose the most effective pedagogical means for the teacher. Having analyzed the types of motivation to learn a foreign language, principles, and not educational motivation in the structure of motivation, a set of pedagogical conditions that have a positive impact on learning a foreign language has been determined for university students.

These conditions contribute to strengthening the intellectual and emotional state, allow a person to perform actions productively. The possibilities of the individual in the conditions of problematic content, creative nature and competitiveness. The emotions that arise in this case activate a person, cause and strengthen motivation for activity.

Keywords: foreign language, motive, motivation, educational motivation, pedagogical conditions, learning a foreign language, instrumental motivation, integrative motivation.

Статья поступила 19.08.2022

УДК 378.091.12
МРНТИ 14.35.09
DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.016

INTERCULTURAL DIGITAL COMPETENCE OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION

*Yussupova G.T.¹

¹doctoral student, IKTU named after Kh.A. Yassawi,
Turkestan, Kazakhstan, e-mail: guzal.yussupova@inbox.ru

Abstract. In this article, we consider Competence in the field of intercultural communication as a set of competencies, the mastery of which allows the student to acquire the necessary amount of knowledge, skills, as well as the experience of their further application in the field of intercultural communication for the successful implementation of professional activities, taking into account modern requirements. The development of digital technologies in education, on the one hand, opens up new opportunities.

Foreign language teaching has become more colorful, interesting and effective with the use of digital learning materials in recent years. Qualitative changes in the content, structure, introduction of new pedagogical technologies into the educational process characterize the current stage of development of education. In modern conditions of informatization, it is necessary to supplement the educational process with modern resources, including educational content in electronic form, which can be reproduced or used using digital and multimedia technologies. Digital educational content is a source of information containing graphic, textual, digital, speech, music, video and other information aimed at achieving the goals and objectives of modern education. A foreign language is defined as a means of forming the professional orientation of a future foreign language specialist. University graduates require a new quality of training for a foreign language teachers in the strengthening the pedagogical training.

Keywords: digitalization, foreign language education, intercultural competence, communication, experiment, new technology, future foreign language teacher, digital competence.

Introduction

The urgency of all issues related to culture has now acquired an unprecedented acuteness. Increased interest in studying the cultures of different peoples.

The definition of intercultural communication is obvious from the term itself: it is the communication of people representing different cultures. In the book of E.M. Vereshchagin and V.G. Kostomarov «Language and Culture», the following definition is given: Intercultural communication. This term refers to an adequate mutual understanding of two participants in a communicative act belonging to different national cultures [1].

By intercultural communication we will understand the interaction, direct, indirect or immediate (the presence or absence of an intermediate link acting as an intermediary (human, digital resource)) between representatives of different ethnic cultures or subcultures, countries in a certain context. Competence in the field of intercultural communication is considered as a set of competencies, the mastery of which allows the learners to acquire the necessary amount of knowledge, skills and abilities, as well as the experience of their further application in the field of intercultural communication for the successful implementation of professional activities, taking into account modern requirements. Special attention in the preparation of future English language teachers should be given to mastering practical skills, overcoming the influence of stereotypes in the field of intercultural communication, also one common world and the ability to carry out a positive intercultural dialogue with representatives of different cultures.

Language is generally understood as the medium of communication of ideas and thoughts. Technological advances have assisted with language

communication processes. When we speak about technology, we generally refer to computers and digital forms. However, technology refers to anything that is developed that makes life easier. Thus, technology can be a pencil with an eraser that makes writing and editing easier, or a candle utilized for evening reads by Abraham Lincoln. Language communication has changed over the years in its audio form such as through word of mouth, oral storytelling and towards other modes.

In the last decade, the learning environment with technology has become an integral part. This is the technological evolution of mankind with the help of teachers who facilitate the learning process of future specialists as an integral part of integration into the digital world. According to the post. By summer, the state program «Digital Kazakhstan» will be launched in the country connection is established. Information technology is developing rapidly. If we do not develop the IT industry today, it will be difficult to enter the top 30 developed countries. After all, all civilized countries have switched to the development of this digital industry. Year by year, the development and well-being of its inhabitants is improving. Digital Technology has been bold in our lives since the early years of independence began to take root. First of all, there is a mass computerization of schools received. Computers are the main means of obtaining information both in the office and at home. began to be used to perform any work with information on a computer was carried out with the help of Both storage and transmission of information are on the way [2].

The peculiarities of this work to analyze interactive methods and suggest their possible implementation into national higher education clarify the connection of innovative technologies usage in the foreign language training at the universities. Being aware of the relevance of the teacher in the development of this competence, we propose a research that aims to contribute to the development of teaching digital competence. Developing student skills and knowledge about ICT requires trained teachers, not only in skills but also in the methods and ways of teaching. In this sense, it is necessary that the teachers develop their pedagogical content knowledge that includes an appropriate level of what we call digital competence. Teaching digital competence is the result of combining the knowledge and technological skills, knowledge of the methodological possibilities offered by technological resources and the exploitation of ICT to transform and improve education [3].

Basic provisions

According to researchers A.A. Andreeva, S.A. Beshenkova, I.P. Gladilina, E.V. Mindzaeva, A.V. Morozova, S.S. Neustroeva, T.Sh. Shikhnabieva, M.I. Shutikova the introduction and development of digital technologies in various fields of science, education, and the economy makes it possible to implement various projects, working in groups dispersed around the world. Communication can be difficult due to the subtleties of the language, misunderstanding of

extralinguistic, paralinguistic, proxemic and optical-kinetic features in the context of different cultures (V.A. Labunskaya, A.V. Morozov, V.P. Morozov, A. Pease, E. Hall and others). To a large extent, this is the reason for the increased demand for specialists who have knowledge, skills, and experience in their application in the field of intercultural communication in a digital educational environment.

Materials and methods

The concept of “intercultural communication” was introduced in the 1950s by the American cultural anthropologist Edward Hall as part of a program he developed on the instructions of the US State Department for the adaptation of American diplomats and business people abroad.

The term «digital literacy» appeared at the end of the 20th century and was popularized by P. Gilster in 1997 in the book «Digital literacy» [3].

Richard Lanham claims that «literacy» has extended its semantic reach from meaning «the ability to read and write» to now meaning “the ability to understand information however presented”. He emphasizes the multimedia nature of digital information, and argues that to be digitally literate involves “being skilled at deciphering complex images and sounds as well as the syntactical subtleties of words”. Digitally literate people are “quick on [their] feet in moving from one kind of medium to another ...know what kinds of expression fit what kinds of knowledge and become skilled at presenting [their] information in the medium that [their]audience will find easiest to understand”. Digital literacy enables us to match the medium we use to the kind of information we are presenting and to the audience we are presenting it to [4].

Today digital technologies opens a wide opportunities, and we recognize that they have great prospects in education. Modern teachers parallel to the traditional learning, try to use various types of digital learning technologies such as electronic textbooks, digital educational resources, internet technologies, computer testing programs, etc. teaching with using such forms of education as distance learning, e-learning, massive open online courses, and open educational resources. It is extremely important to develop the digital culture of future English language teachers, which is the best driving force in the digital economy. The system of teaching foreign languages is constantly changing, modern life is very dynamic and dictates high and at the same time effective rates of learning. Teachers are looking for more and more new ways to effectively teach foreign languages, trying not only to motivate students to learn, but also to use modern technologies to achieve their goals.

The inseparability of language, culture and communication was first noted by E. Sapir. “Language is a communicative process in every society known to us”. The study of intercultural communication from a linguistic point of view. So, following the American linguist and ethnologist, a number

of Russian researchers also note the very connection that exists between the world of culture and language. For example, S.G. Ter-Minasova defines language as «a system of written signs and sounds used by the population of a particular country, region or tribe in order to communicate with each other» [5]. Moreover, language is not only a means of knowing culture and the world, but also forms the mentality, national character, image, the inseparability of language and man is emphasized, where language is a kind of communicant that transmits and stores the past. Authors Maslimova A.R. and Doskhozhin Zh.M. explore intercultural communication in a linguistic way and note that A.P. Moiseev, focuses on the existing close relationship and interaction of cultural and linguistic pictures of the world. "Language, thinking and culture in the process of creating an image are so closely related that they cannot exist without each other. The world around a person is presented in three forms: the world surrounding a person, then the image of this world, reflected in the mind of a person through the prism of concepts and called the conceptual or cultural picture of the world, and finally, the cultural picture of the world, closely related to the linguistic picture of the world [6].

The introduction of new digital educational resources into the educational process allows us to successfully solve many pedagogical tasks, such as:

1. Implementation of the principle of individualization of the educational process;
2. Improving the effectiveness of the educational process;
3. Enhancing cognitive activity of students;
4. Implementation of the principle of interactivity.
5. The effectiveness of using various of apps and devices in teaching foreign languages.

The experiment took place at IKTU named after Kh. A. Yassawi, in the Philology Department.

For the aim there were developed a questionnaire and formulated with questions related to the formation of intercultural digital competence. To begin with, we conducted a diagnostic survey of students of the 1st year of the undergraduate level in the pedagogical direction. The aim is to find out their expectations at the end of training and knowledge about new educational digital technologies. 40 1st year students participated in the questionnaire. There were control group and experimental group.

The result is important for learners, the questionnaire also gave us the following results: 80% of the examined students believe that the new technologies are important in teaching a foreign language, and 20% of the examined students believe that the traditional way of learning important. Also the most interesting fact, that turns out after receiving the results of the study, is that learners want to spend more time getting a quality language education.

Result

To ensure the equivalence of the two groups before starting the study, a pre-test was applied. Table (1) shows the results:

Table 1. Results of pre-test of the equivalence of the two groups

Group students	Group	Students	Mean score (vocabulary)	Mean score (grammar test)
PRE-TEST	control	20	3.1	3.5
	experiment	20	3.3	3.7

Table (1) represents that there were no statistically significant differences between the experimental and control group at the pre-test of speaking and pre-test of grammar skills. This means that the control group and the experimental group a bit differences before starting the study.

Table 2. Results of using digitalization in teaching a foreign language for Each Group (Control and Experiment)

Group	Test (vocabulary)	students	Mean score
Control	Pre	20	3.1
	Post	20	3.4
experimental	Pre	20	3.3
	Post	20	3.8

Group	Test (grammar test)	students	Mean score
Control	Pre	20	3.5
	Post	20	3.6
experimental	Pre	20	3.7
	Post	20	3.9

Table (2) represents the mean scores of the two groups (Control and Experimental) in the pre vocabulary Test were (3.1) and (3.4) respectively while in the post test were (3.3) and (3.8) respectively; in the pre Grammar Test were (3.5) and (3.6) respectively while in the post test were (3.7) and (3.9) respectively. This means that the students' vocabulary and grammar skills scores in experimental group were improved in the post test because of the use of digitalization (E-learning).

The results obtained show that the majority of students consider the use of digital technology in English lessons to be the most important to achieve stable positive results and the opportunity to receive information from different resources, share their knowledge and skills in an appropriate manner and interact more effectively.

The results demonstrate that the establishment of a future foreign language teacher's competence qualifies the following:

- to use long-familiar and widely-spread Internet technologies in practice,
- to develop the students' skills of independent learning through ICT activities;

- to teach students a foreign language on individual ICT-based trajectories, depending on their interests, needs, and abilities.

I. Opportunity of technology use in education are:

- 1) Changes in teaching: technologies are used as help and support for teachers or working groups;
- 2) Support in realization of daily tasks: making of communication; preparations for classes, following of student's progress,
- 3) Possibilities for increase of professional development: advanced degrees, informal educational possibilities;
"Just in time" training and support, regular courses and
- 4) Possibility of distance learning;
- 5) Ability to communicate online with native speakers.

Discussion

The ability using of ICT in English lessons contributes to a significant improvement in the quality of education, which is the main task of general education policy also gives the opportunity to work with students of different levels of education. One of the main interests of students is ICT. Nowadays the traditional method of teaching comes non interesting for learners they prefer more colorful and digital way of learning.

Digitalization of education gives the opportunity for learners:

- Contribute to the formation of positive motivation in teaching English;
- New technology implemented in education contribute to the development and rise to a qualitatively new level;
- The use of ICT provides access to various reference systems, electronic libraries and other information resources
- ICT resources can be actively used for self-study, this includes all kinds of training (lexical, grammatical, phonetic exercises, grammar reading tests and IQ test).

The introduction of digital technology in the learning process keeps pace with the times in connection with the development of high technology in the XXI century

Benefits of using digital educational resources:

- the quality of visibility, consistency and uniqueness of content high motivation;
- interactivity, because teachers and students are unified, constantly interact with each other;
- joint activities of participants and cooperation;
- personalization and analysis of the learning process; inner sense of freedom creation, disclosure of the creative potential of the individual.

These modern technologies allow us to communicate in real time. Accordingly, both students and teachers be able to use the media with the help of various technological devices.

Conclusion

In the conclusion, it is necessary to notice that now the global consecutive and steady movement to the information society is observed, which urged to create the best conditions for the maximum self-realization of each person. The bases for that process are intensive development of information technologies and creation of developed information-educational environment. Study and analysis of the current state of digitalization use in the educational sphere have shown that there are numerous works considering possibilities, properties, functions, potential of information technologies having no accurate substantiation on the basis of the fact sheets received as a result of practical activities during experiments. The obvious lack of the researches representing theoretically well-founded methodical and pedagogical recommendations on ICT application is seen. The questions connected with development and influence of ICT on the efficiency of the academic process are insufficiently studied. There are no long-term and extensive researches showing degree of efficiency and expediency of support of various courses on integration of disciplines through the Internet by means of telecommunication technologies [7].

Foreign language teaching pedagogical strategies for the professional development of digital competencies abroad formation of digital competence of students in teaching and learning languages including the circumstances of their personal, educational and professional lives, effective written and oral communication in a foreign language in a digital environment involves the use of new technologies for communication. Future contributes to the concentration of cognitive abilities and attention of specialists, activates the processes of understanding and memory, forms ideas, assimilates theoretical knowledge, improves the cognitive activity of students. Creates a real interest in the topic of the lesson among students, updates the knowledge gained by students on this topic increases cognitive activity.

Accordingly, the analysis of the scientific and methodological literature, study of progressive international experience of training teachers, as well as concluding of own case have helped to investigate the issue of new technologies usage in foreign languages training in order to identify their key strengths and weaknesses and the potential ways for their implementation into national educational space.

REFERENCES

- [1] Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского как иностранного. – Москва, 1990. – 270 с.
- [2] Нуримова С.М., «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы – озық білім мен құзыреттіліктің бастамас. «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасын жүзеге асыру аясында адами капиталды дамыту» (2019 жыл- Жастар

жылына арналған): тақырыбында облыстық ғылыми тәжірибелік конференциясы. – Ақтөбе, 2019. – 435 б.

[3] Зинченко В.Г. Межкультурная коммуникация. От системного подхода к синергетической парадигме. Учебное пособие. – Москва, 2007.

[4] Gilster, P. Digital literacy. - New York: Wiley Computer Publication, 1997.

[5] Lanham, R., Digitalliteracy. //ScientificAmerican. – 1995. - № 273 (3). - p.160–161

[6] Тер-Минасова С.Г., Язык и межкультурная коммуникация. – Москва, 2008. - 352 с.

[7] Масалимова А.Р., Досхожина Ж.М. Современные проблемы исследования межкультурной коммуникации. Вестник КазНУ им. аль – Фараби. – 2014. – С. 68 – 71.

[8] Сахарова Н. С. Развитие иноязычной компетенции студентов университета. - Москва, 2003. – с. 20

REFERENCES

[1] Khekkauzen, X. Motivatsiya i deyatel'nosti (Motivation and activities). – М.: Prosveshcheniye, 2010. – С.81-83. [in Rus.]

[2] Kovalev V.I. Motivy povedeniya i deyatel'nosti (Motives of behavior and activity). – М., 1988. - 114 s. [in Rus.]

[3] A. Maslou Motivatsiya i lichnost' (Motivation and Personality). - М.: Piter, 2017. – 723 с. [in Rus.]

[4] Werner, B. A. Theory of motivation for some classroom experience B. Werner //Journal of educational psychology. – 2001. – № 71. – P. 3-35.

[5] Markova, A.K. Motivatsiya ucheniya i yeye vospitaniye u shkol'nikov (Motivation for learning and its upbringing among schoolchildren) /A.K. Markova, A.B. Orlov, L.M.Fridman. – М.: Pedagogika, 2003. – С. 43-45. [in Rus.]

ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

*Юсупова Г.Т.¹

*¹докторант, Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, Қазақстан,
e-mail: guzal.yussupova@inbox.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада біз мәдениетаралық қарым-қатынас саласындағы құзыретті меңгеру, білім алушыға қажетті білім, дағдыларды, сондай-ақ мәдениетаралық қарым-қатынас саласында оларды одан әрі дамытуға мүмкіндік беретін құзыреттер жиынтығы ретінде қарастырамыз. Заманауи талаптарды ескере отырып, кәсіби қызметті жүзеге асыру мақсатында, соңғы жылдары цифрлы оқу материалдарын қолдану арқылы

шеттілі, қызықты және тиімді бола бастады. Бұл зерттеу цифрлық оқу материалдарын осы салада қолдануды насихаттау және мұғалімдерге цифрлық материалды дамытуға көмектесу мақсатында ағылшын тілін оқытуда қолданылатын цифрлық өзіндік жұмыс материалдарын әзірлеу платформасын жасауға бағытталған. Мазмұны, құрылымы, оқу процесіне жаңа педагогикалық технологияларды енгізудегі сапалы өзгерістер білім берудің қазіргі даму кезеңін сипаттайды. Ақпараттандырудың қазіргі заманғы жағдайында сандық және мультимедиялық технологияларды тарту арқылы көбейтуге немесе пайдалануға болатын электронды түрдегі білім беру мазмұнын қоса, білім беру процесін заманауи ресурстармен толықтыру қажет. Сандық білім беру мазмұны - графикалық, мәтіндік, цифрлық, сөйлеу, музыка, бейне және қазіргі білім берудің мақсаттарымен міндеттеріне қол жеткізуге бағытталған басқа ақпараттарды қамтитын ақпарат көзі. Жоғары оқу орындарының студенттерін оқыту контекстінде шет тілі болашақ маманның шет тілдеріне кәсіби бағдарын қалыптастыру құралы ретінде қарастырылған. ЖОО түлектерінің педагогикалық даярлығын күшейту тенденциялары шет тілі мұғалімін даярлаудың жаңа сапасын талап етеді.

Тірек сөздер: цифрландыру, шет тілін оқыту, мәдениетаралық құзыреттілік, коммуникация, эксперимент, жаңа технологиялар, болашақ шетел тілі мұғалімі, цифрлық құзыреттілік.

МЕЖКУЛЬТУРНАЯ ЦИФРОВАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В КОНТЕКСТЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ

*Юсупова Г.Т.¹

*¹ докторант, МКТУ им. Х. А. Ясави, Туркистан, Казакстан,
e-mail: guzal.yussupova@inbox.ru

Аннотация. В данной статье мы рассматриваем Компетентность в сфере межкультурной коммуникации как совокупность компетенции, овладение которыми позволяет обучающемуся приобрести необходимый объем знаний, навыков, а также опыт их дальнейшего применения в сфере межкультурной коммуникации. Коммуникации для успешного осуществления профессиональной деятельности с учетом современных требований. Обучение иностранному языку стало более красочным, интересным и эффективным с использованием цифровых учебных материалов за последние годы. Это исследование направлено на разработку платформы для разработки цифровых учебных материалов для самостоятельного обучения, которые будут использоваться при обучении английскому языку, с целью содействия использованию цифровых учебных материалов в этой области и содействия развитию

у учителей навыков разработки цифровых материалов. Качественные изменения содержания, структуры, внедрения в образовательный процесс новых педагогических технологий характеризует современный этап развития образования. В современных условиях информатизации необходимо дополнять образовательный процесс современными ресурсами, в том числе учебным контентом в электронном виде, который можно воспроизводить или использовать с привлечением цифровых и мультимедийных технологий. Цифровой образовательный контент - источник информации, содержащий графическую, текстовую, цифровую, речевую, музыкальную, видео и другую информацию, направленный на достижение целей и задач современного образования. В современном быстро развивающемся обществе потребность в профессионально грамотных учителях все больше возрастает. Тенденции усиления педагогической подготовки выпускников ВУЗов требуют нового качества подготовки учителей иностранного языка.

Ключевые слова: цифровизация, иноязычное образование, межкультурная компетенция, коммуникация, эксперимент, новые технологии, будущий учитель иностранного языка, цифровая компетентность.

Статья поступила 24.04.2022

2 Бөлім
ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
Раздел 2
СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
ОБУЧЕНИЯ
Part 2
MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

МРНТИ 14.35.09

УДК 372.881.1

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.017

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ САЛАСЫНДА ЗАМАНАУИ
МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ
ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

*Азимова Г.У.¹, Сатбекова А.А.²

¹PhD докторанты, ҚазҰҚПУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: gaini.azim@gmail.com

²п.ғ.д., профессор, ҚазҰҚПУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: satbekova@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада қазақ тілін оқыту әдістемесі және онда қолдануға болатын заманауи қосымшалар жөнінде сөз қозғалады. Қазіргі таңда білім беру жүйесінде заман талабына сай жаңа технологияларды қолдану оқытушылардың басты міндеттерінің бірі болып отыр. Цифрлы қоғамда дүниеге келіп, сол қоғамда тәрбиеленетін білім алушы ұрпаққа өз қабылдауына сай білім беру нәтижелі болары анық. Қазақ тілін оқыту әдістемесінде заманауи қосымшаларды қолдану студенттерге қазақ тілінің сұлу да сырлы таңғажайып әлемін үйренуге көп ықпал етері сөзсіз. Мақалада білім беру әдістемесінде бүгінгі күні кеңінен қолданылып жүрген мобильді қосымшалар сипатталып, олардың қолданысына қатысты түрлі мәліметтер беріледі: олардың ерекшеліктері, функциялары айқындалып, білім берудегі тиімділігі қарастырылды. Мобильді құрылғылардағы оқыту бағдарламалары, мобильді қосымшалардағы сабақтар оқушыларды қызықтырып, оқытушыға көмекші құрал болып білім алудың және кәсіби біліктілікті жетілдірудің негізгі тәсіліне айналды. Сонымен қатар, белгілі ғалымдардың жалпы қазақ тілін оқыту әдістемесі бойынша зерттеулері мен пікірлеріне сілтеме жасалады. Мобильді оқытудың артықшылықтары мен

кемшіліктері тізбектеліп, ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолданудың түрлі аспектілері атап өтіледі. Компьютерлік ақпараттық технологиялар көмегімен орындалатын интерактивті жұмыс жүйелерінің сапалы білім беруде, танымдық қызығушылықты дамытуда алатын орны әлі зерттеліп, толығы берері анық.

Білім беру саласындағы әлемдік тәжірибені жоғары оқу орындарының білім беру жүйесінде қолданудың мақсаты - студенттерге мотивация беру, берген білімді тиімді әдістер көмегімен игерту. Бұл мақала жоғары оқу орны оқытушыларына практикалық мақсатта қолдануға ұсынылады.

Тірек сөздер: қазақ тілі, оқыту әдістемесі, мобильді қосымшалар, мобильді құрылғылар, АКТ, тіл үйрету, инновациялық технологиялар, заманауи әдістер.

Негізгі ережелер

Оқытушының білім беру әдістемесі заман ағымына сай жаңашыл бағыттағы әдіс-тәсілдермен үздіксіз толығып отырады. Бүгінгі тақырыпта әлемдік білім беру тәжірибесіне қолданысқа енген технологиялардың қазақ тілін оқыту әдістемесінде қолданылуына тоқталамыз.

Қазақ тілін оқыту әдістемесін ғылымның бір саласы ретінде қарастырсақ, мұнда нақты айқындалған мақсат көзделіп, сол мақсатқа жету бағытында ұйымдастырылатын арнайы, саналы сипаттағы таным үрдісі қалыптасады. Қазақ тілін оқыту әдістемесі саласында арнайы күн тәртібінде қойылып, теориялық түйіндері шешілуі тиіс мәселелер бар. Ол мәселелер өздерінің айқын болмысымен танылған кезде психологиялық-педагогикалық зерттеу міндеттері де нақтыланады, нәтижесінде қазақ тілін оқыту үдерісінің қандай да бір проблемасы анықталады.

Қазақ тілі біз үшін біздің ана тіліміз болуымен құнды. Қазақ тілін оқыту үдерісінің ғылым нысанына айналуы - қазақ тілін оқыту барысының заман өзгерісіне дер кезінде бейімделу жолдарын танып-талдап практикаға енгізудің тиімді әрі нәтижелі тетіктерін анықтаумен де байланысты танылады; Бұл ретте қазақ тілін оқытудың жаңа технологияларын білу міндеті туындайды. Қазақ тілін меңгертуде қолданылатын әдіс-тәсілдер жүйесі де уақыт талабына сай өзгертіліп, дамытылып, тереңдетіледі [1].

Кіріспе

XX ғасырдың басында мобильді оқыту мәселесі ағылшын тіліндегі ғылыми-педагогикалық бағыттағы баспасөз беттерінде көтерілген еді. Кейінірек біздің елімізде де бұл тақырып қозғалып, білім беру жүйесін ақпараттандыру, электронды оқыту жүйесін жасау, бағдарламаға енгізу әрекеттері жүзеге асырылып, жекелеген педагогтар бастамасымен білім беру жүйесіне ене бастады.

«Мобильді оқыту» деп – мобильді құрылғылар көмегімен кез-келген уақытта, кез-келген жерде білім алуды айтамыз». Сол мобильді құрылғылардың қазақ тілін оқыту әдістемесінде қолданысы қандай? Оқытушыларымыз сабақ барысында қаншалықты тиімді қолдана алады? Бұл қосымшаларды қазақ тілін үйретуде қандай әдістер көмегімен қолдана аламыз? Бұл сұрақтардың жауабына мақала барысында кеңірек тоқталатын боламыз [2].

Қазіргі таңда компьютер және басқа да сандық құрылғылар әрбір адам өмірінің ауқымды бөлігін қамтитын болды. Күнделікті өмірде біз смартфон, планшет немесе өзге де мобильді құрылғыларды жиі қолданамыз. Бүгінгі жоғары оқу орындарында оқитын цифрлы қоғамда туып, ақпараттық технологиялармен қатар өсіп келе жатқан бүгінгі ұрпақ мұндай технологиялар, интернет пен мобильді құрылғыларды өмірлерінің ажырамас бөлігі деп қарастыратыны анық.

Сандық мобильді құрылғылар олардың күнделікті өмірінде ғана емес олардың оқу процесінде де орнымен қолданылуда. Заманауи оқыту үрдісі тек оқытудың тұжырымдамасы мен әдістеріне сүйеніп қана қоймай оқыту процесінің технологиялық және техникалық жаңаруымен де тығыз байланыста дамуда.

Планшеттік компьютерлер, смартфондар, мобильді телефондарды білім алу мақсатында қолдану электрондық оқыту тұжырымы аясында жаңа бағыттағы мобильді қосымшалар көмегімен оқыту үрдісін қалыптастырды. Көптеген ғалымдар мен педагогтар болашақта ақпараттық компьютерлік технологиялармен оқыту, мобильді байланыс құралдарының таралуы оқыту мүмкіндігін кеңітіп, сапасын арттыратыны жөнінде болжам жасайды. Бұл көптеген оқу қосымшалары мен бағдарламалардың, жаңа технологиялардың пайда болуымен байланысты [3].

Материалдар және әдістердің сипаттамасы

Қазақ тілін оқытуда үздік нәтижелерге қол жеткізіп, студенттің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыруды айтарлықтай сапалы деңгейге көтерген оқыту технологиясының бірі - дамыта оқыту технологиясы. Даму, бұл – уақыт талабына сай үнемі өзгеріп отыратын тұрақты, әрі өзекті құбылыс. Қашықтан оқыту жүйесіне сай тіл үйреніп жүрген білім алушылардың білімін бақылау мен қадағалау процесін оңтайландыру үшін арнайы мобильді қосымшаларды қолданып бағалау процесін жүзеге асыруға болады. Қазақ тілі сабағының міндеті тіл үйретумен қатар білім алушының ой-өрісін дамыту болса, адамның ой-өрісі қалай жағдайда да сөйлеуді дамытуға бағытталады. «Көңілдегі көрікті ойдың ауыздан шыққанда көркі кетпеуін» қадағалау қазақ тілін үйрететін оқытушының басты міндеті деп білеміз.

Қосымшалар көмегімен оқыту – бұл тұрақты мобильді құрылғылар мен технологиялар арқылы жүзеге асатын, білім алушының тілдесіп, байланыс орнатып немесе ақпарат алуы негізінде білім алу үрдісінің барынша тиімді ұйымдастырылуына мүмкіндік беретін әрекет. Жалпы зерттеулердің көпшілігі дәстүрлі және қазіргі кездегі өзге де оқыту әдістерімен салыстырғанда қосымша арқылы оқытудың басты ерекшелігі білім алушының білім алу барысында белгілі бір мекенге немесе уақытқа тәуелді болмауы деген тұжырымға тоқталады. Олар кез-келген уақытты, кез-келген өздеріне қолайлы мекенде оқу материалдарын қолдана алады.

Мобильді қосымшаларды түрлі оқу пәндерімен қоса, қазақ тілін оқытуда да қолдана аламыз. Бүгінгі таңда жалпы тіл үйретуге арналған қосымшалар көптеп кездеседі. Тәжірибе жүзінде мобильді қосымшалардың дәстүрлі оқыту әдістерінен артықшылығы аз емес, мысалы: жеке әрекеттерді интенсификациялау, тұлғаның өзіндік ерекшеліктеріне сай оқыту, танымдық белсенділікті арттыру және үйренуге мотивация беру. Біздің көзқарасымызға сай мобильді электрондық құрылғылардағы қосымшаларды қолдану қазіргі таңда айрықша өзекті мәселелердің бірі. Қазіргі сандық технология саласына кей студенттердің білімі төмен, әрі олар ұсынылған бағдарламалық өнімдерді жеткілікті бағдарлай алмайды. Оқытушының міндеті білім алушыларға кеңес беріп, тіл үйренуге барынша итермелейтін жеке оқу дағдысына сәйкес өнімді таңдауға көмектесу. Сондай ақ, құрылғыларды қолдануын қадағалап, оларды білім алу мақсатында қалай қолдану керектігін үйрету. Бұл – білім беру процесін оңтайландырады. Сонымен қатар, мобильді қосымшаларды қолдану барысында туындаған түсініксіз сұрақтарға сол қосымшаларда көрсетілген анықтама көмегімен жылдам жауап алуға болады және олар ақпаратты тез табуға мүмкіндік береді. Анықтамаларды кітаптан табуға қарағанда әлдеқайда оңай. Екіншіден, баспадан шыққан нұсқаларға қарағанда интернет желісінде ұсынылған мәліметтер жаңа, әрі өзекті. Себебі, баспада жарияланған кітаптағы мәліметтер ескіріп не жаңа мәліметтермен алмастырылып, өзектілігін жоғалтқан болуы ықтимал. Үшіншіден, мобильді қосымшаны қолдану аудитория аясында жүргізілген сабақ пен өзіндік жұмыстар барысында да студенттің қызығушылығын арттырады.

Қосымшалар арқылы оқытудың артықшылығымен қатар кемшіліктері де айтарлықтай. Өз тәжірибемізге сүйеніп алдымен артықшылықтарын бірнеше топтарға бөліп қарастырсақ.

Психологиялық аспект. Студенттің өзіндік психологиялық ерекшеліктері ескеріле отырып, мықты және әлсіз тұстары анықталып, оқыту процесін сол ерекшеліктеріне сай бейімдеп, студенттің өзіне

арналған жеке дара оқу үрдісін қалыптастыру. Қосымшалар көмегімен тіл үйретудің негізгі артықшылығы осында.

Әдістемелік аспект. Қосымшаларды қолдану білім алушыға үстеме мотивация береді. Студенттің оқу процесіне қатысты қызығушылығын арттыру үшін тапсырмалардың көпшілігі ойын форматында әзірленген. Сондай-ақ, көптеген қосымшалар білім алушының икемі мен қабілетін анықтауға негізделген.

Техникалық аспект. Техникалық аспект тұрғысынан алғанда мобильді құрылғылардың техникалық ерекшеліктері мұқият зерттеліп, тәжірибе жүзінде дәлелденген. Біріншіден, көптеген аудио немесе мобильді құрылғылар сөзді, сөз тіркестерін және толығымен аутентикалық мәтіндерді дыбыстай алады. Оқушы өз сөзін таспаға жазып, тыңдап, салыстыра алады. Екіншіден, әрбір әрекет түрлі бейне, анимация немесе суреттермен толықтырылған. Бұл ерекшелік білім алушы тарапқа бейтаныс жаңа лексикалық бірліктерді есте сақтауда тиімді болары анық.

Оқу процесінде мобильді және компьютерлік құрылғыларды және қосымшаларды қолдану мәселесіне қатысты жалпы әдістемелік тәжірибе барысында төмендегідей кемшіліктер анықталды:

1. Оқу процесі барысында ақпараттық технологияларды қажетті деңгейде меңгере алмаған білім алушылар үшін қосымшаларды қолдану бірқатар қиындықтар тудыруы мүмкін.

2. Мобильді қосымшалармен жұмыс көптеген сыртқы факторларға тәуелді, мәселен, әрбір құрылғының техникалық ерекшелігі әр түрлі, және соған сай белгілі бір тапсырмаларды орындау барысында техникалық тұрғыдан шектеулер туындауы немесе интернет жылдамдығына байланысты шектеулер орын алуы мүмкін.

3. Оқытушы мен оқушы арасындағы тікелей коммуникацияның жанды сұхбатты алмастыра алмауы және аталған әрекеттің коммуникативтік құзіреттіліктің толыққанды дамуын қамтамасыз ете алмауы.

Сабақтың барысында барлық білім алушының сабаққа белсенді қатысуын ұйымдастыру үшін түрлі құралдар қолданылады. Бұл ретте оқытушы мен студенттің субъект-аралық қатынасқа негізделген ынтымақтастығы бір сәтке болса да өзгермей сақталуы талап етіледі. Компьютерлік ақпараттық технологиялар көмегімен орындалатын интерактивті білім беру жүйелерінің сапалы білім беруде, танымдық қызығушылықты дамытуда алатын орны әлі зерттеліп, толығы берері анық.

Талқылау

Сан түрлі қосымшалар арасынан қазақ тілін оқыту әдістемесіне қолайлы деп саналатын Google Classroom платформасына тоқталайық.

ClassRoom бұл оқу орындары мен кез келген коммерциялық емес мекемелерге арналған тегін қызмет. Сонымен қатар ол Google жүйесінде есептік жазбасы бар кез-келген тұлғаға қолжетімді. ClassRoom көмегімен бүгінгі күнде оқытушы мен студент қарым-қатынасы аудитория шеңберімен шектелмей жаңа деңгейге көтерілді. ClassRoom уақыт секілді құнды ресурстарды немесе өзге физикалық ресурстарды үнемдеуде де қолайлы. Оның көмегімен тұтас курс әзірлеуге, тапсырма беруге, байланыс орнатуға және жұмысты жүйелендіруге мүмкіндік туады. ClassRoom-мен жұмыс жасаудың артықшылықтары мынадай:

Қолданысы өте қарапайым. Оқытушылар өздері шәкірттерін белгілі бір курстың тізіміне енгізе алады немесе курс тыңдаушысы ретінде тіркелу кодтарын береді. Бұл бірнеше минуттық жұмыс.

Уақытты үнемдеуде тиімділігі. Онлайн форматта жұмыс істеу оқытушыға бір платформа көмегімен тапсырманы жіберуге, тексеруге және бағалауға мүмкіндік береді, яғни оқыту жүйесінің аталған әр кезеңіне жұмсалатын уақыт көлемі азаяды.

Материалдарды жүйелеуде қолайлылығы. Студенттер тапсырма парағы арқылы қандай тапсырмалардың тапсырылып-тапсырылмағандығын толық бақылай алады және қолжетімді материал толығымен олардың Гугл Диск папкасына автоматты түрде жүктеліп отырады.

ClassRoom қосымшасында тікелей тілдесу мүмкіндігі бар. Оның көмегімен оқытушы тапсырманы салып, хабарландыру жіберіп, талдауды бастап кете алады. Ал студенттердің материалдармен алмасып, курс лентасындағы сұрақтарға жауап беруіне мүмкіндік бар.

Бұл қосымша қаншалықты қауіпсіз? ClassRoom қосымшасында жарнамалар жоқ, материалдар мен студенттер деректері маркетингтік мақсатта қолданылмайды.

Оқытушы ClassRoom қосымшасында камераға рұқсат беру арқылы ClassRoom-ға видео және фото жариялауға мүмкіндік туады. Сақтау қоймасына да рұқсат беру арқылы құрылғы жадында сақталған фото және видео материалдарды қосымшаға бекітуге болады. Бұл қосымшамен жұмыс барысында есептік жазбаны таңдау мүмкіндігіне ие болу үшін есептік жазбаны қолдануға рұқсат берілуі шарт. Бұл қосымшалар пандемияға байланысты әлемде жарияланған карантин кезінде оқыту процесін жеңілдетуге зор үлес қосты.

Қазақ тілін оқыту барысында студенттердің логикалық ойлау

мәдениетін дамыту да ерекше ескерілетін мәселе. Қазақ тілін оқыту барысында логиканың қандай элементтерін енгізу керек? Логика элементтерін оқытуда қолданылатын әдіс-амалдарды қазақ тілін оқыту әдістемесімен қалай ұштастыруға болады? Қазақ тілін оқыту барысында қажетті деп саналатын логикалық білім мазмұнын игере отырып, оқуда ойлаудың жүйелілігі, бірізділігі, пайымдаудың құрылымы және оны меңгеру арқылы пайымдауға, ой қорыта білуге дағдылану жолдарын қарастырады. Оқыту процесі таза логика немесе таза лингвистикалық білім беруге айналып кетпес үшін ол үздіксіз бақылауда болуы тиіс. Осындай тілді оқытудағы мәселелерді оқытушы ескере отырып, қосымшадағы тапсырмаларға енгізе алады. Логиканы дамытуға арналған тапсырмаларды Kahoot қосымшасына салуға болады. Бұл қосымша да жоғары оқу орындарындағы әдістемелік тәжірибеде оң нәтиже көрсеткен қосымшалардың бірі. Kahoot қосымшасын қалай қолданамыз? Kahoot сабақты қызықты, көңілді, тиімді өткізуге арналған онлайн викториналық тесттер мен сұрақ-жауапқа негізделген қосымша. Бірнеше минут ішінде логикалық ойын құрастырып немесе көптеген дайын өнімдер арасынан қажетін тандап жаңа тақырыпты игертуде, білімді бекітуде және сауалнамалар жүргізуде таптырмайтын құрал.

Бұл қосымшаны оқытушылар да, студенттер де, мектеп мұғалімдері мен оқушылар да жақсы танып, бүгінде дәстүрлі білім беру жүйесіне негізделген сабақ барысында да қолданып жүр. Ал қашықтан оқыту кезеңінде бұл қызмет оқытушы үшін ең тиімді құралға айналған еді. Сабақты қалыптағы форматтан жаңашыл форматқа өзгертіп, жаңа тақырып түсіндірілгеннен кейін Kahoot көмегімен сұрақ-жауап түрінде бекіту секілді функциялар кез-келген оқытушыға қолжетімді әдіс. Сонымен қатар, таныстырылған материалдарды талдау арқылы сыни ойлау құзыреттілігін қалыптастыруға мүмкіндік туады.

Мысалы, жаңа материалдарды игеру барысында студенттер экранның арғы бетінде бастарын изеп отыра беру мүмкін. Осындай кезде қысқа динамикалық тест алсаңыз, олардың тақырыпқа қызығушылықтары оянып, олар сабаққа белсенді түрде араласа бастайды. Тест алу арқылы студенттердің бес минут бұрын оқытушы берген материалды толық меңгерген-меңгермегендігін анықтауға болады. Дұрыс жауаптың жасыл түспен боялуы да сол жауаптың студент жадында сақталып қалуына ықпал етері анық. Әрбір ойын барысында ойыншылардың рейтингі көрініп тұрғандықтан, бұл әрекет білім сайысына қатысушыларды ынталандырады: әрбір қатысушы келесі сұраққа мүмкіндігінше дұрыс жауап беріп, жақсы ұпай жинауға ынталы болады. Kahoot көмегімен жүргізілетін сабақтар ретін толықтыру немесе сабақ тақырыбына сай

оның қолданысын кеңейту немесе түрлендіру оқытушының ынтасына, қиялына және жалпы дүниетанымына сай жүзеге асатын процесс. Терең түсіндіруді талап ететін күрделі тақырыппен жұмыс барысында студенттің біліміндегі олқылықтар тест көмегімен толығып отырады. Kahoot арқылы видеоконференция ұйымдастырып, қашықтан оқыту жүйесі шеңберінде өз бетінше орындауға арналған ойын форматындағы тапсырмаларды жіберу мүмкіндігі де бар. [4] Сонымен студенттің соңғы өтілген тақырыптарға сай материалдардан алған білімін түйіндеуге, жаңа материалды түсіндіру барысында сұрақ-жауап ұйымдастыруға аса қолайлы қосымша ретінде мәлім. Әрбір студенттің білімін дамытудағы оң өзгерістерді анықтау үшін ойын қорытындысының аналитикасын қолдану керек. Студенттер өз бетінше тест құрастыру арқылы білімдерін тереңдете түседі, пассивті студенттердің пәнге қызығушылығы оянады. Бұл қосымша көмегімен олардың бойында топтық серіктестік дағдыларды қалыптастыруға бағытталған командалық ойын мүмкіндіктері бар. Kahoot қосымшасында ойындар мен тапсырмалар құрастыру үшін барлық қажетті тетіктермен егжей-тегжейлі танысу қажет. Тілді таңдап, викторина кезінде ойыншылардың көңіл-күйіне әсер ететін қандай да бір жағымды әуенді фонға қоюға болады. Сабактың тақырыбын, сипаттамасын жазып, сурет іліп, қажет десеңіз ютубтағы бір роликтің сілтемесін де қоюға болады. Ең бастысы, ойын барысы барлық қатысушыларға қолжетімді болу үшін олардың бәрін ойынға алдын ала тіркеуді ұмытып кетпеген жөн. Қосымшада оқытушы сұрақ-жауаптарды енгізу үшін беттің жоғарғы жағында жазу жолағы және бүйірінде сурет ілетін функциясы бар. Студенттің жауап беруіне бөлінген уақытты шектеу мүмкіндігі де қарастырылған. Ойын немесе сұрақ-жауап сессиясы соңында электронды таблицадағы нәтижені жүктеп алып, студенттің нәтижесін қарап, талқылауға болады.

Оқыту үйренушінің оқуға деген ынтасы артқанда ғана өз мақсатына жетеді. Оқыту мотивациясын жандандыру оқытушының үлесіне тиесілі. Оқытудағы мотивацияны қалыптастыру оқытушының тәжірибесіне, білімділігіне байланысты. [5]

Білім беру процесі барысында мотивацияны оятатын құрал - жаңа техникалық оқыту құралдары. Оқыту процесінде видеофильмдерді, теледидарды, аудиотаспаны немесе компьютер, смартфон сияқты түрлі құрылғыларда ұсынылған мүмкіндіктерді қолдануды оқытушыға кәсіби біліктілігі міндеттейді.

О.В. Канарская: «Инновационное обучение на уроках русского языка попытка новаторского подхода в современных условиях к решению задач гуманизации обучения, преодоления формализма, авторитарного

стиля, поворот к личности обучаемого, поиск условий для раскрытия его творческого потенциала, фактически, инновационное обучение – результат изменения стиля общения на уроке, стиля презентации знаний и усвоения их как умений» – деп жаңаша жаңғыртып оқытуға анықтама бергеніндей, инновациялық сабақтарда сабақтың мазмұнымен қатар, көрнекіліктер, видео, видео-аудиоқұралдар, компьютер, электронды оқулықтар барынша қолданылып бір сабақ екінші сабақтан мүлдем өзгеше болуы керек [6]. Оқытушының инновациялық жаттығулары үйренушінің өз бетімен тапсырмаларды, проблемаларды, дидактикалық шарттарға сәйкес шешуіне мүмкіндік тудыруы тиіс.

Инновациялық оқыту әдістемесіне тоқталғанда тағы да мобильді қосымшаларды қолдануды ұсынамыз. Бұл - Socrative қосымшасы. Оқытушының техникалық қамтамасыз етілу мүмкіндіктеріне сай аталған қосымшаны компьютерде де қолдануға болады. Қазақ тілін меңгертуге қатысты дәстүрлі әдістерден бөлек қазіргі студенттерге сабақты жаңашылдықпен ұсыну заман талабына айналып отыр. Қазақ тілінде фильмдер көрсетіп немесе қазақ әндерін тыңдалым тапсырмасы жүзінде тындатып, сол материалдарда қамтылған сөздерді, әрекеттерді осы қосымша арқылы тексеруге болады. Мәселен, оқытушы сол кино, ән бойынша сұрақтар құрастырады немесе Socrative көмегімен студенттерді жарыстыра алады: кім алғаш болып, дұрыс жауап берсе, сол қатысушыны оқытушы өзі автоматты түрде экранда марапаттайды. Тапсырманың орындалу уақытын шектегіңіз келсе, дұрыс жауапты жылдам тапқан қатысушыға қосымша ұпай беріліп, түрлі мотивациялық смайликтермен қатысушының қызығушылығы артады. Өкінішке орай, осы сияқты тиімді қосымшаларды оқытушылар сабақтарында көп қолдана бермейді. Socrative-те оқытушы студенттеріне арнап өзге де викториналар құрастыра алады және сабақ өткізу барысында стандартты викториналарды таңдауына да болады. Бұл викторина сұрақтарына студенттер өз атынан немесе анонимді түрде жауап беру мүмкіндігі де қарастырылған және бұл талапты оқытушы өз бетінше таңдайды. Студенттер тапсырмаларды орындай бастағанда-ақ оқытушының экранында жауаптар статистикасы пайда болады. Қатысушылардың викторина жауаптары негізінде олардың материалды қаншалықты игергенін оқытушы талдап, олардың білім деңгейін бағалап, оқу бағдарламасын жаңартуына, жақсартуына ықпал ете алады. Викторинаны құрастыру үшін мобильді құрылғыда аталған қосымшаның оқытушыға арналған нұсқасы болуы қажет.

Сонымен қатар, қосымшада көптеген тест нұсқалары ұсынылады, мәселен:

- дұрыс-бұрысты анықтайтын сұрақ форматында;
- бірнеше жауап нұсқалары бар сұрақтар;
- ашық сұрақтар [7]

Оқытушы ретінде біздің басты қызметіміз - тілді үйрету. Ал, білім берудегі мақсатымыз - жалпы практикалық білім беру және тәрбиелеу. Білім берудің осы мақсатына сәйкес оқытудың мазмұны, әдістемесі мен құралдары таңдалып алынады. Үйрету дегеніміз - үйренушінің білімдік және танымдық қызметінің барынша жоғары деңгейге жетуіне, берілген білімнің игерілуіне бағытталған процесс. Бұл процеске үйренуші де үйретуші тараппен қоса атсалысады, екеуінің бірлескен әрекеті негізінде үйренуші білім алып не білімін толықтырып, ал, үйретуші тарап өзінің әдістемелік білімін терендетіп қалыптастырады.

Әдістеме ғылымы оқытудың заңдылықтарын зерттейді. Оқыту әдістемесі оқытудың мазмұнын, мақсатын, міндетін, әдісін, сондай-ақ, үйрету амалдары мен тәрбие секілді мәселелерді зерттейді. Ал, әдіс білім алуы мақсат еткен оқытушы мен оқушының іс-әрекетінің өзара байланысын қарастырады. А.Н. Щукин: «Әдіс түсінігі белгілі бір міндетті жүзеге асыру жолындағы шындықты теориялық және практикалық жолмен шешудегі амалдар мен тәсілдердің жиынтығы» деген анықтама берген. Білім беру процесін ұтымды жолмен ұйымдастыру мақсатында оқытушы төмендегідей негізгі кешенді әдістерді тиімді түрде пайдаланғаны жөн: оқу-танымдық әрекетті түрлендіру, білім берудегі мотивацияны дамыту әдісі, оқыту тиімділігін арттыратын бақылау әдісі және т.б.

Тиімді оқыту құралдары тек білімді бағалау үшін ғана емес, сонымен қатар оқыту стратегиясы ретінде қолдану, бағалау мен бақылауға арналған тапсырмаларды жиі қолдану, білім алушылардың тапсырманы орындау барысында жіберген қателерін түзетуге мүмкіндік беру арқылы психологиялық қысымды төмендету мақсатында да қолданылады. Бақылау мен бағалаушылық сипаттағы әдістердің түрлі жекелеген стратегияларын қолдануға да болады, мысалы: кликерлер, карточкалар, бинго, стикер рефлексиясы, қозғалыс тесті секілді түрлерін тиімді қолдана білген абзал.

Қазақ тілін оқыту әдістемесінде қолдануға болатын қосымшалардың бірі -Worldwall қосымшасы. Интерактивті жаттығулар көмегімен грамматика, лексика, оқылым, тыңдалым тапсырмаларын пысықтауға болады. Түрлі шаблондағы тапсырмаларды қағазға көшіріп алу немесе тапсырманың келесі бір түріне жылдам ауысу секілді мүмкіндіктер – осы қосымшаның басты ерекшелігі. Күрделі тақырыптар қатар келіп немесе қайталанып, студенттер шаршап не қызығушылығы төмендей бастағанда релаксацияға Learningapps қосымшасын қолдануға болады.

Learningapps қосымшасы - ойын көмегімен берілген материалды бекіту және пысықтауға арналған ресурс. Бұл қосымшаны қолданып студенттің тілді меңгеру деңгейіне сай түрлі ойындар, викторина, кроссворд, пазлдар құрастыруға болады. Оған қоса мұнда пайдаланушылар бастамасымен жасалған интерактивті тапсырмалар галереясы бар. Оқытушы қажет материалды таңдап, сабақ тақырыбына немесе өзіндік білім беру стиліне сай өңдеп, түзетіп, жаңартып не толықтыра алады. Академиялық пәндер атаулары бойынша топтастырылған жаттығулар арасынан тиісті пәнге қатысты материалды табу қиынға соқпасы анық.

Әр оқытушының өзіндік сабақ беру стилі болады және оқытушының өзіндік стилін қалыптастыруда түрлі қосымшаларды қолдану ұсынылады. Аталған қосымшаны сабақ барысында қолдануды мақсат еткен оқытушылар қосымшаны қолданар алдында алдымен LearningApps.org қызметіне тіркеледі, келесі қадам – сабақтың тақырыбы, мақсаты мен міндетіне сай оқу модельдерін жасау, соңында оларды сақтап, қажетінше жаңартып, өзгерістер енгізуге болады. Жаттығулар бөлімінде «Барлық жаттығулар», «Жаңа жаттығулар», «Менің сыныптарым», «Менің жаттығуларым» деген секілді жаттығулар топтамасы бар. «Жаңа жаттығулар» топтамасын таңдау арқылы *жұпты табу, хронологиялық кесте, мәтін енгізу, суреттерді реттеу, классификация, викториналық сұрақтар, бос жолдарды толтыру, кім миллионер атанады?, пазлдар, сөзжұмбақ, сөзді табу, сөз құрастыру* секілді жаттығуларға қол жеткізуге болады. Бұл жаттығуларды қазақ тілін оқыту әдістемесінде қолдану студенттердің зейінін ашып, қазіргі «сандық» әлемде сауатты жасалған электронды білім ресурсы әдеттегі оқыту құралдарына қарағанды эффективті болары анық[8].

Сауаттылық айтылым әрекетін қалыптастыру барысында айрықша маңызға ие. Айтылым тапсырмаларына басымдық беріп, студенттің сауатты сөйлеуі, ойын дұрыс жеткізе алуы дағдыларын қалыптастыру – негізгі міндет. Көпшілік алдында дауыстап сөйлетіп, қайталатып жаттықтырумен қатар, мобильді құрылғы көмегімен қосымша тапсырмалар дайындауға нұсқау беріп, оларды аудио не видео форматында тапсыруын талап етуге болады [9].

Қосымшалар арасынан оқу материалдарын қолданысқа жеңіл тәсілдер арқылы тиімді меңгертуге арналған Quizlet қосымшасын да қазақ тілін оқыту әдістемесінде қолдана аламыз. Әр оқытушы өз модулін электронды карточкалар көмегімен әзірлейді. Сөз тіркестерін жаттатып, олардың құрылымын талдау мақсатында да Quizlet функциялары көмегіне жүгінуге болады. Одан бөлек уақыт шектеулі болғанда немесе өзара пікір алмасу қажеттілігі туындағанда өзге қолданушылар дайындаған

карточкалар көмекке келеді. Статистикалық мәліметтерге сай 60 миллионнан астам қолданушысы бар бұл қосымшаның білім берудегі тиімділігін нендей функциялары арқылы байқауға болады?

- қажетті материалды карточкаға салып, соның көмегімен оқыту;
- студенттің есте сақтау қабілетін жазылым әрекеті арқылы тексеру;
- іріктеу ойынын ұйымдастырып, жеңіске жету арқылы мотивация беру;
- мәтіндердің ауызша дұрыс жеткізілуін қалыптастыру;
- маңызды емтиханға, бақылау жұмыстарына дайындық ретінде аталған қосымшаны қолдану;

Quizlet материалды жылдам есте сақтауға және меңгеруге себебін тигізеді және платформа ұсынған функцияларды кез-келген пәнді оқытуда ақысыз негізде қолдану - жалпы білім беруші қауымға үлкен көмек [10].

«...Әр педагогтың, өз білімін жетілдіріп, бірсарынды сабақ беруден гөрі, инновациялық технологияларды күнделікті пайдалану-заман талабы» деген К.Д.Ушинскийдің сөзін еске сақтай отырып, оқыту процесін технологияландыруға жалпы педагогтардың бәрі атсалысу керек. Озық тәжірибе озық нәтиже көрсетері сөзсіз.

Нәтижелер

Қазіргі кезде қазақ тілін оқыту әдістемесінде кеңінен қолданылып жүрген әдіс-тәсілдер аясы кең, соның ішінде инновациялық әдістердің орны ерекше. Инновация терминінің «жаңарту, өзгерту, жаңашылдық» секілді мағынада қолданылатыны баршамаызға мәлім. Біздің жаңашыл әлем талап ететін жаңа леп, жаңа бағыттарға негізделген өзгерістердің мазмұны терең, әрі нақты екені белгілі. Бұл әдістеме негізінде үйренушінің дербес қабілетіне сай белсенділігін қалыптастыру, оқыту материалдарын өз бетінше қолдану арқылы танымдық белсенділікті арттыру алға шығады. Үйренушінің дербес белсенді қызмет деңгейі төмендегіше анықталады: іздеу белсенділігі (сөйлеу іс-әрекеті түрлерін қамтамасыз ететін дағды мен біліктілік) [11];

- Шығармашылық белсенділігі (сөйлеу шығармашылығы);
- Қайта құру белсенділігі (оқу материалдарын меңгеруді айырып тану);
- Жеткілікті білім белсенділігі (есте сақтау арқылы меңгерілген материал бойынша алған мәліметті елестету);
- Жоғарғы білім белсенділігі (меңгерілген материалды трансформациялау).

Осы белсенділіктерді арттыруда қосымшалардың рөлі зор, дегенмен, оқытушы тарапынан әрдайым қадағалауды қажет ететін процесс.

Қазақ тілін оқытуда үздік нәтижелерге қол жеткізіп, студенттің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыруды айтарлықтай сапалы деңгейге көтерген оқыту технологиясының бірі - дамыта оқыту технологиясы. Даму, бұл – уақыт талабына сай үнемі өзгеріп отыратын тұрақты, әрі өзекті құбылыс. Қашықтан оқыту жүйесіне сай тіл үйреніп жүрген білім алушылардың білімін бақылау мен қадағалау процесін оңтайландыру үшін арнайы мобильді қосымшаларды қолданып бағалау процесін жүзеге асыруға болады. Қазақ тілі сабағының міндеті тіл үйретумен қатар білім алушының ой-өрісін дамыту болса, адамның ой-өрісі қалай жағдайда да сөйлеуді дамытуға бағытталады. «Көңілдегі көрікті ойдың ауыздан шыққанда көркі кетпеуін» қадағалау қазақ тілін үйрететін оқытушының басты міндеті деп білеміз.

Қорытынды

Оқытуда қолданатын заманауи қосымшалардың мүмкіндіктері күннен күнге жетілдіріліп келеді. Олар заманауи білім беру сұранысына сай барлық оқыту техникаларын қамтуды көздейді. Қазақ тілін оқыту әдістемесінде заманауи қосымшаларды қолдану студенттерге қазақ тілінің сырлы, ғажап әлемін үйренуге көп ықпал етері сөзсіз. Оған қоса, бұл қосымшаларды қолдану оқытушы тарапынан көп ізденісті, жаңашылдықты талап етеді. Тіпті, біліктілікті жетілдіру мақсатында бұл қосымшаларды тиімді қолдануды үйрететін курстарға қатысу да артық етпейді. Әлемдегі жаңашыл білім беру талабына сай қолданыстағы әдістеме аясында жаңа технологияларды қолдану мүмкіндіктері аталған мақалада қарастырылды. Бүгінгі таңда еліміздегі жоғары оқу орындары техникалық жабдықтармен толық қамтамасыз етілген. Оған қоса әрбір оқытушы мен студент жеке смартфон қолданады. Мұның бәрі жаһандық деңгейдегі жаңашылдықтарды игеруге жол ашады. Сайып келгенде қазақ тілін оқытуда технологиясы озық елдердің ойлап тапқан қосымшаларын пайдалана отырып оларды қолданыстағы әдістеме талаптарына бейімдеу арқылы білім беру әдістемесін жаңа бір қырынан толықтырып, білім беру әдістерін оңтайландыру – бүгінгі күні оқытушыға қойылатын негізгі талап. Сабақтағы әрбір әдістің, әрекеттің нәтижелі болғанын қаласақ, жаңашыл бағыттағы түрлі әдістер мен технологияларды тәжірибе жүзінде тексеріп, олардың қолданыста тиімділігін анықтаудан жалықпауымыз тиіс. Кез-келген әдісті жандандыратын, берілген білімді ұғындыратын және студент зейінін шоғырландыратын көрнекі құралдарды тиімді пайдаланудың жағымды нәтиже берері хақ. Бұл ретте заманауи қосымшалардың рөлі ерекше. Қашықтан оқыту форматындағыдай дәстүрлі форматта да қосымшаларды тиімді қолдана білу студент білімін жетілдіруде үздік нәтижелерге қол жеткізуге көмектеседі деуге негіз бар.

ӘДЕБИЕТ

[1] Құрман Н.Ж. Қазақ тілін оқытудың әдіснамалық негіздері: Монография.-Астана, 2008. – 30 б.

[2] Логинова А.В. Использование технологии мобильного обучения в образовательном процессе //Молодой ученый.- 2015. - №8. - С. 974-976.

[3] Думачев Л.Л., Смолина Л.В. Использование мобильных приложений для развития иноязычных лексических навыков обучающихся в неязыковом вузе //Международный студенческий научный вестник. - 2017. – № 1. – С. 1

[4] Абдухалимов, Д.К. Білімді меңгерту мен қорытындылауда kahoot қосымшасын қолданудың тиімділігі. – 2019. Кіру режимі: геро. kspri.kz. [Қаралған күні 12.04.2022]

[5] Пащенко О.И. Информационные технологии в образовании. Уч.-мет. пособие. - Нижневартовск: Изд-во НВГУ, 2013. – С. 227

[6] Канарская О.В. Инновационное обучение. – Санкт-Петербург: Изд-во Лики России, 1997. – С.415

[7] Meet Socrative [Онлайн ресурс].– Кіру режимі: <https://learningapps.org/> [Қаралған күні 19.04.2022]

[8] Browse Apps [Онлайн ресурс].– Кіру режимі: <https://learningapps.org/> [Қаралған күні 19.04.2022]

[9] Hellermann, J., Thorne, S.L. and Fodor, P. Мобильное чтение как социальная и воплощенная практика //Класный дискурс. - 2017. – No 8 (2). - Рр. 99-121.

[10] Курбакова М.А., Колесникова А.А. Использование приложения Quizlet в обучении техническому английскому //Педагогическое образование в России. - 2019. - № 8. - С. 103-109

[11] Қадашева Қ. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. - Алматы: Мұрагер, 2005.- 38-89 б.

[12] Сысоев П.В. Современные информационные и коммуникационные технологии: дидактические свойства и функции // Язык и культура. - 2012. - № 1 (17). - С. 120-133.

REFERENCES

[1] Qurman N.Zh. Qazaq tilin oqytudying adisnamalyq negizderi: Monographia (Methodological basis for teaching Kazakh language: Monography). – Astana, 2008. – 30 b. [in Kaz.]

[2] Loginova A.V. Ispol'zovanie tekhnologii mobil'nogo obucheniya v obrazovatel'nom protsesse (Using mobile teaching technologies in educational process) //Molodoy uchenyi.- 2015. - №8. - S. 974-976. [in Rus.]

[3] Dumachev L.L., Smolina L.V. Ispol'zovanie mobil'nyh prilozhenii dlya razvitiya inoyazichnyh leksicheskikh navykov obuchayuschikhsya v neyazykovom VUZe (Using mobile applications for developing foreign language lexical skills of students studying at non-linguistic High School)

//Mezhdunarodnyi studencheskii nauchnyi vestnik. - 2017. – № 1. – S.1 [in Rus.]

[4] Abdukhalimov, D.K. Bilimdi mengertu men qorytyndyldauda kahoot qosymshasyn qoldanudyng tiimdiligi (Effectiveness of using Kahoot application in teaching and summarizing the knowledge). – 2019. Kirw rejimi: repo.kspi.kz. [Qaralğan küni 12.04.2022] [in Kaz.]

[5] Paschenko O.I. Informatsionnye tekhnologii v obrazovanii (Information technologies in education). Uch.-met. posobie. - Nizhnevartovsk: Izd-vo NVGU, 2013. – S. 227 [in Rus.]

[6] Kanarskaya O.V. Innovatsionnoye obuchenie (Innovative teaching). – Sankt-Peterburg: Izd-vo: Liki Rossii, 1997. – S.415 [in Rus.]

[7] Meet Socrative [Online resource].– Kirw rejimi: <https://learningapps.org/> [Qaralğan kuni 19.04.2022]

[8] Browse Apps [Online resource].– Kirw rejimi: <https://learningapps.org/> [Qaralğan kuni 19.04.2022]

[9] Hellermann, J., Thorne, S.L. and Fodor, P. Mobile reading as social and embodied practice //Classroom discourse. - 2017. – No 8 (2). - Pp. 99-121.

[10] Kurbakova M.A., Kolesnikova A.A. Ispol'zovanie prilozheniya Quizlet v obuchenii tekhnicheskomu angliyskomu (Using Quizlet application in teaching technical english) //Pedagogicheskoye obrazovanye v Rossii. - 2019. - № 8. - S. 103-109 [in Rus.]

[11] Qadasheva Q. Qazaq tilin oqytu adistemesi (Kazakh language teaching methods). - Almati: Murager, 2005.- 38-89 b. [in Kaz]

[12] Sysoev P.V. Sovremennye informatsionnye i kommunikatsionnye tekhnologii: didakticheskie svoystva i funktsii (Modern information and communication technologies: didactic properties and functions) //Yazik i kul'tura. - 2012. - № 1 (17). - S. 120-133 [in Rus.]

ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ МОБИЛЬНЫХ ПРИЛОЖЕНИЙ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА

*Азимова Г.У.¹, Сатбекова А.А.²

¹докторант PhD, КазНЖПУ, Алматы, Казахстан,
e-mail: gaini.azim@gmail.com

²д.п.н., профессор, КазНЖПУ, Алматы, Казахстан.
e-mail: satbekova@mail.ru

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы методики преподавания казахского языка с применением современных приложений. Внедрение инновационных технологий в образовательный процесс является одним из основных принципов педагога в современном мире. Представители поколения, воспитанные в цифровом пространстве, несомненно, будут более восприимчивы к методам, соответствующим

их мировоззрению. Интеграция современных приложений в занятия по казахскому языку безусловно поможет студентам в получении доступа к неизведанной, прекрасной и таинственной вселенной казахского языка. В статье рассматриваются наиболее часто используемые мобильные приложения в современном образовательном процессе, предлагаются рекомендации по их использованию, определяются их характеристика и функции, а также оценивается их эффективность в академической деятельности. Мобильные образовательные системы и курсы, составленные с помощью мобильных приложений, стали более популярными как основной метод вовлечения студентов и оказания помощи преподавателям в развитии и совершенствовании их профессиональных навыков. Также, делается ссылка на исследования и цитаты известных ученых относительно методики преподавания казахского языка в целом. Вместе с тем, обсуждается вопрос о преимуществах и недостатках мобильного обучения, а также, упоминается множество различных аспектов использования информационно-коммуникативных технологий. Несомненно вопрос касательно роли динамических организационных процессов, облегчаемых компьютерными информационными технологиями, в развитии высококачественного образования и познавательной активности будет исследовано и дополнено и в дальнейшем.

Главной целью внедрения глобального образовательного опыта в систему высшего образования является мотивирование студентов и пособничество при освоении знаний и навыков посредством эффективных методов. Статья рекомендована преподавателям высших учебных заведений в качестве практического руководства.

Ключевые слова: казахский язык, методика преподавания, мобильные приложения, мобильные устройства, ИКТ, обучение языку, инновационные технологии, современные методы.

HOW EFFECTIVELY MODERN MOBILE APPLICATIONS CAN BE INTEGRATED INTO KAZAKH LANGUAGE TEACHING METHODS

*Azimova G.U.¹, Satbekova A.A.²

¹Doctoral student, KazNWTTU, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: gaini.azim@gmail.com

²d.p.s., Professor, KazNWTTU, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: satbekova@mail.ru

Abstract. The following article discusses how to teach the Kazakh language and the modern applications that can be incorporated in it. Nowadays, one of the ultimate goals of educators is to ensure that technological innovations are integrated into the educational process. Education will undoubtedly be effective for the generation born into a digital society and educated according

to their comprehension. Integrating contemporary applications into Kazakh language classes will undoubtedly assist students in accessing the Kazakh language's undiscovered beautiful and mysterious realm. The article reviews the most commonly used mobile applications in contemporary educational approaches, provides guidance on their use, determines their characteristics and functions, and evaluates their educational effectiveness. Mobile educational programmes and courses delivered through mobile apps have increased in popularity as a primary method for engaging students and assisting educators in developing and enhancing their professional skills. Moreover, it refers to research and the viewpoints of eminent professors on approaches to teaching the Kazakh language in general. The article examines the benefits and drawbacks of mobile learning, as well as a variety of other facets of information and communication technology use. It is apparent that the function of dynamic organizational processes facilitated by computer information technology in the development of high-quality education and cognitive engagement is still being explored and augmented.

The purpose of incorporating global educational experiences into the higher education system is to encourage students to comprehend newly acquired knowledge appropriately. This article is recommended for study and implementation by university academics.

Key words: Kazakh language, teaching methods, mobile applications, mobile devices, ICT, language teaching, innovative technologies, contemporary methods.

Статья поступила 24.06.2022

УДК 372.881.1
МРНТИ 14.85.09
DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.018

ИЗУЧЕНИЕ ЯЗЫКА ПО СИСТЕМЕ ЭЛЕКТРОННОГО ОБУЧЕНИЯ «E-LEARNING» С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ АУТЕНТИЧНОГО МАТЕРИАЛА

*Искалиева А. Т.¹, Исалиева А. А.², Курманова Б. Х.³

¹старший преподаватель, магистр, Центр развития языков, Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, Уральск, Казахстан, e-mail: aina_0480@mail.ru

²старший преподаватель, магистр, Центр развития языков, Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, Уральск, Казахстан, e-mail: aiza_1080@mail.ru

³старший преподаватель, Центр развития языков, Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, Уральск, Казахстан, e-mail: kurmanovab@list.ru

Аннотация. С развитием технологий и внедрением карантинных мероприятий в условиях пандемии в образовании Казахстана произошли существенные изменения, в частности, введение дистанционного обучения. При этом огромное внимание уделяется виртуальным классам как пространствам, в которых учащиеся и учителя могут взаимодействовать на том же уровне, как если бы обучение происходило непосредственно в классе. Целью настоящего исследования является систематизация данных об использовании аутентичного материала по системе электронного обучения («E-learning») при проведении занятий лингвистического профиля. На основании авторитетных научных источников авторами произведён подробный анализ подобного опыта, а также представлено описание нескольких теоретических концепций: первая, связанная с дистанционным обучением (раскрыты характеристики, преимущества и проблемы «E-learning»); вторая – описание и классификация аутентичного материала и его использование в изучении языка при дистанционном обучении. Представленный в статье материал играет важную роль в освоении языка, так как способствует развитию языковых, социокультурных и грамматических навыков. На основе данных ряда проанализированных исследований об использовании того или иного аутентичного материала в виртуальных классах «E-learning», авторы определили преимущества и недостатки данной системы обучения. На основании полученных данных был сделан вывод о том, что использование виртуального класса и аутентичного материала в изучении языка является неотъемлемой частью успешного освоения учебной программы, и по этой причине преподавателям-

лингвистам рекомендуется использовать их в соответствии с локальными реалиями и индивидуальными потребностями учащихся.

Ключевые слова: E-learning, аутентичный материал, виртуальные классы, дистанционное обучение, TV-технологии, кейс-технологии, изучение языка, электронное обучение.

Введение и основные положения

В Казахстане огромное внимание уделяется проблеме информатизации образования, которая рассматривается как одна из наиболее важных стратегических составляющих развития цивилизации [1].

Лёгкость и скорость, с которой можно получить доступ к информации посредством сети Интернет, и в то же время развитие средств массовой информации позволили многим знаниям и наукам развиваться быстрее. В системе образования также произошла адаптация подходов и методов обучения и преподавания к новым реалиям, повлекшее за собой существенное изменение, известное как дистанционное обучение.

Дистанционное обучение получило широкую популярность благодаря сети Интернет, развивающей двунаправленное общение с помощью письменных, устных или визуальных средств, что позволило свободно передавать данные, аудио, видео, изображения, и т. п. [2]. По этой причине, актуальной в условиях COVID-19, существует множество учебных заведений, которые предоставляют свои образовательные услуги в виртуальных пространствах [3], в основном, по системе электронного обучения («E-learning»), которое было включено в Государственную программу развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы. Система «E-learning», целью которой является обеспечение равного доступа всех участников образовательного процесса к лучшим образовательным ресурсам и технологиям, представлена в отдельном разделе данной программы развития [4].

В Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2020-2025 годы продолжается поддержка информатизации образования. К примеру, в программе указано, что, наряду с использованием бумажных учебников, будет осуществлён постепенный переход к электронным учебникам [5].

С 2018 года приказом МОН РК было установлено, что альтернативой заочной формы обучения станут дистанционные технологии и система part time. Норма о запрете заочной формы обучения вступила в силу с 1 января 2019 года. Следовательно, дистанционное обучение приобретает функции формы обучения [6].

Создание виртуальных пространств и использование сети Интернет в интересах образования имеют важное значение, поскольку использование и управление социальными сетями в настоящее время являются стилем жизни подрастающего поколения [7]. Система образования должна

учитывать эти аспекты для благополучной адаптации педагогической деятельности к потребностям обучающихся и общества в целом.

Виртуальное пространство может использоваться, во-первых, как облачное хранилище данных (файлов и документов); во-вторых, оно может служить платформой для усвоения знаний, с ответственным, творческим взаимодействием между учащимися и педагогами [3].

По этой причине при изучении языка важна реализация виртуальных пространств с обеспечением постоянного взаимодействия, поскольку для успешного изучения языка требуется тесное взаимодействие учащегося и изучаемого языка, который должен быть представлен в различных областях и контекстах. Это осуществляется посредством аутентичного материала, который служит для представления языковых структур, а также для познания социальной и прагматической реальности изучаемого языка [8].

Целью настоящего исследования является систематизация данных об использовании аутентичного материала по системе «E-learning» при лингвистическом обучении.

Описание материалов и методов

Материалы, представленные в статье, отражают плюсы и минусы дистанционного обучения, а также использование аутентичного материала при изучении языка в виртуальных классах по системе «E-learning». На основании авторитетных научных источников авторами произведён подробный анализ подобного опыта, а также представлено описание нескольких теоретических концепций: первая, связанная с дистанционным обучением (раскрыты характеристики, преимущества и проблемы «E-learning»); вторая – описание и классификация аутентичного материала и его использование в изучении языка при дистанционном обучении. Результаты работы дополнены обсуждением и логическими выводами.

Результаты и обсуждение

В последние годы, особенно в связи с пандемией COVID-19, дистанционное обучение значительно расширилось и получило развитие как в формальном, так и в неформальном образовании [9]. Однако чёткого определения данного термина не существует, в связи с чем учёными предпринимались попытки объединить некоторые элементы, связанные с использованием технологий, время, затраченное на каждую форму обучения, и методы обучения [10].

По этой причине, прежде чем давать определение виртуальному классу, необходимо рассмотреть понятие «виртуальная платформа», или, как её иногда называют в зарубежной литературе, система управления обучением (англ. «learning management system», LMS) – платформа,

предназначенная для интеграции инструментов обучения, а также администрирования, управления и распространения образовательных и информационных материалов, формирования аналитики и отчётности, с возможностью взаимодействовать удалённо.

Виртуальный класс – концепция в дидактическом аспекте, поскольку речь идёт о переносе концепции физического класса в виртуальную среду для взаимодействия в стандартном, привычном для обучающихся и педагогов режиме. Виртуальный класс приобретает большее значение, когда виртуальная платформа, рассматриваемая ранее исключительно как облачное хранилище для хранения и передачи информации, отходит на второй план. Виртуальный класс становится пространством, в котором сосуществуют практика и ресурсы, облегчающие общение, становясь образовательным сообществом, где особое внимание уделяется потребностям учащихся, педагогов, и всего образовательного сообщества [11].

Актуальной является интеграция виртуальных классов в образовательную среду. Во время пандемии многие учебные заведения нашей страны адаптировали свои методологии к обучению «E-learning», и, несомненно, после снятия карантинных мер некоторые учебные заведения будут использовать смешанное обучение с поддержкой ИКТ, в том числе, с целью охвата большего количества желающих обучаться и адаптации к нынешним реалиям. В век технологий использование СМИ, социальных сетей, смартфонов и ПК среди учащихся набирает всё большую популярность, и система образования не может игнорировать данную реальность [7].

Дистанционное обучение представляет собой занятия с использованием цифровых медиа [9] и электронных технологий на протяжении всего образовательного процесса: как при преподавании и обучении, так и в процессе оценки. Смешанное обучение сочетает электронное обучение и очные занятия, позволяющие учащимся применять на практике полученные знания, обсуждать их со своими сверстниками, а также обращаться за помощью к педагогам за очными консультациями [9].

Казахстанские учёные Ахметжанова и Сарбасова (2021) отмечают, что дистанционное обучение оптимально подходит для развития профессионально и информационно значимых компетенций, личностного развития, формирования системного мышления, организации самостоятельной работы студентов.

Широкое распространение в Казахстане получили телевизионно-спутниковая (TV-технология) и кейс-технологии. В период пандемии TV-технология помогла осуществить обучение школьников по всем предметам, организовав телевизионные обучающие программы по нескольким казахстанским каналам.

Телевидение является одной из наиболее эффективных технологий для проведения лекционных занятий и позволяет проводить обучение в различных формах, включая просмотр видео по запросу и образовательно-развлекательные программы («Edutainment», или игровое обучение). Учащиеся могут смотреть программы несколько раз, что позволяет им повторять материал или навёрстывать упущенное. Кроме того, гибкий график трансляций обеспечивает охват всех часовых поясов.

Так, к примеру, в исследовании Olowo (2021), в котором приняли участие 200 старшеклассников средней школы в Нигерии установлено, что 62,5% участников активно принимали участие в обучении посредством TV-технологий, были заинтересованы процессом, 57% обучающихся достигли наилучших успехов в обучении. Из недостатков автор отмечает дорогостоящую подписку на обучающие каналы [13].

В исследовании Erena et al. (2021) на старшеклассниках средних школ Эфиопии установлено, что удовлетворение аффективных потребностей было одним из наиболее важных мотивов для обучающихся при использовании TV-технологий. Дополнительно учёные отмечают связь между привычками просмотра телепрограмм, социально-экономическим положением, гендерным признаком и отношением учащихся к различным элементам культуры [14].

В исследовании 518 студентов Малайзии учёные Abdul Latiff et al. (2019) пришли к выводу, что учащиеся охотно используют телевидение как часть учебного процесса. Кроме того, отмечен значительный положительный эффект в освоении учебных программ у обучающихся при использовании данной технологии [15].

Главный недостаток TV-технологии – слабая обратная связь, для решения данной проблемы педагогам следует дополнительно контролировать обучение посредством средств связи с учащимися. Также существует вопрос низкой осведомлённости обучающихся.

К примеру, в исследовании Olumogin et al. (2018) на 100 учащихся средних школ Нигерии, установлено, что большинство из них не были осведомлены об образовательных радио- и телепрограммах, хотя и имели к ним доступ.

Ещё одна успешно применяющаяся в нашей стране – кейс-технология – наиболее распространённый вид дистанционной технологии обучения, основанный на использовании наборов (кейсов) текстовых, аудиовизуальных и мультимедийных учебно-методических материалов и их рассылке для самостоятельного изучения обучаемыми при организации регулярных консультаций у преподавателей-тьюторов традиционным или дистанционным способом [6]. Педагог поддерживает с обучающимися связь в мессенджерах, а также может организовывать встречи в учебных центрах.

Казахстанские учёные Аддырбеков с соавторами (2020) отмечают, что кейс-технологии способствуют реализации подхода к профессиональному высшему образованию, который ориентирован на студента. Исследование опыта применения кейсов при дистанционном обучении показало универсальность и эффективность данного метода.

Дистанционное обучение используется разносторонне. В настоящее время существует множество курсов дополнительного образования, повышения квалификации, сертификации и т.п. К примеру, Академия Хана, курсы Coursera и другие. Многие из них намного опережают системы, созданные в университетах по уровню сложности.

Казахстанские вузы активно развивают дистанционное образование. Например, университеты как организации и педагоги-студенты используют Moodle, другие платформы. С 2016 года функционирует Национальная платформа открытого образования Казахстана (moocs.kz), Open Master Class (omc.moocs.kz) [6].

В целом, образование направлено на то, чтобы педагоги планировали, реализовывали и развивали процесс обучения и преподавания для достижения желаемых результатов. Дистанционное обучение разделяет эти цели, однако при очном обучении происходит более тесное динамичное общение. Лучшая образовательная среда – та, в которой существует активное взаимодействие между педагогами и учащимися, а разрабатываемые действия позволяют ученикам развивать свои собственные знания путём взаимодействовать между сверстниками [11].

По этой причине виртуальные среды должны иметь определённые характеристики, способствующие эффективному обучению и взаимодействию: ориентация на использование различных виртуальных элементов; разработка контента, вызывающего любопытство учащихся; однородное визуальное оформление; широта ресурсов для удовлетворения когнитивных, психологических, коммуникативных и творческих потребностей; разнообразная мотивирующая деятельность; организация сообщества обучающихся и преподавательского состава с целью их взаимодействия, мотивирования учащихся, выполнения совместной работы, ответов на вопросы и т. д. [3].

Чрезвычайно важно понимать, что виртуальная образовательная среда – это не только хранилище данных. Для достижения желаемых результатов в обучении она должна отвечать следующим характеристикам: использование аудиовизуальных и текстовых ресурсов, представленных в сети Интернет, в качестве инструментов и средств обучения; включение дополнительного контента: видео, текстов, аудио, интерактивных упражнений, и прочего; выполнение учащимися заданий, в том числе домашних, упражнений, участие в обсуждении полученных результатов [8].

Лингвистическое онлайн-обучение должно учитывать следующие принципы: предоставление аутентичных действий в контексте реальных ситуаций; использование большого количества информации, содержащей различные точки зрения с целью развития критического мышления; поощрение совместной работы обучающихся, а также автономия каждого учащегося с целью развития метапознания [11].

С практической точки зрения дистанционное обучение имеет ряд преимуществ: экономия затрат на физическое пространство, перемещение, расходные материалы и прочее; более широкий доступ к образовательному процессу, поскольку обучение осуществляется из любой точки мира; также в некоторых случаях можно отметить гибкость учебного процесса, поскольку каждый учащийся сам определяет, когда и где ему учиться [9].

Кроме того, с дидактической точки зрения «E-learning» имеет следующие преимущества:

1. Процесс обучения персонализирован, что даёт учащимся большую свободу действий в соответствии с индивидуальными способностями и интересами.

Следует отметить, что свобода не означает, что учащийся вправе отсутствовать на онлайн-занятиях. Чтобы гарантировать хорошие результаты, обучающийся должен доверять своему преподавателю, который является экспертом не только в своей предметной области, но и в методологии и дидактике образования в целом.

2. «E-learning» поощряет совместное обучение, поскольку обучение является социальным процессом. Работа в онлайн-группах способствует расширению кругозора, обмену знаниями, а также позволяет учащемуся не чувствовать себя изолированным, что часто возникает при заочном обучении [10]. Педагоги должны уметь организовать учебную деятельность и развивать у учащихся коммуникативные и социально-аффективные умения, соответствующие каждой учебной ситуации.

3. Дистанционное обучение позволяет активно учиться. Презентация интерактивного материала (игр, упражнений, языковых онлайн-моделей) позволяет учащимся быть активными, взаимодействуя со сверстниками.

4. «E-learning» является мультимедийным ресурсом благодаря наличию аудиовизуального материала, цифровых книг, блогов, форумов и подобного. Таким образом, предоставляется доступ к сети ресурсов, позволяющих достичь длительного и реального обучения в соответствии с индивидуальными образовательными, коммуникативными и языковыми потребностями. Важно, чтобы преподаватель умел выбирать материалы и упорядочивать их в соответствии с потребностями образовательного процесса.

Однако наряду с преимуществами дистанционного обучения, заключающимися в адаптации данного вида обучения под потребности

учащихся, применение «E-learning» сопряжено с рядом проблем.

Основная проблема связана с процессом преподавания, так как требуется хорошее технико-педагогическое планирование [10] и пересмотр дидактических и педагогических аспектов с целью гуманизации процессов обучения. В то же время для осуществления качественного обучения требуется развитие творчества и инноваций [7].

Ещё одна проблема, которую необходимо решить, – это отсутствие единообразия в предлагаемых занятиях и их качестве [11]. Прежде всего, в связи с введением карантинных мер, подавляющее большинство образовательных учреждений перешли на дистанционные занятия без малейшей подготовки. Цифровая грамотность преподавательского состава и учащихся, а также концептуальный и методологический аспект важны для социального взаимодействия в киберпространстве [7].

Также следует отметить проблему неравенства в образовании. К примеру, некоторые учащиеся не имеют доступа к сети Интернет. Для этого должна измениться образовательная политика, необходимы изменения на уровне подходов, методологии, методик обучения, инструментов и т. п.

В обучении языку важно использование технологий не только на дистанционных, но и на очных занятиях, потому что они помогают облегчить обучение, особенно если это мультимедиа с изображениями, устным и письменным текстом, онлайн-упражнения, и т. д. [11].

Коммуникативный подход предполагает наличие аутентичных учебных материалов в качестве одной из основных составляющих обучения. Аутентичный материал относится ко всем видам устной, письменной и аудиовизуальной продукции, созданной носителем языка для других носителей того же языкового сообщества. Эти аутентичные материалы могут быть переданы любыми средствами. Развитие технологий позволяет преподавателям и учащимся обращаться к более живому, «настоящему» языку [11].

Аутентичные материалы имеют большее значение в изучении языка. Эти материалы можно классифицировать следующим образом:

1. Печатные материалы (газеты, журналы, плакаты, карты, книги, и т. п.), являющиеся наиболее распространёнными и используемые на уроках лингвистики из-за их лёгкой адаптации. Данный вид материалов используется чаще всего, потому что его легче адаптировать по отношению к другим типам материалов; однако чрезмерное использование печатных материалов может способствовать снижению у учащихся мотивации к обучению.

2. Видеоматериалы (телевизионные программы, документальные и художественные фильмы, интервью, любительские видеозаписи из социальных сетей). Данный тип материалов является аудиовизуальным и представляет собой бесчисленное множество языковых примеров для учащихся. Кроме того, он позволяет не только понимать коммуникативное

сообщение через устный текст, но и использовать невербальный язык. Это также способствует лучшему восприятию языка за счёт наличия паралингвистических элементов, интонации, скорости речи и т. д.

3. Аудиоматериалы (музыкальные песни, радиoprogramмы, радиореклама, аудиокниги и т. д.). Как правило, на занятиях по языку используются диалоги, но не аутентичные, а составленные в учебных целях.

4. Мультимедийные материалы. Поскольку Интернет-сеть представляет собой пространство, где можно найти все виды материалов, то аудио-, видеоматериалы и материалы для чтения, размещённые в сети, считаются мультимедийными. В сети можно найти большое количество доступной информации, однако следует помнить, что многие из размещённых материалов имеют лингвистические ошибки и не классифицируются по языковому уровню учащихся, что может негативно повлиять на успеваемость учащихся и их мотивацию к изучению языка.

Интересным с точки зрения педагогики считается подход, основанный том, что обучающийся рассматривается как социальный элемент, цель которого состоит в том, чтобы иметь возможность свободно функционировать в обществе, используя не только коммуникативную компетентность, но и когнитивные, эмоциональные и волевые ресурсы.

По мнению казахстанских учёных, использование аутентичных текстов для развития коммуникативной компетенции у учащихся положительно сказывается на учебном процессе. Обучающихся следует поощрять к развитию коммуникативной компетентности с помощью навыков письменного, устного понимания и воспроизведения. Для изучения языка необходимо читать аутентичные тексты, слушать радио, смотреть информационные программы, художественные фильмы. По этой причине преподавательский состав должен знать, как выбрать аутентичные материалы и, при необходимости, адаптировать их с учётом коммуникативных потребностей обучающихся и реалий образовательного процесса.

При выборе аутентичного материала педагог должен руководствоваться следующими параметрами:

1. Лингвистическая инфраструктура должна соответствовать уровню группы учащихся и дидактическим задачам. Внутритекстовые элементы (заголовки, изображения, диаграммы) также должны быть проанализированы.

2. Наличие языкового разнообразия. К примеру, в аутентичном материале можно найти образцы слов из языка определённого региона, местности. Если в материале встречаются слова-архаизмы, преподаватель должен обратить на это внимание обучающихся.

3. Качество носителя (звука, изображения) следует заранее проверить, особенно если это видео- или аудиоматериал.

Следует отметить, что аутентичные аудиовизуальные материалы не должны содержать дубляжа, поскольку невербальный язык различных национальностей может не совпадать.

4. Наличие культурной составляющей. Необходимо убедиться, что аутентичные материалы не содержат ненормативную лексику и не охватывают тем, которые не принято обсуждать.

Важно понимать, что аудиовизуальный материал интегрирует в себя несколько информационных составляющих (изобразительную, знаковую, устную и звуковую), ввиду чего считается чрезвычайно ценным материалом в изучении языка, поскольку позволяет развивать лингвистические навыки (лексику, грамматику, фонетику) и социокультурную компетентность [11].

Успешное внедрение аутентичного материала в процесс изучения и преподавания языка подчёркивает важность использования виртуальных платформ для развития социокультурных навыков. При этом преподаватель должен гарантировать ясность в отношении разработки и использования «E-learning», потому что педагог имеет тесный контакт с обучающимися, и именно он решает, какой материал использовать, какие стратегии выбрать, и как работать: индивидуально, в парах или в группах.

Заключение

Проведённый анализ доступной научной литературы позволяет сделать вывод о том, что в настоящее время в дистанционном обучении значимым является использование виртуальных классов в форме электронного обучения для поощрения взаимодействий между преподавателями-лингвистами и обучающимися при изучении языков. Важность использования аутентичного материала во всех его разновидностях в системе «E-learning» при изучении языка бесспорна, так как он позволяет развивать лингвистическую, социолингвистическую и прагматическую языковую компетентность, а также мотивирует и развивает вербальное и невербальное общение.

Исследования подчеркивают, что при разработке виртуальных курсов существует ответственность между преподавательским составом, программистами и другими специалистами, и что преподавательская работа не может быть заменена другой. Однако учителя должны гарантировать ясность в отношении разработки и использования виртуальных классов [11], поскольку педагоги работают непосредственно с учащимися и знают их образовательные потребности. Ввиду того, что в сети Интернет имеется обилие и разнообразие аутентичных цифровых материалов, педагоги должны знать, как выбрать подходящий, исходя из потребностей и коммуникативных реалий учащихся.

Таким образом, использование информационных технологий в изучении языка должно побуждать учащихся развивать свои коммуникативные, критические и рефлексивные способности.

Использование аутентичных материалов в дистанционном языковом образовании является необходимостью в контексте нынешних реалий, для настоящего и будущих поколений.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Жунусова Г. Г., Малюга А. В., Жумагужинова Г. К. Проект «E-learning» в Казахстане. Положительные и отрицательные тенденции // Вестник Северо-Казахстанского университета им. Манаша Козыбаева. – 2014. – №. 2 (23). – С. 149-152.

[2] Sánchez J. G., Arias P. J. Educación a distancia y mundos virtuales //Miradas. – 2019. – Т. 1. – №. 2. – P. 163-177.

[3] Morado M. F., Ocampo H. S. Una experiencia de acompañamiento tecno-pedagógico para la construcción de entornos virtuales de aprendizaje en educación superior //Revista Educación. – 2019. – Т. 43. – №. 1. – P. 43-61.

[4] Указ Президента Республики Казахстан «Об утверждении Государственной программы развития образования Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы» № 1118 от 7 декабря 2010 года. Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118> [Дата обращения: 18.03.2022].

[5] Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 – 2025 годы» № 988 от 27 декабря 2019 года. Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1900000988>. [Дата обращения: 18.03.2022].

[6] Джусубалиева Д. М., Мынбаева А. К., Мамбетказиев А. Е. Дидактические средства дистанционного обучения: проблемы и перспективы //Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки». – 2020. – № 2 (66). – С. 98-100.

[7] Rodríguez Ortiz A. M., Chávez Cibrián E. I. Cibernética educativa, actores y contextos en los sistemas de educación superior a distancia //Sophia, Colección de Filosofía de la Educación. – 2020. – №. 28. – P. 117-138.

[8] Carmona Herrera M., Cruz Rosales V., García Martínez L. Desarrollo de competencias sociolingüísticas e interculturales en ELE: propuesta didáctica con blended learning //Comunicación. – 2019. – Т. 28. – №. 1. – P. 16-30.

[9] Moreno A., Aziz C. Formación continua online: Aprendizajes para el futuro de los líderes educativos //Informe Técnico N [grados]. – 2019. – Т. 7.

[10] Costa P. et al. Análisis de la implementación institucional de la modalidad b-learning en carreras de pregrado de tres universidades chilenas // Calidad en la educación. – 2019. – №. 50. – P. 216-255.

[11] Tolentino Quiñones H. Uso del material auténtico en las aulas virtuales para el aprendizaje de un idioma extranjero //Revista Educación. – 2021. – Т. 45. – №. 1. – P. 631-639.

[12] Akhmetzhanova G., Sarbassova K. Features of the Use of Distance Learning Technologies in Education //Central Asian journal of Social Sciences and History. – 2021. – Т. 2. – №. 8. – P. 17-22.

[13] Olowo B. F. E-Learning Platform: A Sustainable Approach for Students' Learning during and after Coronavirus Pandemic in Oyo State Secondary Schools, Oyo State, Nigeria //European Journal of Interactive Multimedia and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – P. e02103.

[14] Erena A. D., Gutema H. Impact of Satellite Television Programs On Ethiopian Culture: An Exploratory Study of Viewing Habits and Attitudes //Eastern Africa Social Science Research Review. – 2021. – Т. 37. – №. 2. – P. 57-103.

[15] Abdul Latiff D. I. et al. Unique attributes of internet TV in enhancing students' learning experience //Forum Komunikasi (FK). – Universiti Teknologi MARA, 2019. – Т. 14. – №. 2. – P. 1-19.

REFERENCES

[1] Zhunusova G. G., Maljuga A. V., Zhumaguzhinova, G. K. Proekt «E-learning» v Kazahstane. Polozhitel'nye i otricatel'nye tendencii (E-learning project in Kazakhstan. Positive and negative trends) //Vestnik Severo-Kazahstanskogo universiteta im. Manasha Kozybaeva. – 2014. – № 2 (23). – S. 149-152. [in Rus.]

[2] Sánchez, J. G. and Arias, P. J. Educación a distancia y mundos virtuales. Miradas. – 2019. – Vol. 1. – № 2. – Pp. 163-177.

[3] Morado, M.F. and Ocampo, H. S. Una experiencia de acompañamiento tecno-pedagógico para la construcción de entornos virtuales de aprendizaje en educación superior. Revista Educación. – 2019. – Vol. 43. – № 1. – Pp. 43-61.

[4] Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan «Ob utverzhdenii Gosudarstvennoj programmy razvitija obrazovanija Respubliki Kazahstan na 2011 – 2020 gody» № 1118 ot 7 dekabrja 2010 goda (Decree of the President of the Republic of Kazakhstan «On Approval of the State Program for the Development of Education in the Republic of Kazakhstan for 2011 – 2020» No. 1118 dated December 7, 2010). Rezhim dostupa: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118>. [Data obrashhenija: 18.03.2022]. [in Rus.]

[5] Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazahstan «Ob utverzhdenii Gosudarstvennoj programmy razvitija obrazovanija i nauki Respubliki Kazahstan na 2020 – 2025 gody» ot № 988 27 dekabrja 2019 goda (Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan «On approval of the State Program

for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2020 – 2025» No. 988 dated December 27, 2019). Rezhim dostupa: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1900000988>. [Data obrashhenija: 18.03.2022]. [in Rus.]

[6] Dzhusubalieva D. M., Mynbaeva A. K., Mambetkaziev A. E. Didakticheskie sredstva distancionnogo obuchenija: problemy i perspektivy (Didactic means of distance learning – problems and perspectives) //Bulletin of Abai KazNPU, Series «Pedagogical sciences». – 2020. – № 2 (66). – S. 98-100. [in Rus.]

[7] Rodríguez Ortiz, A. M. and Chávez Cibrián, E. I. Cibernética educativa, actores y contextos en los sistemas de educación superior a distancia. Sophia, Colección de Filosofía de la Educación. – 2020. – № 28. – Pp. 117-138.

[8] Carmona Herrera, M., Cruz Rosales, V. and García Martínez, L. Desarrollo de competencias sociolingüísticas e interculturales en ELE: propuesta didáctica con blended learning. Comunicación. – 2019. – Vol. 28. – № 1. – Pp. 16-30.

[9] Moreno, A. and Aziz, C. Formación continua online: Aprendizajes para el futuro de los líderes educativos //Informe Técnico N [grados]. – 2019. – Vol. 7.

[10] Costa, P. et al. Análisis de la implementación institucional de la modalidad b-learning en carreras de pregrado de tres universidades chilenas. Calidad en la educación. – 2019. – № 50. – Pp. 216-255.

[11] Tolentino Quiñones, H. Uso del material auténtico en las aulas virtuales para el aprendizaje de un idioma extranjero. Revista Educación. – 2021. – Vol. 45. – № 1. – Pp. 631-639.

[12] Akhmetzhanova G., Sarbassova K. Features of the Use of Distance Learning Technologies in Education //Central Asian journal of Social Sciences and History. – 2021. – Vol. 2. – №. 8. – Pp. 17-22.

[13] Olowo B. F. E-Learning Platform: A Sustainable Approach for Students' Learning during and after Coronavirus Pandemic in Oyo State Secondary Schools, Oyo State, Nigeria //European Journal of Interactive Multimedia and Education. – 2021. – Vol. 2. – №. 1. – P. e02103.

[14] Erena A. D., Gutema H. Impact of Satellite Television Programs On Ethiopian Culture: An Exploratory Study of Viewing Habits and Attitudes //Eastern Africa Social Science Research Review. – 2021. – Vol. 37. – №. 2. – Pp. 57-103.

[15] Abdul Latiff D. I. et al. Unique attributes of internet TV in enhancing students' learning experience //Forum Komunikasi (FK). – Universiti Teknologi MARA, 2019. – Vol. 14. – №. 2. – Pp. 1-19.

ТҮПНҰСҚАЛЫҚ МАТЕРИАЛДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, «E-LEARNING» ЭЛЕКТРОНДЫҚ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІ БОЙЫНША ТІЛДІ ҮЙРЕНУ

*Искалиева А. Т.¹, Исалиева А. А.², Курманова Б. Х.³

¹аға оқытушы, магистр, Тілдерді дамыту орталығы, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал, Қазақстан, e-mail: aina_0480@mail.ru

²аға оқытушы, магистр, Тілдерді дамыту орталығы, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал, Қазақстан, e-mail: aiza_1080@mail.ru

³аға оқытушы, Тілдерді дамыту орталығы, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал, Қазақстан e-mail: kurmanovab@list.ru

Аңдатпа. Пандемия жағдайында технологиялардың дамуы мен карантиндік іс-шаралардың енгізілуіне байланысты Қазақстанның білім беру саласында айтарлықтай өзгерістер болды, атап айтқанда, қашықтықтан оқытуды енгізу. Сонымен қатар, виртуалды сыныптарға білім алушылар мен оқытушы сыныпта тікелей оқумен бірдей деңгейде өзара әрекеттесе алатын кеңістік ретінде үлкен көңіл бөлінеді. Осы зерттеудің мақсаты лингвистикалық бейіндегі сабақтарды өткізу кезінде электрондық оқыту жүйесі («E-learning») бойынша теңтүпнұсқалық материалды пайдалану туралы деректерді жүйелеу болып табылады. Беделді ғылыми дереккөздердің негізінде авторлар осындай тәжірибеге егжей-тегжейлі талдау жүргізді, сондай –ақ бірнеше теориялық тұжырымдамалардың сипаттамасын ұсынды: біріншісі қашықтықтан оқытуға байланысты («E-learning») сипаттамалары, артықшылықтары мен проблемалары ашылды); екіншісі -түпнұсқалық материалды сипаттау және жіктеу және оны қашықтықтан оқыту кезінде тілді үйренуде пайдалану. Мақалада ұсынылған материал тілді игеруде маңызды рөл атқарады, өйткені ол тілдік, элеуметтік-мәдени және грамматикалық дағдылардың дамуына ықпал етеді. «E-learning» виртуалды сыныптарында белгілі бір түпнұсқалық материалды пайдалану туралы талданған бірқатар зерттеулердің деректері негізінде авторлар осы оқыту жүйесінің артықшылықтары мен кемшіліктерін анықтады. Алынған мәліметтер негізінде тілді үйренуде виртуалды сынып пен түпнұсқалық материалды пайдалану оқу бағдарламасын сәтті игерудің ажырамас бөлігі болып табылады деген қорытынды жасалды, сондықтан лингвистикалық оқытушыларға оларды білім алушылардың жергілікті шындықтары мен жеке қажеттіліктеріне сәйкес пайдалану ұсынылады.

Тірек сөздер: E-learning, түпнұсқалық материал, виртуалды сыныптар, қашықтықтан оқыту, TV-технологиялары, кейстехнологиялары, тіл үйрену, электрондық оқыту.

LANGUAGE LEARNING USING THE E-LEARNING SYSTEM WITH AUTHENTIC MATERIALS

*Iskalieva A. T.¹, Isalieva A. A.², Kurmanova B. Kh.³

*¹Senior Lecture, master, Center for the Development of Languages, Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian Technical University, Uralsk, Kazakhstan, e-mail: aina_0480@mail.ru

²Senior Lecture, master, Center for the Development of Languages, Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian Technical University, Uralsk, Kazakhstan, e-mail: aiza_1080@mail.ru

³Senior Lecture, Center for the Development of Languages, Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian Technical University, Uralsk, Kazakhstan, e-mail: kurmanovab@list.ru

Abstract. With the development of technology and the introduction of pandemic-related measures, there have been significant changes in education in Kazakhstan, such as distance learning. At the same time, great attention has been paid to virtual classrooms as spaces in which students and teachers can interact at the same level as if learning were taking place directly in the classroom. The aim of this study is to systematise the evidence on the use of authentic E-learning material in linguistic classes. Based on relevant scientific sources, a detailed analysis of such experiences was made and several theoretical concepts have been described: one related to distance learning (characteristics, advantages and problems of E-learning) and the other describing and classifying authentic materials and their use in language learning in conditions of distance learning. The material presented in the article plays an important role in language acquisition as it contributes to the development of linguistic, socio-cultural and grammatical skills. Based on the data of the analysed studies on the use of authentic material in E-learning virtual classes, the authors identified the advantages and disadvantages of this learning system. Based on the findings, the authors concluded that the use of virtual classes and authentic material in language learning is an integral part of successful learning, and for this reason language teachers are recommended to use them in accordance with local realities and individual needs of students.

Keywords: E-learning, authentic material, virtual classrooms, distance learning, TV-technologies, case technologies, language learning, electronic training.

Статья поступила 14.03.2022

УДК 372.881.1

МРНТИ 14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.019

ТІЛДІК ЕМЕС МАМАНДЫҚТАР СТУДЕНТТЕРІНЕ ҚЫТАЙ МӘТІНДЕРІ АРҚЫЛЫ ШЕТТІЛДІК КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

*Сеитова Г. А.¹, Кунакова К. У.²

¹докторант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: gaukhar1306@mail.ru

²п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы,
Қазақстан, e-mail: saule.gosteva@mail.ru

Аңдатпа. Қытай тілін шетел тілі ретінде үйренушілер саны әлем бойынша жылдан-жылған прогрессивті динамикамен артып келе жатқан үдеріс. Бұл ҚХР-дың экономикалық өсімі мен саяси тұрақтылығының нәтижесі болып табылады. Ал, Қазақстан үшін ҚХР экономикамыздың түрлі салаларында басты ірі инвестордың бірі. Сондықтан, қытай тілін тек тіл мамандары емес, сонымен қатар шеттілдік кәсіби қарым-қатынас орнатуға құзыретті тілдік емес мамандардың да меңгергені жөн. Ал, қытай тілін тілдік емес мамандықтар студенттерінің спецификалық ерекшеліктерін ескере отырып тілдік құзыреттіліктерді қалыптастыра оқыту әдістемесін жетілдіру әлем бойынша өзектілігін жоғалтпаған мәселе.

Шеттілдік коммуникативті құзыреттілікті сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша оқыту арқылы қалыптастыру көзделеді. Бұл мақала шеңберінде қытай тілін сөйлеу әрекетінің түрі – оқылым бойынша шеттілдік коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру әдістемесі көрсетілді. Оқылым бойынша берілетін мәтіндерді іріктеу, саралау, талдау тәсілдері ұсынылды. Қытай тілінің оқылым барысында кездесетін өзіне тән құрылымдық, мәдени, тілдік ерекшеліктері анықталды, оларды ажырату жолдары айқындалды. Қытай тіліндегі мәтіндерді игеру мақсаты студенттердің бойында сөйлеу қатынасын дамыту арқылы кәсіби коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру болып табылады. Ол үшін мәтінмен жұмыс барысында кезең-кезеңімен ұйымдастырылатын интенсивті оқутәсілі қолданылады. Мәтінді неғұрлым тиянақты түсіну және жан-жақты талқылау үшін әр кезең бойынша рецептивті, репродуктивті, және продуктивті жаттығулар желісі ұсынылады. Осылайша, аталмыш мақала шеттілдік коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруда өнімді нәтижеге жету мақсатында тілдік емес мамандықтар студенттеріне қытай тілі мәтіндерін талқылаудың тиімді тәсілдерін айқындауға бағытталған.

Тірек сөздер: Тілдік емес мамандықтар, оқылым, коммуникативтік құзыреттілік, қытай тілі, қытай мәтіндері, қытай иероглифтері, мәтінмен жұмыс, интенсивті оқыту.

Негізгі ережелер

Қазіргі жаһандану үрдісі халықтар мен топтар арасындағы мәдени ғана емес, саяси, тіл байланыстарын да дамытуға өз әсерін тигізуде. Осы тұрғыдан алғанда, әлемде өз салмағы бар, экономикалық, саяси, әлеуметтік өсімі таңдай қақтырарлықтай, бізбен көршілес жатқан алып державалардың бірі бұл – Қытай Халық Республикасы. Қытай елімен тығыз қарым-қатынастарды экономикамыздың барлық салаларында орнату күн тәртібінен түскен мәселе емес. Сол себепті, еліміздің өркендеуіне сан тараптан үлес қосатын бәсекеге қабілетті мамандар даярлау ісінде қытай тілінің маңыздылығы мен орнын ерекше атап өту шарт [1]. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында экономика қажеттіліктеріне және өңірлік ерекшеліктерге сәйкес оқытудың, кәсіптік даярлықтың сабақтастығы мен үздіксіздігін қамтамасыз ету қажеттілігі көрсетілген [2]. Осыған орай, еліміздің өңірлерінде ірі жұмыс беруші компаниялардың басым бөлігі Қытаймен байланыс орнатуына байланысты қытай тілін үйрену қажеттілігі туындап отыр. Солардың бірі тілдік емес сала мамандарының қытай тілінде коммуникативтік құзыреттілігінің қалыптасуы. Көптеген ғалымдардың берген анықтамасы бойынша шеттілдік коммуникативтік құзыреттілік дегеніміз сөйлеу әрекеті түрлерін пайдалана отырып шетел тілінде тұлғааралық және мәдениетаралық қарым-қатынас орнату мүмкіндігі [3].

Кіріспе

Қытай тілі әлемдегі меңгерілуі күрделі тілдердің бірі, оқшауланған тілдер қатарына, сино-тибеттік тілдер отбасы тобына жатады. Қытай жазуы алфавиттік жазуға емес, таңбалық, яғни иероглифтік жазуға негізделген. Иероглифтер қытай мәдениетінің, болмысы мен тарихының, өркениетінің семантикалық және логикалық үлгісін бейнелейді. Бір иероглиф бір буынды, кейде бір сөзді білдіруі мүмкін және бұл иероглифті тани алу сол елдің «мәдени кодын» декодтаумен түсіндіріледі [4]. Қытай тілі сабағында студенттердің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру сөйлеу әрекетінің түрлері арқылы жүзеге асырылады. Бұл мақалада сөйлеу әрекетінің түрі – оқылым бойынша тілдік емес мамандықтар студенттеріне сабақ үстінде қытай мәтіндерімен жұмыс істеуде өнімді нәтижеге жету үшін пайдаланылатын тәсілдер келтіріледі. Себебі тілдік емес мамандықтар студенттеріне шетел тілін үйренуге бөлінетін сағат санының тілдік мамандықтар бағытына қарағанда аздығы оқытушы тарапынан шектеулі уақыт шеңберінде шеттілдік коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру үшін үлкен кәсіби шеберлік пен ізденісті талап етеді. Оқылым тыңдалым сияқты сөйлеу әрекетінің рецептивті түріне жатады. Дегенмен, И. А. Зимняяның пікірінше оқылым барысында адамның оқыған ақпараты жайлы бір ой қорытындысына келуін нәтиже

ретінде қабылдап продуктивті түрге жатқызуымызға болады делінген [5]. Қалай болғанда да, қытай тілінде берілген ақпаратты оқи алу, яғни алдында тұрған иероглифтерді тану және дыбыстай алудан басқа, оның дұрыс аудармасын түсініп, белгілі-бір ой қорытындысына келу қытай тілін үйренушілерден қажырлы еңбекті талап ететіні анық.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Зерттеу барысында саралау, салыстыру, жүйелеу, талдау және салыстыру әдістері қолданылды. Оқылымға арналған дидактикалық материалдар қытай тілі бойынша берілген бағдарламалық тақырыптарға сәйкес мәтіндер арқылы білім алушылардың бойындағы коммуникативтік дағдыларын дамытуға бағытталған. Ол мәтіннің тақырыптық ерекшелігі мен коммуникативтік міндеттерін ескеру және ақпараттың тереңдігі мен жан-жақтылығы әртүрлі деңгейдегі ақпаратты алу (мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну; қажетті / қызықтыратын ақпаратты іріктеп алу), компенсаторлық дағдыларды пайдалану (тілдік және контекстік болжамды ұғыну; әр түрлі түрдегі сөздіктер мен анықтамалық әдебиеттерді пайдалану) арқылы жүзеге асырылады [6].

Қытай тіліндегі мәтіндерді оқу барысында білім алушылар келесідей дағдыларды игеруі тиіс:

- Мәтіндегі негізгі ойды анықтау;
- Тақырыбына, алғашқы сөйлемдерге қарап, мәтіннің мазмұнын болжай алу;
- Негізгі ақпаратты қосалқы ақпараттан ажырата білу;
- Негізгі фактілерді анықтай алу;
- Келтірілген суреттер, графика, кестелер бойынша да мәтін мазмұнын болжау;
- Берілген ақпараттарды белгілі-бір түрге қарай топтастыра, жіктей білу;
- Мәтіннің құндылығын бағалай білу;
- Түрлі екі тілді сөздіктерді қолдану алу және т.б.

Дегенмен, қытай тілі оқшауланған тілдер қатарындағы тіл болуына байланысты қытай тіліндегі мәтіндерді оқу барысында бірқатар қиындықтар орын алады. Бұл ең алдымен, тілдің фонетикалық түсіндірмесі бар әріптерге емес, иероглифтік жазуға негізделуінде. О. А. Масловецтің пайымдауынша, бастапқы деңгейде білім алушылар ең алдымен иероглифтің негізгі сызықтарымен, кілттерімен, оның жазылу ретімен танысады, сол арқылы продуктивті және рецептивті лексикалық қорларын қалыптастырады және қытай тіліндегі мәтін осы өтілген лексикалық бірліктерден ғана құралмаса, оны түсіну деңгейі күрт төмендейді [7]. Екіншіден, қытай тіліндегі мәтіндерді дауыстап оқыған кезде иероглифтің тонын дыбыстауда жіберілген қателік, мағынасының өзгеруіне алып келетінінде, яғни иероглифтің фонематикалық бейнесінің

дұрыс қолданылуы. Үшіншіден, иероглифтік білімдердің жеткілікті қалыптаспауына байланысты тілдік интерференцияда қиындықтардың туындауы, дәлірек айтсақ, иероглифтерді ұқсас композициялық элементтерден дифференциациялау қиындығы. Мысалы: «很» (hěn) – «өте» және «跟» (gēn) – «бірге» иероглифтерінің ортақ фонетикалық элементінің болуы, ол «艮» (gèn) «қарапайым» деген мағынаны білдіреді; «那» (nà) – «анау», «аналар» және «哪» (nǎ) – «қай», «қайсы» иероглифтерінің ортақ фонетикалық элементі «那»; «r» (ma) – сұраулық шылау және «妈» (mā) – «мама» иероглифтерінің ортақ фонетикалық элементі «马» (mǎ) – «ат, жылқы». Бұдан бөлек жазылуы бірдей, бірақ оқылуы әртүрлі иероглифтерді дифференциациялаудағы қиындықтар, мысалы: «乐» (lè) – «көңілді, қуанышты», және «乐» (yuè) – «музыка», «觉» (jiào) – «түс көру» және «觉» (jué) – «сезіну», «行» (háng) – «жолақ, жол» және «行» (xíng) – «жүру».

Қытай тілінде грамматикалық формалардың, сөздердің тұрақты орналасу тәртібінің болмауы оқылым барысында студенттердің алдында тағы бір қиындық туғызады, себебі, қытай тіліндегі сөздер көбіне екі немесе үш иероглифтен құралатыны белгілі, ал осы иероглифтердің орын алмасуы бір-бірінің мағынасын толықтыруы, нақтылауы мүмкін [8]. Мысалы, «讲演» (jiǎngyǎn) – «сөз сөйлеп шығу» және «演讲» (yǎnjiǎng) – «сөз сөйлеу», «适合» (shìhé) – «сәйкес келу» және «合适» (héshì) – «сәйкесінше», «式样» (shìyàng) – «пішін» және «样式» (yàngshì) – «модель». Бұндай сөздердің мағынасы ұқсас болғанымен, олар әр түрлі сөз таптарына жатуы мүмкін және осынысымен қиындық туғызады. Мысалы, «在» (zài), «给» (gěi), «被» (bèi) сияқты көмекші сөздер сөйлемде етістік болып баяндауыштың қызметін атқаруы мүмкін. Осының барлығы, оқылым барысында мәтінді түсінуге қиындықтар туғызады.

Нәтижелер және талқылау

Студенттердің мәтінді толыққанды түсінуі үшін оқытушы Сюй Зылиян мен У Жыңфу өздерінің «Қытай тілін шетел тілі ретінде оқытудың практикалық әдістемесі» атты еңбегінде көрсетіп кеткендей интенсивті оқылым түрі бойынша қолданылатын келесідей тәсілдерге көңіл бөлуіне болады:

- Мәтінді оқу алдындағы жұмыс
- Мәтінмен жұмыс
- Мәтінді оқығаннан кейінгі жұмыс [9].

Студенттер алдына жаңа мәтін ұсынылар алдында мәтінде кездесетін жаңа сөздермен сөздік арқылы жұмыс жүргізіледі, бұл жұмыс тілді жаңадан меңгеру кезеңінде аудиторияда жүргізілсе, біраз тәжірибе жинағаннан кейін Yang, J., Yin, C. X., & Wang, W. сияқты ғалымдар төңкерілген сынып тәсілін қолдануды ұсынады [10]. Бұл студенттердің іздемпаздық қасиетін арттырып, онлайн дәрістердің дамуына үлес қосады.

Дей тұрғанымен, жаңа мәтінмен танысу алды кезеңінде студенттер жаңа сөздердің қолданыс аясын толығымен меңгергені дұрыс. Ол үшін келесідей жаттығу жұмыстары жүргізіледі:

- Жаңа сөздерді талдау;
- Жаңа сөздерді тақтаға жазу;
- Жаңа сөздерді қолданып, сөйлем құрау;
- Жаңа сөздердің аудармасын табу;
- Жаңа сөздерді бос орындарға тиісінше қойып шығу;

汉语教程第一册下 оқулығынан алынған мәтін бойынша мысал келтіре кетейік, қарамен берілген сөздер жаңа сөздер.

我的宿舍不太安静。所以下午我常去图书馆学习。我在哪儿看书，看中文杂志，有时候还在哪儿看中国电影和电视剧。现在我很少看英文的东西。有时候上网跟朋友们聊天儿。

Алдымен, студенттерді қарамен жазылған жаңа сөздермен таныстырып, олардың қолдану аясын кеңінен түсіндіру қажет. Содан кейін, оларды тақтаға дұрыс жазу және оқу жұмысы жүргізіледі.

1-жаттығу. Жаңа сөздерді жазу және оқу.

宿舍	有时候	电视剧	上网	聊天儿
安静	电影	东西	跟	

Бұл ұжымдық формадағы рецептивті жаттығуды орындауда студенттер қытай тілінің дыбыстық жағын имитациялық белсенділікпен қатар меңгереді. Студенттер ойлана отырып, аудитория алдында иероглифті бейнелеуі оның когнитивті жүйеде бекітіліп ұзақ мерзімді жадыда есте қалуына жол береді.

2-жаттығу. Жаңа сөздермен сөйлем құрау.

宿舍...	东西...
安静...	上网...
有时候...	跟...
电影...	聊天儿...
电视剧...	

Продуктивті түрдегі бұл жаттығу жеке формада жүзеге асырылады және жүйелілік принципін ұстануды көздейді. Студенттердің жаңа өтілген сөздердің қолданыс аясының кеңейтілген нұсқасын сезінуге және өздігінен қолданып көру арқылы коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырады.

3-жаттығу. Сөздердің аудармасын дұрыс нұсқасымен сәйкестендіріңіз.

东西		тыныш
上网		кейде

电影		зат
安静		кино
有时候		интернетке қосылу

Сөздердің аудармасын дұрыс нұсқасымен сәйкестендіру арқылы студенттер жаңа өтілген лексикалық бірліктердің есте сақталу деңгейін тексереді және жеке орындаумен басталған бұл жаттығу түрі ұжымдық формаға жалғасып өздерінің қателіктерін талқылауға мүмкіндік береді.

4-жаттығу. Бос орынға тиісті сөздерді қойып шығыңыз.

我的...不太...。所以下午我常去图书馆学习。我在哪儿看书，看...杂志，...还在哪儿看中国...和...。现在我很少看英文的...。有时候...朋友们...。

Бұл репродуктивті түрдегі жаттығуды орындау студенттердің ойлау қабылетін дамытып, коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырады.

Берілген мәтіндегі жаңа сөздерді жаттығулар арқылы жан-жақты бекітіп болғаннан кейін, кездесетін грамматикалық конструкцияларға назар аудару қажет. Мысалы, аталмыш мәтінде жаңа сөз болып бізге 跟 - жалғауы кездесіп отыр. Ендігі кезекте осы жалғаудың сөйлемдегі құрылымдық қолданысына тоқталамыз.

跟 - бірге деген мағынаны білдіреді, бастауышқа +-мен, -менен, -бен, -бенен,-пен, -пенен жалғауларын қосу арқылы жасалады. Мысалы, 我跟他学习汉语 (Мен онымен қытай тілін оқимын).

跟 – сөйлемде іс-әрекет кіммен орындалатынын көрсетеді, екінші зат есімнің алдында қойылады.

Бастауыш 1 + 跟/和 + Бастауыш 2 (кіммен) + Баяндауыш + Толықтауыш

Сонымен қатар, 跟 жалғауы көбінесе 一起 (yīqǐ, бірге) сөзімен бірге етістіктің алдына қойылып қолданылады. 我跟他一起学习汉语 (Мен онымен бірге қытай тілін оқимын).

Студенттердің грамматиканы қаншалықты түсінгенін практикалық тапсырмалар арқылы тексеруге болады.

1. 跟 – жалғауын тиісті орынға қой.
2. Берілген сөйлемді 跟 – жалғауын қолданып, өзгерт.
3. 跟 – жалғауын қолданып өз бетіңше сөйлем құрастыр.

Мәтіндегі жаңа сөздермен толықтай танысып, грамматикалық конструкциялар қолданысын қарастырып болғаннан кейін, келесі негізгі кезең – мәтінмен жұмыс кезеңіне ауысамыз. Бұл кезеңде атқарылатын жұмыстар:

- мәтінді сөйлем түрлеріне қарай ажыратамыз, яғни хабарлы, сұраулы, лепті сөйлемге жатуы;

- жаңа сөздердің қолданысына назар аударамыз, яғни қандай тіркестермен келуі мүмкін;

- контекст бойынша сөздердің тура немесе ауыспалы мағынада болуын ажыратамыз;

• сөйлем құрылымына тоқталамыз, яғни сөздерді сөз таптары бойынша жіктейміз.

Берілген мәтіннің аудио нұсқасын тыңдау студенттердің аудиалды аппараттарының дұрыс қалыптасуына ықпал етеді және мәтінді оқу барысын оқытушы тарапынан қадағалауға септігін тигізеді. Бұл кезеңде мәтінді оқып аудару, дауыстап оқу, іштей оқу, сөйлем сөйлем бойынша кезектесіп оқу, мәнерлеп оқу сияқты жұмыс түрлері қолданылуы мүмкін.

Ендігі кезең мәтінді оқығаннан кейінгі жұмыс кезеңі. Бұл кезеңде біз студенттердің мәтінді қаншалықты дұрыс түсінгендерін жаттығулар арқылы анықтаймыз.

1-жаттығу. Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

- 她的宿舍怎么样？
- 她什么时候去图书馆？
- 有时候在图书馆他做什么？
- 她上网跟谁聊天儿？

Репродуктивті түрдегі бұл жаттығу студенттердің мәтінді қаншалықты дұрыс түсінгендігі жайлы ақпарат береді және түсінбеген немесе дұрыс түсінбеген сұрақтарды шығаруға көмектеседі.

2-жаттығу. Берілген сөйлемдерге бірнеше сұрақ қойыңыз.

Мысалы: 所以下午我常去图书馆学习。

- 她什么时候去图书馆学习？
- 她下午去哪儿学习？
- 她下午去图书馆做什么？
- 下午谁去图书馆学习？

Жаттығудың бұл репродуктивті түрі арқылы сөйлемде берілген әр сөзге сұрақ қою арқылы сөйлемнің грамматикалық құрылысы жіті түсіндіріледі және оқылатын тілде ойлау қабілеті дами түседі, яғни ана тіл мен шетел тілдеріндегі сөйлем құрылысының реттілі дифференцияланады.

Келесі продуктивті түрдегі жаттығулар студенттерге ұқсас жағдаяттық жағдайларда шетелдіктермен қарым-қатынасқа түсу кезінде қалыптасқан коммуникативтік құзыреттілігін қолдануға мүмкіндік береді.

3-жаттығу. Берілген мәтінді диалогтық мәтінге айналдыру.

4-жаттығу. Мәтінді сурет бойынша бейнелеу.

Қорыта келгенде, оқылым барысындағы мәтінмен жұмыс студенттердің танымдық ой-өрісін кеңейтіп, тілдік құзыреттіліктердің барлық түрін дамытуға ықпал етеді. Қазіргі таңда қолданылып отырған тілдік емес мамандықтар студенттерінің кәсіби бағытын ескере отырып қытай тілі бойынша шеттілдік кәсіби бағытталған құзыреттілікті қалыптастыра оқыту әдістемесі айтарлықтай тиімді нәтижеге алып келе алмауда. Бұл тұжырымды кәсіби қарым-қатынас жасауға қажетті белгілі бір шеттілдік білімдер регистрін меңгерген білікті мамандар тапшылығы, сонымен қатар қытай тілі бойынша мамандандырылған оқу-әдістемелік құралдардың жетіспеушілігі растайды. Сол себепті, ЖОО оқытушылары

өздігімен сабақ барысында неғұрлым пайдалы әдістемелік бағыттарды таңдап сабақ жүргізуге мәжбүр.

Қорытынды

Бүгінгі күнгі қоғам сұранысы мен заман талабына, білім беру парадигмасына сай шетел тілдерін үйрену азаматтарымыздың сауаттылық деңгейін көтеріп, қызмет саласында өздерін сенімді сезінулерінің көрсеткіші болып табылады. Қытай тілін оқыту барысында студенттердің коммуникативтік, сөйлеу құзыреттілігін қалыптастырудың ажырамас бөлігі, бұл мәтінмен жұмыс болып табылады. Мәтінмен жұмыс практикалық сабақтар барысында интенсивті тәсіл арқылы жүзеге асырылады, яғни, оқытушы үш кезеңнен құралған жұмыс жүргізеді. Мәтінді оқығанға дейін мазмұнына қарай кездесетін жаңа лексикалық бірліктерді игеру бойынша жаттығулармен жұмыс, мәтінді дауыстап, іштей, кезек-кезек сияқты оқу, аудару жұмысы және мәтінді оқып болғаннан кейінгі оны талқылауға бағытталған жаттығулар жұмысы іске асырылады. Осылайша, студенттердің бойында шетел тілін үйренудің басты мақсаты коммуникативтік қатынасқа түсу шарттарының бірі машықтандырылады және тақырып шеңберінде когнитивті-концептуалды бейнесі қалыптасады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Seitova G., Kunakova K., Jeldybayeva R. Tursynali Z. Formation of profession-oriented chinese language competency in non-language major students // Revista EntreLinguas, Araraquara. – 2021. – №7(2). e021010, DOI: 10.29051/el.v7iesp.2.15136. URL: <https://periodicos.fclar.unesp.br/entrelinguas/article/view/15136>. [Date of access: 18.05. 2022].

[2] Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 ж. 27 желтоқсандағы №988 қаулысы. – Кіру режимі: URL: <https://primeminister.kz/assets/media/r-bilim-berudi-zhne-ylymды-damytudy-2020-2025-zhyldara-arnalan-memlekettik-badarlamasy.pdf> [қаралған күні: 01.05.2022].

[3] Соболева Е. А., Казанцева Н. А. Иноязычная коммуникативная компетенция как цель обучения иностранным языкам в основной общеобразовательной школе //Наука и образование сегодня. – 2020. – №1 (48). – С. 49-52.

[4] Просвиркина И.И., Стулей О.В. Обучение китайскому языку при помощи ментальных карт //Вестник ОГУ. – 2018. – №4 (216). – С. 56-64.

[5] Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.

[6] Seitova, G., Kunakova, K., Yakunina, T. The Formation of a Foreign Language Professionally-Oriented Competence among Students of Technical Specialties in the Chinese Language // *International Journal of Society, Culture & Language*. – 2021. – №9(2 (Themed Issue on Modern Realities of National Languages of CIS Countries)), – p.137-150.

[7] Масловец О.А. Китайский язык. 2-11 классы: Примерная программа для учащихся общеобразовательных учреждений. - М.: Восточная книга, 2012. – 60с.

[8] Семенас А.Л. Лексика китайского языка: Базовый учебник. – М.: Восток-Запад, 2005. – 310 с.

[9] Сюй Цзилян, Ву Ренфу. Қытай тілін шетел тілі ретінде оқытудың практикалық әдістері: -3-басылым. - Пекин: Пекин университетінің баспасы, 2013. – 140 б.

[10] Yang, J., Yin, C. X., & Wang, W. Flipping the classroom in teaching Chinese as a foreign language // *Language Learning & Technology*, – 2018. – №22(1), – p.16–26 URL: <https://dx.doi.org/10125/44575> [Date of access: 18.05. 2022].

REFERENCES

[1] Seitova G., Kunakova K., Jeldybayeva R. Tursynali Z. Formation of profession-oriented chinese language competency in non-language major students // *Revista EntreLinguas, Araraquara*, – 2021. – №7 (2). e021010, DOI: 10.29051/el.v7iesp.2.15136. URL: <https://periodicos.fclar.unesp.br/entrelinguas/article/view/15136>. [Date of access: 18.05. 2022].

[2] Kazakhstan Republicsynda bilim berudi zhane gylymды damytudyn 2020-2025 zhyldarga arналған мемлекеттік бағдарламасы (State program for the development of education and science in the Republic of Kazakhstan for 2020-2025). *Kazakhstan Republicsy Ykimetinин 2019 zh. 27 zheltoksandagy No. 988 kaulysy*. – Kiru rejimi: URL: <https://primeminister.kz/assets/media/r-bilim-berudi-zhne-lymды-damytudy-2020-2025-zhyldara-arnalan-memlekettik-badarlamasy.pdf> [karалған kыni: 01.05.2022]. [in Kaz]

[3] Soboleva E. A., Kazantseva N. A. Inoyazychnaya kommunikativnaya kompetentsiya kak tsel' obucheniya inostrannym yazykam v osnovnoi obshcheobrazovatel'noi shkole (Foreign Language Communicative Competence as the Goal of Teaching Foreign Languages in the Basic School) // *Nauka i obrazovanie segodnya*. – 2020. – №1 (48). – p. 49-52. [in Rus]

[4] Prosvirkina I.I., Stuley O.V. Obucheniye kitayskomu yazyku pri pomoshchi mental'nykh kart (Teaching the Chinese language with the help of mental maps) // *Vestnik OSU*. – 2018. – №4 (216). – S. 56-64. [in Rus]

[5] Zimnyaya I. A. Klyuchevye kompetentnosti kak rezul'tativno-tselevaya osnova kompetentnostnogo podkhoda v obrazovanii (Key competencies as a result-target basis of the competency-based approach in education). – М.: Issledovatel'skii tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2004. – 42 s. [in Rus]

[6] Seitova, G., Kunakova, K., Yakunina, T. The Formation of a Foreign Language Professionally-Oriented Competence among Students of Technical Specialties in the Chinese Language // International Journal of Society, Culture & Language. – 2021. – №9(2 (Themed Issue on Modern Realities of National Languages of CIS Countries), – p. 137-150.

[7] Maslovets O.A. Kitaiskii yazyk. 2-11 klassy (Chinese. 2-11 grades): Primernaya programma dlya uchashchikhsya obshcheobrazovatel'nykh uchrezhdenii (Chinese language. Grades 2-11: An approximate program for students of general education institutions). – M.: Vostochnaya kniga, 2012. – 60 s. [in Rus]

[8] Semenas A.L. Leksika kitaiskogo yazyka (Chinese vocabulary): Bazovyi uchebnik. – M.: Vostok- Zapad, 2005. – 310 p. [in Rus]

[9] Xu Jiliang, Wu Renfu. Kytai tilin shetel til retinde okytudyn praktikalik adisteri (Practical methods of teaching Chinese as a foreign language): -3-basylym. - Beijing: Beijing University Baspasy, 2013. - 140 p. [in Chinese]

[10] Yang, J., Yin, C. X., & Wang, W. Flipping the classroom in teaching Chinese as a foreign language // Language Learning & Technology, – 2018. – №22(1), – p.16–26 URL: <https://dx.doi.org/10125/44575> [Date of access: 18.05. 2022].

ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ С ПОМОЩЬЮ КИТАЙСКИХ ТЕКСТОВ

*Сеитова Г. А.¹, Кунакова К. У.²

¹докторант КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан e-mail: gaukhar1306@mail.ru

²д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан e-mail: saule.gosteva@mail.ru

Аннотация. Число изучающих китайский язык как иностранный-процесс, который с каждым годом растет с прогрессивной динамикой по всему миру. Это является результатом экономического роста и политической стабильности КНР. Для Казахстана КНР является одним из главных инвесторов в различных отраслях экономики. Поэтому изучение китайского для профессионального иноязычного общения непосредственно специалистами своей отрасли, то есть студентами неязыковых специальностей и совершенствование методики преподавания с учетом специфики специальности является актуальным вопросом во всем мире. Предполагается формирование иноязычной коммуникативной компетенции через обучение по видам речевой деятельности. В рамках данной статьи была продемонстрирована методика формирования иноязычной коммуникативной компетенции по виду речевой

деятельности – чтению. Предложены способы отбора, дифференциации, анализа текстов, передаваемых по чтению. Выявлены характерные структурные, культурные, языковые особенности китайского языка, встречающиеся в процессе его изучения, определены пути их различения. Целью освоения текстов на китайском языке является формирование у студентов профессиональной коммуникативной компетенции через развитие речевого общения. Для этого используется интенсивный способ чтения, который организуется поэтапно в процессе работы с текстом. Для более четкого понимания и всестороннего обсуждения текста предлагается линия рецептивных, репродуктивных и продуктивных упражнений на каждом этапе. Таким образом, данная статья направлена на определение эффективных способов обсуждения текстов китайского языка для студентов неязыковых специальностей с целью достижения продуктивного результата в формировании иноязычной коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: Неязыковые специальности, чтение, коммуникативная компетенция, китайский язык, китайские тексты, китайские иероглифы, работа с текстом, интенсивное чтение.

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE IN NON-LINGUISTIC STUDENTS THROUGH CHINESE TEXTS

*Seitova G.A.¹, Kunakova K. U.²

¹PhD student, Ablai Khan Kazakh UIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: gaukhar1306@mail.ru

²d.p.s., Professor, Ablai Khan Kazakh UIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: saule.gosteva@mail.ru

Abstract. The number of learners of Chinese as a foreign language is a process that is growing at a progressive rate every year around the world. This is a result of the economic growth and political stability of the PRC. For Kazakhstan, the PRC is one of the main investors in various sectors of the economy. Therefore, it is desirable that the Chinese language be studied not only by language specialists, but also by non-linguistic specialists competent in building foreign-language professional communication. Improvement of the methodology of teaching Chinese language with formation of language competences taking into account specific features of students of non-linguistic specialties has not lost its relevance in the world.

It is supposed to form foreign language communicative competence through teaching by types of speech activity. In the framework of this article the methodology of formation of foreign language communicative competence

by the type of speech activity - reading - was demonstrated. The methods of selection, differentiation, and analysis of texts communicated through reading have been proposed. The characteristic structural, cultural, linguistic features of the Chinese language encountered in the process of studying it are revealed and the ways of their differentiation are determined. The aim of mastering texts in Chinese is to form students' professional communicative competence through the development of speech communication. For this purpose an intensive way of reading is used, which is organized step-by-step in the process of working with the text. A line of receptive, reproductive and productive exercises at each stage is proposed for a clearer understanding and comprehensive discussion of the text. Thus, this article aims to identify effective ways of discussing Chinese texts for non-linguistic students in order to achieve a productive result in the formation of foreign language communicative competence.

Keywords: Non-linguistic specialties, reading, communicative competence, Chinese language, Chinese texts, Chinese characters, text processing, intensive reading.

Статья поступила 14.07.2022

УДК 372,8

МРПТИ 14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.020

METHODS OF CONDUCTING SEMINARS AND PRACTICAL APPLICATION IN THE SYSTEM OF MODERN EDUCATION

*Markelova M.A.¹, Amangozhaeva A.B.², Amangozhaeva E.B.³

*¹master of Economics, Senior Lecturer, University "Turan",
Almaty, Kazakhstan, e-mail: m.markelova@turan-edu.kz

²master of Economics, Senior Lecturer, University "Turan",
Almaty, Kazakhstan, e-mail: a.amangozhayeva@turan-edu.kz

³master of Laws, Leading Specialist of the Development Strategy and Monitoring Department, Kazakh University of International Relations and World Languages,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: amangozhaeva.e@ablaikhan.kz.

Abstract. With the development of science and technology, human capabilities have significantly expanded, new technologies with enormous learning resources have appeared. The qualitative changes that occur in this case indicate that the usual processes of "learning" no longer fit into the framework of traditional teaching methods and tools, as well as the individual abilities

of the teacher. There are new technical, informational, printing, audiovisual means with their inherent new techniques that become an integral component of the educational process, introducing certain specifics into it.

The main purpose of the scientific article is to analyze the most well-known methods, structures, type and forms of seminars and modern educational technologies used by higher school teachers in the educational process. The description of innovative educational technologies is based on well-known publications, observations of the work of experienced teachers, as well as the authors' own experience. Descriptions of technologies include a brief classification characteristic, an analysis of the features of the most effective educational technologies.

In the process of research, the authors of the article successfully applied such methods as theoretical, logical and professional thinking. The authors base their conclusions on the study, analysis, synthesis and generalization of professional literature, and best practices in the use of modern educational technologies and methods of conducting seminars.

The authors analyzed the key types and features of the methods of conducting seminars, as well as highlighted the factors influencing the choice of a particular method. The key competencies and skills formed by students within the framework of the application of innovative educational technologies are identified.

The conclusions made in the article can be useful in university practice in conducting seminars.

Keywords: seminars, modern educational technologies, teaching methods, interactive learning, student, teacher, teaching methods, practical application.

Basic provisions

The paradoxes of the modern educational situation are that despite the presence of a huge amount of research in the field of new educational technologies, passive methods continue to dominate in pedagogical practice. The following reasons can be mentioned:

- a longer tradition of using passive methods;
- distrust of relatively innovative methods;
- lack of teachers' own experience of interactive learning;
- insufficient methodological preparedness of teachers.

It is also obvious that in recent years the irritation of practical teachers about new models of education has been increasing, and this is largely justified by the lack of specific methodological materials, without which it is impossible to put new pedagogical ideas into practice, no matter how convincing the

lectures and research of scientists sound. Even the most creative teachers and university students feel the need for practical development of new technological solutions that allow them to provide high-quality education that meets modern requirements.

The main task of modern education is the formation of skills of independent critical thinking of the student. Technologies based on the theory and practice of personality-oriented learning are aimed at finding methods and forms of learning that stimulate cognitive activity and independence of the student.

Introduction

Modern pedagogical technologies should be improved in accordance with the changing needs of the labor market, to ensure the individualization of educational programs and ways of mastering them, depending on the interests and abilities of students.

Materials and methods

In the process of research, the authors of the article successfully applied such methods as theoretical, logical and professional thinking. The authors base their conclusions on the study, analysis, synthesis and generalization of professional literature, and best practices in the use of modern educational technologies and methods of conducting seminars.

Results and discussion

The choice of the optimal method of conducting a seminar class will be determined by many factors: the specifics of the discipline being studied, the training needs of specific specialists, the capabilities of the teacher, as well as the abilities and readiness of the student. The most acceptable approaches to learning today are the ideas of "experiential learning", dialogues, as well as the development of critical thinking, group interaction training, modular-rating learning technologies.

The basis of the modular rating technology is:

- distribution of the material into segments;
- individual work with students;
- the use of a mixed form of education using interactive methods;
- transformation of the role of a teacher into a consultant.

The modules include lectures, practical classes, independent work of students with a teacher and independent work of students. Seminars are supposed to be held in each module, performing the function of boundary control of knowledge, as well as allowing to identify problematic issues in discussions that have not received due attention in the educational process.

As an active form of learning, the seminar performs a special function that contributes to the formation of thinking, search and concentration.

Seminar classes are classified by types:

1. seminar, as a form of conducting a special course, independent of lectures;
2. seminar as a supplement or continuation of the lecture course;
3. practical seminar, how to work out specific skills.

The organization and content of seminars with students depend on: the type and program of the training course, which includes seminars; the level of training of students (first, subsequent, final courses, seminars for undergraduates and doctoral students); the content of the training course and its place in the system of training students in this specialty.

The seminar program offers literature topics for each lesson: textbooks and manuals, articles by domestic and foreign authors, scientific works by leading specialists, which are reported by the teacher as part of the assignment for the next seminar.

The seminar involves students' reports, which are discussed by a group under the guidance of the seminar teacher, followed by the teacher's explanations and discussion. For the next seminar session, respectively, general and individual tasks are given: all students of the seminar are offered literature to study, and future speakers are provided with additional materials. Therefore, it is methodically useful for each student to prepare at least one report during the semester. It is important that every student has the opportunity to actively participate in the seminar.

Let's consider the structure of the seminar class.

1. Topic, purpose and objectives of the seminar assignment. The teacher's introductory speech.
2. The seminar session is recommended to be divided into four blocks.
  - Work with new concepts on this topic.
  - The topic of the seminar session provides for consideration of the following issues.
    - Protection of the developed project by students.
    - Discussion questions, creative tasks, tasks, tests.

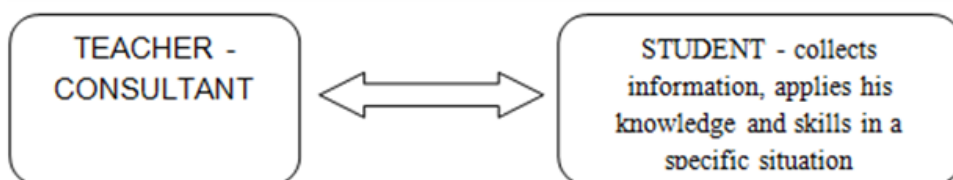

Figure 1 - Scheme of the seminar class methodology.

3. After studying the topic, the student:

- demonstrates knowledge and understanding in the field being studied, including elements of the most advanced knowledge in this field;
- applies knowledge at a professional level;
- is able to formulate arguments and solve problems in the field under study;
- develops skills to continue self-study

Of course, no forms of interactive learning can replace personal contacts between a teacher and a student. But interactive manuals, communication on the Internet, test programs seem to be a powerful auxiliary tool of higher education, which can include:

- Internet classrooms seem to be a very effective auxiliary means of teaching, they develop the creative potential of students, since the teacher is directly involved in the course of the student's work. Many teachers who conduct seminars in the main courses create online classrooms where consultations are carried out, reports, projects, term papers and theses are created and discussed.

- Distance learning is especially relevant, which include electronic video courses, test tasks, Internet conferences - everything that maintains constant contacts between students and the teacher, as well as contributes to the formation of a student educational Internet team.

- Interactive electronic textbooks and manuals primarily on the main courses. The electronic course contains a system of footnotes explaining scientific concepts, the content of various concepts of a general and particular nature, the structure of the subject, data of related disciplines essential for understanding the course. All this together with the direct teaching of the course - lectures, seminars and practical classes, writing essays, term papers and theses gives high results [1].

Three types of seminars are practiced at the higher school:

1. a seminar, the main purpose of which is an in-depth study of a certain course and having a strong thematic connection;
2. a seminar designed for thorough study of certain relevant topics of the course and research type with the subject;
3. a research-type seminar with topics on individual problems for their in-depth development.

The forms of the seminar class depend on the following factors:

- the content of the topic and recommended sources and manuals on it, as well as on their volume;
- the level of preparedness, organization and efficiency of this seminar group, its specialization and professional orientation;
- experience of using various seminar forms in previous classes.

In the practice of seminars, the higher school identifies a number of forms:

- seminar-colloquium;
- business seminars;
- seminar-debate;
- seminar - press conference;
- commented reading;
- exercises for independent thinking, written (control) work;
- detailed conversation;
- discussion of reports and abstracts;
- online seminars: web conferences, online conferences, webinars and others [2].

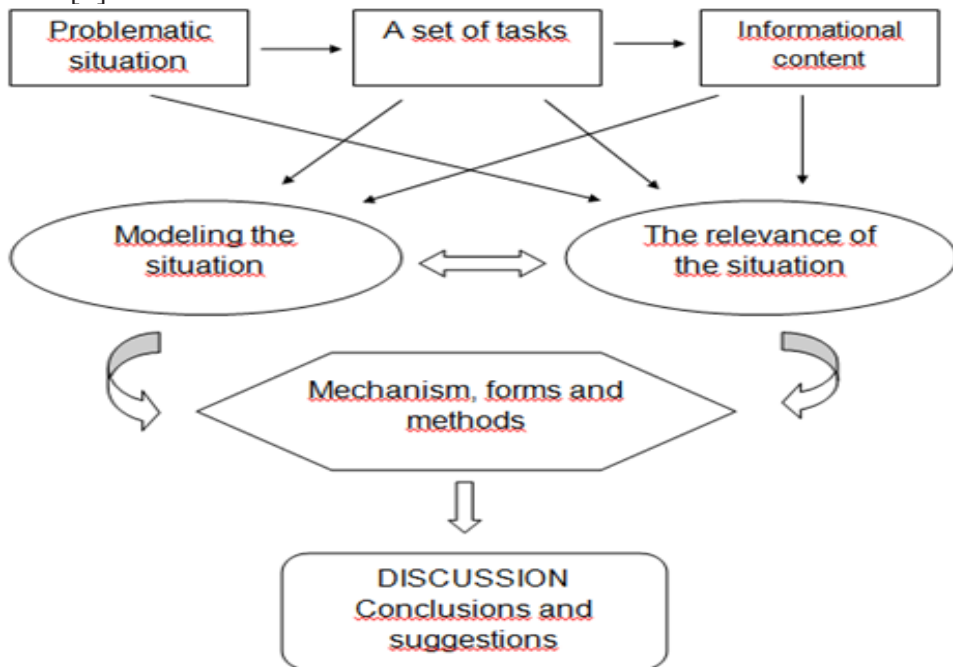

Figure 2 - The model of the seminar-dispute.

A detailed conversation implies the preparation of a student on each issue of the lesson plan with a single list of recommended mandatory and additional literature for everyone; the study of additional relevant information; student presentations with a defense

In a group or on a stream, a seminar-debate has a number of advantages. The dispute as an element of a regular seminar can be pre-planned or caused by the teacher during the lesson. During the discussion, students show oratory, resourcefulness, quickness of mental reaction and the position defended in the

dispute develops in them as a deeply personal vision. [3]

The seminar - press conference is one of the varieties of the reporting system. According to all points of the seminar plan, the teacher instructs students (one or more) to prepare short reports.

The commented reading of primary sources at the seminar aims to promote a more meaningful and thorough work of students on the recommended philosophical literature. Most often, it is only an element of a regular seminar in the form of a detailed conversation and lasts only 15-20 minutes. Commented reading helps to teach students to better understand philosophical sources. Commenting can be singled out as an independent item of the seminar plan.[4]

Independent thinking exercises are usually included as one of the elements in a detailed conversation or discussion of reports. The seminar leader selects several statements of prominent thinkers directly related to the topic of the lesson, and depending on the situation, without naming the authors of these statements, invites students to analyze the latter. At the request or on the call of the teacher, an analysis of the passage is performed. [5]

Conclusion

The considered methods of activating the cognitive activity of students, based on the methods of conducting seminars, are quite correlated with the well-known and described in the literature educational technologies. However, these methods are the most relevant and can be significantly expanded, since this technique is a complex set of actions and can be used not only entirely but also partially.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Филатов Ю.В. «Методика проведения семинаров в системе современного образования». //Вестник Поволжья. - 2017. - Серия 6. - Выпуск 10. - С. 116-118.

[2] Фабриков М.С. Современные образовательные технологии: учеба. /Владимирский государственный университет имени А. Г. и Н.Г. Столетовых. - Владимир: Изд-во ВлГУ, 2021. - 224 с.

[3] Методические рекомендации по разработке методических рекомендаций для семинаров по дисциплине. Режим доступа: <http://randia.org/text/78/465/60949.php> [Дата обращения 14.05.2022]

[4] Образцов П.И. Информационно-технологическое обеспечение учебного процесса в вузе. - 2001. - № 6. - С. 46-50.

[5] Акопова М.А., Зачевский Е.А. Вопросы методики преподавания в вузе. – Санкт-Петербург: Нестор, 2020.

REFERENCES

- [1] Filatov YU.V. «Metodika provedeniya seminarov v sisteme sovremennogo obrazovaniya» (Methods of conducting seminars in the system of modern education). //Vestnik Povolzh'ya. - 2017. - Seriya 6. - Vypusk 10. - S. 116-118. [in Rus.]
- [2] Fabrikov M.S. Sovremennyye obrazovatel'nyye tekhnologii (Modern educational technologies) /Vladimirskiy gosudarstvennyy universitet imeni A. G. i N.G. Stoletovyx. - Vladimir: Izd-vo VIGU, 2021. - 224 s. [in Rus.]
- [3] Metodicheskiye rekomendatsii po razrabotke metodicheskikh rekomendatsiy dlya seminarov po distsipline (Guidelines for the development of guidelines for seminars on the discipline). Rezhim dostupa: <http://pandia.org/text/78/465/60949.php> [Data obrashcheniya 14.05.2022] [in Rus.]
- [4] Obraztsov P.I. Informatsionno-tekhnologicheskoye obespecheniye uchebnogo protsessa v vuze (Information and technological support of the educational process at the university). - 2001. - № 6. - S. 46-50. [in Rus.]
- [5] Akopova M.A., Zachevskiy Ye.A. Voprosy metodiki prepodavaniya v vuze (Questions of teaching methods at the university). – Sankt-Peterburg: Nestor, 2020. [in Rus.]

СЕМИНАР САБАҚТАРЫН ӨТКІЗУ ӘДІСТЕМЕСІ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ПРАКТИКАЛЫҚ ҚОЛДАНУ

*Маркелова М.А.¹, Амангожаева А.Б.², Амангожаева Е.Б.³

*¹Э. Ғ. м., аға оқытушы «Туран» Университеті, Алматы, Қазақстан,
e-mail: m.markelova@turana-edu.kz

² Э. Ғ. м., аға оқытушы, «Туран» Университеті, Алматы, Қазақстан,
e-mail: a.amangozhayeva@turana-edu.kz

³ З. Ғ. м., даму стратегиясы және мониторинг бөлімінің жетекші маманы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: amangozhaeva.e@ablaikhan.kz

Аңдатпа. Ғылым мен техниканың дамуымен адамның мүмкіндіктері едәуір кеңейіп, үлкен білім беру ресурстары бар жаңа технологиялар пайда болды. Бұл жағдайда пайда болатын сапалық өзгерістер әдеттегі “оқыту” процестері дәстүрлі оқыту әдістері мен құралдарының шеңберіне, сондай-ақ мұғалімнің жеке қабілеттеріне сәйкес келмейтіндігін көрсетеді. Жаңа техникалық, ақпараттық, полиграфиялық, аудиовизуалды құралдар пайда болады, олардың жаңа әдістері бар, олар білім беру процесінің ажырамас бөлігі болып, оған белгілі бір ерекшелік әкеледі.

Ғылыми мақаланың негізгі мақсаты - оқу процесі аясында жоғары мектеп оқытушылары қолданатын семинарлардың ең танымал әдістерін, құрылымдарын, түрлері мен формаларын және заманауи білім беру технологияларын талдау. Инновациялық білім беру технологияларының

сипаттамасы белгілі басылымдарға, тәжірибелі мұғалімдердің жұмысын бақылауға, сондай-ақ авторлардың жеке тәжірибесіне негізделген. Технологияның сипаттамаларына қысқаша жіктеу сипаттамасы, ең тиімді білім беру технологияларының ерекшеліктерін талдау кіреді.

Зерттеу барысында мақала авторлары теориялық, логикалық және кәсіби ойлау сияқты әдістерді сәтті қолданды. Авторлардың тұжырымдарын құру негізіне кәсіби әдебиеттерді зерттеу, талдау, синтездеу және жалпылау, заманауи білім беру технологиялары мен семинар сабақтарын өткізудің әдістерін қолданудың озық тәжірибесі алынды.

Авторлар семинар сабақтарының әдістемелерінің негізгі түрлері мен ерекшеліктерін талдады, сонымен қатар нақты әдісті таңдауға әсер ететін факторларды анықтады. Инновациялық білім беру технологияларын қолдану шеңберінде білім алушыларда қалыптастырылатын негізгі құзыреттер мен дағдылар айқындалды.

Мақалада келтірілген тұжырымдар Университет тәжірибесінде семинар сабақтарында пайдалы болуы мүмкін.

Тірек сөздер: семинар сабақтары, заманауи білім беру технологиялары, оқыту әдістемесі, интерактивті оқыту, студент, педагог, оқыту әдістері, практикалық қолдану.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕНИЯ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

*Маркелова М.А.¹, Амангожаева А.Б.², Амангожаева Е.Б.³

¹М.э.н., старший преподаватель, Университет «Туран», Алматы,
Казахстан, e-mail: m.markelova@turand-edu.kz

²М.э.н., старший преподаватель, Университет «Туран», Алматы,
Казахстан, e-mail: a.amangozhayeva@turand-edu.kz

³М.ю.н., ведущий специалист Управления стратегии развития и
мониторинга, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
e-mail: amangozhaeva.e@ablaikhan.kz.

Аннотация. С развитием науки и техники значительно расширились возможности человека, появились новые технологии с колоссальными обучающими ресурсами. Качественные изменения, возникающие при этом, свидетельствуют о том, что привычные процессы «научения» уже не укладываются в рамки традиционных методик и средств обучения, а также индивидуальных способностей преподавателя. Появляются новые технические, информационные, полиграфические, аудиовизуальные средства с присущими им новыми методиками, которые становятся неотъемлемым компонентом образовательного процесса, внося в него определённую специфику.

Основной целью научной статьи является анализ наиболее известных методик, структур, тип и форм проведения семинарских занятий и современных образовательных технологий, применяемых преподавателями высшей школы в рамках учебного процесса. Описание инновационных образовательных технологий основывается на известных публикациях, наблюдениях за работой опытных педагогов, а также собственном опыте работы авторов. Описания технологий включают в себя краткую классификационную характеристику, анализ особенностей наиболее эффективных образовательных технологий.

В процессе исследования авторами статьи успешно применялись такие методы, как теоретическое, логическое и профессиональное мышление. В основу построения выводов авторами взяты изучение, анализ, синтез и обобщение профессиональной литературы, и передового опыта использования современных образовательных технологий и методов проведения семинарского занятий.

Авторами проанализированы ключевые виды и особенности методик проведения семинарских занятий, а также выделены факторы влияющие на выбор конкретного метода. Определены ключевые компетенции и навыки, формируемые у обучающихся в рамках применения инновационных образовательных технологий.

Сделанные в статье выводы могут быть полезны в вузовской практике в проведении семинарских занятий.

Ключевые слова: семинарские занятия, современные образовательные технологии, методика преподавания, интерактивное обучение, студент, педагог, методы обучения, практическое применение.

Статья поступила 27.05.2022

3 Бөлім.
ЭТНОПЕДАГОГИКА. МЕКТЕП ЖӘНЕ
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ПЕДАГОГИКА
Раздел 3.
ЭТНОПЕДАГОГИКА. ШКОЛЬНАЯ И
ДОШКОЛЬНАЯ ПЕДАГОГИКА
Part 3.
ETHNOPEDAGOGY. SCHOOL AND PRESCHOOL PEDAGOGY

УДК 51.77

МРНТИ 14.35.07

DOI 10.48371/PEDS.2022.66.3.021

ҚАЗАҚСТАН ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ
САУАТТЫЛЫҚ ДЕҢГЕЙІ ЖӘНЕ ОНЫ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

*Слямхан М.М.¹, Қайыңбай Ж.Т.²

^{*1}докторант, Сулейман Демирель атындағы университет,

Алматы, Қазақстан, e-mail: meirbek1@mail.ru

²п.ғ.к., қауымдастырылған профессор,

Сулейман Демирель атындағы университет, Алматы, Қазақстан,
e-mail: dzhanbulat.kayinbaev@sdu.edu.kz

Аңдатпа. Білім берудің қазіргі заманғы стратегиялық міндеттерімен, халықаралық жетістіктер аясында білім деңгейін көтеру қажеттіліктерімен, оқыту нәтижелерінің объективтілігін және мектеп түлектерінің елімізден сырт жерлерде де бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету мақсатында оқушылардың оқу жетістіктерін бағалауға қойылатын бірыңғай талаптарды әзірлеу қажеттіліктерімен анықталады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру оқу қызметіндегі жүйелік кешенді өзгерістердің болуына, заманауи талабына сай дағдылардың қалыптасуына, білім алушылардың функционалдық сауаттылығына және әртүрлі мінез-құлықтың жағымды стратегияларын жасауға байланысты жаңа нәтижелерге қол жеткізгенде болады. Осыған байланысты кәсіби қауымдастық алдында тұрған міндеттердің бірі - оқу процесінде алған білімдерін әртүрлі білім беру және практикалық мәселелерді шешу үшін қолдана білу қабілетін қалыптастыру мен бағалауға ықпал ететін ұлттық құралдар мен технологияларды дамыту - функционалдық сауаттылықты қалыптастыру.

Мақалада функционалдық сауаттылықтың пайда болу тетіктері, қажеттілігі және функционалдық сауаттылықтың анықтамасы берілген. Функционалдық сауаттылықтың түрлері: математикалық сауаттылық, ғылыми жаратылыстану сауаттылық және оқу сауаттылығының анықтамалары берілген. Функционалдық сауаттылықтың түрлеріне байланысты әр сауаттылық бойынша Қазақстан оқушаларының PISA (Programme for international student assessment) халықаралық салыстырмалы зерттеудегі нәтижелері кестеде келтірілген. Қазақстан оқушыларының PISA халықаралық салыстырмалы зерттеудегі нәтижелерінің қорытындысы берілген. Қазақстан оқушыларының функционалдық сауаттылығын жетілдіру жолдары жайлы ойлар тұжырымдалған.

Тірек сөздер: PISA, функционалдық сауаттылық, математикалық сауаттылық, ғылыми-жаратылыстану сауаттылық, оқу сауаттылық, оқу жетістіктері, оқушылар, құзыреттілік.

Кіріспе

Қазіргі педагогика ғылымы білім беру мен тәрбиелеудің өзекті мәселелерін, оның ішінде жаңа білім беру технологияларын пайдалана отырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруды ғылыми зерттеуде тәжірибе жинақтаған [1]. Функционалды сауаттылық - бұл адамның қоғаммен өзара әрекеттесу жағдайында оқу және жазу дағдыларын қолдану қабілеті (нұсқауларды оқып, кері байланыс сауалнамасын толтыру және т.б.), яғни бұл адамға сыртқы ортамен қарым-қатынас орнатуға және тез бейімделуге және жұмыс істеуге мүмкіндік беретін сауаттылық деңгейі. Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру – күрделі, көп жақты, ұзақ процесс. Сіз қалаған нәтижеге шеберлікпен, сауатты үйлестіре отырып, қажетті нәтижелерге қол жеткізуге болады. Осыған байланысты білім беру мекемелерінің алдында мынадай мақсаттар қойылады: оқушылардың таным қабілетін дамыту, алған білімдерін шығармашылық тұрғыдан пайдалану, пәндік құзыреттер арқылы өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі басқаруға дайындығы [2].

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін баланың ақпараттық, коммуникативтік құзыреттілігін және әлеуметтік өзара әрекеттесу сауаттылығын дамыту қажет. Қазіргі мектепте оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру әрбір сабақта, әрбір оқу пәні бойынша шешілуі тиіс. Жүргізілетін зерттеулер осы бағыт бойынша мынадай жұмыстар табысты жүргізіліп жатқанын көрсетеді:

- түйінді құзыреттерді қалыптастыруға бағытталған сабақтар;

- халықаралық және республикалық жобалар бойынша сыныптан тыс жұмыстар;

- олимпиадаларға дайындалу үшін консультациялар;

- оқушылардың жобалау қызметі;

- қосымша дамытушы арнайы курстар және т. б. бала өз қабілеттерінің толық күшінде оқу үшін жағдайлар;

- халықаралық және республикалық жобалар бойынша сыныптан тыс жұмыстар оның оқуға, білімге деген құштарлығы бар, балаға өзіне, қабілеттеріне сенуге көмектеседі. Мәселе мынада, кез-келген іс-әрекет қабілеттерді дамытпайды, тек позитивті эмоциялар пайда болатын қызмет. Қарым – қатынас, ынтымақтастық, сыни ойлау, креативтілік-бұл табысты функционалдық сауаттылық үшін білім алушылардың меңгеруі тиіс басты қасиеттері [3].

Педагогика ғылымында соңғы уақытта бағыт қалыптасуда, объектісі құзыреттілікке негізделген оқыту болып табылады, ол мыналармен сипатталады:

- әлемдік білім беру кеңістігіне кірігу;

- фундаментализм және тәжірибеге бағытталған білім беру;

- білім парадигмасының тұлғаға бағытталған өзгеруі;

- білім берудің денсаулық сақтау сипаты;

- оқу процесіне қатысушылардың субъекті-субъектілік ұстанымы;

- білім берудің үздіксіздігі, яғни өмір бойы білім беру Мемлекеттік және стратегиялық маңызы бар нормативтік білім беру құжаттарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру құзыреттілікке бағытталған білім берудің негізгі және жетекші міндеттерінің бірі ретінде көрсетілген. Функционалдық сауаттылықтың мазмұны мен құрылымын анықтау үшін «құзыреттілік» және «функционалдық сауаттылық» сияқты ұғымдардың өзара сәйкестігі анықталды. С.И. Ожегова сөздігінде «құзыреттілік» түсінігі [4] «білім, хабардарлық, белгілі бір саладағы бедел» деп түсіндіріледі. Ең көп тараған түсіндірмені А.Г. Бермус [5] ұсынды: құзыреттілік-жеке тұлғаның құзыреттілікке ие болуы, оған оның өзіне және қызмет тақырыбына жеке көзқарасы кіреді. Г. К. Селевко ұсынған “құзыреттілік” ұғымының түсіндірілуі ерекше қызығушылық тудырды [6], оған сәйкес “білім”, “іскерлік”, “дағдылар” ұғымдарына қарағанда кеңірек, оған тек білім компоненті ғана емес, сонымен қатар операциялық-технологиялық, мотивациялық-этикалық, әлеуметтік және мінез-құлық кіреді. А.В. Хуторский жоғарыда аталған анықтамалардың авторларына ұқсас пікірлер: “құзыреттілік-адамның оған және пәнге деген жеке көзқарасын қамтитын тиісті құзыреттілікке ие болуы” [7]. “Құзыреттілік” анықтамасын талдау пікірлердің шамалы шашырауы

бар екенін көрсетті, бірақ тұтастай алғанда бұл тұжырымдамалық серияның өзіндік ұқсастықтары мен шамалы айырмашылықтары бар, бұл түсіндіруді келесі тұжырымдамада нақтылауға мүмкіндік береді: күзиреттілік дегеніміз-белгілі бір салада шешім қабылдауға және белгілі бір жағдайға сәйкес шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін адамның белгілі бір құзыреттілікке ие болуы [8]. “Функционалдық сауаттылық” ұғымын талдау функционалдық сауаттылықты қалыптастыру білім алушының сыртқы жағдайлары мен ішкі қажеттіліктерінің көмегімен қамтамасыз етіледі деген қорытындыға келді. Білім алушының жеке қасиеттері оқу жағдайында, оның ішінде педагогтердің жеке өзінде қалыптасады. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың тағы бір маңызды шарты білім алушының өзіне жеке тұлға ретінде қарым-қатынас жүйесі болып табылады. Функционалдық сауаттылық-білімнің көп қырлы адам іс-әрекетімен байланысын біріктіретін жеке тұлғаны әлеуметтік бағдарлау әдісі [9]. Басқаша айтқанда, функционалдық сауаттылық-бұл қазіргі заманғы білім берудің қажетті құрамдас бөлігі болып табылатын, білім алушылар ақпаратты қабылдау, түрлендіру, типтік оқу міндеттерін шешу процесіне, сондай-ақ қоғаммен өзара әрекеттесу міндеттеріне байланысты іс-әрекет процесінде қолданатын пәндік, пәнаралық, интегративті білімнің, іскерліктің, дағдылардың және функционалдық мәселелерді шешу тәсілдерінің жиынтығын білдіретін білім деңгейі [10]. Функционалдық сауаттылық деп бірқатар авторлар қоғаммен өзара әрекеттесу жағдайында оқу және жазу дағдыларын пайдалану мүмкіндігін, яғни сауаттылық деңгейін түсінеді, адамның әлеуметтік ортада толыққанды қызметін жасауға мүмкіндік береді [11].

Бұл адамның осы дағдыларды нақты мәтіннен ақпарат алу үшін – оны түсіну, қысу, түрлендіру үшін еркін пайдалану қабілеті. Функционалды сауаттылық-бұл күнделікті өмірде оқу және жазу іскерлігін қолдану. Басқаша айтқанда, бұл адамның күнделікті өмірде баспа сөзін қолдана отырып, оның қызметін анықтайтын сауаттылық деңгейі [12].

Жалпы функционалды сауаттылық келесі түрлерге бөлінеді: тілдік сауаттылық, құқықтық сауаттылық, ақпараттық және компьютерлік сауаттылық, азаматтық сауаттылық, қаржылық сауаттылық, экологиялық сауаттылық, кәсіби және арнайы функционалды сауаттылық еспектілері (менеджмент, іскерлік жоспарлау, жаңа технологиялар және т.б.). Демек, функционалдық сауаттылық әр мәселеге қатысты болуы мүмкін, алайда әлемдік деңгейде, мектеп оқушыларына қатысты функционалдық сауаттылық ұғымы үш топқа бөлінеді. Олар: математикалық сауаттылық, ғылыми-жаратылыстану сауаттылығы және оқу сауаттылығы. Математикалық сауаттылық адамға математиканың әлемдегі рөлін

түсінуге көмектеседі, жақсы негізделген пайымдаулар айтуға мүмкіндік береді, белсенді, ойлы азамат үшін қажет шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту мақсатында біз сабақта арнайы құралдарды пайдаландық – студенттерге математиканы оқытудың дәстүрлі әдістемелік жүйелерінде және оқушылардың математикалық дайындығын бақылау зерттеулерінде қолданылатын типтік оқу тапсырмалары емес, нақтыға жақын, проблемалық тапсырмалар ұсынылды, оқушыларға математика арқылы шешетін белгілі бір контекстте берілген және қол жетімді жағдайлар. Авторлар мұндай проблемалық жағдаяттарды дәстүрлі математикалық тапсырмаларға, ең алдымен мектептегі барлық математика оқулықтарына тән мәтіндік тапсырмаларға қарсы қояды. Бұл дәстүрлі тапсырмаларда негізгі мақсат математикалық аппаратты, математикалық модельді меңгеру болып табылады, оны кейінірек әртүрлі мақсатта, соның ішінде практикада қолдануға болады.

Негізгі ережелер

Қазақстан Республикасы 2011-2020 жылдарда білім беруді дамытудың Мемлекеттік бағдарламасында «Қазақстан Республикасында ел басшылығының адами капиталды дамытудың қажеттілігі мен маңыздылығын түсініп, білім беру жүйесін реформалауды бастауға және жүргізуге жан-жақты қолдау көрсетуінің нәтижесінде білім беруді қарқынды дамыту мен жаңғырту мүмкін болып отыр» деп жазылған [13].

Алға қойылған міндеттерді шешу кезінде білім беруді дамытудағы халықаралық тенденцияларды ескеру маңызды. Негізгі бағыттардың бірі – жалпы білім беру сапасына деген сұранысты өзгерту, білім беру нысанына қарамастан, белгілі бір талаптармен немесе стандарттармен белгіленген білім беру жүйесі өнімінің нәтижесін бағалау. Халықаралық рейтингтердегі елдердің білім сапасын бағалау PIRLS, TIMSS және PISA халықаралық зерттеулерінің деректеріне негізделген. PIRLS және TIMSS сауалнамасы жалпы білім мен оқу жетістіктерін бағалайды. PISA сауалнамасы ең алдымен функционалдық сауаттылық пен проблеманы шешу дағдыларына, басқаша айтқанда: «Міндетті жалпы білім беруді аяқтаған студенттерде қазіргі қоғамда толыққанды жұмыс істеу үшін қажетті білім мен дағдылар бар ма, т.б. адам әрекетінің, қарым-қатынас пен қоғамдық қатынастардың әртүрлі салаларындағы кең ауқымды мәселелерді шешуге?» [14].

PISA зерттеуіне сәйкес, функционалдық сауаттылықтың негізгі мазмұндық құрамдастары келесі компоненттер болып табылады: математикалық сауаттылық, оқу сауаттылығы, жаратылыстану

сауаттылығы, қаржылық сауаттылық, жаһандық құзыреттіліктер және шығармашылық ойлау. Әрбір құрамдас бөліктің негізгі сипаттамасы - әртүрлі мәселелерді шешу кезінде әрекет ету және сыртқы әлеммен әрекеттесу қабілеті. Математиканы оқыту аясында біз оқушылардың функционалдық сауаттылығының математикалық құрамдас бөлігін қалыптастыруға және дамытуға көңіл бөлдік. Математикалық сауаттылық деп біз «жеке тұлғаның математикалық ойлау және әртүрлі нақты контексттерде есептерді шешу үшін математиканы тұжырымдау, қолдану және түсіндіру қабілетін түсінеміз. Ол құбылыстарды сипаттау, түсіндіру және болжау үшін математикалық ұғымдарды, процедураларды, фактілерді және құралдарды пайдалануды қамтиды» [15]. Математикалық сауаттылық адамға математиканың әлемдегі рөлін түсінуге көмектеседі, негізделген пайымдаулар жасауға мүмкіндік береді және сындарлы, белсенді және рефлексивті азаматқа қажетті шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. «Математикалық сауаттылық» тұжырымдамасы биылғы жылы облысымыздың қай мектептерінде бағаланатын PISA (Халықаралық оқушы қабілетін бағалау бағдарламасы) зерттеулерінің де өзегі. Ол «адамның өзі өмір сүріп жатқан дүниедегі математиканың рөлін анықтау және түсіну, дәлелді математикалық пайымдауларды айту, математиканы қазіргі және болашақта қанағаттандыратындай етіп қолдану қабілеті» деп анықталады, шығармашылық, мүдделі және ойлайтын азаматқа тән қажеттіліктер».

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Зерттеу әдістері ретінде теориялық: педагогикалық, ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдау, салыстыру, жүйелеу, жалпылау әдістері; эмпирикалық: педагогикалық бақылау, диагностика, эксперименттік жұмыс, сауалнамалар, сараптамалық бағалау әдістері, интегралды, проблеммалық оқыту әдістері және PISA әдісі пайдаланылды.

Зерттеу нәтижелері

«Математикалық сауаттылық» ұғымы PISA (Халықаралық оқушы қабілетін бағалау бағдарламасы) зерттеулерінде де орталық болып табылады. Ол «адамның өзі өмір сүріп жатқан дүниедегі математиканың рөлін анықтау және түсіну, дәлелді математикалық пайымдауларды айту, математиканы қазіргі және болашақта қанағаттандыратындай етіп қолдану қабілеті» деп анықталады. шығармашылық, мүдделі және ойлайтын азаматқа тән қажеттіліктер». Бұл PISA халықаралық зерттеулері аясында өткізілетін оқушылардың ғылыми - жаратылыстану функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері қарастырылған. PISA – бұл 15 жастағы

балалардың дағдылары мен білімдерін халықаралық бағалау.

Математикалық сауаттылық дегеніміз – математикалық сөйлеу және жазу мәдениетіне қоршаған ортаны және олардың заңдылықтарын баяндау, оны оқып үйренудің, оқушылар дүниенің ғылыми бейнесін меңгеру. Кесте 1 де көрсетілгендей осыған орай 2009 ж., 2012 ж., 2015 ж. және 2018 жылы Қазақстан оқушыларының жалпы функционалдық сауаттылық бойынша рейтингісі, Қазақстан оқушыларының PISA халықаралық салыстырмалы зерттеудегі жалпы және жаратылыстану-ғылыми бойынша рейтингісі және Қазақстан оқушыларының PISA халықаралық салыстырмалы зерттеудегі жалпы және оқу сауаттылығы бойынша рейтингісі зерттелінді (сурет 1).

Сурет 1 – Қазақстан оқушыларының PISA халықаралық салыстырмалы зерттеудегі рейтингісі

Талқылау

Бұл кестелерді қарай отырып мынандай қорытындылар жасауға болады:

1) Функционалдық сауаттылықтың үш бағыты бойынша Қазақстанның нәтижесі жақсы емес;

2) Математикалық сауаттылық бойынша Қазақстан 2009-2015 жылдар арасында өз жағдайларын біраз жақсартқанымен, 2018 жылы бірден 12 орынға төмендеді

3) Ғылыми-жаратылыстану сауаттылық бойынша Қазақстан нәтижесі 2009-2015 жылдар аралығында тұрақты болғанымен, 2018 жылы бірден 17 орынға төмендеді;

4) Оқу сауаттылығы бойынша Қазақстан нәтижесі барлық уақытта да жақсы болып көрген жоқ және 2018 жылы 17 орынға төмендеді.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру және дамыту процесінің табысты болуы, ең алдымен, оқушының математика негіздерін меңгеруге деген ұмтылысына байланысты екені анық. Оның оқуға деген құштарлығын қалай оятуға болады? Ал егер ол бар болса, оны қалай сақтауға болады?

Оқушыда мұғалім ұсынатын білім, білік, дағдыларға деген ішкі қажеттілік, сондай-ақ оларды меңгеру үшін белсенді әрекетке ұмтылу болған жағдайда ғана оқу шын мәнінде тиімді болады деп есептеймін. Оқушының мотивациясының жоғары деңгейі мақсатты қалыптастырады және оны оқыту белсенді, мұғалімнен тәуелсіз болады, Тәуелсіз мақсатты әрекетке айналады. Мотивациялық және белсенді оқу қызметінің мәселесін шешу үшін мен әртүрлі инновациялық әдістер мен технологияларды оларды жиынтықта және өзара интеграцияда қолдана отырып қолдануға тырысамын, осылайша білім алушылардың математикалық сауаттылық деңгейін арттыру жолымен жүруге тырысамын.

Репродуктивті, ішінара ізденушілік және проблемалық баяндауды қамтитын проблемалық оқыту әдісін мен оқушылардың ойлау қызметін; математикалық қабілеттерін дамыту; оқуға қызығушылығын және шығармашылық бастауын қалыптастыру; оқытудағы белсенділікті тәрбиелеу үшін қолданамын. Танымдық (теориялық ойлау), бағалау (сыни ойлау), практикалық (практикалық ойлау) сияқты әртүрлі проблемалық жағдайларды құру арқылы мен оқушылардың зерттелетін пәнге деген танымдық қызығушылығын қалыптастырамын, оқушының дұрыс емес нәрсе айтудан, қателік жасаудан қорқуының психологиялық тосқауылын жеңемін. Балалар диалогқа немесе пікірталасқа оңай және еркін кіреді, қарым-қатынас дағдыларын дамыту арқылы ойлауды үйренеді. Мен өз жұмысымда сабақты танымдық Тәуелсіздіктің дамуын қамтамасыз ететін етіп құруға тырысамын, яғни оқушының өзі үшін жаңа нәрсені ашуға деген ұмтылысы мен қабілеті. Ол үшін мен оқытудың “өнімділігін” арттыруға тырысамын, оған тиісті танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру, жағымды эмоционалды фон жасау арқылы қол жеткізіледі. Оқушылардың ынтасын арттыру үшін Мен осындай өнімді әдістерді қолданамын.

Оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту мақсатында мен сабақтарда арнайы құралдарды қолдандым-оқушыларға математиканы оқытудың дәстүрлі әдістемелік жүйелерінде және оқушылардың математикалық дайындығын мониторингтік зерттеулерде қолданылатын типтік оқу міндеттері ұсынылмады, бірақ нақты, проблемалық жағдайларға жақын, белгілі бір контексте ұсынылған және оқушыға қол жетімді математика құралдарымен шешілді. Авторлар мұндай проблемалық жағдайларды дәстүрлі математикалық

тапсырмалармен, ең алдымен барлық мектеп математика оқулықтарына тән мәтіндік есептермен салыстырады. Осы дәстүрлі тапсырмаларда негізгі мақсат болашақта әртүрлі мақсаттарда, соның ішінде практикада қолдануға болатын математикалық аппаратты, математикалық модельді дамыту болып табылады.

Сабақта қолданатын жағдаяттарға мыналар жатады:

1. Сипаттама мәтіні – ауызша, графикалық ақпаратты (график, диаграмма, диаграмма) пайдалана отырып, ақпаратты құрылымдауға және кесте түрінде беруге болады.

2. Жағдайды елестетуге, онымен танысуға, егжей-тегжейге үңілуге мүмкіндік беретін міндетті иллюстрациялар.

3. Есепті шешуге қажетті анықтамалық материал. Егер сипаттамада оқушыларға белгісіз сөздер болса, онда қысқаша түсіндірме, анықтама және/немесе иллюстрация беріледі.

Осындай тапсырмаларды қолданған кезде студенттер оларды әрдайым қызығушылықпен орындайды, егер мұндай тапсырма үй тапсырмасы ретінде берілсе, онда студенттердің көпшілігі оны орындайды және тапсырмалар туралы оң жауап береді (“қызықты тапсырма”). Алайда, біз теріс аспектілерді таптық:

1. Оқушылардың едәуір бөлігі нақты өмірлік жағдайда математикалық мазмұнды бөлуге, негізгі, маңызды ақпаратты таңдауға, таңдалған ақпаратты математикалық құралды қолдана отырып өңдеуге дайын еместігін көрсетеді. Көбінесе студенттер өмірлік тәжірибені қашан және математикалық білімді қалай қолдану керектігін анықтай алмайды.

2. Оқушылар көбінесе дәлелдеу, нәтиженің негіздемесі деген не екенін түсінбейді.

3. Көптеген оқушылар семантикалық оқу дағдыларын дамытпаған. Оқушы шартты нашар оқығандықтан, мәтіндік және кестелік, графикалық ақпаратты салыстырмайды, анықтамалық ақпаратты пайдаланбайды. Анықталған кемшіліктерді біз білім алушылардың математикалық сауаттылығын дамыту бойынша алдағы жұмыс барысында семантикалық оқу дағдыларын қалыптастыруға, оқу сауаттылығын дамытуға арналған тапсырмаларды (Математикалық сияқты функционалдық сауаттылықтың құрамдас бөлігі болып табылатын) пайдалану арқылы біртіндеп қалыпқа келтіреміз деп үміттенеміз.

Математика сабақтарында күнделікті есептерді шешу үшін;

- бұқаралық ақпарат құралдарында кеңінен қолданылатын әртүрлі нысандарда (кестелерде, диаграммаларда, графиктерде) ұсынылған ақпарат негізінде пайымдау, қорытынды жасау. Сондықтан оқушылардың математикалық сауаттылығының жай-күйін зерттеуге

арналған тапсырмалар нақты қолданбалы бағытқа ие және оларды шешу оқушылардың қолданбалы сипаттағы іс-әрекеттерді меңгеруін қарастырады.

Мен апта сайын кішігірім теориялық жұмыстар жүргіземін, онда балалар анықтамаларды, аксиомалар мен теоремаларды жазуы керек.

2. “Иә-Жоқ” тәсілі. Мұғалім анықтаманы оқиды. Оқушы “иә” ^ пиктограммасын немесе “жоқ” —пиктограммасын салады. Нәтижесінде: бұл әдіс бес минутта өткізуге және оларды тез тексеруге мүмкіндік береді.

3. Тапсырманы орындау барысында оқушы өз әрекетін айтады. Сіз бұл жұмысты тізбек арқылы жүргізе аласыз. Осылайша, сабаққа әр оқушы қатысады.

4. Тапсырма шартпен жұмыс.

Оқушылар тапсырманы шешуге көмектесетін тапсырмадағы кілт сөздер мен деректерді маркермен бөледі. Бұл әдіс 11-сыныпта пайдалы, өйткені тапсырма мәтінін дұрыс оқымағандықтан көптеген қателер болады.

5. Топпен жұмыс. Мысалы, “статистикалық деректерді өңдеу” тақырыбын зерделеу кезінде әр топқа сауалнама жүргізу және осы сауалнаманың нәтижелерін диаграммалар мен графиктер түрінде, ауқымын, сәнін, медианасын және орташа мәнін есептеу тапсырмасы беріледі. Бұл белгілі ақпаратты кестелер, графиктер және диаграммалар түрінде ұсынуға ғана емес, сонымен қатар осы деректерді оқуға да көмектеседі.

6. Искерлік ойын. Бұл әдіс қаржылық мәселелерді шешуде жақсы қолданылады. Мысалы, аннуитеттік және сараланған несие схемаларының айырмашылығын түсіндіреді. Ол үшін келесі мәселені шешу ұсынылады.

Қорытынды

Біртұтас оқу үрдісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру бүгінгі таңда бұл процестің тиімділігін арттыру үшін жаңа тәсілдер мен инновациялық әдістерді қажет етеді. Ол интеллектуалдық және коммуникативті қабілеттерді дамыту арқылы жүзеге асырылуы керек, өйткені бұл жеке тұлғаның кең ауқымды әлеуметтік процестерге интеграциялық қатысуына ықпал етеді.

Бұл жадайлардан қандай қорытынды жасауға болады:

1. Функционалдық сауаттылықтың үш бағытының ішіндегі математикалық сауаттылықтан, оқушылардың салыстырмалы түрде дұрыстау нәтиже көрсетуі, еліміздегі мектеп түлектерінің жоғары оқу орнына түсу үшін математикалық сауаттылықтан емтихан тапсыруымен түсіндіруге болады.

2. Оқу сауаттылығы математикалық сауаттылық сияқты мектеп түлектерінің жоғары оқу орына түсу пәндерінің бірі болсада, нәтиженің өте төмен болуы, терең сараптама жасауды қажет етеді;

3. Еліміз оқушылардың математикалық сауаттылық бойынша білімдерінің функционалдық сауаттылықтардың басқа түріне қарағанда дұрыстау болуы, елімізде, әсіресе қалаларда көптеп жұмыс істеп жатқан білім орталықтарының және Назарбаев зияткерлік мектептерінің, білім инновация мектептерінің және т.б. арқасында болуы мүмкін;

Жалпы алғанда педагогикалық бағыттағы жоғарғы оқу орындарында функционалдық сауаттылыққа байланысты пәндердің санында оқытылу сапасында көтеру мәселесін қолға алу керек деп есептейміз.

ӘДЕБИЕТ

[1] Stukalenko N.M., Anishchenko O.A., Turtkarajeva G.B., Shajakhmetova A.A., Ermekova Z. K. About preparation of future teachers for application of innovative study technologies. – 2013. - №10(S12). – S. 139-141.

[2] Олешков М.Ю., Уваров В.М. Современный образовательный процесс: основные понятия и термины. — М.: Компания Спутник, 2006. - 114 с.

[3] Ушакова М.А. Развитие функциональной грамотности школьников посредством повышения качества математического образования //Научно-методическое обеспечение оценки качества образования. – 2020. - № 1 (9). – С.56-59.

[4] Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1981. – 816 с.

[5] Бермус А.Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании //Интернет-журнал «Эйдос». – 2005

[6] Selevko, G.K. Modern educational technologies. Moscow: Public education, 2006. – 256 s.

[7] Хуторский А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы //Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 60

[8] Stukalenko N.M., Murzina S.A., Kramarenko B.V., Ermekova Z.K., Rakisheva G.M. Implementation of competence approach in the professional education of prospective teachers in the higher education conditions. // International Review of Management and Marketing – 2016. -№ 6(3). – S.175-181.

[9] Бранд О. Функциональная грамотность в промышленно развитых странах //Перспективы. – 1988. - № 2.

[10] Фролова П.И. Формирование функциональной грамотности как основа развития учебнопознавательной компетентности студентов технического вуза в процессе изучения гуманитарных дисциплин. – Омск, 2008. – 28 с.

[11] Веряев А.А., Нечупаева М.Н., Татарникова Г.В. Функциональная грамотность учащихся: представления, критический анализ, измерение. //Известия Алтайского государственного университета. – 2013. - №4.- С.13-17.

[12] Леонтьев А.А. (2002). От психологии чтения к психологии обучения чтению // Материалы V-ой международной научно-практической конференции в 2-х ч. – Ч. I под ред. Усачёвой – М.: Просвещение, 2004.

[13] . Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. 07.12.2010, ҚР Президентінің №1118 Жарлығы, Астана – Кіру режимі: https://www.akorda.kz/2011_2020_bilim_bagdarlamasy.doc [Қаралған күні 14.04.2020]

[14] PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. OECD, 2019. OECD, Publishing. - Access mode: URL: <https://doi.org10.1787/b25efab8-en>. [Date of access: 14.04.2020]

[15] Основные подходы к оценке математической грамотности учащихся основной школы. – Режим доступ; URL: http://skiv.instrao.ru/support/demonstratsionnyematerialya/MA_2019_osnovnye%20podhody.pdf. [Дата обращения: 12.04.2020].

REFERENCES

[1] Stukalenko N.M., Anishchenko O.A., Turtkarajeva G.B., Shajakhmetova A.A., Ermekova Z. K. About preparation of future teachers for application of innovative study technologies. – 2013. - №10(S12). – S. 139-141.

[2] Oleshkov M.YU., Uvarov V.M. Sovremennyy obrazovatel'nyy protsess: osnovnyye ponyatiya i terminy (Modern educational process: basic concepts and terms). — М.: Kompaniya Sputnik, 2006. - 114 s. [in Rus.]

[3] Ushakova M.A. Razvitiye funktsional'noy gramotnosti shkol'nikov posredstvom povysheniya kachestva matematicheskogo obrazovaniya (Development of functional literacy of schoolchildren by improving the quality of mathematical education) //Nauchno-metodicheskoye obespecheniye otsenki kachestva obrazovaniya. – 2020. - № 1 (9). – S.56-59. [in Rus.]

[4] Ozhegov S.I. Slovar' russkogo yazyka (Dictionary of the Russian language). – М.: Russkiy yazyk, 1981. – 816 s. [in Rus.]

[5] Bermus A.G. Problemy i perspektivy realizatsii kompetentnostnogo podkhoda v obrazovanii (Problems and prospects for the implementation of

the competency-based approach in education) //Internet-zhurnal «Eydos». – 2005 [in Rus.]

[6] Selevko, G.K. Modern educational technologies. Moscow: Public education, 2006. – 256 s.

[7] Khutorskiy A.V. Klyuchevyye kompetentsii kak komponent lichnostno-oriyentirovannoy paradigmy (Key competencies as a component of the personality-oriented paradigm) //Narodnoye obrazovaniye. – 2003. – № 2. – S. 60 [in Rus.]

[8] Stukalenko N.M., Murzina S.A., Kramarenko B.V., Ermekova Z.K., Rakisheva G.M. Implementation of competence approach in the professional education of prospective teachers in the higher education conditions. // International Review of Management and Marketing – 2016. -№ 6(3). – S.175-181.

[9] Brand O. Funktsional'naya gramotnost' v promyshlennno razvitykh stranakh (Functional literacy in industrialized countries) //Perspektivy. – 1988. - № 2. [in Rus.]

[10] Frolova P.I. Formirovaniye funktsional'noy gramotnosti kak osnova razvitiya uchebnopoznavatel'noy kompetentnosti studentov tekhnicheskogo vuza v protsesse izucheniya gumanitarnykh distsiplin (Formation of functional literacy as a basis for the development of educational and cognitive competence of students of a technical university in the process of studying the humanities). – Omsk, 2008. –28 s. [in Rus.]

[11] Veryayev A.A., Nechupayeva M.N., Tatarnikova G.V. Funktsional'naya gramotnost' uchashchikhsya: predstavleniya, kriticheskiy analiz, izmereniye (Functional literacy of students: representations, critical analysis, measurement). //Izvestiya Altayskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2013. - №4.- S.13-17. [in Rus.]

[12] Leo'yev A.A. (2002). Ot psikhologii chteniya k psikhologii obucheniya chteniyu (From the psychology of reading to the psychology of teaching reading) //Materialy V-oy mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii v 2-kh ch. – CH. I pod red. Usachovoy – M.: Prosveshcheniye, 2004. [in Rus.]

[13]. Qazaqstan Respwblıkasında bilim berwdi damıtwdıñ 2011-2020 jıldarğa arnalğan memleketтік baǵdarlaması (State program of education development in the Republic of Kazakhstan for 2011-2020). 07.12.2010, QR Prezıdentiniñ №1118 Jarlıǵı, Astana – Kirw rejimi: https://www.akorda.kz/2011_2020_bilim_bagdarlamasy.doc [Qaralğan küni 14.04.2020] [in Kaz.]

[14] PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. OECD, 2019. OECD, Publishing. - Access mode: URL: <https://doi.org/10.1787/b25efab8-en>. [Date of access: 14.04.2020]

[15] Osnovnyye podkhody k otsenke matematicheskoy gramotnosti uchashchikhsya osnovnoy shkoly (Basic approaches to assessing the mathematical literacy of primary school students.). – Rezhim dostup; URL: http://skiv.instrao.ru/support/demonstratsionnyematerialya/MA_2019_osnovnye%20podhody.pdf. [Data obrashcheniya: 12.04.2020]. [in Rus.]

УРОВЕНЬ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ КАЗАХСТАНСКИХ ШКОЛЬНИКОВ И ПУТИ ЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

*Слямхан М.М.¹, Кайынбаев Ж.Т.²

^{*1}докторант, Университет имени Сулеймана Демиреля, Алматы,
Казахстан, e-mail: meirbek1@mail.ru

²к.п.н., ассистент профессор, Университет имени Сулеймана Демиреля,
Алматы, Казахстан, e-mail: dzhanbulat.kayinbaev@sdu.edu.kz

Аннотация. Стратегическими задачами современного образования, повышения уровня достижений в рамках образования международных потребностями страны, так и за ее пределами, в целях обеспечения объективности результатов обучения и конкурентоспособности выпускников школы, выработка единых требований к оценке учебных достижений учащихся определяется потребностями.

В статье представлены механизмы возникновения функциональной грамотности, потребность и определение функциональной грамотности. Даны определения типов функциональной грамотности: математическая грамотность, естественнонаучная грамотность и грамотность чтения. Результаты международного сравнительного исследования школьников в Казахстане по программе PISA (Programme for international student assessment) по каждой грамотности в зависимости от видов функциональной грамотности представлены в таблице. Подведены итоги международного сравнительного исследования PISA казахстанских школьников. Сформулированы идеи о пути совершенствования функциональной грамотности Казахстанских школьников. Повышение функциональной грамотности обучающихся происходит при достижении новых результатов за счет наличия системных изменений в учебной деятельности, формирования навыков в соответствии с современными требованиями, функциональной грамотности обучающихся и выработки позитивных поведенческих стратегий. В связи с этим одной из задач, стоящих перед профессиональным сообществом, является разработка национальных инструментов и технологий, способствующих формированию и оценке умения применять полученные в процессе обучения знания для решения различных учебных и практических задач

- формирование функциональной грамотности.

Ключевые слова: PISA, функциональная грамотность, математическая грамотность, естествознание грамотность, чтение грамотности, учебные достижения, учащиеся, компетентность.

THE LEVEL OF FUNCTIONAL LITERACY OF KAZAKHSTANI SCHOOLCHILDREN AND WAYS OF IT IS IMPROVEMENT

*Slyamkhan M.M.¹, Kayinbaev D.T.²

*¹ doctoral student, Suleyman Demirel University, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: meirbek1@mail.ru

² c.p.s., associated professor, Suleyman Demirel University,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: dzhanbulat.kayinbaev@sdu.edu.kz

Abstract. The strategic objectives of modern education, to increase the level of achievement in the framework of education by the international needs of the country, and beyond, in order to ensure the objectivity of the learning outcomes and the competitiveness of school graduates, the development of uniform requirements for assessing student learning achievement are determined by needs.

The article presents the mechanisms of the emergence of functional literacy, the need and definition of functional literacy. The definitions of the types of functional literacy are given: mathematical literacy, science literacy, and reading literacy. The results of the international comparative study of schoolchildren in Kazakhstan under the PISA (Program for international student assessment) program for each literacy depending on the types of functional literacy are presented in the table. The results of the international comparative study of PISA of Kazakhstani schoolchildren are summed up. Ideas are formulated on how to improve the functional literacy of Kazakhstani schoolchildren. An increase in the functional literacy of students occurs when new results are achieved due to the presence of systemic changes in educational activities, the formation of skills in accordance with modern requirements, functional literacy of students and the development of positive behavioral strategies. In this regard, one of the tasks facing the professional community is the development of national tools and technologies that contribute to the formation and assessment of the ability to apply the knowledge gained in the learning process to solve various educational and practical tasks - the formation of functional literacy.

Keywords: PISA, functional literacy, mathematical literacy, natural science literacy, literacy reading, academic achievements, students, competence.

Статья поступила 17.04.2022

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ
ХАБАРШЫСЫ
“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” сериясы

ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN
of Ablai khan KazUIRandWL
Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

3 (66) 2022
ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

e-mail: pedagogika.bulletin@ablaikhan.kz

Отпечатано в издательстве “Полилингва”
«Издательство не несет ответственности за содержание авторских материалов
и не предоставляет гарантий в связи с публикацией фактов,
данных результатов и другой информации»

Директор издательства:
Есенғалиева Б.А.

Технический редактор, компьютерная верстка:
Кынырбеков Б.С.

Подписано в печать 26.09.2022 г.
Формат 70x90 1/8. Объем 34,25 п.л. Заказ № 3175.
Тираж 300 экз. Гарнитура «Times New Roman»

Издательство “Полилингва” КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 21-19
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru